T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET DOKTORA PROGRAMI

ULUSLARARASI YAPTIRIMLARIN ULUSLARARASI TİCARETE ETKİLERİ: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA YÖNELİK YAPTIRIMLARI (2014-2022)

Doktora Tezi

Zeynep Didem Arık Aybar

İSTANBUL, 2025

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET DOKTORA PROGRAMI

ULUSLARARASI YAPTIRIMLARIN ULUSLARARASI TİCARETE ETKİLERİ: AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA YÖNELİK YAPTIRIMLARI (2014-2022)

Doktora Tezi

Zeynep Didem Arık Aybar
100011430

Danışman: Doç. Dr. Yunus ÖZCAN

İSTANBUL, 2025

ETİK BEYAN SAYFASI

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesi'nin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Zeynep Didem Arık Aybar

ÖZET

Uluslararası yaptırımlar, son yıllarda giderek daha önemli bir dış politika aracı haline gelmektedir. Küreselleşme ve karşılıklı bağımlılık gibi dinamikler, devletler için askeri güç kullanımını daha riskli ve maliyetli hale getirmekte ve yaptırımları hem savaşa bir alternatif hem de destekleyici bir araç konumuna taşımaktadır. Rusya uluslararası yaptırımlara maruz kalan ülkeler arasında, son dönemdeki yayılmacı politikaları nedeniyle üst sıralarda yer almaktadır. Bu çalışma ile uluslararası yaptırımların dış ticarete etkileri, Avrupa Birliği'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar çerçevesinde incelenerek, stratejik ürün gruplarındaki değişimler değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Avrupa Birliği yaptırımları, uluslararası yaptırım literatüründen geliştirilen bir çerçevede kronolojik olarak özetlenmektedir. Tezin kapsamlı analizinde, 2007-2023 yılları arasında Avrupa Birliği'nin Rusya ile dış ticaretindeki değişimler ve üye ülkelerin tekil ticaret trendleri incelenmektedir. 2014 yılında Kırım'ın ilhakı ile başlayan bu yaptırımlar, özellikle sektörel kısıtlamalar ve karşı yaptırımlar yoluyla iki taraf arasındaki ticareti ciddi ölçüde azaltmaktadır. Bunun yanında, Rusya'nın yaptırımlara karşı alternatif stratejiler geliştirerek BRICS ülkeleriyle iş birliğini artırdığı gözlemlenmektedir. Sonuç olarak, yaptırımların ekonomi politik ve makroekonomik etkilerinin güçlü olduğu; bununla birlikte hem Avrupa Birliği hem de Rusya için ekonomik kayıplar doğurduğu gösterilmektedir. Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı ile birlikte genişleyen yaptırımların, gerek taraflar gerekse uluslararası ticaret üzerinde uzun vadeli etkiler yaratmaya devam edeceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası Yaptırımlar, Uluslararası Ticaret, Rusya, Avrupa Birliği.*

ABSTRACT

International sanctions have become an increasingly important foreign policy tool in recent years. Dynamics such as globalization and interdependence make the use of military force more risky and costly for states and make sanctions both an alternative to war and a supporting tool. Russia ranks high among the countries subject to international sanctions due to its recent expansionist policies. With this study, the effects of international sanctions on foreign trade are examined within the framework of the sanctions imposed by the European Union on Russia, and the changes in strategic product groups are evaluated. In this context, the European Union sanctions are summarized chronologically in a framework derived from the international sanctions literature. In the comprehensive analysis of the thesis, the changes in the European Union's foreign trade with Russia between 2007 and 2023 and the individual trade trends of the member states are examined. These sanctions, which started with the annexation of Crimea in 2014, significantly reduce trade between the two sides, especially through sectoral restrictions and counter-sanctions. With that being said, it is observed that Russia has increased its cooperation with the BRICS countries by developing alternative strategies against sanctions. As a result, the political-economy and macroeconomic effects of the sanctions are strong; however, it has been shown to cause economic losses for both the European Union and Russia. It is foreseen that these sanctions, which expanded with the Russia-Ukraine war that started in February 2022, will continue to have long-term effects on both parties and international trade.

Keywords: *International Sanctions, International Trade, Russia, European Union.*

ÖNSÖZ

Bu çalışma, sadece akademik bir araştırmanın sonucu değil; emeğin, sabrın, dayanışmanın ve en başta sevginin bir ürünüdür. Çalışmamı tamamlamamı mümkün kılan canım aileme ve yanımda olan herkese gönülden teşekkür ederim. Tüm süreç boyunca rehberliğini ve desteğini sunan değerli hocalarıma müteşekkirim. Çalışmamı, sonsuz sevgi ve özlemle, sevgili babamın ve dayımın hatıralarına adıyorum.

Zeynep Didem ARIK AYBAR

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ETİK BEYAN SAYFASI…….....i
ÖZET.....ii
ABSTRACT.....iii
ÖNSÖZ…….....iv
TABLOLAR LİSTESİ.....vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....viii
KISALTMALAR.....xiii
GİRİŞ.....1

1. YAPTIRIMLARIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ..... 5
1.1. Yaptırım ve Yaptırımla İlgili Kavramlar..... 5
1.1.1. Yaptırımların Tarihi..... 9
1.1.2. Yaptırımların Amaçları..... 11
1.1.3. Yaptırım Türleri..... 17
1.1.3.1. Ekonomik Yaptırımlar..... 18
1.1.3.2. Geniş Kapsamlı Yaptırımlar..... 20
1.1.3.3. Hedefe Yönelik (Akıllı) Yaptırımlar..... 21
1.1.3.4. Sektörel Yaptırımlar..... 21
1.1.3.5. Seyahat (Vize) Yasakları..... 23
1.1.4. Yaptırım Çerçevesi..... 24
1.1.4.1. Tek Taraflı Yaptırımlar..... 25
1.1.4.2. Çok Taraflı Yaptırımlar..... 27
1.2. Uluslararası Ticaret Teorileri Bağlamında Yaptırımlar..... 29
1.3. Uluslararası Ekonomi Politik Bağlamında Yaptırımlar..... 33

2. YAPTIRIMLARIN POLİTİK VE EKONOMİK ETKİLERİ ÜZERİNE LİTERATÜR TARAMASI..... 44
2.1. Yaptırımların Politik Etkilerine Yönelik Çalışmalar..... 44
2.2. Yaptırımların Ekonomik Etkilerine Yönelik Çalışmalar..... 48

3. SEÇİLMİŞ ÜLKE ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN RUSYA'YA UYGULANAN YAPTIRIMLAR..... 55
3.1. Amerika Birleşik Devletleri..... 55
3.2. Birleşik Krallık..... 60
3.3. Güney Kore..... 62
3.4. Japonya..... 63

4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA UYGULADIĞI YAPTIRIMLAR..... 65
4.1. Yaptırımları Tetikleyen Unsurlar..... 66
4.2. 2014-2022 Avrupa Birliği Yaptırımları..... 69

5. AVRUPA BİRLİĞİ YAPTIRIMLARININ RUSYA EKONOMİSİNE ETKİLERİ 76
5.1. Avrupa Birliği ve Rusya Dış Ticaret İlişkileri 76
5.2. Avrupa Birliği Yaptırımlarının Rusya Ekonomisi Üzerindeki Yansıması 97
5.3. Rusya ve Avrupa Birliği Üye Ülkelerin İkili Ticaret Verileri ve Analizi 100
5.3.1. Almanya 100
5.3.2. Avusturya 105
5.3.3. Belçika 109
5.3.4. Bulgaristan 113
5.3.5. Çek Cumhuriyeti 116
5.3.6. Danimarka 119
5.3.7. Estonya 123
5.3.8. Finlandiya 127
5.3.9. Fransa 131
5.3.10. Hırvatistan 134
5.3.11. Hollanda 137
5.3.12. İrlanda 140
5.3.13. İspanya 143
5.3.14. İsveç 146
5.3.15. İtalya 149
5.3.16. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 153
5.3.17. Letonya 156
5.3.18. Litvanya 160
5.3.19. Lüksemburg 163
5.3.20. Macaristan 165
5.3.21. Malta 168
5.3.22. Polonya 170
5.3.23. Portekiz 173
5.3.24. Romanya 176
5.3.25. Slovakya 179
5.3.26. Slovenya 181
5.3.27. Yunanistan 184
6. BULGULAR 188
SONUÇ VE ÖNERİLER 193
KAYNAKÇA 197

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Yaptırımlar ve Ekonomik Etkilerine Dair Çalışma Örnekleri 48
Tablo 2. ABD'nin Rusya'ya Uyguladığı Yaptırımların Kronolojik Özeti (2014-2022)..... 57
Tablo 3. Japonya'nın Rusya'ya Uyguladığı Yaptırımların Kronolojik Özeti (2014-2022)..... 63
Tablo 4. AB'nin Rusya'ya Uyguladığı Yaptırımların Kronolojik Özeti (2014-2022) 69
Tablo 5. AB'nin Toplam Mal Ticareti ve Rusya'nın Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 78
Tablo 6. AB'nin Toplam Mal İhracatı ve Rusya'nın Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 81
Tablo 7. AB'nin Toplam Mal İthalatı ve Rusya'nın Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 84
Tablo 8. AB'nin Toplam GTİP-27 İthalatı ve Rusya'nın Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 88
Tablo 9. Rusya'nın Toplam GTİP-84 İthalatı ve AB'nin Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 91
Tablo 10. AB'nin Toplam GTİP-93 İhracatı ve Rusya'nın Payı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 94
Tablo 11. Rusya'nın Tüm Dünyaya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-27 Ürünlerinin Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 97

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Türlerine Göre Yaptırım Adetleri (1950-2022) 11
Şekil 2. Amaçlarına Göre Yaptırım Adetleri (1950-2022) 15
Şekil 3. Tek Taraflı ve Çok Taraflı Yaptırımlar (1949-2022) 25
Şekil 4. AB'nin Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve Rusya'nın Toplam Mal İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 80
Şekil 5. AB'nin Toplam Mal İhracatında Rusya'nın Payı (2007-2022) 82
Şekil 6. AB'nin Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve Rusya'nın Toplam Mal İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 83
Şekil 7. AB'nin Toplam Mal İthalatında Rusya'nın Payı (2007-2022) 85
Şekil 8. AB'nin Rusya'dan GTİP-27 İthalatı ve Rusya'nın Toplam GTİP-27 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 87
Şekil 9. AB Ülkelerinin Rusya'dan Toplam GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 89
Şekil 10. AB'nin Rusya'ya GTİP-84 İhracatı ve Rusya'nın Toplam GTİP-84 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 90
Şekil 11. Rusya'nın Toplam GTİP-84 İthalatında AB'nin Payı (2007-2022) 92
Şekil 12. AB'nin Rusya'ya Toplam GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023) . 93
Şekil 13. AB'nin Toplam GTİP-93 İhracatında Rusya'nın Payı (2007-2022) 95
Şekil 14. Rusya'nın Tüm Dünyaya Toplam Mal ve Toplam GTİP-27 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 96
Şekil 15. Almanya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 102
Şekil 16. Almanya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 103
Şekil 17. Almanya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023).... 104
Şekil 18. Almanya'nın Rusya'ya Pozisyon Numaralarına Göre GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2015-2022) 105
Şekil 19. Avusturya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 106

Şekil 20. Avusturya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 107
Şekil 21. Avusturya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023).. 108
Şekil 22. Avusturya'nın Rusya'ya Pozisyon Numaralarına Göre GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2014-2022)..... 109
Şekil 23. Belçika'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 111
Şekil 24. Belçika'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 112
Şekil 25. Belçika'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023) 113
Şekil 26. Bulgaristan'ın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 114
Şekil 27. Bulgaristan'ın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 115
Şekil 28. Çek Cumhuriyeti'nin Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 117
Şekil 29. Çek Cumhuriyeti'nin Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 118
Şekil 30. Çek Cumhuriyeti'nin Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 119
Şekil 31. Danimarka'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 120
Şekil 32. Danimarka'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 121
Şekil 33. Danimarka'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)..... 122
Şekil 34. Estonya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 124
Şekil 35. Estonya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 125
Şekil 36. Estonya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 126
Şekil 37. Estonya'nın Rusya'ya Pozisyon Numaralarına Göre GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2018-2023)..... 127

Şekil 38. Finlandiya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 128
Şekil 39. Finlandiya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 130
Şekil 40. Finlandiya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023) . 131
Şekil 41. Fransa'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 132
Şekil 42. Fransa'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 133
Şekil 43. Fransa'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 134
Şekil 44. Hırvatistan'ın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 135
Şekil 45. Hırvatistan'ın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 137
Şekil 46. Hollanda'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 138
Şekil 47. Hollanda'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 139
Şekil 48. Hollanda'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)..... 140
Şekil 49. İrlanda'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 141
Şekil 50. İrlanda'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 142
Şekil 51. İspanya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 144
Şekil 52. İspanya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 145
Şekil 53. İspanya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 146
Şekil 54. İsveç'in Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 147
Şekil 55. İsveç'in Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 148
Şekil 56. İsveç'in Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 149

Şekil 57. İtalya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 150
Şekil 58. İtalya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 151
Şekil 59. İtalya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023) 152
Şekil 60. İtalya'nın Rusya'ya Pozisyon Numaralarına Göre GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2021) 153
Şekil 61. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyon Dolar, 2007-2023) 154
Şekil 62. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023) 155
Şekil 63. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)..... 156
Şekil 64. Letonya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 158
Şekil 65. Letonya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 159
Şekil 66. Letonya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023) 160
Şekil 67. Litvanya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 161
Şekil 68. Litvanya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 162
Şekil 69. Litvanya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023) 163
Şekil 70. Lüksemburg'un Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 164
Şekil 71. Lüksemburg'un Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)..... 165
Şekil 72. Macaristan'ın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 166
Şekil 73. Macaristan'ın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)..... 167
Şekil 74. Macaristan'ın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)..... 168

Şekil 75. Malta'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyon Dolar, 2007-2023) 169
Şekil 76. Malta'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023) 170
Şekil 77. Polonya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 171
Şekil 78. Polonya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 172
Şekil 79. Polonya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023) 173
Şekil 80. Portekiz'in Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 175
Şekil 81. Portekiz'in Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023) 176
Şekil 82. Romanya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 177
Şekil 83. Romanya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 178
Şekil 84. Slovakya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve ile GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 179
Şekil 85. Slovakya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 180
Şekil 86. Slovakya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023).... 181
Şekil 87. Slovenya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 182
Şekil 88. Slovenya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023) 183
Şekil 89. Yunanistan'ın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023) 185
Şekil 90. Yunanistan'ın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023) 186
Şekil 91. Yunanistan'ın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023.....…187

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

ACAMS : Suç Gelirlerini Aklamayı Önleme Sertifikalı Uzmanlar Birliği

BIS : Sanayi ve Güvenlik Bürosu

BM : Birleşmiş Milletler

BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

BRICS : Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika

CAATSA : Amerika'nın Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası

CFSP : Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

COREPER II: Daimî Temsilciler Komitesi

DTÖ : Dünya Ticaret Örgütü

EAR : İhracat İdaresi Düzenlemeleri

FCA : Finansal Davranış Otoritesi

IAEA : Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu

IEEPA : Uluslararası Acil Durum Ekonomik Güçler Yasası

ILSA : İran ve Libya Yaptırımlar Yasası

IMF : Uluslararası Para Fonu

GKRY : Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

GSYİH : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

GTİP : Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu

KİS : Kitle İmha Silahları

METİ : Japonya Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı

MOF : Japonya Maliye Bakanlığı

NDAA : Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası

NEA : Ulusal Acil Durumlar Yasası

NS-MBS : Menü Bazlı Yaptırımlar

OFGP : Ortak Dış ve Güvenlik Politikası

OFAC **:** Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi

OFSI **:** Finansal Yaptırımlar Uygulama Ofisi

OPEC **:** Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

PEESA **:** Avrupa Enerji Güvenliğini Koruma Yasası

PSC **:** Siyasi ve Güvenlik Komitesi

RELEX **:** Dış İlişkiler Danışmanları Çalışma Grubu

SDN **:** Özel Olarak Belirlenmiş Kişiler

SSB **:** Türkiye Savunma Sanayii Başkanlığı

TÜFE **:** Tüketici Fiyat Endeksi

GİRİŞ

Yaptırım uygulamalarının Antik Yunan'dan beri kullanıldığı bilinmekte; bu da yaptırım çalışmaları açısından temel bir tarihsel zemin oluşturmaktadır. Milattan önce 27-284 yılları arasında Roma İmparatorluklarının ilk dönemlerinde, Barbar toplulukların, özellikle Roma'dan gelen lüks ürünler (şarap, gümüş eşyalar, giyim vb.) aracılığıyla yozlaştığına inanılmış ve bazı kabile liderleri lüks ürünlerin ithalatına kısıtlamalar getirmiştir. Örneğin, bazı Germen kabileleri içki gibi ürünlerin ithalatını yasaklamış, bu da kültürel yozlaşmayı engelleme çabasının bir göstergesi olmuştur. Genel olarak, Antik Yunan ve Roma İmparatorluklarının, Barbar topluluklarla yaptığı ticaret kısıtlamalarının, askeri kontrolü sağlamak amacıyla bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir (Godoy, 2015).

Birinci Dünya Savaşı öncesi uygulanan tarihî yaptırım örneklerinin ise genellikle ya savaşın habercisi olduğu ya da savaşa eşlik ettiği bilinmektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında geliştirilen ekonomik savaş tekniği, öncekilerden daha farklı ve daha etkili olarak tanımlanmaktadır. Bu duruma, müttefik devletler tarafından Almanya'ya yönelik uygulanan ekonomik yaptırımlar örnek olarak verilebilir. Bu yaptırımların temel özelliği, Almanya ile ticaret yapan tarafsız ülkelere karşı sınır ötesi bir şekilde uygulanmış olmasıdır (Alexander, 2009:14). Tarafsız ülkelerle yapılan ticareti önemli bir ekonomik hedef olarak gören müttefik devletlerin uygulamış olduğu bu yaptırımlar, dönemin koşullarında etkili bir ekonomik silah haline gelmiştir.

Ekonomik yaptırımların savaş haricinde kullanılmaya başlanması ise Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraya denk gelmektedir. Her iki Dünya Savaşında da Büyük Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri, Mihver Devletlerine ve onların kontrolündeki kuruluşlara karşı sıkı ihracat kontrolleri ve blokaj yaptırımları uygulamak için spesifik ticaret kanunları ve acil durum düzenlemeleri yürürlüğe koymuştur. Yaptırım rejimi ve programı tasarımının temellerinin o dönemde atıldığı ve özellikle ticari yaptırımların önemli bir silah olarak kullanıldığı görülmektedir. Günümüzde en önemli dış politika araçlarından biri konumuna gelen uluslararası yaptırımlar, diplomatik baskıdan daha etkili, savaştan daha az maliyetli olduğundan yeni dünya düzeninin vazgeçilmez bir aracı olarak kullanılmaktadır.

Bir dış politika aracı olarak yüzlerce yıldır kullanılan yaptırımlar, günümüzde uluslararası ticaret sahnesindeki başrol oyuncularından biri haline gelmiştir. Özellikle gelişmiş ülkeler yaptırım gücünü ticaret üzerinde sıklıkla kullanmakta ve ulusal ekonomiler bundan çok yönlü olarak etkilenmektedir. Buradan yola çıkarak uluslararası yaptırımların dış ticarete etkilerini incelemek araştırmanın motivasyonunu oluşturmaktadır. Çalışmanın ana araştırma soruları ise "yaptırımların, hedef ülkenin dış ticaretini ve uygulayıcı ile hedef ülke arasındaki ikili ticareti nasıl etkilediği" şeklinde belirlenmektedir. Araştırmanın temel amacı, Avrupa Birliği (AB) yaptırımlarının Rusya-AB ikili ticaretini nasıl etkilediğine odaklanmak suretiyle bu etkilere özellikle ekonomi politik bir mercek üzerinden yoğunlaşarak yaptırımların uluslararası ticarete etkilerini analiz etmektir.

Özgün veya nadir olayların incelenmesinde kullanılan tekil durum çalışması, bu çalışmada, uluslararası yaptırımların, uluslararası ticarete nasıl etki ettiğinin detaylı bir şekilde anlaşılması amacıyla benimsenmektedir (Yin, 2009). Ayrıca, siyasi ve ekonomik ilişkiler ışığında, yaptırımların uluslararası ticareti nasıl etkilediğine objektif bir pencereden bakılmaktadır. Mevcut olayları açıklamak ve gelecekteki olayları öngörmeye yardımcı olabilmek amacıyla bu olayların nedenleri, etkileri ve eğilimlerine dair veriler sistematik olarak toplanmakta ve nesnel olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, AB yaptırımları, uluslararası yaptırım literatüründen geliştirilen bir çerçevede kronolojik olarak özetlenmektedir. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrası ilk defa 2014 yılında yürürlüğe giren ve 2022 Ukrayna savaşına kadar uygulanan AB yaptırımlarının Rusya ekonomisine etkileri, 2007-2023 dönemi dış ticaret verileri kullanılarak analiz edilmektedir. Şubat 2022 sonrası uygulanan yaptırımlar; kompleks yapıda ve sayıca fazla olmaları ve ayrıca görünür etkilerinin henüz sınırlı olması sebebiyle çalışmanın kapsamına dahil edilmemektedir.

Tez, aşağıda sıralanan alt sorular çerçevesinde temel araştırma sorularını inceleyerek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır:

- Yaptırımlar, uluslararası ekonomi politik ve dış ticaret teorileri bağlamında günümüz koşullarında nasıl değerlendirilmektedir?

- Dış ticaret verileri temelinde, yaptırımların ikili ticaret üzerindeki etkisi nasıl bir ilişki örüntüsü ortaya koymaktadır?

Çalışmada veri toplama birincil ve ikincil kaynaklardan yapılmaktadır. Bunlar arasında, uluslararası regülasyonlar, resmî gazeteler, devlet/hükümet açıklamaları, uluslararası istatistik ve veri platformları, uluslararası kuruluşların resmî internet siteleri, uluslararası antlaşmalar ve raporlar, resmî yayımlar, kitaplar, konferans bildirileri ve araştırma makaleleri bulunmaktadır. Literatür taraması ile tezi inşa edecek detaylara yer verilmekte olup, analiz bölümlerinde ise nicel ve nitel veriler bir arada kullanılmaktadır.

Tez altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, çalışma kapsamında incelenen genel kavramların açıklanması ve bu kavramlarla ilgili tarihsel etkilerin ele alınması amaçlanarak, yaptırımların teknik özellikleri örnek olaylar ile desteklenmek suretiyle açıklanmaktadır. Yaptırımların ekonomi politik ve uluslararası ticaret bağlamında değerlendirildiği ilk bölümde tezin alt yapısı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

İkinci bölümde yapılan literatür taraması spesifik olarak yaptırımlar ve ekonomik etkileri üzerine odaklanmakta olup, yaptırım literatüründeki ilk ve önemli olduğu düşünülen çalışmalara yer verilmektedir. Tezin üçüncü bölümünde, Rusya'ya uygulanan uluslararası yaptırımlara değinilmektedir. Bu kapsamda, Rusya'nın ticaret ortağı olan ilk on ülke üzerinden, yalnızca yaptırım uygulayan ülkeler baz alınarak seçim yapılmaktadır.

Çalışmanın ana konusu olan Avrupa Birliği yaptırımları ise dördündü bölümde; tarihsel zemin çerçevesinde ve ekonomi politik açıdan değerlendirilmek suretiyle kronolojik olarak detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Beşinci bölümde, 2007-2023 yılları arasında Rusya ve Avrupa Birliği toplam mal ticareti, toplam mal ithalatı ve toplam mal ihracatına ait veriler tablo ve grafikler ile gösterilmektedir. Veriler, ITC Trade Map üzerinden temin edilmekte olup, analiz sürecinde tablo ve grafikler aracılığıyla gruplandırılmaktadır. Söz konusu veriler kategorilere ayrılarak görselleştirilmek suretiyle özetlenmekte, her bir tablo ve grafik için açıklama ve yorumlara yer verilmektedir. Bu bölümde ayrıca, uluslararası yaptırımların hedef ülke ekonomisine etkilerini gösterebilmek amacıyla Rusya'nın ekonomik görünümü ile AB üye devletlerin Rusya ile ikili ticaret verileri şekil ve grafiklerle açıklanarak değerlendirilmektedir. Rusya'nın, AB üyelerinin toplam mal ticaretindeki yeri ve önemi hem toplam mal ticareti hem de sektörel yaptırımlar kapsamında anlamlı

olabilecek ürün grupları özelinde analiz edilmektedir. Bu ürün grupları; ikili ve askeri son kullanımı olabilecek ürünler, enerji hammaddelerine konu ürünler ve silah ambargosu kapsamına girebilecek ürünler olarak ayrı ayrı incelenmektedir.

Bulgular bölümünde, genel değerlendirme yapılmakta olup, tespit edilen örüntülere dikkat çekilerek derinlemesine içgörü elde edilmesi amaçlanmaktadır. Tezin sonuç bölümünde ise, Ukrayna-Rusya gibi devam etmekte olan bir çatışmanın analizinin, değişen dinamiklere ve yeni gelişmelere açık olduğunun kabul edilmesi gerektiği vurgulanmak istenmektedir. Yaptırımların hem hedef hem de uygulayan ülkelere maliyeti ile gelecekte yaptırımların kullanımı noktasında politika yapan otoritelere yol göstermek amacı ile bu deneyimden ne gibi dersler çıkarılabileceği tartışılmaktadır.

Yaptırımların oldukça kompleks ve çok yönlü bir yapıya sahip olması ve etkilerinin ekonomi, insan hakları, hukuk, vb. farklı alanlara yayılması nedeniyle disiplinler arası tartışmaların gerekli olduğu öngörülmektedir. Türkiye'de yaptırımları uluslararası ticaret verileri ile birlikte uluslararası ekonomi politik perspektiften ele alan doktora tezi çalışması bulunmaması sebebiyle, çalışmanın özgün ve multidisipliner çalışmalardan biri olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, yaptırımların teknik yönlerine de değinilerek finans sektörüne ve reel sektöre katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

1. YAPTIRIMLARIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde temel amaç, çalışma kapsamında incelenen genel kavramların açıklanması, ve bu kavramlarla ilgili tarihsel etkilerin ele alınmasıdır. Bu bağlamda, yaptırımların kavramsal çerçevesini oluşturmak üzere; yaptırım tanımları, yaptırımların tarihi, yaptırımların amaçları ve türleri açıklanmakta olup, uluslararası ticaret teorileri ve ekonomi politik bağlamında yaptırım çerçevesi tartışılmaktadır.

1.1. Yaptırım ve Yaptırımla İlgili Kavramlar

Diplomasi tarihine paralel olarak, yaptırım uygulamalarının Antik Yunan ve Roma İmparatorluklarından bu yana kullanıldığı bilinmektedir; bu da yaptırım çalışmaları açısından temel bir tarihsel zemin teşkil etmektedir. 1800'lü yıllarda, Napolyon Bonaparte'ın İngiltere'nin ticaretini engellemeye yönelik kara ve deniz ablukası, ilk ekonomik yaptırım örnekleri arasında sayılmaktadır. Yine aynı dönemde, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Thomas Jefferson'ın, ABD limanlarını başta İngiliz ve Fransız gemileri olmak üzere Avrupa ülkelerinin gemilerine kapatma kararı ise bir diğer örnek olarak öne çıkmaktadır (Alexander, 2009:12-13).

Milletler Cemiyeti, 1935 yılında İtalya'ya, Etiyopya'nın Habeşistan bölgesini işgal etmesine karşılık olarak yaptırım uygulamıştır. Ancak, İngiltere ve Fransa gibi bazı üyeler, o dönemde İtalya'yı Almanya'daki Nazi yayılmacılığına karşı bir denge unsuru olarak gördüklerinden, Süveyş Kanalı'nın kapatılmasına ya da İtalya ile iletişimin kesilmesine karşı çıkmışlardır. Bu tutum, Cemiyet'in büyük bir barış aracı olduğu ve yaptırımların, onun itibarını zedeleyeceği düşüncesine dayanmaktadır. Buna karşılık diğerleri, o dönemin hâkim doktrini olan "kolektif güvenliğin" ancak güç kullanılabilirse sağlanabileceğine inanmaktadırlar. Bu belirsizlik ya da ikilem, dönemin İngiltere Başbakanı Stanley Baldwin'in yaşadığı durumda örneklendirilmektedir. Winston Churchill, Baldwin için; "İlk olarak yaptırımların savaş anlamına geldiğini hissetti; sonra savaş olmaması gerektiğine ve son olarak yaptırımlara karar verdi" şeklinde durumu özetlemektedir (Barber, 1979:367).

Yaptırımlar hakkında bilinen ilk makaleyi kaleme alan Galtung (1967) yaptırımı, bir ya da daha çok gönderici tarafından bir ya da daha çok alıcıya karşı iki amaçtan biri ya da her ikisi için başlatılan eylemler olarak tanımlamaktadır. Bu iki amacı ise alıcıları

cezalandırmak için onları bazı değerlerden mahrum bırakmak ve/veya onları göndericilerin önemli gördüğü belirli normlara uymaya zorlamak şeklinde açıklamaktadır.

Barber'a (1979) göre yaptırımlar, siyasi hedeflere yönelik uygulanan tedbirlerdir. Uluslararası ekonomik yaptırımlar genellikle ulus devletler ya da uluslararası kuruluşlar tarafından, askeri çatışmaya başvurmadan, başka bir devletin davranışını etkilemek ya da güç yansıtmak için tercih edilmektedir. Yaptırımların bir dış politika aracı olarak yaygınlığı, hem uluslararası diplomasinin temel unsurlarından biri olarak uzun ömürlü olmaları, hem de Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana artan kullanımı ile kendini göstermektedir (Kaempfer, vd., 2007:869).

Doxey (1980), yaptırım olarak kullanılan ekonomik tedbirlerin, devletleri kabul edilmiş uluslararası davranış normlarına aykırı politikaları izlemekten caydırmayı veya bu politikalardan vazgeçirmeyi hedeflediğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda, uyumun, genel çıkarlara uygun olduğu kabul edilir ve yaptırımlar, özellikle uluslararası organlar tarafından kınanan eylemlerle ilişkilendirilen cezalardır.

Kelimenin Latince kökeni olan "sanctio" kelimesi üzerinden bir tanımlama yapan Nossal (1989), yaptırımın yalnızca kuralların ihlâli sonucu verilen bir ceza olmadığını, aynı zamanda ahlak dışı veya ahlaki vicdanı rahatsız edici ve bir bütün olarak toplumun çıkarlarına zarar verici olduğu düşünülen yanlış için verilen bir ceza olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, yaptırımların çok sayıda başka amacı olsa da, cezalandırma arzusunun her zaman bunların uygulanmasında ayrılmaz bir faktör olacağını savunmaktadır. Nossal, ekonomik yaptırımların caydırıcı ya da zorlayıcı nedenlerden ziyade cezalandırıcı nedenlerle uygulanması halinde etkinliğinin sağlanabileceğini, çünkü etkinliğin sadece hedefe zarar verme kapasitesinde bulunduğunu öne sürmektedir.

Lake (1994) yaptırımları, yeni dünya düzeni içinde ayrım çizgileri oluşturmanın merkezî bir aracı olarak ve uluslararası dışlanmışları tespit ve izole etmek ve ayrıca buna karşı destek toplamak için kullanılan bir mekanizma olarak tanımlamaktadır.

Ekonomik yaptırımları, hedef ülkeyi yaptırım uygulayan ülkelerin tercih ettiği şekilde davranmaya teşvik etmek amacıyla ticarete veya pazarlara erişim kısıtlamaları olarak

tanımlayan Winkler (1999), yaptırımların belirleyici özelliğinin, özellikle başka bir devlete ekonomik zarar vermeyi amaçlamak olduğunu ifade etmektedir.

Askari vd. (2003) tanımına göre ekonomik yaptırım, diğerlerini ekonomik zarara uğratmak amacıyla ticari faaliyetlere getirilen bir kısıtlamadır. Eyler (2007) ise ekonomik yaptırımı, bir ülkenin, yaptırım uygulanan ülkedeki mevcut politikayı etkilemek ya da tersine çevirmek amacıyla ticaret ya da kredi akışını ayrımcı bir şekilde ekonomik olarak kısıtlaması şeklinde ifade etmektedir. Bu tanımda, hedef ülke, diğer ülkeler tarafından sapkın kabul edilen siyasi politikalar izleyen yaptırım uygulanan ülkedir. Göndericilerin, hedef ülkeye karşı ekonomik kısıtlamalar başlatmak suretiyle, diplomatik süreci sözlü müzakerelerin ötesine taşıdığını ve ekonomik silahlar aracılığıyla yaptırım uyguladığını açıklamaktadır.

Tarih boyunca ekonomik yaptırımların, ulus-devletlerin dış politikalarının ayrılmaz bir bileşeni olduğunu söyleyen Alexander (2009), yaptırımlara sadece dış politika ve ulusal güvenlik hedeflerini etkilemek için değil, aynı zamanda iç siyasi ihtiyaçlara ve ekonomik baskılara cevap vermek için de başvurulduğunu belirtmektedir. Jones'a (2015) göre tüm uluslararası yaptırımların ve genel olarak ekonomik devletçiliğin ardındaki temel mantık, hedef alınan toplumdaki bireylerin refahını değiştirmenin, uygulayıcılar tarafından istenen siyasi değişiklikleri yaratacağıdır.

Morgan vd. (2023) yaptırımları, bir veya daha fazla ülkenin, hedef ülkeyi politikalarını değiştirmeye ikna etmek veya uluslararası norm ve sözleşmelerin olası ihlâllerini ele almak amacıyla bu ülkeyle ilişkilerini sınırlandırmak için aldığı kısıtlayıcı politika tedbirleri olarak tanımlamaktadır.

Yaptırımlar birçok amaca hizmet edebilmekte ve farklı şekilde uygulanabilmektedir. Yaptırımlar demokrasiyi teşvik etmek, insan hakları ihlâllerini önlemek, terörizm ve nükleer silahların yayılmasıyla mücadele etmek, rejimleri istikrarsızlaştırmak ve askeri çatışmaların sona ermesini hızlandırmak için kullanılmaktadır. Yaptırımlar bazen güç kullanımına ek olarak da uygulanabilmektedir. Yaptırımlar ile güç kullanımı arasındaki ilişkide belirsizlikler mevcuttur. Yaptırımları savunanlar, bunu güce bir alternatif olarak görürken, yaptırımların ancak güç mevcut olduğunda ve gerektiğinde kullanılmaya hazır olduğunda etkili olabileceğine dair karşıt görüşler de vardır. Bu belirsizlik doğal olarak bazen kafa karışıklığına yol açmaktadır.

Literatüre bakıldığında güç kullanımına karşı çıkanların bir bölümü, uluslararası ilişkilerde ahlaki faktörlerin önemini savunarak, hâkim uluslararası normları sürdürmek için kolektif eylemi vurgulamaktadır. Yaptırımların diğer destekçilerinin daha pragmatik olduğu görülmektedir. Yaptırımların sadece sınırlı bir araç olduğunu kabul etmekle birlikte, amaçların yanı sıra araçların da dikkate alınması gerektiğini vurgulamakta ve birçok durumda güç kullanmanın kabul edilemez bir yöntem olabileceğini savunmaktadırlar. Ekonomik faaliyet ile siyasi davranış arasında basit ve doğrudan bir ilişki olduğu varsayımı ile siyasi rejimin otoritesinin nihayetinde ekonomik gücüne bağlı olduğu düşünülmektedir (Barber, 1979:368).

Ekonomik yaptırımlar günümüzde pek çok devletin düzenleyici sistemlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Küreselleşme, karşılıklı bağımlılıklar, uluslararası kurumlar ve uluslararası hukuk ile birlikte yaptırımların kullanımı son yüzyılda ve özellikle son yirmi yılda daha çok artmıştır (Drury, 2001:485). Küreselleşme ve yeni teknolojilerin gelişimiyle birlikte, ticaret ve finansal işlemlerin takibi kolaylaşmış, yaptırımların uygulanması daha pratik hale gelmiştir (Davis ve Engerman, 2003:296). Yaptırımların, yapılan eylemleri tersine çevirerek uluslararası düzenin ilkelerini korumaya yönelik bir araç olarak göründüğü de söylenebilmektedir. (Ćwiek-Karpowicz, vd., 2015:11).

Yaptırımları incelerken dahil olan devletlerin sayısına da dikkat etmek gerekmektedir. Uluslararası yaptırımların uygulanmasında inisiyatif normalde bir ya da iki devlete aittir; ancak yaptırımları etkili kılmak için genellikle diğer devletler ve uluslararası kurumlar da uygulamaya dahil edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla yaptırımlar tek bir devlet tarafından, bir grup devlet tarafından, ya da uluslararası bir örgüt aracılığıyla bir bütün olarak uluslararası toplum tarafından uygulanabilmektedir.

Yaptırımların kapsamı ve uygulanma yoğunluğu da önemli ölçüde değişiklik göstermektedir. Yaptırımları uygulayan devletlerin sayısının yanı sıra, bu yaptırımların seçici olarak mı uygulandığı, ekonominin belirli bir yönüne mi odaklandığı, yoksa çok daha geniş bir temelde mi uygulandığı sorusu önem taşımaktadır. Yaptırımların hangi devlet veya kurum tarafından desteklendiği de dikkate değer bir husustur. Bazı durumlarda tavsiye niteliği taşıyabildiği gibi,

yaptırımları zorunlu hale getirme, hatta kanunla dayatma girişimi de olabilmektedir (Barber, 1979:368).

Basitçe ifade etmek gerekirse yaptırımlar, hedef ülkenin davranışını, politikasını veya eylemlerini etkilemek ya da değiştirmek amacıyla ona karşı alınan tedbirler veya eylemler olarak açıklanabilmektedir.

1.1.1. Yaptırımların Tarihi

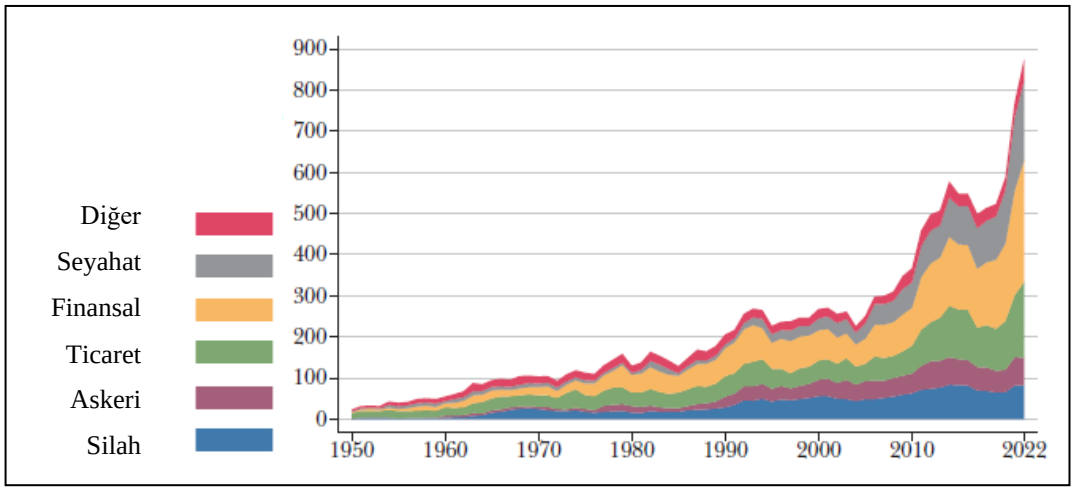
Küreselleşen dünyada devletler, hasımlarına maliyet yüklemek amacıyla uzun süredir ekonomik yaptırımları kullanmaktadır. Bu maliyetler hedef ile ticaret, finans ve yatırım ilişkilerini bozmak suretiyle oluşturulmaktadır. Yaptırımlar, bir dış politika aracı olarak yaklaşık 2500 yıldır var olmuş ve diplomatik cephaneliğe Birinci Dünya Savaşı'ndan önce girmiştir. Kaydedilen en eski örneklerinden biri, Perikles'in, M.Ö. 432'de üç kadının kaçırılmasına ve Atina topraklarının ele geçirilmesine yönelik başarısız girişime cevaben yürürlüğe koyduğu Megara Kararnamesi'dir. Bu kararname ile Atina'nın Megaralıları Atina İmparatorluğu'nun limanlarından ve pazar yerlerinden yasakladığı bilinmektedir. Thucydides'e göre Megara Kararnamesi, Atina ile Sparta arasındaki Peloponnesos Savaşı'nın temel nedeni olmasa da savaşı tetikleyen önemli unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir (Hufbauer, vd. 1990:4).

Yaptırımların tarihine bakıldığında, Napolyon tarafından 1806'da başlayan Kıta Sistemi'nde, Thomas Jefferson tarafından 1807 Ambargo Yasası'nda ve Milletler Cemiyeti tarafından 1935'te İtalya'ya karşı kullanıldığı görülmektedir (Kaempfer, vd., 2007:869). Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler başta olmak üzere bazı devletler ve uluslararası kuruluşlar çeşitli dış politika hedeflerine ulaşmak için yaptırımları günden güne daha fazla kullanmaktadır. Son yıllarda yaptırımların kullanımındaki belirgin artış, İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan istikrarlı bir ivmenin sonucudur. Ayrıca yaptırımların uygulanma amaçlarında, kullanılan yaptırım türlerinde ve yaptırım uygulayan uluslararası aktörlerde de önemli değişiklikler olmuştur (Morgan, vd., 2023:4). Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, yaptırımların zorlayıcı dış diplomaside güçlü bir araca dönüşmesi nedeniyle, yaptırımların motivasyonunun ve politika amaçlarının öncelikle siyasi olduğu düşünülmektedir (Felbermayr, vd. 2020:1).

Şekil 1'de, 1950-2022 dönemi boyunca türlerine bağlı olarak yaptırımların adetsel gelişimi görülmektedir (The Global Sanctions Database, Release 3, 2022). Kapsam, 2022 yılı ortasına kadar verilmektedir. Trende bakıldığında yaptırım inovasyonunun, yaptırımların yaygınlaşmasını sağladığı söylenebilmektedir. Diğer bir deyişle, tarihsel olarak türlerine göre incelendiğinde, yaptırımları uygulama biçimindeki yeniliklerin, son yıllarda yaptırım politikalarını daha etkili ve yaygın hale getirdiği görülmektedir (Early, 2021:183).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden kısa bir süre sonra, Sovyetler Birliği ile ABD arasındaki Soğuk Savaş, uluslararası politikanın belirleyici özelliği haline gelmiş ve ABD Soğuk Savaş politikalarını desteklemek için yaptırımları sıklıkla kullanmıştır. Soğuk Savaşın sonlarında, Avrupa da koordineli bir şekilde yaptırımları uygulamaya başlamıştır. Dönem boyunca ticari yaptırımlar istikrarlı bir şekilde kullanılırken, finansal ve askeri yaptırım türlerinin kullanımında da istikrarlı bir artış başlamıştır (Hufbauer, vd. 2007:11-14). Ticari yaptırımların genel kullanımında bir genişleme olmamakla birlikte, finansal yaptırımların ve özellikle silah transferlerini içeren yaptırımların kullanımında ise artış olduğu görülmektedir.

1950'lerin başında uygulanan yaptırımların yaklaşık %60'ı ticaret ve silah ambargolarıdır. 1980-1989 yıllarında toplam 181 yaptırım uygulanırken, 1990-1999 yıllarında ise toplam 413 yaptırım uygulanarak önceki dönemin iki kat üzerine çıktığı görülmektedir. Şekil 1'de gösterildiği üzere, 2001'den sonraki 20 yıl boyunca yaptırımların kullanımındaki artış oldukça yüksektir. Bu artışa konu yaptırımlar büyük ölçüde belirli kişi ve kuruluşları hedef alan finansal yaptırımlar, seyahat yasakları ve diğer yaptırımlar şeklinde belirtilmektedir (Morgan vd., 2023:10-11). Yalnızca 2021 yılında, 189 ayrı yaptırım programı yürürlüğe girmiştir. 2021 yılında en fazla uygulanan yaptırım türünün yaklaşık %40'lık bir oran ile finansal yaptırımlar olduğu görülmektedir (Syropoulos, vd., 2022).

Şekil 1. Türlerine Göre Yaptırım Adetleri (1950-2022)

Kaynak: The Global Sanctions Database - Release 3, 2022.

1.1.2. Yaptırımların Amaçları

Tarih boyunca devletler siyasi, ekonomik veya ideolojik hedeflerine ulaşmak için yaptırımlar veya kontroller kullanmışlardır (Alexander, 2009:12). Yaptırımlar kendi başlarına bir amaç değildir, ancak daha büyük siyasi hedeflere ulaşmak için genellikle başka araçlarla kullanılır (Gould-Davies, 2018:5). Kaempfer vd. (2007) çalışmasına göre yaptırımların üç bileşeni bulunmaktadır;

- Ekonomik bir eylem olması,
- Bir hedefe (bir devlete, gruba, tek bir kişiye veya bir fonksiyona) karşı alınmış olması,
- Hedefin eylemlerini etkileme amacı gütmesi.

Yukarıda özetlendiği gibi yaptırımlar, bir devletin dış politikasının bir uzantısı olarak, başka bir devletin davranışlarında veya dış politikasında değişiklik meydana getirmeye yönelik önlemlerdir. Yaptırımlar, ticareti, finansal işlemleri, diplomatik ilişkileri ve hareketleri kısıtlayabilmekte olup, bu bağlamda kısıtlayıcı tedbirler olarak da adlandırılabilir ve güç kullanımına alternatif bir araç olarak değerlendirilebilmektedir.

Yaptırımlara, amaç, ilgili aktörler ve yaptırımların nesnesi gibi farklı açılardan bakılması mümkündür (Caruso, 2003:3). Yaptırımların amaçları Barber'ın (1979) çalışmasında genel olarak üç kategoride toplanmaktadır. Birincisi, yaptırımların

yöneltildiği devletlerin eylem ve davranışlarıyla ilgili birincil hedeflerdir. İkincisi, yaptırım uygulayan devletlerin statüleri, davranışları ve beklentileri ile ilgili ikincil hedeflerdir. Son olarak, üçüncüsü, bir bütün olarak uluslararası sistemin yapısıyla ya da bazı bölümleriyle ilgili daha geniş uluslararası hususlarla ilgili olan üçüncül hedeflerdir. Bu üç kategori birbirini dışlamaz, bazı durumlarda bir arada bulunabilir ve örtüşebilir.

Yaptırımların uygulanma amaçlarını kategorize edip mümkün olduğunca kesin bir şekilde belirledikten sonra bile bunların etkinliğini değerlendirmek zordur, çünkü yaptırımların uygulanması diğer faktörlerden soyutlanamaz. Koşullar ve hedefler zaman içinde değişebilir ve başarı ya da başarısızlığın ölçülebileceği hedefler her zaman çeşitlilik gösterir. Yine de, bu zorluklar göz önünde bulundurulduğunda bile, literatürde ekonomik yaptırımların tek başına birincil hedeflerini gerçekleştirmede etkisiz olduğu konusunda çarpıcı bir fikir birliği olduğu görülmektedir. Ancak konu yaptırım uygulayan devletlerin ekonomik baskılarla nasıl siyasi sonuçlar elde edebileceği; hedef devlet için ise ekonomik olarak zarar görse bile önerilen siyasi değişikliklere nasıl direnebileceği meselesi haline gelmektedir. Hedef devlet açısından bakıldığında yaptırımlar, savaş zamanındaki direniş ruhuna benzer bir psikolojik iklim yaratma eğilimindedir. Bu da, yaptırımların hedef devletler ve uluslararası toplum arasında bir güven savaşı olduğu bir durumda kritik bir öneme sahip olabilmektedir. Doğal olarak hedef devletler de stoklama yaparak, alternatif pazarlar ve tedarikçiler bularak, iç ekonomiyi çeşitlendirerek, daha pahalı olsa bile yasadışı yollardan alım yaparak ve ekonomik etkiyi siyasi olarak baskın sosyal gruplardan uzaklaştırarak yaptırımların ekonomik etkisini azaltmaya çalışmaktadır.

Yaptırımların uygulanma amaçları çeşitlidir ve çoğu zaman birbirine karıştırılmış gibi görünmektedir; bunun sonucunda ise ödenmesi gereken bir bedel ortaya çıkmakta, bu bedel ise her zaman eşit olarak dağıtılmamaktadır. Bu durum, bazı yaptırım uygulayan devletler diğerlerinden çok daha fazla zarar görmesine ve herhangi bir ülkede ekonominin bazı sektörlerinin etkilenip diğerlerinin zarar görmeden kurtulmasına yol açabilmektedir. Yaptırımlara hükümet tarafından karar verilirken, her düzeyde (bireyler, gruplar, firmalar, finansal kuruluşlar tarafından) uyum gereklidir ve en büyük uyum en yüksek bedeli ödemek zorunda olanlardan talep edilmektedir. Yaptırımların etkinliği ve siyasi haklılığı konusunda en büyük şüpheler genellikle aynı

kişilerde olmaktadır. Dolayısıyla hedef devletteki durumun aksine, yaptırım uygulayan devletlerde fedakârlık gerektiren ulusal bir çabanın psikolojik iklimini yaratmak ve hatta sürdürmek büyük güçlükler doğurabilmektedir (Barber, 1979:377). Barber, hedefler arasındaki ilişkileri incelemiş ve yaptırımların uzun bir süre boyunca uygulanması halinde amaçların öneminin zamanla değişebileceğini belirtmiştir. Bu doğrultuda, yaptırımların uzun vadeli hedefleri, birincil hedeflerden daha önemli hale gelebilmektedir.

Lindsay (1986) de Barber'ın yaptırımlar ve amaçları konusundaki görüşlerine benzer bir görüşe sahiptir. Ancak Barber'dan farklı olarak cezalandırmanın yaptırımların birincil amacı olduğunu savunmakta ve bunu yaptırımların işleyişinin bir aracı olarak tanımlamaktadır.

Padney'e göre ise yaptırımlar, ticareti, yatırımı veya diğer ticari faaliyetleri kısıtlayarak belirli bir devleti veya grubu politikalarını değiştirmeye ikna etmek için ülkeler veya uluslararası kuruluşlar tarafından kullanılan bir araçtır. Örneğin, kitle imha silahları geliştiren, insan haklarını ihlâl eden veya haksız ticaret yapan ülkelere yaptırım uygulanabilecektir (Petrova, 2022:13). Özetle; bir devletin davranışını değiştirmekle ilgili olarak yaptırımlar aşağıdaki amaçlarla kullanılabilir:

- Caydırıcılık
- Önleme
- Cezalandırma

Davis ve Engerman'in (2003) çalışmasında, yaşanan vakalardan da faydalanılarak yaptırımların insan haklarını korumak ve askeri güç kullanmaktan kaçınmak için kullanılmasının yanı sıra, aşağıdaki amaçlar için de kullanıldığı belirtilmektedir.

- Savaşın önlenmesi,
- Demokratik değerlerin desteklenmesi ve özgürlüğe ulaşımın hızlandırılması,
- Çevre temizliğinin sağlanması,
- İnsan haklarını ihlâl edenlerin cezalandırılması,

- İnsan hakları veya işçi haklarının güçlendirilmesi,

- Nükleer yayılmanın ve kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi,

- Suç gelirlerinin aklanmasının ve terörizmin finansmanının azaltılması,

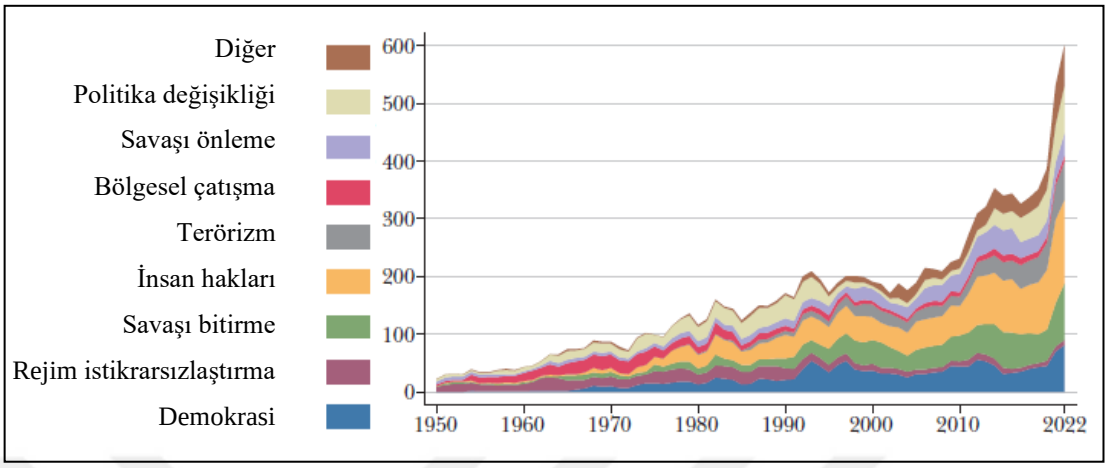
- Tutsak edilen vatandaşların serbest bırakılması,

- İşgal edilen toprakların geri kazanılması.

Yaptırımların uygulanmasıyla en sık ilişkilendirilen politika hedefleri, Şekil 2'de görüldüğü üzere insan haklarının iyileştirilmesi ve demokrasinin yeniden tesis edilmesidir (Kirilakha, vd., 2021:63). Şekilde, 1950-2022 dönemi boyunca, amaçlarına bağlı olarak yaptırımların adetsel gelişimi görülmektedir. 1950'lerin başında, yaptırımlar en yaygın olarak siyasi rejimleri istikrarsızlaştırmak ya da askeri çatışmaların yönünü etkilemek amacıyla uygulanmıştır. Soğuk Savaşın sonlarında, rejimin istikrarsızlaştırılması için yaptırım kullanımı sabit bir oranda devam ederken, insan haklarının korunması amacıyla yaptırımların kullanımında dramatik bir artış başladığı görülmüştür. 1990-1991 yıllarında diğer amaçlarla birlikte 6 defa kullanılan insan haklarını savunmaya yönelik yaptırımlar, tekil amaç olarak 14 defa kullanılmıştır (Syropoulos, vd., 2022).

90'lar öncesi sadece 9 defa terörizm ile mücadele doğrultusunda kullanılan yaptırımların, 1990-1999 yılları arasında diğer amaçlarla birlikte toplam 20 defa olmak üzere yoğun bir şekilde kullanılmaya başlandığı görülmektedir. 90'lı yıllara yaptırımların uygulama amaçları açısından bakıldığında, bu dönemde rejim değişikliğine yönelik yaptırımların kullanımında önemli bir azalma, demokrasi ve insan haklarını desteklemeye yönelik yaptırımların kullanımında ise önemli bir artış gözlenmektedir. 2001 yılı sonrası yaptırımların insan haklarını desteklemek için kullanımı artmaya devam ederken, demokrasiyi desteklemek için kullanımı ise plato yapmıştır. Yaptırımlar bu dönemde rejim değişikliği için nadiren kullanılmış olup, uluslararası terörizmle mücadele için kullanımı önemli ölçüde artmıştır (Morgan vd., 2023:10-11). 2000-2022 yılları arasında toplam 688 yaptırım uygulanmış olup, bunların %12'sinin politika değişikliği, %11'inin insan haklarını ve %10'unun ise

demokrasiyi desteklemek amacıyla uygulandığı görülmektedir (Syropoulos, vd., 2022).

Şekil 2. Amaçlarına Göre Yaptırım Adetleri (1950-2022)

Kaynak: The Global Sanctions Database - Release 3, 2022.

Yaptırımlar uluslararası diplomasinin ayrılmaz bir parçasıdır ve hedef devletleri belirli davranışlara zorlamak için kullanılan bir araç olarak kullanılmaktadır. Bir asır önce olduğu gibi yirmi birinci yüzyılda da yaptırımlar önemli ancak tartışmalı bir dış politika aracı olmaya devam etmektedir (Hufbauer vd., 2007:1). Yirmi birinci yüzyıl yaptırım uygulamaları devrimden çok evrim niteliği taşımaktadır. Yeni silahlar, kısmen yeni teknolojileri, kısmen de yeni devlet yönetimini yansıtmaktadır. Jeopolitik dünya tek bir hegemondan büyük güçler sistemine doğru kayarken, ABD dışındaki oyuncular da yeni hedef seçenekleriyle önemli aktörler haline gelmiştir (Hufbauer ve Jung, 2020:11).

Örnek Olay: Libya'ya Uygulanan ABD ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) Yaptırımları

Yaptırımların farklı amaçlarını ve akabinde davranış değişikliğini bir ülke üzerinde gösteren Libya örneği, 1992 yılı BM 748 sayılı kararı, 1996 yılı ABD Kongre kararları ve Alexander'ın (2009) çalışmasından derlenerek özetlenmiştir.

Libya, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'nı 26 Mayıs 1975 tarihinde imzalamıştır. Beş yıldan kısa bir süre sonra ABD, Libya'ya terörizm sponsoru devlet olması gerekçesiyle yaptırım uygulamıştır. Bu arada Libya, Rusya'nın

da yardımıyla nükleer kapasitesini geliştirmeye devam etmiştir. ABD 1986'da tekrar ek yaptırım uygulamış ve 1992 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) de yaptırım uygulamaya başlamıştır. 1996 yılında İran ve Libya Yaptırımlar Yasası (Iran Libya Sanctions Act, ILSA) yasalaşmıştır. ILSA, ABD başkanına Libya petrol endüstrisine 40 milyon dolar ya da daha fazla yatırım yapan yabancı şirketlere karşı yaptırım uygulama yetkisi vermiştir. Bu rakam 2002 yılında 20 milyon dolara düşürülmüştür.

Libya ile ilişkilerdeki ilerleme ve gerilemelere rağmen, Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi Aralık 2003'te Kitle İmha Silahları (KİS) programından vazgeçtiğini açıklamıştır. Libya, Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (International Atomic Energy Agency, IAEA) ve diğer uluslararası kuruluşların ülkeye girişine izin vererek, bu kuruluşların uranyum zenginleştirme programına ait belge ve bileşeni tek seferde ülkeden çıkarmasını sağlamıştır.

Bunun üzerine, Libya ile uluslararası toplum arasındaki ilişkiler, Kaddafi'nin açıklamasından sonraki bir yıl içinde yaptırımların hafifletilmesiyle normalleşmeye başlamıştır. Libya, uluslararası yükümlülüklerine uymayan diğer ülkeler için bir model olarak görülmüştür. Mayıs 2005'te, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması Gözden Geçirme Konferansı sırasında, ABD'nin silah kontrolünden sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Stephen Rademaker, Libya'nın seçiminin, güçlü nükleer silahların yayılmasını önleme normlarının olduğu bir dünyada, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması'na tam uyumlu bir devlet olma kararını vermek için hiçbir zaman geç olmadığını gösterdiğini ve bu kararın fazlasıyla ödüllendirildiğini belirtmiştir.

Libya örneği aynı zamanda yaptırımların sadece uyumlu olmayan ülkeleri cezalandırmak için değil, davranış değişikliklerini de teşvik etmek için kullanılması gerektiğini gösterdiğinden paylaşılmaya değer bulunmaktadır. Libya örneğinden yaptırımların tanımına ve amacına katkıda bulunacak çıkarımlar aşağıdaki gibidir:

- Yaptırımlar genellikle savaşa alternatif olarak değişimi sağlamak için uzun vadeli bir stratejidir.

- BM tarafından uygulananlar gibi çok taraflı yaptırımların, bir dış politika hedefine ulaşmada genellikle tek taraflı yaptırımlardan daha etkili olduğu görülmektedir.

- Yaptırımlar, sadece cezalandırmak yerine, yabancı yatırım gibi teşviklerle eşleştirildiğinde beklenen sonuçları verebilmektedir.

1.1.3. Yaptırım Türleri

Yaptırım türleri uygulayıcıya göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından uygulanan yaptırımların kapsamı, yaptırım rejimleri arasında ve hatta belirli bir rejim içinde bile, Konsey'in bir hedefin uyumunu teşvik etmek veya ödüllendirmek için uygulanan önlemleri genişletmesi veya daraltması nedeniyle değişebilmektedir. Temel silah ambargolarından oluşan rejimler haricinde, hiçbir yaptırım rejimi tam olarak aynı olmamıştır.

Yaptırım rejimleri genellikle farklı yaptırım türlerinin bir karışımını içermektedir. Bunlar, genel olarak ekonomik ve finansal yaptırımlar ile ekonomik olmayan yaptırımlar gibi çeşitli kategorilere ayrılabilir. Belirli bir zamanda, bir yaptırım rejiminin kapsamını belirlemek için, hem bir hedefe yönelik yasaklar yelpazesini, hem de bu yasaklardan sağlanan muafiyetleri dikkate almak gerekmektedir. Ekonomik yaptırımlar, bir hedefe veya hedeften mal veya ürün akışını engellemeyi amaçlayan tedbirler olarak tanımlanırken (Farrall, 2007:106-107), ekonomik olmayan yaptırımlar ise hedef ülkenin dünyanın geri kalanıyla finansal olmayan alanlardaki ilişkilerini engellemeyi amaçlamaktadır (Petrova, 2022:15).

Çalışmada yer alan yaptırım türleri, sektörel anlamda genel kabul görmüş ve sürekli değişim halinde olan yaptırım kategorilerini derlemesi ve bunu tüm yaptırım rejimlerini dikkate alarak oluşturmuş olması sebebi ile, 2001 yılında kurulan Suç Gelirlerini Aklamayı Önleme Sertifikalı Uzmanlar Birliği'nin (Association of Certified Anti-Money Laundering Specialists, ACAMS) global yaptırım uzmanlığı sertifika programı için kullanılan kılavuz dokümandan (2020) faydalanarak hazırlanmıştır.

1.1.3.1. Ekonomik Yaptırımlar

Ekonomik yaptırımlar, ticari yaptırımlar ve finansal yaptırımlar olarak iki alt başlıkta açıklanabilmektedir. Ekonomik yaptırımların, hedefleri iki temel şekilde etkilemesi amaçlanmaktadır. Birincisi, hedef ülkenin ihracatını sınırlayan veya ithalatını kısıtlayan ticari yaptırımlar uygulamak; ikincisi ise finansmanı veya fonlamayı engelleyen finansal yaptırımlar uygulamaktır.

Ticari yaptırımlar, devletler arasındaki ticareti doğrudan ya da dolaylı olarak kısıtlayan tüm yaptırım politikalarını kapsamaktadır. Genellikle ya bir veya daha fazla ülkeden hedef ülkeye ihracatın yasaklanması şeklinde ambargoları, hedef ülkeden ithalatın engellenmesi şeklinde boykotları veya her ikisini de içermektedir. Bu yaptırımlar, tüm ticari ilişkileri etkili bir şekilde kısıtlayabilmekte veya kesebilmektedir (Smeets, 2021:280).

Ambargolar, hedef ülkenin ithalat ve ihracatını sınırlamayı amaçlayan ticari yaptırımlardır. Bir ülkenin ihracatının sınırlandırılması şeklindeki ticari yaptırımlar, o ülkenin dış ticaretini ve dövizini azaltmayı amaçlamaktadır. Bir ülkenin ithalatının veya ihracatının sınırlandırılması şeklindeki ticari yaptırımlar ise hedef ülkeyi kritik mallardan mahrum bırakmayı amaçlamaktadır. Yaptırım uygulanan ülke toplam küresel üretimin büyük bir yüzdesini ihraç ettiğinde, ihracat kısıtlamalarının uygulanması alternatif kaynaklar ve alternatif mallar için daha yüksek fiyatlara neden olabilmektedir. Toplam ticaret ambargoları, hedeflenen ülkenin vatandaşları üzerinde istenmeyen sonuçlar doğurabilmesi nedeniyle daha nadir olarak uygulanmaktadır (Hufbauer vd., 2007:178).

Ticari yaptırımların çoğu seçicidir, yani spesifik sektörlerdeki malları ve/veya lüks malları hedef almaktadır. Bununla birlikte, ticari yaptırımlar genellikle ticaretin yönünü değiştirebilmekte; bu durum, malların aktarılması, malların nihai varış noktasından önce ara ülkeler üzerinden sevk edilmesi şeklinde gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle, yaptırım regülasyonları, malların aktarılmasını özellikle yasaklamaktadır.

Silah ambargoları, sadece silahlar ve hem sivil hem de askeri amaçlarla kullanılabilen çift kullanımlı mallar için geçerli olan özel bir ambargo türüdür. Silah ambargoları kapsamında, silahları hedef almanın yanı sıra, kitle imha silahları da hedeflenerek özel

önlemler alınmaktadır. BM Güney Afrika silah ambargosu örneğinde Konsey, silahlar ve ilgili materyaller ifadesinin; nükleer, stratejik ve konvansiyonel silahları kapsayabileceği konusunu açıklığa kavuşturmuştur (Farrall, 2007:114).

Wassenaar Düzenlemesi, konvansiyonel silahlar ve çift kullanımlı mallar ve teknolojiler için ihracat kontrollerine ilişkin daha fazla sorumluluk ve şeffaflık taahhüt eden, Türkiye, Rusya ve Avrupa Birliği ülkeleri de dahil olmak üzere 42 ülkeden katılımcının bulunduğu çok taraflı bir iş birliği düzenlemesidir. Temel amacı, belirli malları sağlamak için ihracat lisansı başvuruları reddedilen kuruluşlar hakkında üyelere bilgi sağlamaktır. Konvansiyonel silahlar için üyeler gönüllü olarak her altı ayda bir bilgi vermektedir. Wassenaar Düzenlemesi, silah ihracatının kontrol edilmesi ve silahların terörist grupların eline geçmesinin önlenmesi konusunda üyelere yardımcı olmaktadır.

Finansal yaptırımlar ise çeşitli formlarda uygulanabilmektedir. Devletler, hedef ülkelere devlet kredilerini ve/veya uluslararası fonları yasaklayarak finansal yaptırımlar uygulayabilmektedir. Bazen de bu ülkeleri, iş birliği sağlamayan taraf olmaları veya suç gelirlerinin aklanması konularında birincil endişe kaynağı olarak etiketleyerek ticaret finansmanlarını kesintiye uğratabilmektedir. Bu, hedef ülkenin daha yüksek faiz oranları ödemesine neden olabilmektedir. Ayrıca kreditörler, ek kredi riskinden veya kendilerinin yaptırıma maruz kalma riskinden kaçındıkları için, hedef ülke ekonomisine zarar vermektedir.

Finansal yaptırımlar, belirli ülkelere, bireylere ve kuruluşlara fon transferlerinin yasaklanması da dahil olmak üzere, tüzel kişiler tarafından finansal varlıklarla yapılan işlemleri ve yaptırım uygulanan kuruluşlara finansal hizmet sağlanmasını kısıtlamaktadır. Finansal yaptırımlar, yaptırım uygulanan kişi veya kuruluşlara ait varlıkların dondurulması, bankacılık hizmetlerinin engellenmesi, yatırımlara kısıtlama getirilmesi ve finansal işlemlerin yasaklanması şeklinde olabilir (Petrova, 2022:25). Kapsamlı veya kısmî olarak uygulanabilmektedir. Mal varlığının dondurulması için, yaptırım uygulanan hedefin mal varlığının bloke edilmesi veya dondurulması gerekmektedir. Böylece, yaptırım hedefinin fonlara erişimi engellenmekte veya hedef bu fonları kullanamaz duruma gelmektedir. Bu, çoğunlukla dondurulmuş/bloke edilmiş banka hesapları şeklinde gerçekleşmektedir. Ayrıca, finansal yaptırımların

genellikle daha geniş ekonomik yaptırım programlarının bir parçası olarak kullanıldığı görülmektedir (Alexander, 2009:278).

1.1.3.2. Geniş Kapsamlı Yaptırımlar

Geniş kapsamlı yaptırımlar, yaptırım uygulayan ülke ile yaptırım uygulanan ülke arasındaki tüm işlemlerin engellenmesini amaçlamaktadır. Geniş kapsamlı yaptırımlar terimi, hedefe tüm emtia ve ürünlerin akışını engellemeyi amaçlayan bir yaptırım rejimini tanımlamak için kullanılmaktadır (Farrall, 2007:107). Dolayısıyla geniş kapsamlı yaptırımlar, bu bölümde ele alınan tüm özel yaptırım türlerini etkin bir şekilde bünyesinde barındırmaktadır.

Kapsamlı yaptırımlar ayrıca genel bir lisans kapsamında insani ve tıbbi amaçlar için belirli muafiyetlere izin vermektedir. Ancak bu muafiyetler dışında ithalat, ihracat, finansman sağlanması, teknoloji ticareti veya dağıtımı ya da başka herhangi bir finansal veya ticari faaliyetin gerçekleşmesi söz konusu olamaz. Örneğin, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, kapsamlı yaptırım rejimlerinin her birinden bazı insani yardım malzemelerinin ihracatını muaf tutmaktadır. Konsey, muaf tutulan malzemelerin ana hatlarını belirlerken, muaf tutulan kalemlerin yanı sıra ilgili yaptırım komitesinin onayıyla muaf tutulabilecek malzeme sınıflarını da tanımlamaktadır (Farrall, 2007:108).

Geniş kapsamlı yaptırımlar aynı zamanda tam bir ticari ambargo ve diplomatik ilişkilerin durdurulmasını da içermektedir. Neredeyse tamamen finansal ve ticari ambargo ile sonuçlanan kapsamlı yaptırımlara örnek olarak BM'nin Irak'a uyguladığı ambargo verilebilir. BM Güvenlik Konseyi 6 Ağustos 1990 tarihinde Irak'a kapsamlı ekonomik yaptırımlar uygulamıştır. Bu, Irak'ın Kuveyt'i işgaline bir yanıt niteliğindedir. ABD liderliğindeki koalisyonun Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmasının ardından, silahsızlanmayı teşvik etmek amacıyla yaptırımlar yürürlükte bırakılmıştır. 1990'dan 2003'e kadar Irak ile dış ticareti yasaklayan geniş kapsamlı BM yaptırımları, ekonomik ve sosyal etkileri açısından o dönemde belirli sorunlara yol açmıştır. Bunlar, yaptırımların kaldırılmasından sonra hala ekonomik hayatı karakterize eden endemik yolsuzluk, yüksek yoksulluk oranları, devam eden güvensizlik, bürokratik çekişmeler ve zayıf kamu hizmetleri olarak kendini göstermektedir (Yousif, 2013:10).

1.1.3.3. Hedefe Yönelik (Akıllı) Yaptırımlar

Geniş kapsamlı yaptırımların, ekonomik olarak dezavantajlı durumda olan sivilleri de etkilemesi sebebiyle 1990'lı yıllarda yaptırımların sivil gruplar üzerindeki olumsuz etkisi konusunda endişe artmıştır. Bunun üzerine yaptırımlarda gözle görülür bir evrim yaşanmıştır. Hedefe yönelik veya akıllı yaptırımlar olarak da adlandırılan yaptırımlar, uygulamada daha fazla ayrımcılığa izin vermektedir. Bununla birlikte bireysel, seyahat ve finansal yaptırımlar yoluyla karar alıcılar doğrudan hedef alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca, yaptırım rejimleri, giderek artan bir şekilde stratejik mallar üzerine yoğunlaşmış, barışa yönelik tehdide katkıda bulunduğu düşünülen silah, elmas ve kereste gibi stratejik ürünlerin ihracatı veya ithalatı yasaklanmıştır (Farrall, 2007:143).

Buradaki fikir, hükümetin politika ve davranışlarının, yönetilen insanların tutumlarını yansıtmak zorunda olmadığıdır. Hedefe yönelik yaptırımlar bireylere ve firmalara yönelik mal varlığı dondurma kararlarını, belirli mal ve hizmetlere yönelik ihracat kontrollerini ve hükümet yetkilileri ile iş dünyasının elitlerine yönelik seyahat yasaklarını içerebilmektedir. Akıllı yaptırımlar olarak adlandırılan bu yaptırımlar teorik olarak daha ayrımcı ve yaptırım politikasının istenen değişimini veya hedefini gerçekleştirme kapasitesi bakımından daha etkili olabilmektedir (Alexander, 2009:64). Ancak, akıllı yaptırımların daha iyi politika sonuçları verdiğine dair sistematik bir kanıt bulunmamaktadır (Drezner, 2011:97).

1.1.3.4. Sektörel Yaptırımlar

Sektörel yaptırımlar ilk kez 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakı sonrası literatüre giren bir yaptırım türü olmakla birlikte, ABD Hazine Bakanlığına bağlı yaptırım Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi (Office of Foreign Assets Control, OFAC) tarafından uygulamaya konmuştur. Sektörel yaptırım konsepti, yaptırım terminolojisinde belirli bir sektör veya alanda yaptırım anlamına gelmektedir. Bu yaptırım türünün alanı, hedefe yönelik yaptırımlardan daha dardır. Sektörel yaptırımlar, bir ülkenin ekonomisinin önemli sektörlerinin (enerji, savunma, finans, vb.) yanı sıra kilit kuruluşları da hedef almaktadır. Bu yaptırımların son derece spesifik olması amaçlanmaktadır. Bunlar genel olarak, ilgili yaptırımların yürürlüğe girdiği tarihte veya sonrasında ilgili listede yer alan isimler tarafından, bu isimler adına veya bu isimlerin yararına ihraç edilmiş olması halinde, belirlenen vadelerdeki borç veya

sermaye ile işlem yapılmasını, bunlara finansman sağlanmasını veya belirli işlemlerin yapılmasını kısıtlamaktadır. Sektörel yaptırımlar, belirli bir ülkenin ekonomisindeki hedeflenen bir sektörde, belirli kişi ya da kuruluşlarla bazı türdeki işlemlerin yasaklanmasını içermektedir. Bu tür yaptırımların uygulanmasının, büyük ölçüde mevcut koşullara bağlı olduğu gözlemlenmektedir.

Sektörel yaptırımlar ilk olarak Kırım'ın ilhakı sonrasında Rusya'ya karşı uygulanmıştır. ABD'nin Rusya'ya karşı uyguladığı sektörel yaptırımlar, diğer yaptırımların yanı sıra devlete ait bankalara, enerji şirketlerine ve savunma şirketlerine karşı yeni uzun vadeli borç ve sermaye ihracını engellemiştir. OFAC, sektörel yaptırımlar listesini, 13662 sayılı Kararname uyarınca Hazine Bakanlığı tarafından belirlenen Rus ekonomisinin sektörlerinde faaliyet gösteren kişileri belirlemek için yayımlamaktadır. Listede bulunan direktifler, belirlenen kişilerle ve kurumlarla yapılacak işlemlere ilişkin yasakları ve kısıtlamaları tanımlamaktadır.

ABD'nin sektörel yaptırımları ilk defa uygulamasının ardından, Avrupa Birliği (AB) de benzer bir yaklaşımla 2014 yılında 833/2014 no.lu regülasyon ile Rusya'ya sektörel yaptırımları yani AB sermaye piyasası kısıtlamalarını hayata geçişmiştir. Genel olarak bu yaptırımlar, belirlenmiş taraflara doğrudan veya dolaylı olarak belirli bir günü aşan vadeye sahip devredilebilir menkul kıymetlerin ve para piyasası araçlarının satın alınmasını, satılmasını, bunlar için yatırım hizmetleri sunulmasını veya bunların ihracına yardımcı olunmasını veya başka bir şekilde bunlarla işlem yapılmasını yasaklamaktadır. Söz konusu kısıtlayıcı tedbirler, belirli ürünlerin ithalatına ve ihracatına da kısıtlamalar getiren, sürekli değişen ve gelişen regülasyonların miladı olmuştur.

Örnek Olay: Rosneft'e Uygulanan Sektörel Yaptırımlar

Sektörel yaptırımların kompleks yapısını açıklamak üzere, ABD Hazine Bakanlığı'na bağlı OFAC'ın internet sitesinde yayımlanan uzlaşma anlaşmasından faydalanılarak bir örnek olay ile konu detaylandırılmaktadır.

Bir ABD şirketi olan Haverly Systems, Inc. (Haverly), 19 Ağustos 2015 tarihinde bir Rus şirketi olan ve sektörel yaptırımlara (Direktif 2 ve 4) tabi Rosneft'e düzenlenen iki fatura nedeniyle olası sorumluluğunu çözmek için OFAC ile 75.375 USD tutarında

bir uzlaşma anlaşması imzalamıştır. Konu, Nisan 2015'te Haverly'nin Rosneft'e, düzenlendikten sonra 30 ila 70 gün arasında ödenmesi gereken iki fatura oluşturması ile vuku bulmuştur. Ancak, Rosneft, Haverly'ye ödeme yapmadan önce düzeltilmiş vergi belgelerine ihtiyaç duyduğunu bildirmiş ve bunun için birkaç ay harcamıştır. Belgelerin sağlanması üzerine Rosneft ilk faturanın ödemesini 31 Mayıs 2016 tarihinde, yani orijinal faturanın düzenlenmesinden dokuz aydan fazla bir süre sonra yapmıştır. İlk ödemenin transferinin ardından Rosneft, Mayıs-Ekim 2016 tarihleri arasında dört kez kalan ödemeyi yapmaya çalışmıştır. Dört girişim de işlemin OFAC'ın 90 günden uzun vadeli borç/fonlama kapsamında yasaklandığının tespit edilmesi üzerine finans kuruluşları tarafından reddedilmiştir. Bu süre zarfında Haverly, ret sebebinin sektörel yaptırımlarla bağlantılı olduğunu belirten SWIFT mesajlarının kopyalarını almıştır. Haverly şirketinin bir uyum bölümü olmadığından, bu konuda OFAC'a gönüllü bildirim de yapılmamıştır. Bu durumun bankaların belirtilen işlemlerin reddine dair OFAC'a rapor sunması sebebiyle ortaya çıktığı düşünülmektedir.

2016 yılında henüz sektörel yaptırımların finans kuruluşları dışında fazla bilinip dikkate alınmaması sebebiyle yaşanan olay ile aslında borcun finansmanının, daha sonraki bir tarihte ödenmek üzere faturalandırmayı da içerebileceği görülmektedir. Sektörel yaptırımların kompleks yapıda olması sebebiyle şirketlerin yaptırımlar açısından yüksek riskli ülkelerle işlem yapmadan önce dikkatli davranması ve risklerin farkında olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, söz konusu bölgelerle bir finans kurumu tarafından işleme alınmayan ve iade edilen bir ödemenin, soruşturma gerektiren bir yaptırım bağlantısının göstergesi olabileceğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

1.1.3.5. Seyahat (Vize) Yasakları

Seyahat (vize) yasakları, bir kişinin nereye seyahat edebileceğini sınırlayan yaptırımlardır. Seyahat ve havacılık yasakları genellikle iki türlüdür. Bunlar, hedef ülkeye ve hedef ülkeden tüm hava seyahatlerine getirilen kısıtlamalar veya hedeflenen kişi ve/veya grupların seyahatlerine getirilen kısıtlamalardır. Genellikle yaptırım uygulanan ülkenin siyasi ve askeri liderlerine, destekçilerine vize verilmemesi şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. Seyahat yaptırımları hem bir bütün olarak hedef

kitleye karşı hem de ilgili yaptırım komitesi tarafından belirlenen kişi ve kuruluşlara karşı uygulanmaktadır. Bu seyahat yasakları liderlerin meşruiyetini zayıflatabilir ve ayrıca bu kişilerin yurtdışında sahip olabilecekleri bağlantıları kesebilir (Farrall, 2007:124). Seyahat yasakları daha çok diğer yaptırım türleriyle birlikte kullanılmaktadır. Uygulamada, seyahat ve vize yasakları sembolik tedbirler olup, liderlerin, elitlerin veya muhalif güçlerin meşruiyetini reddetmenin bir adımı olarak görülmektedir (Hufbauer, vd., 2007:140-141).

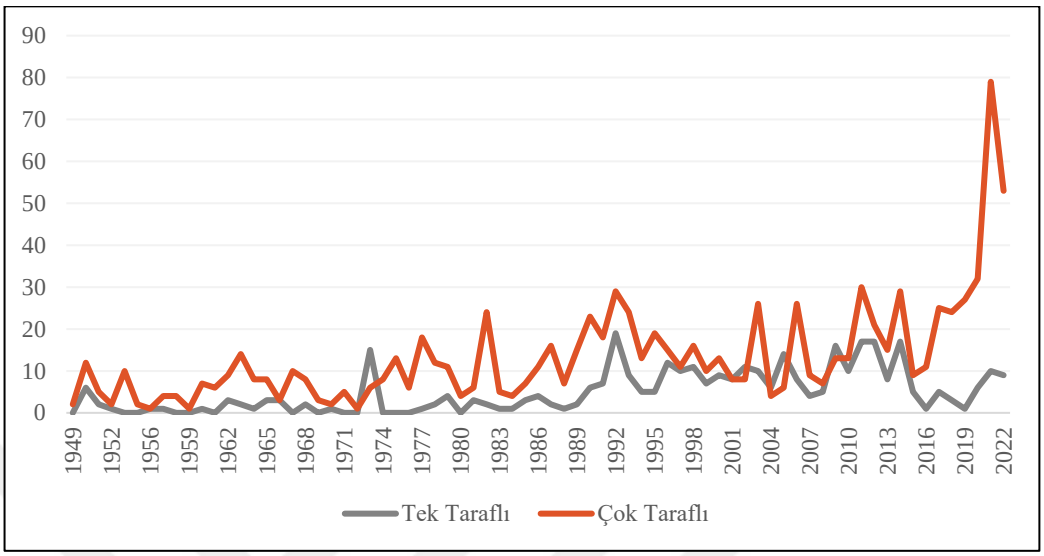
1.1.4. Yaptırım Çerçevesi

Uluslararası düzeyde yaptırım uygulayan aktörler arasında tek tek devletler, devlet grupları, bir bütün olarak uluslararası toplum ve devlet dışı aktörler yer alabilmektedir. Bir devlet yaptırım uyguladığında, eylemleri genellikle tek taraflı yaptırımlar olarak adlandırılmaktadır. Eylem, bir grup devlet ya da uluslararası örgüt tarafından başlatıldığında ise bu çok taraflı yaptırımlara dönüşmektedir (Farrall, 2007:7).

Yaptırımların etkinliği genellikle uygulayan ülkelerin sayısına göre belirlenebilmektedir. Bu durum özellikle küreselleşme nedeniyle geçerli olmaktadır. Küreselleşme yaptırımların etkinliğini zayıflatmaktadır, çünkü küreselleşmiş bir pazar ticaret kanallarının değiştirilmesini ve yeniden yönlendirilmesini kolaylaştırmaktadır. Genişleyen pazar nedeniyle, uluslararası destek olmadan kendi başına hareket eden ülkeler, özellikle de bu ülkelerin ekonomik gücü azaldıkça, çok daha az etkili hale gelmiştir. Eğer bir ülkenin ticareti bir şekilde kesilirse, o ülke istediğini elde etmek için başka bir yol bulmaktadır. Bu sızıntıları durdurmanın yolu, ülkelerin hedef ülkeyi her yönden engellemek ve yaptırımları ektin bir şekilde kullanmak için birlikte çalışmasından geçmektedir. Yaptırımlar aynı zamanda bir dış politika meselesi de olduğu için, ülkelerin yaptırım uygulama konusundaki kararlılık düzeylerinin farklılık gösterebileceği görülmektedir.

Yaptırımlarda görülen farklılıklardan biri olan tek taraflı yaptırımlara karşı çok taraflı yaptırımların daha baskın olduğu aşağıdaki şekilde de görülmektedir. Birleşmiş Milletler, çok taraflı yaptırımları uygulamak için bir araya gelmeye bir örnektir. Şekil 3'te görüldüğü üzere çok taraflı yaptırımlar 1990'lar sonrası yaygın hale gelmiştir. Şekil belirtilen yıllarda uygulanan yaptırım adetlerini ve uygulayan tarafın tek taraflı

ya da çok taraflı olduğunu göstermektedir (Syropoulos, vd., 2022). En önemli tek taraflı yaptırım uygulayan devletin ise ABD olduğu ayrıca not edilmektedir.

Şekil 3. Tek Taraflı ve Çok Taraflı Yaptırımlar (1949-2022)

Kaynak: The Global Sanctions Database - Release 3, 2022.

Yaptırımlara ilişkin hâkim görüş, genellikle uluslararası örgütler aracılığıyla düzenlenen çok taraflı yaptırımların, hedef ülkelerde ekonomik zarar yaratmada tek taraflı yaptırımlardan daha etkili olduğunu öne sürmektedir. Ancak yapılan farklı çalışmalarda, bazı durumlarda çok taraflı yaptırımların istenen siyasi sonuçları elde etmede tek taraflı yaptırımlardan daha az etkili olduğu, bu değerlendirmeyi yaparken göz önünde bulundurulması gereken pek çok faktör olduğu ve çok taraflı olmasının daha etkili yaptırımların garantisi olmadığı da görülmektedir (Kaempfer, vd., 1999:55).

1.1.4.1. Tek Taraflı Yaptırımlar

Amerika Birleşik Devletleri en çok tek taraflı yaptırımlarıyla bilinen ülkelerin başında gelmektedir. ABD, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana dış politikasının olağan bir ilkesi olarak birçok ülkeye karşı tek taraflı yaptırımları sıklıkla kullanmaktadır (Kim ve Martin-Hermosillo, 2013:101). ABD, Soğuk Savaş sonrası dönemde Sovyetler Birliği'nin çöküşüne, dış politika ve ulusal güvenlik hedeflerini desteklemede daha iddialı hale gelerek karşılık vermiştir. Bunu yaparken, ulusal

çıkarlarının peşinde daha iddialı bir diplomasiyi desteklemek için askeri güç, ekonomik kısıtlamalar ve ihracat kontrollerini içeren dış politika araçlarının bir kombinasyonunu kullanmıştır. Uluslararası ilişkiler teorisinin realist perspektifini benimseyen ABD hükümeti, istikrarı teşvik etmek ve uluslararası sistemdeki hegemonik konumunu sürdürmek amacıyla belirli devletler üzerinde hem uluslararası hukuka hem de yeni ortaya çıkan normatif rejim standartlarına uymaları için baskıyı artırmak üzere ekonomik gücünü kullanmaktan çekinmemiştir (Alexander, 2009:90). Bunu başarmak için, uluslararası hukukun temel ihlâllerini gerçekleştirdiği ve uluslararası sistemin istikrarını tehdit ettiği düşünülen devletlerle ticaret veya yatırım yapan üçüncü ülke ticari kuruluşlarına yönelik sınır dışı yaptırımların kapsamını ve derecesini arttırmıştır. Tek taraflı yaptırımlar genellikle yakın kültürel, tarihi veya stratejik ilişkilere sahip ülkeler arasındaki bağların koparılmasını da içermektedir. Bu da potansiyel olarak önemli siyasi etkiler yaratmaktadır (Kaempfer, vd., 1999:39).

ABD hükümeti ayrıca, uluslararası teröristlere ve uyuşturucu kaçakçılarına karşı, bu hedeflenen kuruluşlarla iş yapan veya işlemleri kolaylaştıran finansal aracılar veya şirketler gibi üçüncü ülke kişilerine karşı sınır dışı etkiye sahip yabancı varlık kontrolü düzenlemeleri uygulamaktadır. ABD yaptırımlarının kullanımı yasa ve yönetmeliklerle düzenlenmektedir. ABD Anayasası uyarınca Kongre, çeşitli eyaletler arasında ve yabancı ülkelerle ticareti düzenleme ve yetkisini yerine getirmek için her türlü kanunu çıkarma yetkisine sahiptir. Geleneksel olarak, Kongre, ekonomik yaptırım yasalarını çıkarma ve değiştirme yetkisini elinde tutsa da yaptırım uygulama yetkisini ve takdirini, ulusal çıkarları desteklemek için ekonomik yaptırımların kullanılmasının ne zaman gerekli olduğuna karar vermesi konusunda Başkana devretmiştir. Kongre'nin bu politikası, ABD'nin en önemli üç ekonomik yaptırım yasası tarafından ortaya konulmuştur (Alexander, 2009:91). ABD başkanına, bu yasalar kapsamında yaptırım uygulama konusunda geniş yetkiler verilmiştir. Yasa uyarınca, başkan yaptırımları yürütme emri yani kararname ile uygulamaktadır.

Halihazırda uygulanmakta olan bir yaptırım rejimine başka ülkelerin de katılması halinde tek taraflı yaptırımlar çok taraflı yaptırımlara dönüşebilmektedir. Bu şekilde, tek taraflı yaptırımlar diğer devletlere bir mesaj gönderme yöntemi olabilmekte ve bu devletlerin iş birliğini talep edebilmektedir (McGowan, 2018:9). Tek taraflı yaptırımlara direnmek daha basit gibi görünse de ABD dolarının uluslararası rolü ve

hakimiyeti sebebiyle, eğer tek taraflı yaptırımları uygulayan ABD ise durum tersine dönebilmektedir.

Örnek Olay: Fransa'ya Uygulanan Tek Taraflı Yaptırımlar

Tek taraflı yaptırımlara ve amaçlarına örnek teşkil eden bir olay, Hufbauer vd. (2007) çalışmasından derlenerek aşağıda açıklanmaktadır.

Avustralya, 1983'ten 1986'ya kadar Fransa'ya uranyum sevkiyatına izin vermeyerek tek taraflı yaptırımlar uygulamıştır. Avustralya, bu yaptırımları Fransa'nın Güney Pasifik'te nükleer silah denemelerini durdurmasını sağlamak amacıyla kullanmıştır. Ancak bu tek taraflı yaptırımlar etkisiz kalmıştır. Çünkü, 1984 yılında uranyum oksit fiyatı dünya pazarında yaklaşık %50 oranında düşmesiyle Fransa bu ticaret kanalını kolayca ve daha ucuza değiştirebilmiş ya da yeniden yönlendirebilmiştir. Bununla birlikte, küreselleşme nedeniyle, bu tür tek taraflı yaptırımların etkisiz kaldığı ve Avustralya'ya daha fazla zarar verdiği görülmüştür. Nitekim, Avustralya hükümeti, Fransa ile sözleşme yapan Queensland Madenlerine, yasaklanan anlaşmalar nedeniyle şirketin uğradığı zararları telafi etmek için 26 milyon Avustralya doları ödemek durumunda kalmıştır.

Bu örnek olaydan çıkarılabilecek en önemli ders, küreselleşmenin, ikame malların daha kolay bulunabilmesi nedeniyle, tek taraflı yaptırımların etkinliğini belirli olay ve ülkeler özelinde zayıflatabileceğidir.

1.1.4.2. Çok Taraflı Yaptırımlar

Çok taraflı yaptırımlar birden fazla ülke tarafından desteklenen yaptırımlardır. Çok taraflı yaptırımların yürürlüğe konması külfetlidir, çünkü birden fazla ülkenin aynı dış politika hedeflerine sahip olmasını gerektirmektedir. Martin (1990), çok taraflı yaptırımların iki şekilde zorlayıcı yönü olduğunu savunmaktadır. Birincisi, hedefe, iç veya dış politikalarını değiştirmesi için baskı yapılması; ikincisi, sıklıkla zorlayıcı politikalar ile yaptırımlardan güçlü çıkarı olan bir devletin diğerlerini ikna, tehdit ve vaatler yoluyla iş birliğine ikna etmeye çalışması şeklinde açıklamaktadır. Ekonomik yaptırımların uygulandığı çoğu durumda, bir devletin, yaptırımların uygulanmasında ve çok taraflı olmasında güçlü bir çıkarı olduğunu da ifade etmektedir.

Mansfield (1995) yaptırımların, bir hedefe verilecek ekonomik zararı azami düzeye çıkarma açısından bakıldığında, çok taraflı uygulanma eğiliminde olduğunu öngörmektedir. Bu iş birliğinin, hedefe önemli zararlar vermek için gereken piyasa gücüne sahip olduğunu savunmaktadır. Hedefi uyarmak için yaptırımların kullanılmasında ise çok taraflı yaptırımların, yaptırım taahhüdünün güvenilirliğini artırdığını ve ayrıca uyarının netliğini ve büyüklüğünü geliştirdiğini belirtmektedir.

Birleşmiş Milletler (BM), bir yaptırım rejimini uygulamak için birden fazla ülkenin birlikte hareket etmesine bir örnek teşkil etmektedir. BM, kuruluş sözleşmesinin VII. Bölümünün 41. maddesine dayanarak yaptırımları uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için bir önlem olarak kullanmaktadır. BM, ilk olarak 1963 ve 1965 yıllarında sırasıyla Güney Afrika ve Güney Rodezya'daki Apartheid rejimlerine karşı yaptırım uygulamıştır. BM, bir ülke veya bölgeye yönelik kapsamlı yaptırımlar yerine hedefe (belirli bir kişiye/kuruma/araca) yönelik yaptırımları tercih etmektedir. Geniş kapsamlı veya bölgesel yaptırımların, gelişmekte olan ekonomilerde özellikle siviller üzerinde daha büyük olumsuz etkiler yarattığı düşünülmektedir (Farrall, 2007:107-108-255). Birleşmiş Milletler Tüzüğü'nden derlenen ve önem arz ettiği düşünülen kısımlara aşağıda yer verilmektedir.

BM Güvenlik Konseyi 15 üye ülkeden oluşmaktadır; bunların beşi (Rusya, ABD, İngiltere, Çin ve Fransa) daimî üyedir. Her üye ülkenin bir oyu vardır ve yaptırım kararlarını yürürlüğe koymak için, tüm daimî üyeler de dahil olmak üzere en az dokuz üyenin, beş daimî üyeden herhangi birinin itirazı olmaksızın olumlu oy kullanması gerekmektedir. Her daimî üyenin etkili bir veto hakkı bulunmaktadır. BM Güvenlik Konseyi'nin kabul ettiği karar, BM Sözleşmesi 25. ve 48. maddeleri uyarınca üye ülkeler için hukuki açıdan bağlayıcı hale gelmektedir. Güvenlik Konseyi, bireyleri ve kuruluşları hedef almak için bazı temel kriterler belirlemiştir. Bu kriterler arasında yer alan maddeler aşağıdaki gibidir:

- Barışa, güvenliğe veya istikrara yönelik tehditler,
- İnsan hakları ve uluslararası toplumsal hukuk ihlâlleri,
- İnsani yardımın engellenmesi,
- Silahlı çatışmalarda çocukların silah altına alınması veya kullanılması.

Bir uluslar topluluğu olan Avrupa Birliği'nin kısıtlayıcı tedbirleri, Avrupa Dış Eylem Servisi tarafından hazırlanmakta ve AB Konseyi tarafından kabul edilmektedir. Tedbirler, AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının (Common Foreign and Security Policy, CFSP) amaçlarını desteklemek amacıyla, hedef ülkelerin politikasında veya davranışında bir değişiklik yaratmak için oy birliği ile kabul edilmektedir (Alexander, 2009:11). Yaptırım kararları ve regülasyonları, Avrupa Birliği Resmî Gazetesi'nde yayımlandıktan sonra yürürlüğe girmektedir. AB, politika gereği BM Güvenlik Konseyi'nin yürürlüğe koyduğu tüm yaptırımları uygulamaktadır. AB, yaptırımları uluslararası hukuka uygun bir şekilde benimsemeyi amaçlamaktadır. Özellikle, insan haklarını, temel özgürlükleri ve kişilerin genel refahını olumsuz etkileyebilecek konularla ilgili yaptırımlarla ilgilenmektedir.

Bununla birlikte, AB'nin özerk yaptırımları da bulunmaktadır. Bu yaptırımlar, Konsey'in kendi inisiyatifiyle yaptırım uygulamaya karar vermesi durumunda ortaya çıkabilmektedir. Çoğu AB üyesi ülke, otonom yaptırımlara başvurmak yerine AB çerçevesine güvenmeyi tercih etse de, Letonya'nın 2018'de ABD'nin Magnitsky Yasası'nın bir versiyonunu kabul ederek 49 Rus vatandaşına seyahat kısıtlamaları getirmesi örneğinde olduğu gibi, AB üyesi ülkeler de kendi otonom yaptırımlarına sahip olabilmekte ve AB yaptırım regülasyonu haricinde farklı yasak ve kısıtlamalar uygulayabilmektedir.

Son yıllarda, uluslararası ilişkilerde tek taraflı diplomasiden, çok taraflılığa doğru bir kayma gözlemlenmektedir. Çok taraflılığa doğru bu yönelim, özellikle uluslararası yaptırımların son dönemdeki uygulamalarında da açıkça görülmektedir (Kaempfer, vd., 1999:37).

1.2. Uluslararası Ticaret Teorileri Bağlamında Yaptırımlar

Uluslararası ticaret, ülkeler arasındaki en eski ve en önemli bağlardan biri olarak kabul edilmektedir. Günümüzde de, karşılıklı bağımlı dünya piyasa ekonomisi, uluslararası ticaretin önemini artırmakta ve uluslararası ekonomi politiği derinden etkilemektedir. Uluslararası ticaretin yürütülme biçiminin son yıllarda değişim geçirdiği görülmektedir. Girdilerde ve üretim süreçlerinde dünya ölçeğinde dış kaynak kullanımı, endüstri içi ticaretteki hızlı artış ve küresel değer zincirlerinin öneminin artması, yaptırım uygulanan ekonomi için gerekli olan mal ve hizmetlerin

belirlenmesini ve tek tek ele alınmasını her zamankinden daha zor hale getiren faktörlerden olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum ayrıca güçlü ekonomik karşılıklı bağımlılıklara ve bağlantılara yol açarak piyasaları birbirine daha bağlı hale getiren küreselleşme olgusuyla yakından ilişkilidir (Smeets ve Mashayekhi, 2019).

Yaptırımların uygulanması ve genellikle bunu takip eden ticari gerilimlerin tırmanması uluslararası ticarette büyük bir belirsizliğe, verimsizliğe, yatırımlarda gecikmelere ve şeffaflık noksanlığına yol açmaktadır. Dolayısıyla bu yaşananlar dünya ekonomisini olumsuz etkilemektedir. Yaptırımlar, çok taraflı ticaret sistemi ile çelişmekte olup (Frischmann, 2004), yine de istisnaların bir parçası olarak Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması Madde XXI kapsamında tolere edilmektedir (Smeets, 2021:281-282). Rusya'ya AB ve ABD tarafından uygulanan finansal ve ticari yaptırımlar, doğası gereği Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) sorumluluklarının kapsamı dışında kalan ekonomik, finansal ve diplomatik yaptırımlardan oluşan karışık yaptırım paketlerini içerdiğinden, DTÖ'nün konuya yasal olarak müdahil olmadığını açıklar nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Yaptırım teorileri çoğunlukla Ricardo'nun teorisini tersine çeviren İsveçli iktisatçılar Ohlin (1929) ve Hecksher (1919) ile ilişkilendirilmektedir. Ricardo'nun teorisindeki temel unsur, farklı malların farklı faktör oranları gerektirmesi ve farklı ülkelerin farklı göreceli faktör donanımlarına sahip olmasıdır. Ülkeler, en bol olan faktörleri daha yoğun kullanan malları üretme konusunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olma eğilimindedir; bu nedenle, her ülke, kıt faktörleri yoğun olarak kullanan ithal mallar karşılığında, bol faktörlü malları ihraç etmek durumunda kalmaktadır. Bu bağlamda, ticaret, bir tarafın, yalnızca diğer tarafın kaybettiğini kazandığı sıfır toplamlı bir oyun değildir. Aksine, tüm dünya ticaretten kazançlı çıkmakta olup, her iki taraf da ticaretin olmadığı duruma kıyasla daha iyi bir durumda olmaktadır (Smeets, 2019:68).

Kemp (1964) tarafından geliştirilen ekonomik savaş teorisi ise özünde Heckscher-Ohlin teorisinin tersine çevrilmesine dayanmaktadır. Bir ambargo, arz şoku yaratmakta; bir boykot ise hedef ülkeyi dünya pazarından izole etmektedir. Sonuç olarak, net bir refah kaybı meydana gelmektedir. İlgili ülkeler arasındaki göreceli güç dengesine ve ekonomik etkileşimlerinin önemine bağlı olarak, ambargo uygulayan taraf, hedef ülkenin gelir ve refah seviyesini açıkça kabul edilemeyecek derecede

düşük bir düzeye indirebilmektedir. Zayıf olan taraf, kötüleşen ticaret koşullarıyla karşı karşıya gelmekte ve buna uymak zorunda kalması beklenmektedir. Teorinin zayıf yönlerinden biri, esasen yaptırımlardan önce iki ekonomi arasındaki güçlü bir karşılıklı bağımlılık ve dolayısıyla kırılganlık durumunu öne süren, iki mallı ve iki ülkeli bir modele dayanmasıdır.

Klasik ekonomi teorileri, bireysel çıkarları doğrultusunda hareket eden devletlerin tek taraflı olarak ticareti serbestleştireceğini, yani diğerlerinin ne yaptığına bakmaksızın iş birliğine dayalı bir strateji benimseyeceğini ve bunu yaparken tüm dünyayı daha iyi bir duruma getireceğini öne sürmektedir (Friscca, 2004:180). Ekonomik milliyetçiler ise, farklı grup ve devletlerle ticaretin maliyetine dikkat çekmekte ve ekonomik korumacılık ile uluslararası ticarette devlet kontrolünü savunmaktadır (Gilpin, 2020:223).

Dünya, dinamik yapısı ve yüksek karşılıklı bağımlılığıyla, ülkeler arasındaki ticari bağların giderek daha girift hale geldiği bir ortam yaratmaktadır; bu nedenle, asıl olan farklılık göstermektedir. Bu yeni gerçekler, ticaretin hızlı büyümesinden, küreselleşmeden, küresel üretim ağlarının ortaya çıkmasından ve üretim sürecinin bölünmesinden kaynaklanmaktadır. Ticaretin doğru bir şekilde tanımlanabilmesi, ticaret ve yatırım vb. yollarla karmaşık karşılıklı ilişkilere sahip çok mallı ve çok ülkeli bir modeli gerektirmektedir; bu da konuyu daha girift hale getirmektedir. İdeal olarak, tüm bu faktörlerin denkleme dahil edilmesi gerekmektedir (Smeets, 2019:69).

Smeets'e (2019) göre bu yaklaşım aynı zamanda yaptırımların başarılı olması için kritik bir koşulun zaten yerine getirildiği anlamına da gelmektedir. Hedef ülkenin, diğer mala bağımlı olduğu için yaptırımlardan kaçmak için çok az alanı olduğunu varsaymaktadır. Piyasaların artan karşılıklı bağımlılığı ve küresel değer zincirlerinin ortaya çıkışı, hizmet ticaretinin artan rolü, e-ticaret ve doğrudan yabancı yatırımın piyasalara girişin alternatif bir yolu olarak ön plana çıkması, işleri daha da karmaşıklaştırmaktadır. Buna ek olarak, yaptırımlar genellikle bunlara uymayı reddeden üçüncü taraflarla ticaret yaparak kısmen aşılabilmektedir.

Gilpin'e (2020) göre liberaller, ekonomik bağımlılığın insanlar arasında olumlu bağlar oluşturduğuna ve toplumlar arasında çıkar uyumluluğunu arttırdığına, bunun yanında devletlere statükonun korunmasında bir dayanak noktası sağladığına inandıklarından

uluslararası ticareti bir barış gücü olarak görmektedir. Diğer taraftan, ekonomik milliyetçiler ile günümüz Marksistleri ise ticareti, ekonomik ihtisas ve bağımlılığın devletleri güvensiz, bağımlı ve dışsal gelişmelere hassas hale getirdiği için zararlı bir unsur olarak görmektedirler. Bu nedenle, uluslararası ticaret, siyasi gerilimin ve ekonomik baskının kaynağı ve toplumdan kendi işlerini yönetme yetkisinin alınma aracı olarak görülmektedir.

İki birbirine zıt uluslararası ticaret teorisinin temelinde bu ihtilaflar yatmaktadır. Birincisi, liberal gelenekte bulunan Adam Smith ve David Ricardo'dan modern temsilcileri Hescker-Ohlin-Samuelson modeli ve diğer neo-klasik formülasyonlara kadar gelen Ortodoks ticaret anlayışıdır. İkincisi ise, erken modern dönemlerin merkantilist yazarları ve geç yirminci yüzyılın ekonomik milliyetçileri ile tanımlanan milliyetçi gelenektir. Gilpin (2020) bu iki fikir akımının, uluslararası ticaretin amaç, sebep ve sonuçları üzerinde temelden ayrıldığını savunmaktadır.

Küresel ekonomik bağımlılığın yayılması ve yeni ulusal güvenlik sorunları, ekonomik büyüme sonucu ortaya çıkan yeni uluslararası çatışma alanları ortaya çıkarmıştır (Gilpin, 2020:227). Bunlara örnek olarak yeni sektörel korumacılık, ekonomik bölgeselcilik ve bu çalışmanın da konusu olan uluslararası yaptırımlar verilebilmektedir. Uluslararası ticaret teorileri bağlamında, Rusya-Ukrayna krizi; özellikle de Doğu Ukrayna'daki çatışma ve Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı; kökleri tarihî, siyasi ve ekonomik faktörlere dayanan karmaşık ve çok yönlü bir olaydır. Merkantilizm, güvenlik kaygıları ve ekonomik çıkarların devletlerin eylemlerini şekillendirmede nasıl etkileşime girdiğine dair içgörüler sunduğundan, çatışan tarafların ekonomik motivasyonları ve stratejileri hakkında fikir vermektedir. Rusya'nın başta doğal gaz olmak üzere enerji kaynakları üzerindeki kontrolü, Ukrayna üzerinde ekonomik baskı kurmasını sağlamıştır. Bu kontrol, Ukrayna'nın enerji güvenliğini ve ekonomik özerklik isteklerini etkilemiştir. Ukrayna ise, ekonomik istikrar ve güvenliğini artırmak için enerji kaynaklarını çeşitlendirmeye ve Rus kaynaklarına olan bağımlılığını azaltmaya çalışmaktadır. Rusya-Ukrayna geriliminde, güvenlikleştirme ve merkantilizm arasındaki etkileşimin analizi, güvenlik kaygıları ve ekonomik çıkarlar arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Bilali, vd., 2023:1-5). Merkantilizmin, ekonomik kalkınma ve büyümeyi hedefleyen korumacı politikaların yanı sıra, ekonomide devlet merkezli yaklaşımlara da

odaklandığı söylenebilir. Merkantilizm, ekonomik milliyetçiliğin bir devlet politikası olarak tesis edilmesi olarak tanımlanabilir. Korumacılık ise genellikle merkantilizmin birincil özelliği olarak görülmektedir. Merkantilizmin özü, korumacılık ve devlet gücü aracılığıyla ulusal bir ekonominin inşasına dayanmaktadır (Kurt, 2021:262-265).

Merkantilizm teorisi, devletin korumacı politikalar, sömürgeleştirme ve değerli madenler şeklinde servet biriktirme yoluyla ekonomik güç arayışını vurgulamaktadır. Bir ekonomik doktrin olarak merkantilizm, zaman içinde evrilmiş olsa da temel ilkeleri uluslararası ticaret ve ekonomik ilişkiler alanında modern devlet davranışını analiz etmek için hala uygulanabilmektedir (Bilali, vd., 2023:5). Neo-merkantilist yaklaşım, klâsik merkantilizm gibi ticaret yönetimi yoluyla ulusal refaha ulaşma ortak hedefini paylaşmaktadır. Ancak, klasik merkantilizm ulusun bir hükümdar ya da yönetici tarafından somutlaştırıldığı bir dönemde ortaya çıkarken, neo-merkantilizm daha dar ve daha demokratik bir ulus-devlet kavramı çerçevesinde ortaya çıktığı görülmektedir. Devletler artık zenginliği altın birikimi olarak değil, ticaret fazlalarının birikimi ve ulusal girişimlerin küresel piyasalara hakimiyeti olarak görmektedir. Neo-merkantilizm, yoğun karşı-bağımlılık ve küreselleşme ile karakterize edilen, devletlerin toplumlarını korumak için çeşitli ayırt edici araçlar kullandığı daha karmaşık bir dünyayı tanımlamaya çalışmaktadır. Bu nedenle, neo-merkantilizmin, uluslararası siyasi ilişkilerin dünya ekonomisinin örgütlenmesi ve yönlendirilmesinde oynadığı role odaklandığı söylenebilmektedir (Kurt, 2021:264). Rusya'ya uygulanan yaptırımlar açısından bakıldığında, ülkenin eylemleri neo-merkantilist bir mercekten görülebilmektedir. Bununla birlikte, Ukrayna-Rusya gibi devam eden ve kompleks bir çatışmanın analizinin değişen dinamiklere ve yeni gelişmelere açık olduğunu da kabul etmek gerekmektedir.

1.3. Uluslararası Ekonomi Politik Bağlamında Yaptırımlar

ABD 3. Başkanı Thomas Jefferson "Dış ilişkilerde, yalnızca üç alternatif arasından seçim yapılmalıdır. Bunlar; ambargo, savaş, teslimiyet ve haraçtır" diyerek (Alexander, 2009:30) ABD'nin dış politikada yaptırımlara olan bağlılığını 1800'lü yılların başında dâhi vurgulamıştır.

Ekonomi politik literatürü, yaptırımların hedef ülkedeki politik olarak etkili grupları hedef alırken, uygulayıcı ülkelerdeki politik olarak etkili çıkar gruplarının endişelerini

yansıtacağını öngörmektedir (Bělín ve Hanousek, 2021:2). Bu bölümde yaptırımların mevcut uygulamalarında kullanılan ve liberal, kamu tercihi, kurumsalcı ve neo-Weberci olarak sınıflandırılan açık ve örtük devlet teorileri ortaya konularak, Avrupa Birliği'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar açısından değerlendirilmektedir (Jones, 2015:14).

Realizm, pragmatik teoriyi çağrıştırmaktadır. Yani devletler kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmekte ve bu çıkarları korumak için diğer devletleri zorlamaya çalışabilmektedir (McGowan, 2018:18). Realistler, devleti oyunun ana aktörü olarak görmektedirler. Pape (1997), modern devletlerin oldukça dirençli olduğuna ve milliyetçilik tarafından motive edildiğine inanmaktadır. Milliyetçilik, hedef devletlerin ulusal çıkarlarını korumak için önemli ekonomik kayıplara katlanabilmelerini mümkün kılmaktadır.

Realistlerin aksine, liberaller, yaptırımların neden işe yaradığını, ekonomik acıların arzu edilen siyasi sonuçlara dönüşeceğini öne sürerek açıklamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, önemli unsur, siyasi değişim yaratma gücüne sahip olanları belirlemek ve onları hedef almaktır (Kirkham vd., 2023:30). Bu görüş, hedef alınan devletlerdeki insanların ekonomik sıkıntıların acısını hissettiklerinde, siyasi değişiklikler için hükümete baskı yapacaklarını öne sürmektedir (Galtung, 1967). Liberal teoriye göre, eğer ülkeler başkalarının ne düşündüğünü önemsiyor ve küresel ticaretin faydalarından yararlanmak istiyorlarsa, ekonomik yaptırımlar hedef devleti siyasi olarak utandırmanın ve ekonomik olarak etkileyerek normlara uymasını sağlamanın etkili bir yolu olmaktadır (McGowan, 2018:18).

Yaptırımlar, liberalizm ile yakından ilişkilendirilmektedir. Klasik liberalizmin temel varsayımları, yaptırımlara ilişkin politika ve akademik tartışmaların çoğunda örtük olarak yer almaktadır. İnsanları rasyonel ve faydayı maksimize eden bireyler olarak tanımlayan görüş, yaptırımların temel mantığının temelini oluşturmaktadır. Hedef kitleye sakıncalı bir politikanın faydalarından daha ağır basan maliyetler yüklemek, onların davranışlarını değiştirmelerine yol açmaktadır. Ancak, klasik liberal varsayımlar, özellikle ekonomik teşviklerin ön plana çıkarılması ve yaptırımlardan zarar görenlerin siyasi değişimi etkileyebileceği varsayımı, tarihsel deneyimler tarafından defalarca geçersiz kılınmıştır. Sonuç olarak, özellikle hedef devletlerin

vatandaşlarının siyasi kapasitesi gibi birçok klasik varsayımı tersine çeviren bir tersine çevrilmiş liberalizm ortaya çıkmıştır. Rusya gibi otoriter devletlerin artık küçük elit grupların hakimiyetinde olduğu, geniş halk kitlelerinin ise sadece pasif kurbanlar olduğu anlaşılmış ve bu da kapsamlı yaptırımlardan hedefe yönelik yaptırımlara geçişi haklı çıkarmıştır (Jones, 2015:16).

İnsanları fayda maksimizasyonu yapan homo economicus olarak gören liberal görüş, bunun her devletin bir fiyatı olduğu gibi, her insanın da bir fiyatı olduğu anlamına geldiğini savunmaktadır. Sonuç olarak, barışı tehdit eden herhangi bir devletin serbest ticaretin faydalarından mahrum bırakılması, onu hızla itaat etmeye zorlamaktadır (Mayall, 1984:634). Hedef ülkenin fayda maliyet hesaplarını değiştirmeye yönelik bu temel vurgu, tüm modern yaptırım tartışmalarını etkilemiş ve yaptırımlar, ABD'nin 28. Başkanı Woodrow Wilson'ın 1917'de savaşa genel bir alternatif olarak ilk kez sunulduğundan beri liberal devlet yönetiminin merkezinde yer almıştır (Jones, 2015:16).

Liberal demokratik barışın Kantçı mantığına göre, ticaretin aksaması, yüksek vergiler ve askerlik hizmeti nedeniyle savaşın yüksek ekonomik maliyetleriyle karşı karşıya kalan bireyler savaşa karşı harekete geçecek ve böylece hükümetlerini dizginleyeceklerdir (Chan, 1997:74). Ancak yaptırımlara maruz kalan bir halkın, dış baskıların acısını siyasi liderlere yönlendireceği ve özellikle de yaptırımların olağan hedefi olan otoriter ya da diktatör rejimleri politika değişikliğine zorlayacağı konusunda hiçbir güvence yoktur. Sivil halk terörize edildiğinde ve temel demokratik haklardan yoksun olduğunda, hükümet politikasını etkilemek için çok az araçları vardır. Aksine, hedef alınan rejimin liderleri, kendilerini izole edip korurken dış baskıyı izole edilmiş veya baskı altındaki sosyal gruplara yönlendirdiğinden, sivil halkın yaptırım mağduru olma ihtimalleri daha yüksektir (Cortright ve Lopez, 2000:20). Örneğin, Rusya'ya da uygulanan hedefe yönelik yaptırımlardan biri olan seyahat yasakları belirli karar alıcılar üzerindeki baskıya odaklanırken, halkın üzerindeki olumsuz insani etkileri en aza indirdiği için cazip görülmektedir (Jones, 2005:19). Bu yaptırımlar, hedeflenen birey ve grupları izole etmek ve meşruiyetlerini reddetmek amacıyla psikolojik bir araç olarak tasarlanmıştır (Cortright ve Lopez, 2000:244).

Kamu tercihi teorisyenleri, dış ekonomik baskıların iç politikayı nasıl etkilediğine dair en geniş ve en açık teorik literatürü üretmişlerdir. Hükümet politikalarının sadece liderlerin kişisel tercihlerinden değil, yerel grupların etkileşimlerinden kaynaklandığını kabul etmektedir. Kamu tercihi teorisi aynı zamanda yaptırımların, devlet politikasını etkileme kapasiteleri değişkenlik gösteren yerel gruplar üzerinde eşit olmayan bir etkiye sahip olduğunu kabul etmektedir. Dolayısıyla, etkileri, hangi grupların zarar gördüğüne ve bunun siyasi uygulamaları nasıl etkilediğine bağlıdır. Burada ima edilen mekanizma ise siyasi kırılmadır (Jones, 2015:26).

Kamu tercihi teorisi, devlet-toplum ilişkilerine dair açık ve çoğulcu bir teoriye dayanmaktadır. Politikanın uluslar içindeki bireyler tarafından şekillendirildiğini ileri sürerek, politikaları bireysel fayda maksimize eden davranışlar tarafından yönlendirilen kolektif seçim süreçlerinin eserleri olarak nitelendirmektedir. Bu nedenle kamu tercihi teorisi, analize, hedeflenen toplumdaki çıkar gruplarını tanımlamakla başlamaktadır. Bireylerin çıkarlarının maddi olduğu varsayıldığından, çıkarlar ekonomik konumlarına göre tanımlanmakta olup, bazı açıklamalar siyasi yönelim ve devlet istihdamına dayalı grupları da içermektedir. (Kaempfer, vd., 1992:6-30). Güçlü gruplar için politika talebine bakıldığında, eğer kendileri için önem derecesi düşükse ve yaptırımlardan zarar görüyorlarsa, politikadaki bir değişikliği engelleyecek kadar önemsemeyecekleri ve yaptırımların başarılı olmasına izin verecekleri söylenmektedir (Jones, 2015:26). İnsan motivasyonuna ilişkin bu anlayış, Kaempfer vd.'nin (1992) yaptırımların nasıl siyasi değişim yarattığına ilişkin açıklamasının temelini oluşturmaktadır. Kamu tercihi teorisinin bazı zayıflıklarına karşın en önemli avantajı, siyasi sonuçların iç siyasi süreçleri yansıttığını ve yaptırımların etkilerinin çeşitli katılımcılar üzerindeki zorunlu olarak eşit olmayan etkilere bağlı olduğunu kabul etmesidir (Jones, 2015:30).

Yaptırımların başarısının, hedefin iktidar koalisyonunun büyüklüğü ile ilişkili olduğuna dair temel kurumsalcı argümanın temelinde ise iki varsayım yatmaktadır. Bunlardan ilki, otokrasilerde temsili kurumların bulunmaması sebebiyle birçok insanın hükümeti etkilemesini engelleyen bir durumun varlığını ifade etmektedir. Rasyonel seçim terimleriyle çerçevelendiğinde, otokrasiler bu nedenle daha dar bir seçmen kitlesine sahiptir, bu da daha dar koalisyonları mümkün kılmaktadır (Allen, 2005:123). Bu bağlamda, elitler, destekçilerine kaynak aktarmaya devam ettikleri sürece, yaygın

toplumsal acılardan bile izole edilebilmektedirler. İkinci rasyonalist varsayım ise, siyasi liderlerin tatmin edici davranarak minimum kazançlı koalisyonlar oluşturduklarıdır. Yani, mümkün olan en geniş koalisyonu değil, yalnızca iktidarı elde etmek için gereken mutlak minimum koalisyonu hedeflemektedirler (Lektzian ve Souva, 2007:852-853).

Dolayısıyla, bir ülkenin siyasi kurumları, liderleri belirli büyüklükte koalisyonlar kurmaya teşvik ederek yaptırımlara karşı kırılganlıklarını şekillendirmektedir. Yaptırımların nasıl değil, ne zaman işe yaradığını açıklamak için ortaya çıkan bu yaklaşım, yaptırımların süresi ve başarısı üzerine oldukça sofistike bir literatür oluşturmaktadır (Jones, 2015:31). Escribà-Folch ve Wright (2010), otokrasilerin dış gelirlere bağımlılıkları ve vergi gelirlerini artırma ve harcamaları yeniden tahsis etme kabiliyetleri bakımından farklılık gösterdiğini; dolayısıyla yaptırımların farklı otokrasi alt tiplerinde liderlik istikrarı üzerinde farklı etkileri olduğunu ileri sürmektedir.

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde, rejim alt tipleri ve yaptırım sonuçları arasındaki sağlam ilişkilerin tespitindeki yetersizlik, kurumsalcı yaklaşımda temel bir eksiklik olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, kurumsalcılık, yerel kurumların yaptırımların etkisine aracılık ettiğini haklı olarak kabul etmekle birlikte, belirli sonuçların üretilmesinde bu kurumlara gereğinden fazla öncelik atfetmektedir. Siyasi rejimlerin doğası ve bileşimi, ekonomi politik bağlamlar ve yönetim stratejileri, özellikle de basit bir dikotomiye indirgendiğinde, rejim tipinden açıkça okunamayacağı düşünülmektedir (Jones, 2015:34).

Blanchard ve Ripsman'ın (2008) öncülüğünü yaptığı neo-Weberyan yaklaşımın, yaptırımların ülke içindeki etkisini analiz etmeye yönelik şimdiye kadar geliştirilmiş en sofistike çerçeve olduğu düşünülmektedir. Temel argümanları, yaptırımların sonuçlarının hedefin devletliğine, yani toplumsal çıkarlardan yapısal özerkliğine, kurumsal kapasitelerine ve meşruiyetine bağlı olduğu yönündedir. Neo-Weberyanizm bu nedenle siyasi kırılma mekanizmasıyla da ilgilenmektedir. Yaptırımların devlet-toplum ilişkileri aracılığıyla gerçekleştiğini vurgulayarak; yaptırım olaylarını incelikli, ayrıntılı ve tarihsel olarak hassas bir şekilde analiz etmektedir (Jones, 2015:34).

Neo-Weberyanlar, koalisyoncu liberalizm, kamu tercihi teorisi ve kurumsalcılığın varsayımlarına benzer varsayımlardan yola çıkmaktadırlar. Tüm siyasi liderlerin

iktidarda kalmak istediklerini varsaymaktadırlar. Yaptırımlar, devletleri doğrudan zorlama yoluyla etkileyebilse de, bu etkinin siyasi kırılma mekanizmaları yoluyla yaratılan etkiden önemli ölçüde daha az olması beklenmektedir (Blanchard ve Ripsman, 2008:377). Bu nedenle analiz, yaptırımların önemli yerel gruplar üzerindeki etkisini belirlemektedir. Kamu tercihi teorisinin aksine, neo-Weberyanizm devletlerin tarafsız ve tüm çıkar gruplarına eşit derecede duyarlı olduğunu varsaymamaktadır. Rejim tipini ön plana çıkarmak yerine, rejim tipleri arasında farklılık gösteren kurumsal özelliklerin, bu toplumsal baskıyı görmezden gelme kapasitesini belirlediğini öne sürmektedirler. Bu özellikler, karar alma özerkliği, devlet kapasitesi ve meşruiyettir. Blanchard ve Ripsman (2008), devletin temel işlevlerini yerine getirme kapasitesi yüksek olan hedeflerin, yaptırımların neden olduğu baskılara direnebileceğini ve bunun tersinin de geçerli olduğunu savunmakta ve bunu vaka çalışmaları ile göstermektedir.

Diğer teoriler gibi, neo-Weberyanizm de yaptırımların farklı yerel grupları nasıl etkilediğine ve bu grupların daha sonra siyasi değişimi nasıl gerçekleştirdiğine (ya da gerçekleştirmediğine) odaklanmakta, ancak onlardan farklı olarak koalisyonlar ve rejim türleri hakkında indirgemecilikten ya da kapsamlı genellemelerden kaçınmaktadır. Dolayısı ile yaptırımların siyasi sonuçlarını anlamada asıl soru, bir devletin genel olarak toplumdan ne kadar özerk olduğu değil, tek bir devletlik ölçütü olarak ele alındığında, hangi güçlerin devlet gücüne erişime sahip olup olmadığıdır. Bu, kimin çıkarlarının politika sonuçlarına en iyi şekilde yansıtılacağını ve dolayısıyla yaptırımlardan zarar gören hangi grupların siyasi sonuçlara yol açma ihtimalinin daha yüksek olacağını belirlemektedir (Jones, 2015:37). Yaptırımları ekonomi politik açıdan değerlendirirken ihtiyaç duyulan şey, devletin bir varlık değil, siyasi otorite çerçeveleri ile uluslararası ekonomi politik, yerel sosyal güçler ve daha geniş düşünsel otorite kavramları arasındaki karmaşık ve oluşturulmuş bir ilişkiler bütünü olduğunu kabul eden daha kurucu bir devlet ve politika kapasitesi anlayışıdır. (Jayasuriya, 2005:383).

Mevcut teorik çerçevelerin ardından, Jones'un (2015) geliştirdiği Gramsiyan teoriye dayanan Sosyal Çatışma Analizi incelenmektedir. Bu teori, devletleri ve rejimleri; sosyo-politik güç koalisyonları arasındaki güç ve kaynak mücadelelerinin oluşturduğu şeklinde kavramsallaştırmaktadır. Jones'un analizi, ana akım yaptırım teorilerinden

ileriye doğru atılmış verimli bir adımı temsil etmektedir. Odak noktasının, hedef devlete ne kadar zarar verildiğinden, çeşitli toplumsal grupların yaptırımlara nasıl tepki verdiğine ve devlet gücünü kontrol etme stratejilerinin desteklenip desteklenmediğine, geciktirilip geciktirilmediğine veya dönüştürülüp dönüştürülmediğine kaydırıldığı görülmektedir. Bu bakış açısına göre yaptırımlar, bu güçlerin bileşimini, gücünü, kaynaklarını, ittifaklarını ve stratejilerini etkileyerek, devlet gücünü kontrol etme mücadelelerini koşullandırarak ve böylece yaptırım uygulayanların istediği şekilde olsun ya da olmasın hedefleri dönüştürerek çalışmaktadır.

Sosyal Çatışma Analizi üç adımdan oluşmaktadır. İlk adım, devlet iktidarına karşı çıkan sosyo-politik koalisyonların ve bunları yapılandıran ekonomi politik bağlamın tespit edilmesinden oluşmaktadır. İkinci adımda, yaptırımların ekonomik etkileri ve bunların toplumsal gruplar arasındaki dağılımı irdelenmektedir. Son olarak, kilit toplumsal güçlerin stratejik tepkileri ve bunların siyasi sonuçları incelenmektedir.

Yaptırımların nasıl işlediğini analiz etmenin ilk adımı, yaptırımların uygulanmasından hemen önce hedef devletteki sosyo-politik çatışma modellerinin belirlenmesini kapsamaktadır. Bu çerçevede, sosyal çatışmanın ana hatları, iş başındaki güçler ve bu güçlerin daha geniş siyasi ekonomiyle ilişkileri belirlenmektedir. İlk hedef, ülkenin önde gelen sosyo-politik güçlerini ve devlet iktidarını sürdürmek için kullandıkları stratejiyi belirlemektir. İkinci hedef, iktidar koalisyonuna karşı mücadele eden ana güçleri belirlemektir. Temelde "Hangi güçler ne ölçüde bu işin içindedir, hangi kaynaklara hükmediyorlar ve ekonomi ile ilişkileri nedir, devlet gücünü ele geçirmek ya da iktidar koalisyonunu, onun yönetim stratejisini ve/veya politikalarını değiştirmeye zorlamak için nasıl bir strateji izlemektedir?" gibi sorular sorulabilmektedir. İkinci adım, yaptırımların hedef toplum üzerindeki anlık ekonomik etkisinin belirlenmesini ele almaktadır. Üçüncü adım ise, yaptırımların maddi etkilerinin, devlet iktidarına karşı çıkan koalisyonların bileşimini, gücünü, çıkarlarını, kaynaklarını, ideolojilerini ve stratejilerini değiştirerek birinci adımda tanımlanan sosyo-politik çatışmaları nasıl koşullandırdığını ve bunun nasıl siyasi değişim yarattığını veya yaratamadığını araştırmayı içermektedir (Jones, 2015:42-45). Üçüncü adımdaki dış zorlayıcı diplomasi öncelikli bir belirleyici değil, sadece devlet gücü

üzerindeki daha geniş mücadelenin bir yönü olarak analiz edilmektedir (Gelb, 1988:74).

Dolayısıyla Sosyal Çatışma Analizinin sıralı adımları, yaptırımların müdahale ettiği ana analiz nesnesi olarak hedef toplumun yapısını ve çatışmalarını ön plana çıkarmaktadır. Sonuç olarak, yaptırımlara yönelik yerel tepkiler, önceden var olan sosyal güç ilişkileri ve çatışmalar ile bunların eklemlendiği daha geniş ekonomik ve jeopolitik dinamikler tarafından yapısal olarak kısıtlanmaktadır. Ayrıca, yaptırımlardan zarar gören grupların telafi arayışına girme fırsatı, kısmen devletin stratejik seçiciliğinin onların yaklaşımını destekleyip desteklemediğine bağlı olabilmektedir. Orta ve uzun vadede, iktidar koalisyonlarının stratejik tepkileri, muhalif güçlerin bileşimini, kaynaklarını ve siyasi fırsatlarını da koşullandırabilmektir. İktidar koalisyonu tarafından devlet kurumlarında yapılan değişiklikler, devletin stratejik seçiciliği geliştikçe siyasi muhalefetin erişim noktalarını artırabilmekte veya azaltabilmektedir. Son olarak, iktidar koalisyonlarının ekonomik stratejilerinin uzun vadeli etkileri, muhalefetin toplumsal tabanını genişleten ya da daraltan yeni toplumsal güçler yaratabilmektedir.

Irak örneği üzerinden açıklamak gerekirse, bu stratejinin önemli ölçüde toplumsal huzursuzluk ve rejim bölünmeleri yarattığı, ancak bu durum muhalif koalisyonu önemli ölçüde güçlendirmediği, bunun yerine yaptırımların delinmesi ve derinleşen ideolojik bölünmelerle ilgili fireler verildiği görülmektedir. Irak'ta gelişen toplumsal çatışmanın, yaptırımları uygulayanların istediği rejim değişikliğini sağlamasa da rejimi oldukça temelden dönüştürmüş olup, kitle imha silahları konusunda bazı önemli tavizler vermeye zorladığı gözlemlenmektedir. Bu durum, yaptırımların gerçekte ne yaptığını, yani siyasi etkiler yaratmak için nasıl çalıştığını tanımlamanın önemini vurgulamaktadır (Jones, 2015:45-46).

Sosyal Çatışma Analizinin ekonomik ve sosyal yapılardan kaynaklanan devlet yetkililerinin siyasi stratejileri ve koalisyonları üzerindeki kısıtlamalara yaptığı vurgu, analizi daha yönetilebilir hale getirmektedir; çünkü yalnızca sınırlı sayıda yörüngenin mümkün veya muhtemel olduğunu öne sürmektedir. Marx'ın (1852) bilinen gözleminde olduğu gibi, insanlar kendi tarihlerini kendileri yazarlar, ancak bunu istedikleri gibi yapmazlar; kendi seçtikleri koşullar altında değil, zaten var olan,

geçmişten aktarılan koşullar altında yaparlar. Sosyal Çatışma Analizi, geçmişteki yaptırım rejimlerini analiz etmek için geliştirilmiş olsa da, potansiyel olarak gelecekteki rejimlerin planlanmasına rehberlik etmek amacıyla da kullanılabileceği düşünülmektedir.

Politika yapıcılar, net bir hedef belirledikten sonra, yetkilileri hedef devletlerin çatışma dinamiklerini ve ekonomi politik bağlamını incelemeye yönlendirerek, belirli bir rejimi ve politikalarını destekleyen ve karşı çıkan güçlerin ve bunları değiştirmek için gereken müdahalenin ölçeği ve türünün anlaşılmasını sağlamaktadır. Daha sonra bu bilgiler, göndericilerin elindeki politika seçenekleriyle karşılaştırılarak bunların yeterli olup olmadığı ya da hedef toplumda ilgi görüp görmeyeceği tespit edilebilmektedir. Mevcut tedbirler ile göndericilerin hedeflerinin ölçeği arasında makul bir uyum varsa, bir sonraki adım yaptırımların bu hedeflere ulaşmak için işe yaramasının beklendiği, açık ve net bir nedensel yol belirlemektir. Bu, yaptırım rejiminin sürekli olarak değerlendirilmesi için bir temel sağlamaktadır. Temel test, yaptırımların beklenen mekanizmaları tetikleyip tetiklemediği ve bunun öngörülen siyasi değişime yol açıp açmadığına dayanmaktadır. Aksi takdirde, politika yapıcıların, analizlerini gözden geçirmeleri ve yaptırım rejimini buna göre ayarlamaları, potansiyel olarak beklenmeyen nedensel mekanizmaları da dahil etmeleri gerekmektedir. Yaptırımların uzun süreli olduğu ve önemli sosyo-ekonomik etkilerinin bulunduğu durumlarda, değişen yerel dinamikleri dikkate almak için periyodik gözden geçirmeler de gerekmektedir (Jones, 2015:47-191). Avrupa Birliği yaptırım çerçevesinin bu açıdan söz konusu analizi destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Görünüşte karşıt teorilerin birbirini dışlamayabileceği; aksine, aynı olguyu farklı açılardan incelemenin anahtarı olarak değerlendirilmektedir. Liberal, kamu tercihi, kurumsalcı ve neo-Weberyan açıklamalar, yaptırımların uygulanmasına yönelik bazı etkili yaklaşımlar hakkında farklı perspektifler sunmaktadır. Her bir teori, rejim değişikliğini gerçekleştirme gücüne sahip aktörler, karar alma süreçlerini etkileyebilecek çıkar grupları ve yaptırımlara az ya da çok duyarlı olabilecek rejim türleri gibi farklı faktörlere vurgu yapmaktadır. Realistler, yaptırımların siyasi değişikliklere neden olamayacağını savunurken, liberaller ya tüm nüfusa ya da kilit karar vericilere yaptırım uygulanmasını önermektedir. Kamu tercihi yaklaşımları, yaptırımların karar alma süreçlerini etkileyebilecek ilgili çıkar gruplarını hedef alması

gerektiğine inanmaktadır. Kurumsalcılar rejim türünün yaptırımların etkinliğini nasıl etkilediğini incelerken, Neo-Weberyan devlet kavramı özerklik, kapasite ve meşruiyeti yaptırımların etkinliğini etkileyen önemli faktörler olarak tanımlamaktadır (Kirkham, vd., 2023:56).

Yapılan çalışmalarda görülen standart analizler yaptırımların başarısını hedefin maruz kaldığı mahrumiyetin derecesi ve siyasi davranışlarında gözlemlenen değişikliklerle ölçmektedir. Ekonomik zarar ve politik etki, ayrı ayrı da ele alınması gereken etkiler olarak düşünülmektedir. Bu davranış değişikliğinin sonucu olan başarıya ilişkin faktörler, iki farklı çalışma biçimiyle ilişkilendirilmektedir (Portela, 2023:16).

- İlk olarak, klasik model hedef ekonomiyi tümüyle etkilemeyi amaçlamakta ve yaptırımların, Galtung (1967) tarafından tanımlanan çizgide, halkı liderlere karşı harekete geçirmek için yeterli ekonomik yoksunluk yaratması, onları uygulayıcının refahı geri getirme taleplerine uymaya zorlaması veya tahttan indirmesiyle yüzleşmesi beklenmektedir.
- İkinci olarak, alternatif mantık, yaptırımların hedef ülkedeki güç dengesini nasıl değiştirmeye çalıştığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, önlemler, elitleri iktidardaki rejimden uzaklaştırıp muhalefete yöneltmek amacıyla, iktidar rejimini ve ortaklarını dezavantajlı duruma düşürürken, uygulayanın taleplerine açık elitleri kayırmayı ve harekete geçirmeyi amaçlamaktadır.

Her iki yaklaşım da ekonomik bir unsur içermekte olup, iş dünyası, askeri ve dini elitlerin iktidardaki rejimi desteklediklerini fikrine dayanmaktadır; zira bu gruplar, rejimden siyasi ve hepsinden önemlisi ekonomik açıdan fayda sağlamaktadır (Escribà-Folch, 2012). Rejime bağlılıkları kazançlı olmaktan çıktıkça, liderlikten desteklerini çekecek ve bağlılıklarını başka bir yere aktaracaklardır. Dolayısıyla, yaptırımlar, elitlerin birlikteliklerini daha az cazip hale getirerek onları iktidardaki rejimi desteklemekten caydırmaktadır. Aynı zamanda, elitlerin sadakatini beslemek, muhalif unsurların bastırılmasını finanse etmek ve gönderen tarafından kınanan politikaları sürdürmek için mevcut geliri azaltarak iktidardaki rejimi dezavantajlı hale getirmektedir. Politikanın etkinliği, tedbirlerin amaçlanan hedeflerine göre değerlendirilmelidir; bu bağlamda, yaptırımların etkinliğini değerlendirmek için

öncelikle yaptırımların gerçek amacının belirlenmesi gerekmektedir (Portela, 2023:16).

Son olarak, çalışmanın konusu kapsamında Rusya, piyasanın yükselişinde gücün rolünü ve uluslararası ilişkilerin çatışan doğasını vurgulayan eylemleri sebebiyle, ekonomi politik bağlamında merkantilizm, devletçilik, yeni korumacılık gibi farklı kavramlarla da nitelendirilen ekonomik milliyetçilik perspektifinden değerlendirilmektedir. Ekonomik kaynaklar, milli güç için oldukça önemli olup, devlet çıkarları ve uluslararası sistemin işleyişinde askeri güce öncelik verilmektedir (Gilpin, 2020). Rusya'nın, Ukrayna üzerindeki baskıları ve eylemleri, bu yaklaşımı doğrular nitelikte bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

Yaptırımlar, oldukça karmaşık ve çok yönlü bir yapıya sahiptir ve etkileri farklı alanları (örneğin; ekonomi, siyaset, insan hakları, vb.) kesiştirmektedir (Okusako, 2023:46). Bu nedenle, disiplinler arası diyaloglara ve çapraz tartışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. İlk bölümde ortaya konulan kavramsal ve teorik çerçeve temelinde tanımlanan yaptırımlar, tezin konusu kapsamında ekonomik ve politik etkilerini içeren literatür taraması üzerinden derinleştirilecektir.

2. YAPTIRIMLARIN POLİTİK VE EKONOMİK ETKİLERİ ÜZERİNE LİTERATÜR TARAMASI

Çalışmanın ikinci bölümünde, uluslararası yaptırımların politik ve ekonomik etkilerine dair yapılan literatür taraması ile 1960'lı yıllardan günümüze kadar bu konunun nasıl ele alındığı ve ilgili çalışmaların bulgularına yer verilmektedir.

2.1. Yaptırımların Politik Etkilerine Yönelik Çalışmalar

Yaptırımların etkileri üzerine bilinen ilk çalışmalardan birisi Galtung'a (1967) aittir. Çalışmasında Rodezya'ya uygulanan BM yaptırımlarını değerlendirmektedir. Bu yaptırımların, resmî hedeflerinin yanı sıra, içsel bir amacının da hedefi bazı değerlerden mahrum bırakarak cezalandırmak ve/veya hedefin belirli normlara uymasını sağlamak olduğunu ileri sürmekte ve böylece yaptırımların cezalandırıcı bir işlevi olduğunu ortaya koymaktadır.

Galtung, ekonomik yaptırımların amacının devletin siyasi parçalanmasına yol açmaya yetecek kadar ekonomik zarara neden olmak olduğunu ve bunun da devletin yaptırım uygulayıcısının taleplerine uymak zorunda kalmasıyla sonuçlanacağını savunmaktadır. Ona göre siyasi parçalanma, bir devletin liderliğinde bir bölünme ya da halkın yaptırımlar ve bunun sonucunda ortaya çıkan ekonomik krizle ilgili olarak ne yapılması gerektiği konusunda anlaşmazlığa düşmesiyle ortaya çıkan liderlik ve halk arasındaki bir bölünme demektir. Ancak kendisi, bu teoriyi naif olarak nitelendirmektedir; zira yaptırımların, en azından başlangıç aşamasında, halkın zorluklar karşısında kenetlenerek siyasi bütünleşmeye yol açabileceği gerçeğini öngörmektedir. Naif teori olarak adlandırdığı ekonomik yaptırımlara göre, ekonomik baskı ne kadar şiddetli olursa, siyasi parçalanma o kadar hızlı ve önemli olur ve devlet buna o kadar çabuk boyun eğer. Bu teoriyi naif olarak nitelendirmesinin nedeni, yaptırımların, en azından başlangıçta, halkın zorluklar karşısında bir araya gelmesiyle siyasi bütünleşmeye yol açabileceği gerçeğini hesaba katmamaktadır.

Yaptırımların politik etkilerine dair yapılan ilk çalışmalardan birisi de Hoffmann (1967) tarafından kaleme alınmıştır. Makalesinde ekonomik yaptırımlar, yaptırım uygulayan güçlerin bakış açısından, siyasi bağlamları içinde incelemektedir. Makale iki vaka üzerinden ilerlemektedir. Bunlardan ilki, Milletler Cemiyeti'nin 1935 yılında

İtalya'ya karşı uyguladığı yaptırım; diğeri ise İngiliz Hükümeti'nin 1965 yılında Rodezya'ya karşı yaptırım uygulama kararıdır. Ekonomik yaptırımların siyasi işlevlerine ilişkin bu analiz, yaptırımların çapraz baskı durumundaki gerilimi hafifletmek için uygun olduğunu göstermektedir. Paradoksal bir şekilde ifade etmek gerekirse, bu iki vakadan yola çıkılarak yapılan analizde, yaptırım uygulama kararının, siyasi motivasyonun söz konusu zorluklarla başarılı bir şekilde başa çıkmak için yeterince güçlü olmadığını da ortaya koymaktadır.

Baldwin (1985) ise çalışmasında ekonomik yaptırımların sadece siyasi davranışa bir yanıt olmak yerine, her türlü davranışa bir yanıt olabileceğini öne sürmektedir. Ekonomik yaptırımların sembolik olarak bir mesaj iletmek amacıyla kullanıldığını savunmaktadır. Ayrıca ekonomik yaptırımların birden fazla hedefi olabileceğini ve bunlardan bazılarının uygulayıcı açısından diğerlerinden daha önemli olabileceğini belirtmektedir.

Konuya ilgili bir diğer makaleyi kaleme alan Lindsay (1986) ise yaptırımların başarısını geniş hedefler dizisi açısından analiz etmektedir. Bu hedefler arasında uyum, yıkım, caydırıcılık, uluslararası sembolizm ve yerel sembolizm yer almaktadır. Lindsay, her bir hedef için farklı değerlendirme kriterleri kullanarak 19 yaptırım vakasını incelemektedir. Yapılan analizden elde edilen üç sonuçtan ilki; amaç uyum, yıkım veya caydırıcılık olduğunda yaptırımların genellikle başarısız olduğu, ancak uluslararası ve yerel sembol olarak büyük bir çekiciliğe sahip olmasıdır. İkincisi, yaptırımların genellikle davranışı güçlendirmesi ve uygulayıcının hedef üzerinde gelecekteki ekonomik gücünü kaybetmesine neden olmasıdır. Üçüncü sonuç ise, uluslararası ve yerel sembolizm hedeflerinin genellikle uyum ve yıkım hedeflerini zayıflatmasıdır.

Hart Jr. (2000) makalesini, devlet liderlerinin öncelikli olarak ülke içinde makamlarını korumakla ilgilendikleri üzerine kurduğu teorik çerçeve ile desteklemektedir. Çalışmada, 1914'ten 1989'a kadar uygulanan 81 ikili yaptırım analiz edilmektedir. Çalışmanın sonucunda, yaptırımların sinyal verme özelliği nedeniyle, demokrasilerin ekonomik yaptırımları kullanırken ortalama olarak daha başarılı olmaları gerektiği savunulmaktadır.

Lektzian ve Souva (2003) tarafından kaleme alınan makalede, demokratik kurumların uluslararası ilişkilerdeki etkisinin, askeri alanın ötesine geçerek ekonomik alanda da etkili olduğu savunulmaktadır. Demokrasilerin, daha fazla çıkar grubunu kapsadıkları için diğer rejim türlerine göre daha sık yaptırım uyguladıkları ileri sürülmektedir. Çalışma sonucuna göre, halklarına verilen zararı en aza indirme ve başarılı dış politikalar elde etme gibi teşvikler nedeniyle, demokratik rejimlerin, demokratik olmayan rejimlere göre yaptırım uygulama olasılığı daha yüksektir. Ayrıca yapılan ampirik analizde, iç siyasi kurumların, devletlerin dış politikalarını etkilediği iddiası desteklenmektedir.

Yaptırımların iç politik sisteme etkileri üzerine bir makale kaleme alan Allen (2008) ise, yaptırımların hükümet karşıtı faaliyetleri artırabileceğini, ancak bu artışın hedef devletin iç siyasi yapıları tarafından hafifletildiğini savunmaktadır. Çalışmanın sonucunda, otokratik rejimlerde, yaptırımlar uygulandığında siyasi şiddetin ortaya çıkma olasılığı daha düşük bulunmuştur. Otokratik hedeflere yönelik yaptırımların maliyetli olabilmesi için, davranışları değiştirmek için gereken siyasi maliyetlerin uluslararası alanda yaratılması gerektiği öngörülmektedir.

Rudolf (2007) makalesinde, hangi tür yaptırımların hangi koşullar altında hangi tür devlete uygulandığının, etkili bir dış politika aracı olarak nasıl değerlendirilebileceği sorusuna yanıt aramaktadır. Yaptırımları genel olarak etkisiz olarak gören yargının haklı olmadığı tartışılmaktadır. Araştırmada, yaptırım uygulamalarının sonuçları yetersiz olsa da, diğer seçeneklerin potansiyel faydaları ve potansiyel maliyetleri ile karşılaştırıldığında rasyonel olabileceği soncuna varılmaktadır.

Pekşen ve Drury (2010) makalesinde, yaptırımların demokrasi üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Çalışma, ekonomik yaptırımların demokrasi seviyesini kötüleştirdiğini, çünkü yaptırımların neden olduğu ekonomik zorlukların, hedef alınan rejim tarafından otoriter yönetimi pekiştirmek ve muhalefeti zayıflatmak için stratejik bir araç olarak kullanılabileceğini savunmaktadır. Zaman serisi veriler (1972-2000) kullanılarak elde edilen bulgular, ekonomik yaptırımların hem anlık hem de uzun vadeli etkilerinin hedef ülkedeki demokratik özgürlüklerin seviyesini önemli ölçüde azalttığını göstermektedir. Bulgular ayrıca, geniş kapsamlı yaptırımların, hedefe yönelik yaptırımlardan daha fazla olumsuz etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Chingono, Hove ve Danda (2013) çalışmasında, küreselleşen dünyada yaptırımların bir dış politika aracı olarak kullanımının artmaya devam ettiğini ve bu bağlamda yaptırımların faydalarını anlamaya çalışmaktadır. Küreselleşme ve yaptırımların birbirlerini sürekli olarak nasıl etkilediği ve bu iki değişkenin amaçlarının nasıl taban tabana zıt olduğu sorgulanmaktadır. Bu makale aynı zamanda ekonomik güç merkezlerinin yaptırım uygulanan devletlere stratejik olarak nasıl destek sağladığını ve bunun yaptırımların etkinliği üzerindeki etkisini eleştirmektedir. Küreselleşmenin yaptırımların etkisini tartışmalı hale getirdiği sonucuna varılmaktadır.

Von-Soest ve Wahman (2015), otoriter devletlere karşı uygulanan en yaygın yaptırım türü olan demokrasiyi teşvik etmeyi amaçlayan yaptırımların etkilerine dair yapmış oldukları çalışmada, 1990-2010 döneminde uygulanan ve hedefine göre kategorize edilen yaptırımları kesitsel zaman serisi analizi ile incelemektedir Çalışmada, yaptırımların bir bütün olarak demokrasi seviyesini genel olarak artırmamasına rağmen, demokrasiyi teşvik etmeyi amaçlayan yaptırımlar ile hedeflenen otoriter ülkelerde artan demokrasi seviyeleri arasında önemli bir korelasyon olduğunu gösterilmektedir. Bu sonuca yol açan temel mekanizma, bu tür yaptırımların liderlik değişikliği olasılığı ile önemli ölçüde ilişkili olması nedeniyle otoriter yönetimlerin artan istikrarsızlığı olarak belirlenmektedir.

McDowell (2021) tarafından ele alınan makalede, ABD dış politikasının, hükümetlerin dolara yönelik politika yönelimlerini olumlu ya da olumsuz yönde nasıl etkileyebileceğine dair genel bir teori ortaya konulmaktadır. Buna göre, finansal yaptırımlar gibi dış politikalar, doların uluslararası kullanım cazibesini zayıflatan siyasi bir risk yaratmaktadır. Rusya, Venezuela ve Türkiye örnekleri üzerinden yapılan incelemede, finansal yaptırımların, dolar kullanımının gelecekteki doğrudan maliyetlerine ilişkin beklentiler yaratarak siyasi risk endişesi yarattığı gösterilmektedir. Bu beklentiler, hedef alınan ülke ekonomilerinin para birimine olan maruziyetini azaltmaya yönelik politika çabalarını tetiklemektedir.

Afontsev (2022) tarafından yapılan çalışmada, ekonomik yaptırım politikasının, ekonomi politiğinin farklı yönleri ele alınmaktadır. Politik ekonomi yaklaşımının yaptırım araştırmalarında sıkça karşılaşılan bir dizi paradoksu, yani yaptırımların verimsizliği, hedef ülkelerin yaptırımlara çatışma yanlısı tepki vermesi, uygulayan

ülkelerin yaptırımları artırması ve misilleme önlemleri ile ilgili paradoksları çözmeye yardımcı olabileceği gösterilmektedir. Analiz, Rusya'ya karşı ekonomik yaptırımların, ülkenin dış politikasını, uygulayıcının tercih ettiği yönde değiştiremeyeceğini göstermektedir. Aksine yaptırımların, Rusya ekonomisi için daha yüksek maliyetleri olsa dahi, mevcut dış politika kararları için iç siyasi desteği artırdığı savunulmaktadır.

Son olarak Hart, Thesmar ve Zingales (2024) tarafından ele alınan çalışmada, ABD nüfusunun temsili bir örneklemine, Ukrayna savaşının ardından firmalarının Rusya'dan ayrılma isteğini anlamak üzere bir anket uygulanmıştır. Ankete katılanların %37'si Rusya'dan ayrılmanın tamamen ticari bir karar olduğunu düşünürken, %30'u ise yaptırımların tamamen hükümetle ilgili bir konu olduğunu düşünmektedir. Ayrıca araştırma bulgularında tüketiciler, firmaların ahlâkını kontrol eden en büyük güç olarak ortaya çıkmaktadır.

2.2. Yaptırımların Ekonomik Etkilerine Yönelik Çalışmalar

Yaptırımların ekonomik etkilerine ve etkinliğine dair literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalara dair örnekler Tablo 1'de kronolojik olarak gösterilmektedir.

Tablo 1. Yaptırımlar ve Ekonomik Etkilerine Dair Çalışma Örnekleri

Yıl	Yazar(lar)	Araştırmanın İçeriği
1979	Richard C. Porter	Makalede, uluslararası ekonomik yaptırımlar teorisi çerçevesinde, Güney Afrika'ya uygulanan ithalat ve sermaye akışlarındaki kesintilerin kısa vadeli ekonomik etkisine dair tahminler sunulmaktadır. Güney Afrika'nın makroekonomik görünümü değerlendirildiğinde, ekonominin kısa vadedeki kırılganlığının ithalat kapasitesinde olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, ticaret ve sermaye yaptırımlarının, Güney Afrika'nın büyüme potansiyeline açıkça zarar verdiği ortaya konulmaktadır.
1992	Jonathan Eaton & Maxim Engers	Çalışmada, yaptırımların zamanlaması ve etkinliğinin, etkileşim halindeki devletlerin süre tercihlerine ve yaptırımlar nedeniyle uğradıkları zarara nasıl bağlı olduğu gösterilmektedir. Uygulayan ve hedef açısından sertlik kavramları geliştirilerek, yaptırımların etkisinin, her iki devletin göreceli sertliğine bağlı olduğu vurgulanmaktadır.

		Ayrıca, hedefe daha az zarar veren yaptırımların bazen daha etkili olabileceği savunulmaktadır.
1997	Jaleh Dashti-Gibson & Patricia Davis & Benjamin Radcliff	Yaptırımların etkinliği ampirik olarak incelenmektedir. Yaptırımların amacına ulaşabilmesi için daha kısa süreli ve çok taraflı olması gerektiği; bununla birlikte finansal yaptırımların, tek taraflı ve ticari yaptırımlara kıyasla daha yüksek bir başarı oranına sahip olduğu ortaya konmaktadır.
2003	Raul Caruso	ABD'nin G7 ülkelerine uyguladığı yaptırımların ardından ikili ticaret çekim modelli kullanılarak incelenmiş olup, yapılan incelemede hedef ülkelerle ABD arasındaki ticaret boşluğunu diğer ülkelerin doldurduğu tespit edilmektedir. Bu olgu üçüncü ülke etkisi olarak açıklanmaktadır.
2004	William H. Kaempfer & Martin T. Ross	Coğrafyanın, yaptırım uygulanan devletlerle ticaret üzerindeki etkilerini değerlendiren çalışmada, Güney Afrika'ya coğrafi olarak yakın olan ülkelerin, yaptırımlara verdikleri siyasi desteğe bakılmaksızın, bu ülkeden daha uzak olan devletlere kıyasla Güney Afrika ile daha fazla ticaret yaptığı sonucuna varılmaktadır.
2005	Akbar E. Torbat	Makalede, ABD'nin İran'a uyguladığı tek taraflı ticari ve finansal yaptırımların etkinliğine dair bir vaka çalışması ele alınmaktadır. Ticari yaptırımların etkisini değerlendirmek amacıyla ABD-İran ticaret verileri incelenmekte ve ticari yaptırımların ekonomik maliyeti refah kaybı kavramı uygulanarak ölçülmektedir. Finansal yaptırımların, ticari yaptırımlardan daha güçlü bir etkiye sahip olduğu tespit edilmektedir. Genel olarak, yaptırımların ekonomik etkisinin önemli olduğu, siyasi etkisinin ise asgari düzeyde olduğu sonucuna varılmaktadır.
2009	Navin A. Bapat & T. Clifton Morgan	Yaptırımlarla ilgili daha önce yapılmış iki veri tabanını içeren çalışma karşılaştırılarak ek ampirik testlere tabi tutulmaktadır. Test edilen mekânsal modellere dayalı teori ile desteklenerek, çok taraflı yaptırımların, tek taraflı yaptırımlara kıyasla daha sık işe yaradığı sonucuna varılmaktadır.
2015	M. Van Acoleyen	Yaptırımların, Rusya ile AB arasındaki ikili ticaret üzerindeki etkileri çekim modeli kullanılarak incelenmektedir. 2014 yılında uygulamaya konan sektörel yaptırımlarla birlikte AB'nin ticaret hacminde ani bir düşüş yaşandığı tespit edilmektedir.
2015	Evsey Gurvich & Ilya Prilepskiy	Batının finansal yaptırımlarının, Rusya ekonomisi üzerindeki etkilerine dair yapılan araştırmada, sermaye akışı bileşenlerinin modellenmesi yoluyla, yaptırımların doğrudan yabancı yatırımı ciddi şekilde kısıtlayarak finansman koşullarının kötüleşmesine neden olduğu gösterilmektedir. Ayrıca hedef devletin kontrolündeki bankalar ile petrol ve gaz şirketlerinin doğrudan etkilendiği ortaya konulmaktadır.

2016	Emre Hatipoğlu & Dursun Pekşen	Bu makalede, ekonomik yaptırımların hedef ekonominin makroekonomik koşullarını kötüleştirerek ve uluslararası sermayeye erişimini kısıtlayarak sistematik bankacılık krizleri olasılığını artırdığı hipotezi ileri sürülmektedir. Bu hipotezi test etmek için, 1970-2005 yılları arasında 125'in üzerinde gelişmekte olan ekonomiye ait veriler toplanmaktadır. Bulgular, yaptırımların bankacılık krizi olasılığını artırdığını kanıtlamaktadır. Ayrıca finansal yaptırımların bankacılık sisteminin istikrarına, ticari yaptırımlardan daha fazla zarar verdiğini göstermektedir. Bununla birlikte yaptırımların varsayılan etkisini, hedef ekonomilere yüklenen ekonomik maliyetin boyutuna bağlı olduğu da bulgular arasında yer almaktadır.
2016	Konstantin A. Kholodilin & Aleksei NetŠunajev	Çalışmada, vektör oto regresyon modeli kullanılarak, yaptırımların hem hedef hem de uygulayan ülkeler için Mart 2014 - Aralık 2015 dönemi arasında GSYİH büyümesi üzerindeki etkisi incelenmektedir. Rusya için, yaptırımların GSYİH büyümesi üzerinde doğrudan etkisi tespit edilmektedir. Avro bölgesi için ise para biriminin değer kaybetmesi yoluyla dolaylı bir etkisi olduğu gösterilmektedir.
2018	Sylvanus Kwaku Afesorgbor	Makalede, uygulanan ve tehdit unsuru olarak kullanılan yaptırımların uluslararası ticaret üzerindeki etkisi çekim modeli kullanılarak incelenmektedir. 1960-2009 dönemini kapsayan veriler ile elde edilen sonuçlar; yaptırım tehdidi etkisinin, uygulanan yaptırımlardan niteliksel ve niceliksel olarak farklı olduğunu göstermektedir. Uygulanan yaptırımlar, gönderen ve hedef ülke arasındaki ticaret akışında bir azalmaya yol açarken, yaptırım tehdidinin ise ticaret akışında bir artışa yol açtığı tespit edilmektedir.
2018	Jonas Frank	Bu makalede, 1987 ile 2005 yılları arasında ikili ticaret verileri üzerinden yaptırımların sonuçları incelenmektedir. Çekim modeli kullanılarak hem ülke içi hem de uluslararası ticaret akışları analize dahil edilmektedir. Sonuçta, yaptırımlardan sonra ticaret değerlerinde önemli bir düşüş yaşandığı ortaya konulmaktadır.
2019	Yiwei Wang & Ke Wang & Chun-Ping Chang	Bu araştırma, 1996-2015 dönemini kapsayan 23 hedef ülke verileri kullanılarak yapılan modelleme ile çeşitli yaptırım araçlarının resmî döviz kuru dalgalanması üzerindeki etkisini ampirik olarak analiz etmektedir. Bulgular, ekonomik yaptırımların hedef ülkelerin döviz kuru dalgalanmasını önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymaktadır. Özellikle, farklı yaptırım türlerinin döviz kuru dalgalanmaları üzerinde farklı etkiler gösterdiği tespit edilmektedir.
2019	Gayane Barseghyan	2014 yılında Rusya'ya uygulanmaya başlayan yaptırım programını bir vaka çalışması olarak ele alan bu makalede, yaptırımların ve karşı yaptırımların hedef ekonomi üzerindeki etkileri incelenmektedir. Sonuçlar, yaptırımlar ve karşı yaptırımlar sonrasında Rusya'da kişi başına düşen reel

		GSYİH, net doğrudan yabancı yatırım akışı ve gelir eşitsizliğinin azaldığını; Rusya'nın getirdiği tarım ve gıda ithalat yasaklarının ise ülke içindeki tarım sektörünü canlandırarak daha yüksek tarımsal üretkenlik sağladığını göstermektedir.
2020	June Borge Doornichve & Andreas Raspotnik	Çalışmada betimsel analiz yöntemi ile, Rusya'ya iki yıl süresince uygulanan yaptırımların ardından hem ithalat hem de ihracatta dramatik bir düşüş meydana geldiği tespit edilmektedir. Bulgulara göre, 2016'da istikrar kazanan ticaret, 2017 yılında artmaya başladığı görülmektedir.
2021	Livia Cebotari	2014-2019 yıllarına ait veriler üzerinden yapılan istatistiksel analizde, petrol fiyatlarındaki düşüş ve AB'nin kısıtlayıcı tedbirlerinin, Rus Rublesinin değer kaybetmesine neden olduğu ortaya konmaktadır. 2014-2016 arasında Rusya'da finansal krize neden olan ana faktörün petrol fiyatlarındaki düşüş olduğu, yaptırımların ise ikincil bir rol oynadığı gösterilmektedir. Araştırma, kısıtlayıcı tedbirlerin kabul edilmesinin ardından AB ülkelerinin Rusya'ya ihracatında bir azalma yaşandığını, ancak bazı üyelerin daha büyük kayıplar yaşadığını ortaya koymaktadır. Çalışmada, yaptırımların Rusya ile AB üye ülkeleri arasındaki ana ticaret ortaklarının nominal olarak en büyük kayıpları yaşadığı tespit edilmektedir.
2021	Mian Dai & Gabriel J. Felbermayr & Aleksandra Kirilakha & Constantinos Syropoulos & Erdal Yalçın & Yoto V. Yotov	Çalışmada, yaptırımların ticaret akışı üzerindeki etkisinin evrimi karakterize edilmektedir. Çekim modeli kullanılarak yapılan analizde yaptırımların etkinliğinin; yaptırımların türü, kapsamı ve süresine bağlı olduğu ortaya konulmaktadır. Yaptırım öncesi ve sonrası göstergelerle birlikte tam ticaret yaptırımlarının uluslararası ticaret üzerindeki etkisinin büyük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Yaptırımların ticaret üzerindeki olumsuz etkisinin, yaptırımlar kaldırıldıktan sonra ortalama olarak yaklaşık yedi ila sekiz yıl süresince devam ettiği ortaya konmaktadır. Tam ticaret yaptırımlarının ticaret üzerindeki olumsuz etkisinin çoğunlukla uzun süreli yaptırımlardan kaynaklandığı sonucuna varılmaktadır.
2021	Trung Thanh Nguyen & Manh Hung Do	Makalede, Batılı ülkeler tarafından uygulanan ekonomik yaptırımların, Rusya'nın ihracatı üzerindeki etkisi ve Rusya'nın uyguladığı karşı yaptırımların ithalat üzerindeki etkisi incelenmektedir. 2011-2018 yılları arasında Rusya'nın 49 ticaret ortağına ait veriler yer çekimi modeli ile analiz edilmektedir. Bulgular, bu yaptırımların, Rusya'nın toplam ihracat ve ithalat hacminde düşüşe yol açtığını, ayrıca bu düşüşün hem Rusya hem de yaptırım uygulayan ülkeler için zararlı olduğunu göstermektedir.
2022	Nurcan Kılınç Ata & Nail Ismailov & Irina Volkova	Çalışmada, ABD, AB ve İngiltere tarafından uygulanan yaptırımların Rusya ekonomisi ve enerji sektörü üzerindeki

		etkisi incelenmekte olup, uzun vadede olumsuz ekonomik etkilerinin olacağı sonucuna varılmaktadır.
2022	Ha Thanh Le	Çalışmada, yaptırımlar ile ihracatın sürdürülebilirliği arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla, 1997-2014 dönemini kapsayan ve 66 ülkeden oluşan bir veri tabanı ile yapısal ağırlık modeli kullanılarak, küresel yaptırımların ihracatın sürdürülebilirliği üzerindeki olumsuz etkileri gösterilmektedir.
2022	Gohar Samvel Sedrakyan	Rusya'ya uygulanan yaptırımların, geçiş ekonomileri üzerindeki etkileri, ikili ticaret ve doğrudan yatırımlar açısından, 2014-2018 dönemi için çekim modeli kullanılarak ölçülmektedir. Yaptırımların, geçiş ekonomilerinden yapılan ihracatın, Rusya'nın geçiş ekonomilerine yaptığı ithalatın ve doğrudan yatırımların önemli ölçüde azalmasına neden olduğu tespit edilmektedir. Diğer bir bulgu ise, geçiş ekonomilerinden Rusya'ya yapılan doğrudan yatırımların aynı dönemde keskin bir şekilde artması olarak belirtilmektedir.
2022	Kornel Mahlstein & Christine McDaniel & Simon Schropp	Yaptırımların Rusya üzerindeki ekonomik etkilerinin tahmin edilmesi üzerine yapılan çalışmada, kısa vadede ticaret kısıtları sebebiyle reel GSYİH'de kayıplar yaşanacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Bununla birlikte, ticaret ambargosundan kaynaklanan ekonomik kayıpların uygulayıcılar arasında eşit olmayan bir şekilde dağıldığı tespit edilmektedir. Rusya ekonomisine daha fazla entegre olmuş Hollanda ile Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin, ticaret kısıtları nedeniyle daha fazla etkilenmesinin beklendiği ortaya konulmaktadır.
2023	Shaker Ahmed & Mostafa M. Hasan & Rajib Kamal	Rusya-Ukrayna krizinin Avrupa borsası üzerindeki etkisini inceleyen çalışmada; artan siyasi belirsizlik, coğrafi yakınlık ve Rusya'ya uygulanan yeni yaptırımların sonuçları nedeniyle Avrupa borsasının bu krize olumsuz tepki verme eğiliminde olduğu gösterilmektedir. Şubat 2022'de Avrupa borsasındaki hisse senetlerinin önemli bir negatif anormal getiri elde ettiği ve bu tepkilerin sonraki dönemde de devam ettiği tespit edilmektedir.
2023	Abdulkareem Alhassana & Anoush Shabani & Amjad Issa Taha & Murat Ismet Haseki	Çalışmada, yaptırımların hedef devletlerin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisi değerlendirilmektedir. 1970-2018 dönemi için kapsamlı bir veri setine sahip Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi kullanılarak yaptırımların çeşitliliği ele alınmaktadır. Bulgular, kapsamlı ve çok taraflı yaptırımlar ile ihracat kısıtlamalarının, kişi başına düşen reel gelir büyümesini azaltmada etkili olan yaptırım kategorileri olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, sınırlı ve hedefe yönelik yaptırımların, gelişmekte olan ülkelere uygulandığında, kişi başına düşen gelir büyümesini etkili bir şekilde azalttığı ortaya konulmaktadır.

2023	Jerg Gutmann & Matthias Neuenkirch & Florian Neumeier	Çalışmada, uluslararası yaptırımların ekonomik sonuçlarını değerlendirmek amacıyla vaka çalışması yaklaşımı benimsenerek, yaptırımların GSYİH büyümesi üzerindeki etkilerinin yanı sıra yaptırımların ekonomik faaliyeti baskılayan çeşitli aktarım kanallarına odaklanılmaktadır. Bulgular, yaptırımların GSYİH ve bileşenlerinin büyüme oranı ile ticaret ve doğrudan yabancı yatırım üzerinde önemli bir negatif etkisi olduğunu göstermektedir.
2023	Yangyang Chen & Jiexin Jiang & Lei Wang & Ruisong Wang	Bu çalışma, AB ve Rusya tarafından uygulanan enerji yaptırımları ve karşı yaptırımların derecesine dayalı senaryoları belirlemektedir. Çalışmada, dünya çapında başlıca ülkelerin makroekonomik göstergelerindeki değişiklikler simüle edilmekte ve enerji ticaretinin saptırma etkisi ve coğrafi risklerin ulusal ekonomi üzerindeki etkisi niceliksel olarak analiz edilmektedir. Sonuçta, enerji yaptırımlarının dünya ekonomisi ve toplum üzerindeki etkilerinin, hem AB ve Rusya'ya hem de dünya ekonomisine zarar vereceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, karbon emisyonunun azaltılması ve enerji tüketim yapısının dönüşümü üzerinde de olumsuz bir etkiye sahip olacağı vurgulanmaktadır.
2024	Júlia Király & Dóra Győrffy	Çalışmada, Rusya'ya uygulanan yaptırımların, Orta ve Doğu Avrupa ekonomileri üzerindeki potansiyel etkileri değerlendirilmektedir. Rusya'ya enerji, dış ticaret ve finansal bağlar çerçevesinde uygulanan kapsamlı yaptırımların, sınırlı ilişkide bulunduğu bazı Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini yalnızca sınırlı bir ölçüde etkilediği ortaya konulmaktadır.
2024	Francisco Rodríguez	Makalede, ekonomik yaptırımların hedef ülkelerdeki yaşam standartları üzerindeki etkilerine ilişkin kapsamlı bir literatür taraması ve değerlendirmesi ortaya konmaktadır. Yaptırımların, insani ve ekonomik kalkınma göstergeleri üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla, uluslararası ve ulusal verilere nicel ekonometrik yöntemler uygulayan 31 çalışma ele alınmaktadır. İran, Afganistan ve Venezuela örnekleri üzerinden yapılan derinlemesine incelemede, hükümetlerin dövize erişimini kısıtlayan yaptırımların, devletlerin temel kamu mal ve hizmetlerini sağlama kabiliyetini sınırladığı ve özel sektör ile hükümet dışı aktörler üzerinde önemli olumsuz etkiler yarattığı tespit edilektedir.
2024	Constantin Drott & Stefan Goldbach & Volker Nitsch	Çalışmada, Rusya'ya uygulanan finansal yaptırımların etkisi bireysel banka hesapları üzerinden incelenmektedir. Eurosystem'in gerçek zamanlı brüt takas sistemi verileri kullanılarak, AB tarafından Rus bankalarına uygulanan yaptırımların, yaptırım uygulanan Rus banka hesaplarıyla yapılan finansal işlemleri önemli ölçüde azalttığına dair kanıtlar ortaya konmaktadır. En büyük etkinin ise bazı Rus bankalarının SWIFT sisteminden çıkarılması olduğu vurgulanmaktadır.

Yaptırımların etkilerine dair iki alt başlıkta yapılan literatür taramasında, politik etkilerin genel anlamda karmaşık ve bağlama bağlı olarak değiştiği; siyasi, ekonomik ve toplumsal dinamiklerle iç içe geçtiği söylenebilir. Ekonomik etkilerinde ise, yaptırımların hedef ekonomiyi zayıflattığı, ticareti sınırladığı ve finansal istikrarı bozduğu, bununla birlikte yaptırımlarının etkinliğinin hedef ülkenin ekonomik yapısına göre değişebildiği gözlemlenmektedir. Literatür çalışmasının kaynağını ve tez konusunun çerçevesini oluşturan yaptırım regülasyonları, tezin üçüncü bölümünde seçilmiş ülke örnekleri üzerinden ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

3. SEÇİLMİŞ ÜLKE ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN RUSYA'YA UYGULANAN YAPTIRIMLAR

Bu bölümde, Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, uluslararası yaptırım regülasyonu perspektifinden ele alınmaktadır. 2014 itibarıyla Rusya'ya uygulanmaya başlanan yaptırımlar, Birleşmiş Milletler Comtrade veri tabanı kullanılarak, 2021 yılında Rusya'nın ticaret ortağı olan ilk on ülke üzerinden, yalnızca yaptırım uygulayan ülkelerle sınırlı bir seçim üzerinden açıklanmaktadır. Yapılan seçimde 2021 yılı verilerinin kullanılmasının amacı, 2020 yılı verilerinin pandemi nedeniyle yaptırımların etkilerini tam anlamıyla yansıtmaması ve 2022 Ukrayna savaşı ile birlikte yürürlüğe giren geniş kapsamlı yaptırımların tezin kapsamına dahil edilmemesidir. 2021 yılı dış ticaret verilerine göre Rusya'nın ithalatında ilk onda yer alan ticaret partnerlerinin Çin, Almanya, ABD, Belarus, Güney Kore, Fransa, İtalya, Japonya, Kazakistan ve Türkiye olduğu belirlenmektedir. İhracat partnerlerine bakıldığında ise, ilk onda Çin, Hollanda, Almanya, Türkiye, Belarus, Birleşik Krallık, İtalya, Kazakistan, ABD ve Güney Kore yer almaktadır. Buna göre, AB üyeleri dışında, Rusya'ya yaptırım uygulayan seçilmiş ülkeler olan ABD, Birleşik Krallık, Güney Kore ve Japonya aşağıda detaylandırılmaktadır. Almanya, Fransa, Hollanda ve İtalya gibi AB üye ülkeleri ise dördüncü bölümde detaylı olarak açıklanmaktadır. Önemli bir detay da, yukarıda belirtilen Rusya'nın ticaret partneri olan diğer ülkelerin Rusya'ya herhangi bir yaptırım uygulamamasıdır.

Önem arz eden bir diğer husus ise Rusya'ya yönelik uluslararası yaptırım rejiminin temeli, BM Güvenlik Konseyi kararlarına dayanmamaktadır. Bunun nedeni, BMGK'nın daimî üyesi olan Rusya'nın, Rusya'ya yaptırım uygulamaya yönelik herhangi bir kararı veto edebilme yetkisine haiz olmasıdır (Walterskirchen, vd., 2022:25).

3.1. Amerika Birleşik Devletleri

ABD, diğer tüm ülke ve organizasyonlardan daha fazla yaptırım düzenlemesine sahiptir. Yabancı Varlıkları Kontrolü Ofisi (Office of Foreign Assets Control, OFAC), Hazine Bakanlığı bünyesinde yaptırımların uygulanmasından sorumlu kurumdur. Dışişleri Bakanlığı gibi diğer kurumlarla istişare halinde çalışabilmektedir. OFAC yaptırımlarının temel bileşeni Özel Olarak Belirlenmiş Kişiler (Specially Designated

Nationals and Blocked Persons List, SDN) listesidir ve bu liste, mal varlıkları bloke edilecek veya dondurulacak şahısların, şirketlerin, gemilerin, araçların ve diğer kuruluşların isimlerini ve tanımlayıcı unsurlarını içermektedir.

Ayrıca, ABD'de Sanayi ve Güvenlik Bürosu (Bureau of Industry and Security, BIS) da yaptırım uygulayan kurumlardan biridir. BIS, Ticaret Bakanlığı bünyesinde yer almaktadır. BIS'in 3 farklı listesi bulunmaktadır. Bunlar; ihracatı lisansa tabi olan liste (Entity List), ABD ihracat yasalarını ve düzenlemelerini ihlâl etmesi nedeniyle ihracat veya yeniden ihracat ayrıcalıklarından mahrum olacak tarafları içeren liste (Denied Persons List) ve BIS'in son kullanım kontrolünü tamamlayamadığı, kırmızı bayrak oluşturan bir listedir (Unverified List). BIS, ayrıca, İhracat İdaresi Düzenlemelerini (Export Administration Regulations, EAR) de yönetmektedir. EAR, ihracat kontrollerine tabi veya ikili kullanımı olan mal, teknoloji, yazılım ve diğer ürünlerin ihracatı, yeniden ihracatı veya transferini kontrol etmektedir. EAR'a tabi öğeler; nerede bulunursa bulunsun ABD menşeli ürünler, ABD sınırları içinde bulunan ürünler ve bazı yabancı (belirli miktarda kontrollü ABD içeriği olan veya ABD menşeli teknoloji veya yazılımın doğrudan ürünü olan veya bu tür bir teknolojinin doğrudan ürünü olan bir tesiste üretilen) ürünlerdir.

OFAC tarafından uygulanan Rusya ile ilgili yaptırım programı, ABD Başkanının 6 Mart 2014'te imzaladığı 13660 sayılı Kararname ile, tehditle başa çıkmak için ulusal acil durum ilan etmesiyle başlamıştır. Bunun akabinde, Ukrayna'da demokratik süreçleri ve kurumları hedef alan bazı kişilerin eylem ve politikaları, Ukrayna'nın barışını, güvenliğini, istikrarını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tehdit etmesi ve esasen Rusya devletinin, Ukrayna'nın Kırım bölgesinin iddia edilen ilhakı da dahil olmak üzere Rusya'nın eylem ve politikalarına yanıt olarak OFAC, kapsamı genişleten üç Kararname daha yayımlamıştır. 13662 sayılı Kararname ayrıca Rusya ekonomisinin hedeflenen sektörlerinde faaliyet gösteren belirli kuruluşlara yaptırım uygulanmasına da izin vermektedir. Son olarak 13685 sayılı Kararname ile Ukrayna'nın Kırım bölgesine mal, hizmet veya teknoloji ithalatı veya ihracatını ve nerede bulunursa bulunsun bir ABD vatandaşının yeni yatırım yapmasını da yasaklamaktadır. ABD Hazine Bakanlığı'na bağlı OFAC'ın resmî internet sitesinde yer alan Kararnameler üzerinden derlenen, Rusya'ya uygulanan (2014-2022)

yaptırımlara yönelik temel oluşturan ve önemli olduğu düşünülen kararname ve yasalar Tablo 2'de kronolojik olarak özetlenmektedir.

Tablo 2. ABD'nin Rusya'ya Uyguladığı Yaptırımların Kronolojik Özeti (2014-2022)

Tarih	Açıklama
06/03/2014	Uluslararası Acil Durum Ekonomik Güçler Yasası (International Emergency Economic Powers Act, IEEPA) ve Ulusal Acil Durumlar Yasası (National Emergencies Act, NEA) uyarınca imzalanan 13660 sayılı Kararname ile Ukrayna'daki çatışmanın doğrudan/dolaylı sorumluları ve/veya destekçileri hakkında mal varlıklarının dondurulması, mülklere el konulması, seyahat ve işlem yasakları gibi yaptırımlar yürürlüğe girmiştir.
16/03/2014	IEEPA ve NEA uyarınca imzalanan 13661 sayılı Kararname ile, 13660 ile yürürlüğe giren ulusal acil durumun kapsamı genişletilmiştir. Bununla birlikte 11 Rusya hükümet yetkilisi SDN listesine eklenmiş olup, mal varlıklarının dondurulması, mülklerin bloke edilmesi, seyahat yasakları gibi yaptırımlar uygulanmıştır.
20/03/2014	IEEPA ve NEA uyarınca imzalanan 13662 sayılı Kararname ile, önceki iki kararnamenin kapsamı daha da genişletilmiştir. OFAC SDN listesine 20 gerçek kişi ve 1 Rus finans kuruluşu eklenmiştir.
08/05/2014	Daha önce yayımlanan kararnamelerin uygulanmasına yönelik bir dizi düzenleme yayımlanmıştır.
16/07/2014	13362 sayılı Kararname ile yaptırımlar finans ve enerji sektörlerine uygulanmış ve bu kapsamda ilk defa sunulan sektörel yaptırım kavramıyla belirli kurumlar sektörel yaptırımlar listesine eklenmiştir. Sektörel yaptırımlar listesine eklenen kurumların belirli işlemleri için mevzuat çerçevesi iki direktif kapsamında belirlenmiştir. Direktif 1 uyarınca, belirli Rus finans kurumlarının vadesi 90 günden uzun olan yeni borç veya yeni sermaye ile ilgili tüm işlemleri veya bunların finansmanı yasaktır. Direktif 2 ile birlikte, belirli Rus enerji şirketlerinin vadesi 90 günden uzun olan yeni borçlarıyla ilgili tüm işlemleri veya bunların finansmanı yasaklanmıştır.
13/08/2014	OFAC %50 kuralının kapsamını genişletilmiştir. %50 kuralı bir veya daha fazla SDN'in %50 veya daha fazla hisseye sahip olduğu herhangi bir kuruluşun da SDN olarak kabul edilmesi ile ilgili bir kuraldır. Revize edilmiş OFAC kılavuzuna göre, %50 kuralı aynı zamanda Rus sektörel yaptırımları kapsamında hedeflenen bir veya daha fazla kişinin %50 veya daha fazla hissesine sahip olduğu kuruluşlar için de geçerli hale gelmiştir.
12/09/2014	13362 sayılı Kararname ile savunma sektörü de sektörel yaptırımlar kapsamına dahil edilmiştir. Bu doğrultuda Direktif 3 yayımlanmış olup, belirlenen Rus savunma şirketlerinin vadesi 30 günden uzun olan yeni borç veya yeni sermaye ile ilgili tüm işlemleri veya finansmanı yasaklanmıştır. Ayrıca belirlenen Rus enerji şirketlerine yönelik olarak Direktif 4 yayımlanmıştır. Bu kapsamda petrol üretme potansiyeli olan derin su, Arktik açık deniz veya şeyl projelerine herhangi bir mal,

	hizmet veya teknoloji sağlanması yasaklanmıştır. Bunlara ek olarak Direktif 1'de yapılan değişiklikle vade günü 30'a indirilmiştir.
19/12/2014	OFAC, IEEPA ve NEA uyarınca imzalanan 13685 sayılı Kararname ile, Ukrayna'nın Kırım bölgesindeki Rus işgaline karşı ek adımlar atma kararı almıştır. Kararname, herhangi bir yerdeki ABD vatandaşlarının Kırım'da yeni bir yatırım yapması, Kırım'a doğrudan veya dolaylı olarak ürün, teknoloji veya hizmet ihraç etmesi, Kırım'dan ürün, teknoloji veya hizmet ithal etmesi, ABD vatandaşı veya ABD vatandaşı olmayan kişilerin finansman, garanti faaliyetlerini yasaklamaktadır.
02/08/2017	ABD'nin Rusya, Kuzey Kore ve İran'ı hedef alan Amerika'nın Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası (Countering America's Adversaries Through Sanctions Act, CAATSA) yürürlüğe girmiştir. Rusya için yasada yer alan Başlık II geçerli olup enerji, savunma ve istihbarat sektörleri başta olmak üzere demiryolları ve madencilik gibi sektörleri de hedef alınmaktadır. Bu kapsamda yaptırım listesine eklenen gerçek kişiler ile Rus oligarklar ve kurumlar da bulunmaktadır. Sektörel yaptırımlar CAATSA kapsamında sistematize edilmiş ve sıkılaştırılmıştır.
29/09/2017	Yayımlanan değişiklik ile Direktif 1 için vade süresi 14 güne, Direktif 2 için ise vade süresi 60 güne indirilmiştir.
31/10/2017	Yayımlanan değişiklik ile Direktif 4, 29 Ocak 2018 tarihinde veya sonrasında başlatılan, kararnamede belirtilen herhangi bir şirketin %33 veya daha fazla mülkiyet payına sahip olduğu veya oy haklarının çoğunluğuna sahip olduğu, dünyanın herhangi bir yerindeki herhangi bir proje için geçerli olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir.
29/01/2018	CAATSA'nın 241. bölümüne göre, 114 üst düzey Rus siyasi figürü ve tahmini net değeri 1 milyar dolar veya daha fazla olduğu belirlenen 96 oligarkın yer aldığı liste yayımlanmıştır. Ek olarak Rusya Hükümeti'nin en az %25'ine sahip olduğu ve 2016 yılında yaklaşık 2 milyar dolar veya daha fazla geliri olan kuruluşlar analiz edilmiştir. Ancak bu bir blokaj yaptırım listesi değildir. Raporun herhangi bir bölümünde kişi veya kuruluşların yer alması, bu kişi veya kuruluşlara yaptırım uygulanmasını gerektirmez.
20/09/2018	13849 sayılı Kararname ile, CAATSA yaptırım programına göre, ABD'nin hasmı olarak kabul edilen Rusya'ya ait listelenen kişi ve kurumlarıyla önemli bir ticari ilişkiye girilmesi halinde bunun bir yaptırım ihlâli olarak kabul edileceği ve ihlâli gerçekleştirenlerin ikincil yaptırımlar kapsamında CAATSA Bölüm 235'te yer alan 12 yaptırım maddesinden en az 5'ine tabi tutulacağına dair bir emir çıkarılmıştır.
01/08/2019	13883 sayılı Kararname ile OFAC, ABD bankalarının (ABD dışındaki şubeleri de dahil olmak üzere) Rus hazinesi tarafından ihraç edilen Ruble cinsinden olmayan tahvillerin birincil piyasasına katılımını ve Rus hazinesine Ruble cinsinden olmayan fonları borç vermesini yasakladığını duyurmuştur.
20/12/2019	Avrupa Enerji Güvenliğini Koruma (2019) Yasasını (Protecting Europe's Energy Security Act, PEESA) da içeren 2020 Mali Yılı Ulusal Savunma Yetkilendirme Yasası (National Defense Authorization Act, NDAA) imzalanmıştır. Yasada Rusya ile ilgili öne çıkan konu özellikle, Kuzey Akım 2 veya Türk Akımı

	projelerinin inşası için deniz seviyesinin 100 fit veya altında boru hattı döşeme işiyle uğraşan gemileri bilerek sattığı, kiraladığı veya sağladığı ya da her iki boru hattının inşası için bu tür boru döşeme gemilerini sağlamak üzere aldatıcı veya kolaylaştırıcı işlemler yaptığı tespit edilen herhangi bir yabancı kişinin mal varlığını bloke edecek yaptırımlar uygulamasını ve şirket yetkilileri ile kontrol sahiplerine vize yasağı getirmesini gerektirmesidir.
14/12/2020	OFAC, CAATSA ile bağlantılı yeni bir yaptırım programı yürürlüğe sokmuştur. Buna göre SDN Olmayan Menü Bazlı Yaptırımlar (NS-MBS) Listesi yayımlamıştır. CAATSA Bölüm 231 kapsamında uygulanan yaptırım listesinde Türkiye Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) yer almıştır. Bunun sebebi, Rusya S-400 hava savunma sistemlerinin Türkiye'ye satışına ilişkin yapmış olduğu işlemin, CAATSA yaptırımlarını tetikleyebilecek önemli bir işlem potansiyeline sahip olmasıdır. Yaptırımlar tam blokaj yaptırımlarından daha kısıtlıdır. Bölüm 235 kapsamında SSB'ye uygulanan beş yaptırım maddesi, ihracat kısıtlaması, ABD finansal kurumlarından alınan belirli periyod ve tutardaki kredilerin engellenmesi, ABD Eximbank desteğinin kesilmesi, uluslararası finansal kuruluşlardan alınan kredilerin engellenmesi ve kurumun yöneticilerine yaptırım uygulanması olarak özetlenebilir.
15/04/2021	14024 sayılı yeni bir Kararname ile Rusya'nın devlet borçlarıyla ilgili bazı işlemlere yeni yasaklar getirilmiş olup, ayrıca Rus İstihbarat Servislerinin ABD'ye karşı kötü niyetli siber faaliyetler yürütme çabalarını destekleyen teknoloji şirketlerine yönelik hedefli yaptırımlar da yer almaktadır. Bu kararname ile teknoloji ve savunma sektörleri dahil olmak üzere Rusya ekonomisinin önemli sektörlerinde faaliyet gösteren kurumlara yaptırım uygulanmasına izin verilmiştir. 14024 sayılı Kararnameye bağlı yayımlanan Direktif 1 ile bir ABD finans kuruluşu tarafından, Rusya Merkez Bankası, Rusya Federasyonu Ulusal Varlık Fonu veya Rusya Maliye Bakanlığı tarafından 14 Haziran 2021 tarihinden sonra ihraç edilen Ruble veya Ruble cinsinden olmayan tahvillerin birincil piyasasına katılım ve Rusya Merkez Bankası'na, Rusya Ulusal Varlık Fonu'na veya Rusya Maliye Bakanlığı'na Ruble veya Ruble cinsinden olmayan fonların sağlanması yasaklanmıştır.
20/08/2021	14039 sayılı Kararname ile Avrupa'nın Enerji Güvenliğini Koruma Yasası (Protecting Europe's Energy Security Act, PEESA) kapsamında Dışişleri Bakanlığı'nın Kongre'ye sunduğu periyodik raporlarda tanımlanan kişilere yönelik blokaj yaptırımları getirilmiştir. Özetle, PEESA uyarınca Kongre'ye sunulan raporda Hazine Bakanı ile istişare halinde Dışişleri Bakanı tarafından belirlenen kişilerin mal varlıkları bloke edilmiştir. Son raporda Kuzey Akım 2 boru hattına dahil olan 1 Rus gemisi ve 2 Rus gerçek kişi SDN listesine eklenmiştir ve bu kişiler PEESA kapsamında yaptırıma tabi tutulmuştur.

Yukarıda kritik öneme sahip olduğu düşünülen Kararnamelere ek olarak OFAC dinamik bir şekilde SDN listesini güncellemekte ve belirtilen kararnamelere uygun olarak belirli kişileri ve kurumları bu listeye eklemektedir.

Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya başlatmış olduğu askeri müdahalenin ardından Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından Rusya'ya üç binin üzerinde yeni yaptırım uygulanmış olup, Şubat 2022 ile Şubat 2023 arasında ise sadece Avrupa

Birliği tarafından Rusya ve Belarus'u hedef alan 10 ayrı yaptırım paketi yürürlüğe konulmuştur. Donetsk, Luhansk, Kherson ve Zaporijya idari bölgelerinin Ukrayna hükümeti kontrolünde olmayan alanlarına da kapsamlı yaptırımlar uygulanmaktadır. Bunlara ek olarak, Rusya Devlet Başkanı dahil olmak üzere, hedef alınan en büyük Rus şirketleri ve yönetim kurulu başkanları, yöneticileri, devlet adamları ve oligarklar gibi önde gelen iş insanlarına blokaj yaptırımları uygulanmaktadır. Sermaye piyasası kısıtlamaları genişletilmiş ve çok çeşitli mal ve hizmetlere ithalat-ihracat yasakları getirilmiştir. Büyük Rus bankalarının SWIFT sistemine erişimleri kesilmiş ve yaptırımların hedefi haline gelmiştir. Şubat 2022 sonrası uygulanan yaptırımların karmaşık yapıda ve sayıca fazla olması ve ayrıca görünür etkilerinin henüz sınırlı olması sebebiyle çalışmanın kapsamına dahil edilmemiştir.

3.2. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık hükümetinin resmî internet sitesinde yer alan Birleşik Krallık yaptırım rejimleri ve Rusya yaptırım rejimi düzenlemeleri üzerinden derlenen bilgiler, Rusya'ya yönelik yaptırımlarına temel oluşturan ve önem arz eden açıklamalar aşağıda özetlenmektedir.

Birleşik Krallık'ın yaptırım politikasının belirlenmesinden Birleşik Krallık Dışişleri ve Milletler Topluluğu Ofisi sorumludur. Finansal Yaptırımlar Uygulama Ofisi (Office of Financial Sanctions Implementation, OFSI), lisansların verilmesi de dahil olmak üzere yaptırımları uygulamakta ve yönetmektedir. Finansal Davranış Otoritesi (Financial Conduct Authority, FCA), Birleşik Krallık yasalarına uyumu sağlamak amacıyla gerekli kontrollere sahip olduklarından emin olmak için finansal kurumlar da dahil olmak üzere şirketleri düzenlemektedir. Uluslararası Ticaret Departmanı ticari tedbirleri, yaptırımları ve ambargoları uygulamaktadır. Bu yaptırımlar, Birleşik Krallık mevzuatı kapsamındaki rejimleri içermektedir. Rejim, belirli bir dizi amaç için uygulamaya konulan yaptırım tedbirleri bütünüdür. Rejimler, tematik (belirli bir konuyla ilgili) ya da coğrafi (belirli bir ülke ya da bölgeyle ilgili) olabilmektedir.

Birleşik Krallık, 2014 Kırım'ın ilhakı sonrası yürürlüğe giren Avrupa Birliği regülasyonlarına uyum sağlamıştır. Ancak, Avrupa Birliği'nden ayrılması sonrasında 2019'da Rusya regülasyonlarını yayımlayarak Rusya ile ilgili yaptırımların etkili bir şekilde uygulanmasını sağlamıştır. Bu, Ukrayna'yı istikrarsızlaştıran veya

Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını zayıflatan veya tehdit eden herhangi bir politika veya eyleme katılmaktan, destek sağlamaktan veya teşvik etmekten sorumlu kişileri içermektedir. Ayrıca, belirli faaliyetleri yasaklayan ve kısıtlayan sektörel finansal yaptırımlar da bulunmaktadır. Bunlar arasında, devredilebilir menkul kıymetler veya para piyasası araçlarıyla işlem yapma ve kredi veya kredi vermek için düzenlemeler yapma veya bunlara girme konusundaki kısıtlamalar yer almaktadır. Rusya'yı hedef alan yaptırım regülasyonları 31 Aralık 2020 tarihinde tamamen yürürlüğe girmiştir. Bu regülasyonlar, Rusya'ya yönelik belirli yaptırımların etkin bir şekilde işlemeye devam etmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Yönetmelikler, Ukrayna'yı istikrarsızlaştıran veya Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü, egemenliğini veya bağımsızlığını zayıflatan veya tehdit eden eylemleri durdurmaya teşvik etmek amacıyla finansal, ticari, hava taşıtları ve nakliye yaptırımları uygulamaktadır. Belirtilen amaçlara ulaşmak için Yönetmelikler bir dizi yasak ve gereklilik getirmektedir. Yönetmelikler tarafından getirilen yasaklar ve gereklilikler, Birleşik Krallık sınırları içerisinde (Kuzey İrlanda dahil) ve dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar tüm Birleşik Krallık vatandaşları için geçerlidir. Birleşik Krallık vatandaşlarının yanı sıra Birleşik Krallık'ın herhangi bir bölümünün yasalarına göre kurulmuş veya oluşturulmuş tüm organları da kapsamaktadır. Bu çerçevede, regülasyon tarafından getirilen yasaklar ve gereklilikler, Birleşik Krallık'ın herhangi bir yerinde kurulmuş olan tüm şirketler için geçerli olduğu gibi, aynı zamanda Birleşik Krallık şirketlerinin denizaşırı ülkelerde faaliyet gösteren şubeleri için de geçerlidir. Regülasyonlardaki bazı tedbirlerin bölgesel kapsamı hükümet kontrolünde olmayan Ukrayna topraklarıdır. Bu, Kırım ve Donetsk, Kherson, Luhansk ve Zaporijya oblastlarının hükümet kontrolünde olmayan bölgeleri olarak tanımlanmıştır. Hükümet kontrolünde olmayan Ukrayna topraklarına ilişkin yatırımlar belirli seviyelerde yasaklanmıştır.

Regülasyonlar, Dışişleri Bakanı'nın, ilgili bir faaliyette, yaptırım listesinde yer alan veya yer almış olan kişileri finansal ve/veya göçmenlik ve/veya hava taşıtları ve/veya gemicilik ve/veya internet hizmetleri yaptırımlarının amaçları doğrultusunda ismen belirleyebileceğini öngörmektedir. Bununla birlikte, Dışişleri Bakanı'nın belirli bir tanıma sahip kişilerin finansal ve/veya göç ve/veya hava taşıtları ve/veya gemicilik

ve/veya internet hizmetleri yaptırımlarının amaçları doğrultusunda belirlenmiş kişiler olmasını sağlamasına yönelik hükümler getirmektedir. Regülasyonlar, belirlenmiş kişilerin mal varlıklarının dondurulması ve fonların ya da ekonomik kaynakların kullandırılmasının yasaklanması yoluyla finansal yaptırımlar uygulamaktadır. Bu, belirlenmiş kişilerin fonlarının ve ekonomik kaynaklarının dondurulmasını ve fonların ve ekonomik kaynakların doğrudan veya dolaylı olarak belirlenmiş kişilere veya bu kişilerin yararına sunulmamasının sağlanmasını içermektedir.

Yaptırımlar, Birleşik Krallık'taki bir kredi veya finans kuruluşunun belirlenmiş bir kişi (veya belirlenmiş bir kişinin sahip olduğu veya kontrol ettiği bir kredi veya finans kuruluşu) ile muhabir bankacılık ilişkisi kurmasını veya bu ilişkiyi sürdürmesini yasaklamaktadır. Regülasyonlar, ayrıca, bir Birleşik Krallık kredi veya finans kuruluşunun, belirlenmiş bir kişiye veya belirlenmiş bir kişinin sahip olduğu veya kontrol ettiği bir kredi veya finans kuruluşuna, bu kişiden veya bu kuruluş aracılığıyla (herhangi bir para biriminde) ödeme yapmasını yasaklamaktadır. 2020 yılında ilgili regülasyonda iki değişiklik yapılmış olup, Şubat 2022 sonrasında ise sayıca fazla ve karmaşık sayılabilecek değişikliklerle çeşitli yaptırım regülasyonları yayımlanmıştır.

3.3. Güney Kore

Güney Kore Finansal Hizmetler Komisyonu resmî internet sitesinde yer alan bilgi ve kanunlar incelenerek, önem arz eden bilgiler derlenmiştir. Güney Kore, "Kamu Tehdidi Suçlarının ve Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Yasaklanması Yasası" kapsamında otonom yaptırımlar uygulamaktadır. Yasa uyarınca, Finansal Hizmetler Komisyonu, terörün finansmanı ile ilgili olduğu tespit edilen kuruluşları belirleyebilmektedir. Güney Kore'nin Mali Denetim Servisi finansal kurumları düzenlemekte; Ticaret, Sanayi ve Ekonomi Bakanlığı ise ticaret kısıtlamalarından sorumlu bulunmaktadır.

Güney Kore, Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonu öncesinde yaptırımlara katılmadığından, 2014-2022 arasında Rusya'ya herhangi bir yaptırım uygulamamıştır.

3.4. Japonya

Japonya, hem BM Güvenlik Konseyi yaptırımlarını hem de Japonya topraklarında uygulanabilen belirli özerk yaptırımları uygulamaktadır. Özellikle Maliye Bakanlığı (Ministry of Finance, MOF) ve Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (Ministry of Economy, Trade and Industry, METI) Japonya'nın yaptırım rejiminin denetlenmesinde rol almaktadır. Japonya'nın başlıca regülatörü olan MOF, Japonya'daki finans kuruluşlarının yaptırımlara uyumunu da denetlemektedir. Bunun yanı sıra, Japon kolluk kuvvetleri organize suç üyelerinin isimlerini içeren listeler düzenlemektedir.

Japonya Maliye Bakanlığı'nın resmî internet sitesinde yer alan açıklamalardan derlenen, 2014 yılı ilk çeyrek itibarıyla 2022 Ukrayna savaşına kadar Rusya'ya uygulanan yaptırımlar Tablo 3'te özetlenmektedir.

Tablo 3. Japonya'nın Rusya'ya Uyguladığı Yaptırımların Kronolojik Özeti (2014-2022)

Tarih	Açıklama
18/03/2014	Japon hükümeti Rusya'ya karşı vize düzenlemelerinin gevşetilmesine yönelik istişareleri askıya almayı, yeni bir yatırım anlaşması yapmayı, dış uzay birliği anlaşması yapmayı ve tehlikeli askeri faaliyetlerin önlenmesine yönelik bir anlaşma yapmayı içeren biz dizi tedbir açıklamıştır.
25/03/2014	G7 ülkeleri ile birlikte yapılan açıklamada Kırım'ın ilhakını kınamanın yanı sıra, Rusya'nın bölgedeki durumu tırmandırması halinde Rus ekonomisi üzerinde giderek artan bir etkiye sahip olacak koordineli sektörel yaptırımlar da dahil olmak üzere çeşitli eylemleri yoğunlaştıracağı belirtilmiştir. G7 zirvesinde alınan diplomatik tedbirler arasında Rusya'nın G8'e katılımlarının askıya alınması da yer almıştır.
29/04/2014	Japon hükümeti, Ukrayna'nın egemenliği ve toprak bütünlüğünün ihlâl edilmesine katkıda bulunduğu düşünülen 23 Rus yetkilisine vize verilmesini geçici olarak askıya aldığını açıklamıştır.
28/07/2014	Japonya, Kırım'ın ilhakına karışan Rus kişi ve kurumları hedef alan yeni yaptırımları açıklamıştır. Bu kişilerin Japonya'da sahip oldukları varlıkların dondurulması söz konusu olacaktır. Ayrıca Rusya'da gelecekte gerçekleştirilecek kamu sektörü projelerine finansman sağlamayı durduracağı açıklanmıştır. Kırım'dan Japonya'ya yapılacak ithalatın da kısıtlanacağı belirtilmiştir.
01/10/2017	Japonya'nın ithalat ve ihracat kontrollerini uygulayan Japonya Kambiyo ve Dış Ticaret Yasasında yapılan değişiklikleri uygulamak üzere Japon Kabinesi tarafından verilen bir emir yürürlüğe girmiştir. Bakanlar Kurulu kararı, regülasyon ve bakanlık tebliği 14 Temmuz 2017 tarihinde yayımlanmıştır. Bu regülasyon ile

	ithalat-ihracat kontrol düzenlemelerinin ihlâline yönelik cezaların güçlendirilmesi ve Japonya'ya gelen doğrudan yatırımlara ilişkin düzenlemelerin güçlendirilmesi ile ilgilidir.

Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun ardından Japonya'nın hem G7 ülkeleriyle birlikte hem de otonom yaptırımları diğer ülkelerle benzer şekilde artış göstermektedir.

4. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN RUSYA'YA UYGULADIĞI YAPTIRIMLAR

Bu bölümde, Avrupa Birliği Dış Eylem Servisi'nin resmî internet sitesinde yer alan kurallar ve açıklamalardan faydalanılarak, AB yaptırım rejiminin yasal çerçevesi ve uygulama şekli ele alınmaktadır. Ayrıca, AB'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımların gerekçeleri tartışılarak, 2014-2022 arasında uygulanan kısıtlayıcı tedbirlere ilişkin regülasyonlarının kronolojik özeti, bir örnek olay ışığında sunulmaktadır.

Avrupa Birliği'nin kısıtlayıcı tedbirleri Avrupa Dış Eylem Servisi tarafından hazırlanmakta ve Avrupa Birliği Konseyi tarafından karara bağlanmaktadır. Tedbirler, AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) hedeflerini desteklemek amacıyla hedef alınanların politika veya davranışlarında bir değişiklik meydana getirmek için kabul edilmektedir. Yaptırımlar, AB tarafından, politika diyaloğu ve diğer politika araçlarıyla beraber, bütünleşik ve kapsamlı bir politika yaklaşımının parçası olarak kullanılmaktadır. Tedbiri olarak ve geçici şekilde kullanılmaktadır. AB'nin en iyi uygulamalara ilişkin kılavuz ilkelerine göre, AB, yaptırımları uluslararası hukuka uygun şekilde uygulamayı hedeflemekte ve özellikle insan hakları, temel özgürlükler ile bireylerin genel refahını olumsuz etkileyebilecek yaptırımlara odaklanmaktadır. Yaptırımların amacı, sorumlu kuruluşlar ve bireyler de dahil olmak üzere AB üyesi olmayan ülkeleri hedef alarak kötü ya da zararlı politikalarda ya da faaliyetlerde bir değişiklik meydana getirmektir.

AB, ODGP tarafından alınan kararlar yoluyla yaptırımları kabul etmektedir. ODGP'ye girmeden önce, önerilen yaptırım bölgesel bir hazırlık organı tarafından incelenmekte ve tartışılmaktadır. Ardından süreç, Dış İlişkiler Danışmanları Çalışma Grubu (Working Party of Foreign Relations Counsellors, RELEX), Siyasi ve Güvenlik Komitesi (Political and Security Committee, PSC) ve Daimî Temsilciler Komitesi (Committee of the Permanent Representatives of the Governments of the Member States to the European Union, COREPER II) üzerinden ilerlemektedir. Bu aşamadan sonra kararın ODGP tarafından oybirliğiyle kabul edilmesi gerekmektedir. Avrupa Birliği Resmî Gazetesi'nde yayımlandıktan sonra yaptırım regülasyonu yürürlüğe girmektedir. AB Üye Devletleri, derogasyonların verilmesi ve para cezalarının uygulanması da dâhil olmak üzere AB yaptırımlarının uygulanması ve yürütülmesinden sorumludur.

AB, BM Güvenlik Konseyi tarafından yürürlüğe konulan tüm yaptırımları uygulamaktadır. AB'nin herhangi bir ek karar çıkarmasına ya da BM kararlarını AB hukukuna aktarmasına gerek yoktur. AB'nin yürürlükte olan 40'ın üzerinde farklı yaptırım rejimi bulunmaktadır. Bazıları Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilirken, diğerleri AB tarafından özerk olarak kabul edilmektedir.

AB yaptırımları, AB üyesi olmayan ülke hükümetlerinin yanı sıra şirketleri, grupları, örgütleri veya bireyleri silah ambargoları, seyahat yasakları, mal varlığının dondurulması, ithalat ve ihracat kısıtlamaları gibi diğer ekonomik önlemler yoluyla hedef alabilmektedir. AB yaptırımları, ulaşılmaya çalışılan hedeflerle orantılı olacak şekilde tasarlanmaktadır.

AB yaptırımları, hava sahası da dâhil olmak üzere AB toprakları içinde; bir üye devletin yargı yetkisi altındaki herhangi bir hava veya deniz taşıtında; AB toprakları içinde veya dışında bir üye devletin vatandaşı olan herhangi bir kişiye; AB sınırları içinde veya dışında, bir üye devletin yasalarına göre kurulmuş herhangi bir tüzel kişi, kurum veya kuruluşa; tamamen veya kısmen AB içinde yapılan herhangi bir işle ilgili olarak herhangi bir tüzel kişi, kurum veya kuruluşa uygulanmaktadır. Başka bir deyişle, getirilen yükümlülükler AB vatandaşları veya AB'de bulunan veya AB'de iş yapan kişiler için bağlayıcıdır. AB yaptırımları yukarıda belirtilen koşullar dışında ve AB sınırları dışında geçerli değildir, ancak yaptırımlara uyum sağlamak ve yaptırım ihlâli sebebiyle herhangi bir cezaya maruz kalmamak için gerekli özenin gösterilmesi gerektiği tüm platformlarda vurgulanmaktadır. Ayrıca, caydırıcı olması açısından özellikle Rusya yaptırımları için atlatma girişimlerinin yaptırım ihlâli olarak nitelendirilebileceği ve buna istinaden yaptırıma maruz kalınabileceğine dair ilgili AB regülasyonlarında değişiklikler yapılmıştır.

4.1. Yaptırımları Tetikleyen Unsurlar

AB ve Rusya, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ilişkilerinde yeni bir başlangıç yapma konusunda güçlü bir kararlılık ifade etmiş ve eşit bir ortaklık geliştirme konusunda çeşitli adımlar atılmıştır. Dolayısıyla, 90'lar boyunca AB-Rusya ilişkilerinin temeli olarak tarihi bağlara, paylaşılan değerlere ve ortak çıkarlara güçlü bir vurgu yapılmıştır. İş birliği yapma ihtiyacı, karşılıklı bağımlılığın bir sonucu olarak görülmekten ziyade tarihsel bağlara dayandırılmıştır. 2000 yılından itibaren, esas

olarak AB'nin ilişkileri daha istikrarlı ve öngörülebilir bir zemine oturtma çabalarının bir sonucu olarak, ilişkiler giderek kurumsallaşmıştır. Yaptırımlarla birlikte 2014 yılından bu yana diplomatik ilişkilerin çoğunun askıya alınması ve şu ana kadar yeniden başlamaması siyasi ilişkilerde bir kopuşa işaret etmektedir (Raik ve Rácz, 2019:56-57). Bu nedenle, yaptırımların AB-Rusya ilişkilerinin tanımlanmasında önemli bir unsur haline geldiği kabul edilmektedir.

Rusya'ya yönelik yaptırımların temel amaçlarından birinin, Rusya'nın siyasi duruşunu değiştirmek olduğu düşünülmektedir. Rusya yaptırımlarının arkasındaki resmî ve görünen nedenlerinden en kayda değer olanı ise Kırım referandumunun gayrimeşru olmasıdır. Kırım referandumu öncesine bakıldığında, Ukrayna krizi olarak bilinen ve Rusya ile Ukrayna arasındaki siyasi gerilimin temelinde, Ukrayna'nın batı yanlısı politikaları ve Avrupa-Atlantik yapılarına entegre olma isteği yer almaktadır. Kriz, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesiyle sona ermiştir; ancak, tek sonuç bu olmamış, ardından bazı önemli gelişmeler yaşanmıştır (Arık Aybar, 2021:175).

Batının yayılmacı politikası (Konak, 2019: 80), Putin'in Rusya'nın batısındaki toprakları koruma, kontrol etme ve buna teşebbüs etme amacı (Marshall, 2020:8) ve Ukrayna'daki iç karışıklıklar bu ilhakın nedenleri arasında gösterilmektedir. Coğrafya her zaman ne, neden, nasıl gibi sorulara cevap vermektedir. Yaklaşık 700 yıllık bir geçmişe sahip olan Kırım Yarımadası, dünya tarihi açısından jeopolitik ve jeostratejik öneme sahiptir. Bu nedenle tarih boyunca çeşitli devletler tarafından yarımadayı ele geçirme girişimleri olmuştur. Kırım, Rusya dışında en fazla etnik Rus nüfusa sahip bölge olması ve Karadeniz'deki deniz gücünün merkezi olması gibi birçok tarihi ve stratejik nedenden dolayı Rusya için büyük önem taşımaktadır (Baharçiçek ve Ağır, 2015:33). Ancak, Rusya için en büyük öneminin enerji, savunma ve siyasi alanda bir koridor olabileceği; ABD ve AB açısından ise Rusya'nın gücünü artıracak ve Akdeniz'e inmesini sağlayacak büyük bir tehdit olabileceği şeklinde değerlendirilmektedir.

2013 yılının sonunda, Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in Avrupa Birliği ile ortaklık anlaşması imzalamaması ve Rusya ile 15 milyon dolarlık bir kurtarma anlaşması imzalama kararı muhalifler tarafından krizi tetikleyen son damla olarak protesto edilmiştir (Oxenstierna ve Olsson, 2015:14). Ardından, muhalifler ve Rus

destekçileri arasındaki çatışmalarla tırmanan gerilim, Yanukoviç'in ülkesini terk edip Rusya'ya kaçmasıyla geçici olarak sona ermiştir (Konak, 2019:85). Ukrayna parlamentosu, Cumhurbaşkanı'nı görevden alarak kurduğu geçici hükümetle, Batı yanlısı ve Rusya karşıtı radikal bir isim olan Arseniy Yatsenyuk'u başbakan olarak atamıştır. Bu sırada, Rusya yanlısı aktivistler, Kırım'ın başkenti Simferopol'de toplanmaya başlamış ve burada çatışmalar çıkmıştır. Rus destekçileri, Kırım'daki resmi binaları ve havaalanlarını ele geçirerek stratejik alanları ve altyapıları işgal etmiştir (Sayın ve Modebadze, 2015:140-141). Kremlin, etnik Rusların korunmasını zorunlu kılan bir yasaya tabidir ve Kırım nüfusunun %60'ı etnik Rus'tur. Rusya, aslında, bu açık kapıyı zorlayarak duruma müdahale etmek için Kırım'a Rus birlikleri göndermiştir (Marshall, 2020:32). Rusya'nın kuşatması altındaki Kırım hükümeti, Rusya'ya katılma ya da egemen bir devlet olma seçeneklerinin sunulduğu bir referandum yapmıştır. Katılımın %83 olduğu referandumun sonucu %97 ile Rusya'ya bağlanma olarak sonuçlanmıştır. Böylece, Kırım bir kez daha fiilen Rusya'ya bağlanmıştır (Konak, 2019:85-87).

Uluslararası toplumun büyük bir kısmı Rusya'nın Kırım'ı ilhakını tanımamaktadır. Birçok devlet ve uluslararası örgüt, Rusya'nın işgalini uluslararası hukukun ve Rusya'nın "1975 Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Konferansı Nihai Senedi" kapsamındaki kendi taahhütlerinin ihlâli olarak kınamıştır (Welt, 2020:15). Birleşmiş Milletler ve uluslararası toplum, bu gelişme üzerine referandumun geçersiz olduğunu ve Kırım'ın Rusya'ya dahil edilmesinin yasadışı olduğunu ilan etmiştir. Türkiye, bu ilhakı tanımayan ve Ukrayna'nın bütünlüğünden yana tavır alarak sorunun uluslararası hukuk ve diplomasi yoluyla çözülmesi gerektiğini vurgulayan ülkeler arasında yer almaktadır. Kırım'ın ilhakı nedeniyle Rusya'ya uygulanan AB ve diğer yaptırımların amacı, Rusya'yı askeri saldırganlık uygulamaktan caydırmak, ilhakın uluslararası hukuku ihlâl ettiğini kabul ettirmek ve siyasi bir çözüm üzerinde anlaşmaya varılmasını teşvik etmektir.

Mart 2014'ten bu yana AB, başlangıçta Kırım ve Sivastopol'ün yasa dışı ilhakına ve Ukrayna'nın kasıtlı olarak istikrarsızlaştırılmasına tepki olarak Rusya'ya karşı aşamalı bir şekilde kısıtlayıcı tedbirler uygulamaktadır. Bu tedbirler, Rusya'nın ekonomik temelini zayıflatmak, Rusya'yı kritik teknolojilerden ve küresel pazarlardan mahrum bırakmak ve savaş yürütme kabiliyetini önemli ölçüde kısıtlamak üzere tasarlanmıştır.

Yaptırımların küresel düzeyde başta enerji, savunma ve finans olmak üzere Rusya ekonomisinde en güçlü ve en önemli yeri olan sektörlere uygulandığı görülmektedir. Bu sektörler, uluslararası rekabette de önemli bir yere sahiptir (Abdullah ve Babaç, 2016:2136). Rusya'ya yönelik yaptırımların temel nedenlerinden bir diğeri ise, küresel anlamda giderek büyük bir güç haline gelen Rusya'nın ekonomisinin bel kemiğini oluşturan sektörleri kısıtlayarak Rusya'yı uluslararası arenadan izole etmek ve saf dışı bırakmak olarak değerlendirilebilmektedir. 2016 yılında AB'nin baskısı ile Rusya'nın G8 grubundan çıkarılmasının buna örnek olarak verilebileceği düşünülmektedir.

4.2. 2014-2022 Avrupa Birliği Yaptırımları

AB'nin 2014'ten bu yana yürürlükte olan Rusya yaptırım çerçeveleri; sektörel yaptırımlar (833/2014 sayılı regülasyon), bireysel yaptırımlar (269/2014 sayılı regülasyon) ve Kırım (692/2014 sayılı regülasyon) ile ticaretin kısıtlanmasına dair tedbirler olarak özetlenebilir.

3 Mart 2014 tarihinde, AB ve G8'e katılan üye devletler, Haziran ayında Soçi'de yapılacak G8 Zirvesi hazırlıklarını askıya alma kararı almış ve bunun AB-Rusya ikili ilişkileri açısından olası sonuçlarını değerlendirmiştir. Konsey ayrıca, Ukrayna devlet fonlarının zimmete geçirilmesinden sorumlu olduğu tespit edilen kişilerin mal varlıklarının dondurulmasına yönelik kısıtlayıcı tedbirlerin kabul edilmesi için hızla çalışma kararı almıştır.

Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği resmî gazetesinin internet sitesinden derlenen, AB'nin Rusya'ya uyguladığı (2014-2022) yaptırımlara yönelik temel oluşturan ve önemli olduğu düşünülen regülasyon içerikleri kronolojik olarak Tablo 4'te belirtilmektedir.

Tablo 4. AB'nin Rusya'ya Uyguladığı Yaptırımların Kronolojik Özeti (2014-2022)

Tarih	Açıklama
17/03/2014	Rus ve Ukraynalı 21 yetkiliye karşı ilk kısıtlayıcı tedbirlerin uygulamaya konulması kararlaştırılmıştır.
20/03/2014	Kırım ve Sivastopol'ün Rusya'ya bağlanmasının ardından, AB'nin seyahat yasağı koyduğu ve mal varlıklarını dondurduğu Rus ve Kırımlı yetkililer listesine 12 isim

	daha eklenmiştir. Buna ek olarak, üye devletlerin Rusya ile düzenli bir periyodda ikili zirve yapmayacağını da açıklamıştır.
15/04/2014	Konsey, Ukrayna devlet fonlarının zimmete geçirilmesinden sorumlu kişilere yönelik yaptırımların güçlendirilmesine karar vermiş ve mal varlıklarının dondurulması ve seyahat yasağı kapsamında ilave kişileri hedef alarak yaptırım listesine eklemiştir.
23/06/2014	AB'nin Kırım'ın yasadışı ilhakını tanımama politikasını uygulamaya yönelik tedbirleri kabul edilmiş olup, Kırım veya Sivastopol menşeli malların yasaklanmasına karar verilmiştir. Yani diğer bir deyişle ithalat yasağı getirilmiştir.
16/07/2014	Yapılan açıklamada, Rusya'ya yeni bir dizi kısıtlayıcı tedbir alınması yönünde mutabık kalındığı belirtilmiştir. Bunlar; Temmuz ayı sonuna kadar, Rusya Federasyonu da dâhil olmak üzere, Ukrayna'ya karşı eylemleri maddi ya da mali olarak destekleyen kişi ve kuruluşların yeni bir listesi oluşturulması, Kırım'ın ilhakından veya Doğu Ukrayna'nın istikrarsızlaştırılmasından sorumlu Rus yetkililere aktif olarak maddi veya finansal destek sağlayan kişi veya kuruluşlara yönelik olası tedbirler, Rusya'ya Avrupa Yatırım Bankası tarafından yeni finansman verilmemesidir. Kırım ve Sivastopol'ün yasadışı ilhakının tanınmaması politikası doğrultusunda, Kırım ve Sivastopol'deki yatırımların kısıtlanması konusunda, uluslararası finans kuruluşlarının, yasadışı ilhakı açıkça veya zımnen tanıyan projeleri finanse etmekten kaçınmaları gerektiği vurgulanmıştır.
25/07/2014	Konsey, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne karşı eylemlerden sorumlu 15 kişi ve 18 kuruluşu daha mal varlıkları dondurulanlar ve vize yasağına tabi olanlar listesine eklemiştir.
31/07/2014	Rusya'nın AB sermaye piyasalarına erişimini kısıtlamak amacıyla, AB vatandaşları ve şirketleri, büyük devlet bankaları, kalkınma bankaları, bunların AB dışındaki iştirakleri ve bunlar adına hareket edenler tarafından ihraç edilen ve vadesi 90 günü aşan yeni tahvil, hisse senedi veya benzeri finansal araçları satın alması ve satması yasaklanmıştır. Bu tür finansal araçların ihracıyla ilgili hizmetler, örneğin aracılık hizmeti da yasaklanmıştır. Buna ek olarak, Rusya'dan, Rusya'ya silah ve ilgili malzemelerin ithalatı ve ihracatına yönelik ambargo üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu ambargo AB ortak askeri listesindeki tüm kalemleri kapsamaktadır. Rusya'da askeri kullanım için veya çift kullanımlı mal ve teknoloji ihracatının yasaklanması konusunda da anlaşmaya varmıştır. AB'nin çift kullanımlı mallar listesindeki tüm kalemler bu yasağa dahildir (428/2009 sayılı regülasyon). Son olarak, enerji ile ilgili bazı ekipman ve teknolojilerin Rusya'ya ihracatı, AB yetkili makamlarının ön iznine tabi olacaktır. Söz konusu ürünlerin Rusya'da derin sularda petrol arama veya üretimi, arktik petrol arama veya üretimi ve kaya petrolü projelerine yönelik olması halinde ihracat lisansları reddedilecektir. Kırım ve Sivastopol'de ulaşım, telekomünikasyon ve enerji sektörlerindeki altyapı projeleri ile petrol, gaz ve madenlerin işletilmesi ile ilgili yeni yatırım yasağı konulmuştur. Yukarıda belirtilen altı sektöre yönelik kilit ekipmanın Kırım ve Sivastopol'e ihraç edilmesi; bu tür işlemlerle ilgili finans ve sigorta hizmetleri sağlanması da yasaklanmıştır.
12/07/2014	Rusya'nın AB sermaye piyasalarına erişimi üzerindeki kısıtlamalar güçlendirilmiştir. AB vatandaşları ve şirketlerinin 5 büyük Rus devlet bankasına kredi veremeyeceği, aynı zamanda, aynı bankalar tarafından ihraç edilen ve vadesi

	30 günü aşan yeni tahvil, hisse senedi veya benzeri finansal araçların ticaretini de yapamayacağı açıklanmıştır. Aynı kısıtlamalar 3 büyük Rus savunma şirketi ve 3 büyük enerji şirketini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Söz konusu finansal araçların ihracına ilişkin olarak aracılık gibi hizmetlerin sağlanması da yasak kapsamına alınmıştır. Buna ek olarak, Rusya'daki derin sularda petrol arama ve üretimi, arktik petrol arama veya üretimi ve kaya petrolü projeleri için gerekli olan sondaj, kuyu testi veya loglama hizmetleri gibi bazı hizmetler artık sağlanamayacaktır. Rusya'da askeri kullanım için çift kullanımlı mal ve teknoloji ihracatı yasağı, AB'den çift kullanımlı mal almaması gereken dokuz savunma şirketini de içerecek şekilde genişletilmiştir. 24 kişi seyahat yasağı ve mal varlıklarının dondurulmasına tabi olanlar listesine eklenmiş olup, bu kişiler arasında Donbass'taki yeni yönetim, Kırım hükümeti ve Rus yetkililer ve oligarklar da dâhil olmak üzere Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne karşı eylemlerde bulunan kişiler yer almaktadır. Bu regülasyonla birlikte AB'nin yaptırım uyguladığı kişi sayısı 119'a yükselmiş olup, 23 kuruluşun AB'deki malvarlığı dondurma kararı devam etmektedir.
29/11/2014	13 kişi ve 5 kuruluşun mal varlıkları dondurularak bu kişilere seyahat yasağı getirilmiştir.
16/02/2015	19 kişi ve 9 kuruluşun mal varlıkları dondurularak bu kişilere seyahat yasağı getirilmiştir.
15/03/2015	Konsey, Ukrayna'nın egemenliği, toprak bütünlüğü ve bağımsızlığına karşı eylemleri hedef alan AB kısıtlayıcı tedbirlerinin uygulama süresini 15 Eylül 2015 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır. Bu çerçevede toplam 150 kişi ve 37 kuruluş yaptırımlara tabidir.
19/06/2015	Konsey, Kırım ve Sivastopol'ün yasadışı ilhakına cevaben AB tarafından alınan kısıtlayıcı tedbirleri 23 Haziran 2016 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır.
22/06/2015	Konsey, Rusya'ya karşılık olarak uygulamaya konulan Rusya ile finans, enerji ve savunma sektörlerindeki belirli konuları ve çift kullanımlı malları hedef alan AB ekonomik yaptırımlarını 31 Ocak 2016 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır.
14/09/2015	Konsey, AB kısıtlayıcı tedbirlerinin uygulama süresini 15 Mart 2016 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır.
21/12/2015	Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar 31 Temmuz 2016 tarihine kadar uzatılmıştır.
12/03/2016	Mart 2014'te uygulamaya konulan ve son olarak Eylül 2015'te uzatılan kısıtlayıcı tedbirler 15 Eylül 2016'ya kadar uzatılmıştır.
17/06/2016	Konsey, Kırım ve Sivastopol'ün Rusya tarafından yasadışı ilhakına cevaben uyguladığı kısıtlayıcı tedbirleri 23 Haziran 2017 tarihine kadar uzatmıştır.
01/07/2016	Konsey, Rus ekonomisinin belirli sektörlerini hedef alan ekonomik yaptırımları 31 Ocak 2017 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır.
09/11/2016	AB, yasadışı olarak ilhak edilen Kırım ve Sivastopol kentinden seçilen 6 Rusya hükümet üyesini, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü, egemenliği ve bağımsızlığına

	zarar veren eylemleri nedeniyle kısıtlayıcı tedbirlere tabi kişiler listesine eklemiştir.
19/12/2016	Konsey, Rus ekonomisinin belirli sektörlerini hedef alan ekonomik yaptırımları 31 Temmuz 2017 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır.
13/03/2017	Konsey, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını zedeleyen veya tehdit eden eylemlere yönelik kısıtlayıcı tedbirleri 15 Eylül 2017 tarihine kadar altı ay daha uzattığını açıklamıştır.
19/06/2017	Konsey, Kırım ve Sivastopol'ün Rusya tarafından yasadışı ilhakına cevaben uyguladığı kısıtlayıcı tedbirleri 23 Haziran 2018'e kadar uzattığını açıklamıştır.
28/06/2017	Konsey, Rus ekonomisinin belirli sektörlerini hedef alan ekonomik yaptırımları 31 Ocak 2018 tarihine kadar uzatmıştır. Söz konusu tedbirler ilk olarak 31 Temmuz 2014 tarihinde bir yıllığına yürürlüğe konmuş olup, Eylül 2014'te güçlendirilmiştir. Söz konusu tedbirler finans, enerji ve savunma sektörleri ile çift kullanımlı mallar alanını hedef almaktadır.
04/09/2017	AB yaptırım listesinde Kırım'a gaz türbini transferinde yer alan 3 Rus vatandaşı ve 3 şirketi de eklemiştir. Konsey, enerji sektöründeki gaz türbinleri de dahil olmak üzere önemli sektörlerde Kırım ve Sivastopol'deki altyapı projeleri için kilit ekipman tedarikini yasaklamıştır. Kırım ve Sivastopol için bağımsız bir enerji kaynağı oluşturulmasının, Ukrayna'dan ayrılığı desteklediği ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını zedelediği belirtilmiştir.
15/09/2017	Konsey, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü, egemenliği ve bağımsızlığına karşı eylemleri hedef alan yaptırımların uygulanmasını 15 Mart 2018 tarihine kadar altı ay daha uzatmıştır.
21/12/2017	Konsey, Rus ekonomisinin belirli sektörlerini hedef alan ekonomik yaptırımları 31 Temmuz 2018 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır.
12/03/2018	Konsey, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını zedeleyen veya tehdit eden eylemlere yönelik kısıtlayıcı tedbirleri 15 Eylül 2018 tarihine kadar altı ay daha uzattığını açıklamıştır.
18/06/2018	Konsey, Kırım ve Sivastopol'ün Rusya tarafından yasadışı ilhakına cevaben uyguladığı kısıtlayıcı tedbirleri 23 Haziran 2019 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır. Söz konusu tedbirler AB kişileri ve AB merkezli şirketler için geçerli olup, Kırım ve Sivastopol topraklarıyla sınırlıdır.
05/07/2018	Konsey, Rus ekonomisinin belirli sektörlerini hedef alan ekonomik yaptırımları 31 Ocak 2019 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır.
31/07/2018	AB, Rusya'yı Kırım yarımadasına bağlayan Kerç Köprüsü'nün inşasındaki rolleri nedeniyle 6 şirketi yaptırım listesine eklemiştir. Tedbirler, bu kuruluşlara ait AB'deki tüm varlıkların dondurulması ve AB kişi ve kuruluşlarının bu şirketlere herhangi bir fon sağlayamaması anlamına gelen malvarlığının dondurulmasından oluşmaktadır.
13/09/2018	Konsey, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını tehdit eden eylemlere yönelik kısıtlayıcı tedbirleri 15 Mart 2019 tarihine kadar altı ay

	daha uzattığını açıklamıştır. Söz konusu tedbirler hâlihazırda 155 kişi ve 44 kuruluşa uygulanmaktadır.
21/12/2018	Konsey, Rus ekonomisinin belirli sektörlerini hedef alan ekonomik yaptırımları 31 Temmuz 2019 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır.
15/03/2019	Konsey 8 Rus yetkiliyi kısıtlayıcı tedbirlere tabi olanlar listesine eklediğini açıklamıştır. Konsey ayrıca bu kısıtlayıcı tedbirlerin geçerlilik süresini 15 Eylül 2019 tarihine kadar 6 ay daha uzatmıştır.
10/06/2019	Konsey, Kırım ve Sivastopol'ün Rusya tarafından yasadışı ilhakına karşılık olarak uyguladığı kısıtlayıcı tedbirleri 23 Haziran 2020 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır.
27/06/2019	Konsey, Rus ekonomisinin belirli sektörlerini hedef alan ekonomik yaptırımları 31 Ocak 2020 tarihine kadar uzattığını açıklamıştır.
12/09/2019	Konsey kısıtlayıcı tedbirleri 15 Mart 2020 tarihine kadar altı ay daha uzattığını açıklamıştır. Listeye eklenen yeni kişi ve kurumlarla birlikte söz konusu tedbirler 170 kişi ve 44 kuruluşa uygulanmaktadır.
19/12/2019	Rus ekonomisinin belirli sektörlerini hedef alan ekonomik yaptırımların 31 Temmuz 2020 tarihine kadar uzatıldığı açıklanmıştır.
13/03/2020	Konsey, Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ilişkin mevcut yaptırımların 15 Eylül 2020'ye kadar altı ay daha uzatıldığını açıklamıştır. Bu kısıtlayıcı tedbirler sadece mal varlıklarının dondurulmasını değil, aynı zamanda fonların veya diğer ekonomik kaynakların bu listede yer alan kişilere sağlanmasının da yasaklanmasını içermektedir.
18/06/2020	Konsey, Kırım ve Sivastopol'ün Rusya tarafından yasa dışı ilhakına tepki olarak yürürlüğe konulan yaptırımların 23 Haziran 2021 tarihine kadar uzatıldığını açıklamıştır.
29/06/2020	Konsey, Rusya'nın belirli ekonomik sektörlerini hedef alan yaptırımları 31 Ocak 2021'e kadar altı ay daha uzattığını açıklamıştır.
01/10/2020	Konsey, yaptırım listesine 2 kişi ve 4 kuruluşu eklemiştir. Bu tedbirler, söz konusu isimler için Rusya'yı Kerç Boğazı üzerinden Kırım yarımadasına bağlayan köprü ve demiryolu hatlarının inşasında oynadıkları rol sebebiyle alınmıştır. Bu tarih itibarıyla 177 kişi ve 48 kuruluşa uygulanan yaptırımlar arasında seyahat yasağı ve mal varlıklarının dondurulması kararları da yer almaktadır.
17/12/2020	Konsey, Rusya ekonomisinin belirli sektörlerini hedef alan kısıtlayıcı tedbirleri 31 Temmuz 2021'e kadar uzattığını açıklamıştır.
12/03/2021	Konsey, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve bağımsızlığını tehdit eden sorumluları hedef alan yaptırımların 15 Eylül 2021'e kadar altı ay daha uzatıldığını açıklamıştır.
21/06/2021	Konsey, Kırım ve Sivastopol'ün Rusya tarafından yasa dışı ilhakına yanıt olarak uyguladığı yaptırımları 23 Haziran 2022'ye kadar bir yıl daha yenilemeye karar verdiğini duyurmuştur

10/09/2021	Konsey, yaptırımların 15 Mart 2022'ye kadar altı ay daha uzatıldığını açıklamıştır.
11/10/2021	Konsey, 8 kişiye daha kısıtlayıcı tedbirler uygulayacağını açıklamıştır. AB yaptırım listesine eklenen kişiler arasında, yasa dışı olarak ilhak edilen Kırım ve Sivastopol'de Rus yasalarının uygulanmasından sorumlu kolluk kuvvetleri (hakimler, savcılar ve güvenlik görevlileri) yer almaktadır. AB'nin Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ilişkin kısıtlayıcı tedbirleri toplam 185 kişi ve 48 kuruluş için geçerli hale gelmiştir.
13/01/2022	Konsey, halihazırda Rusya'nın belirli sektörlerini hedef alan kısıtlayıcı tedbirlerin 31 Temmuz 2022'ye kadar altı ay daha uzatılmasına karar verildiğini açıklamıştır.

AB yaptırımları ile ABD yaptırımları arasındaki temel farklardan biri, yukarıda da belirtilen yenilenme sürecidir. AB yaptırımlarının bir yılı aşmayan dönemlerde gözden geçirilmesi ve yenilenmesi esastır, bu kimi zaman üç ay gibi kısa bir süre de olabilmektedir. Buna karşın, ABD yaptırımlarının çoğu açık uçludur ve kaldırılma kararı alınana kadar yürürlükte kalmaktadır. Bu fark, AB'nin olumlu gelişmelere daha hızlı yanıt vermesine katkı sağlayabilmektedir.

AB, 2022 yılı başlarında Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun hemen sonrasında, 23 Şubat 2022 tarihinden itibaren, bir dizi, oldukça karmaşık sayılabilecek, ABD ile paralel nitelikte yaptırım paketleri yürürlüğe koymaya başlamıştır. Aralık 2024 itibarıyla, AB, Rusya'ya yönelik 15. yaptırım paketini kabul etmiş olup, kısıtlayıcı tedbirlere tâbi toplam 2000'in üzerinde kişi ve kuruluş bulunmaktadır. Bu konu, AB ve ABD'nin Rusya'ya uygulamış olduğu ortak yaptırımlara ilişkin bir örnek olayla detaylandırılarak tamamlanmaktadır.

Örnek Olay: AB ve ABD'nin Rusya'ya Uyguladığı Ortak Yaptırımlar

2014 yılının başlarında, hem AB hem de ABD, Ukrayna'daki kriz nedeniyle Rus yetkililere ve şirketlere vize kısıtlamaları ve mal varlıklarının dondurulmasına dair yaptırımlar uygulamaya başlamıştır. Yıl boyunca, Kırım krizi geliştikçe, yaptırım uygulanan kişi ve kuruluşların listesi de büyüyerek, Rusya'nın askeri kapasitesine ve enerji sektörüne katkıda bulunacak malları ithal etme kabiliyeti hedef alınmıştır. Daha sonra, bankaları ve silah şirketlerini de kapsayacak şekilde bu yaptırımlar genişletilmiştir. Aralık 2014 itibariyle, AB ve ABD Kırım'dan ve Kırım'a yönelik tüm ithalat yasaklanmıştır. Yaptırım uygulanan yetkililer ve şirketler listesi büyümeye devam ederek inşaat şirketleri ve diğer sektörler de hedef alınmıştır.

Örnek vakaya konu Avrupa merkezli bir şirket olan Siemens, 2015 ve 2016 yıllarında Technopromexport adlı Rus devlet şirketiyle bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşma, Rusya'nın Krasnodar bölgesindeki Taman'da bulunan bir enerji projesinde kullanılmak üzere yedi gaz türbininin tedariki için yapılmıştır. Siemens, sözleşmeye uygun olarak dört türbin teslim etmiştir. İşlemin bir parçası olarak, Technopromexport, türbinlerin nihai varış noktasının yaptırım ihlâline yol açmayacak şekilde Kırım olmayacağını teyit etmiştir. Ancak Technopromexport'un asıl amacının, AB yaptırımlarını ihlâl ederek türbinleri Kırım'daki bir enerji projesinde kullanmak olduğu görülmüştür. Rusya'ya teslim edilen dört türbin, Technopromexport tarafından Kırım'a sevk edilmiştir. Bunu öğrenen Siemens, satış sözleşmesinden ve kalan üç türbinin opsiyonundan kurtulmak için Technopromexport'u dava etme girişiminde bulunmuş; fakat, başarısız olmuştur.

Siemens, bunun üzerine AB yetkilileri ile tam bir iş birliği yapmıştır. Bu dava sonucunda, AB, Kırım'la ilgili kısıtlamaları ihlâl ettikleri gerekçesiyle Ağustos 2017'de üç gerçek ve üç tüzel kişiyi Rusya'ya yönelik yaptırım listesine eklemiştir. Buna paralel olarak, ABD de, Ocak 2018'de konuya müdahil olan bir gerçek ve iki tüzel kişiyi yaptırım listesine eklemiştir.

Bu olayda, yaptırımların dinamik ve sürekli değişen bir süreç olduğunu, başlangıçta herhangi bir yaptırımı ihlâl etmeyen bir sözleşme veya işlemin, sevk tarihi geldiğinde artık regülasyonları ihlâl edebilecek nitelikte olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, bir kuruluşun iş yaptığı ortamın farkında olması, tüm değişiklikleri takip etmesi ve proaktif bir yaklaşım sergilemesi büyük önem teşkil etmektedir. Aksi takdirde, yaptırımlar, istemeden de olsa ihlâl edilebilmekte ve bunun sonuçlarına maruz kalınabilmektedir.

5. AVRUPA BİRLİĞİ YAPTIRIMLARININ RUSYA EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Tezin bu bölümünde, Avrupa Birliği ve Rusya'nın dış ticaret ilişkileri ele alınarak, Avrupa Birliği'nin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar, hem ekonomik hem de ikili ticarete etkileri açısından değerlendirilmektedir. İlk olarak, AB geneli ve Rusya mal ticareti incelenmekte, ardından 27 üye ülke ve Rusya özelinde detaylı tekil analizler yapılmaktadır. Toplam mal ithalatı ve ihracatının yanı sıra, AB'nin kısıtlayıcı tedbirleri kapsamına girebilecek ürün grupları da analize dahil edilmektedir. Bu bölümde yer alan tüm tablo ve şekiller, ITC Trade Map verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur. Şekillerde, farklı derecelerde bükümler içeren polinom eğilim çizgisi kullanılmaktadır. Verilerde dalgalanmalar olduğunda, iki değişken arasındaki doğrusal olmayan ilişkiyi yakalayabilmek amacıyla polinom eğilim çizgisi tercih edilmiştir. Her bir grafikte bu bükümlerin sayısına göre dereceler belirlenmiştir.

5.1. Avrupa Birliği ve Rusya Dış Ticaret İlişkileri

Toprak ve sınırlar, devletlerin konumlarını ve birbirlerine olan mutlak ve göreceli uzaklıklarını ortaya koyarak uluslararası veya küresel siyasete mekânsal bir yaklaşım sağlamaktadır. Aynı zamanda, insanlar için ifade ettikleri anlamlar nedeniyle uluslararası ilişkiler üzerinde önemli etkilere sahiptir. Dolayısıyla, grupların kimliği ve uyumu için bu kadar önemli olan bir şey, aynı zamanda bu gruplar arasındaki çatışmaların yönetilmesi ve çözülmesinin önündeki en büyük engellerden biri haline gelebilmektedir. Artan karşılıklı bağımlılık ve küreselleşen dünyada coğrafya, toprak ve sınırlar uluslararası ilişkilerin gerçekliğinde ve incelenmesinde önemli rol oynamaktadır. Yirmi birinci yüzyılın birbirine bağımlı, ulus ötesi ve küreselleşmiş dünyasında yaşanmasına rağmen, toprak ve sınırlar gibi coğrafi faktörlerin hala dünya siyasetinin ayrılmaz ve anlamlı unsurları olduğunu vurgulamak önem taşımaktadır. Jeopolitik teorisyen Starr (2013), coğrafi olarak birbirine yakın veya komşu olan devletlerin birbirleriyle daha sık ve daha etkili bir şekilde etkileşim kurduklarını belirtmektedir.

AB toprakları ile Rusya'nın yakınlığı ve aynı zamanda Rusya ile tarihsel olarak kurulan ekonomik ilişkiler, ülkeye özgü ihracat portföyleri dikkate alındığında etki açısından önem arz etmektedir (Fritz, vd., 2017:7). Rusya ile Avrupa arasındaki

ekonomik ve siyasi ilişkiler, coğrafi süreklilik kavramının sıklıkla öne sürdüğü gibi, büyük ölçüde iki bloğun coğrafi açıdan yakınlığı tarafından belirlenmektedir. Bu fikir, Litvanya, Letonya, Estonya, Finlandiya gibi Rusya'ya yakın sınırlara sahip Avrupa Birliği ülkelerinde iyi bir şekilde temsil edilmektedir. Bu ülkeler, genellikle, Rusya ile Avrupa Birliği'nin daha batı kesimlerindeki ülkelere kıyasla daha büyük bir ticaret payına sahiptir.

Avrupa Birliği ve Rusya'nın karşılıklı bağımlılıkları çok tartışılan bir konu olsa da bu durum karşılıklı bağımlılıktan ziyade asimetri ile karakterize edilebilmektedir. AB ve Rusya arasındaki ticaret büyük ölçüde tamamlayıcı ekonomik yapılara ve geleneksel karşılaştırmalı üstünlüklere dayanmaktadır; çünkü, Rusya öncelikle hammadde, gaz ve petrol ihraç ederken, Avrupa Birliği genellikle mahsul, hizmet ve yatırım ihraç etmektedir (Simola, 2019:123-134). Genel ticaret oranları iki taraf arasındaki ticaretin karşılıklı bağımlılığını anlamak için kilit öneme sahiptir.

Avrupa Birliği, Rusya'yı, ekonomisi için önem arz eden belirli mal ve teknolojilerden mahrum bırakmak için ticarete kısıtlayıcı tedbirler koymuştur. ITC Trade Map verilerine göre, yaptırımların hemen öncesi, 2013 yılında, Rusya'nın en büyük ihracat pazarı yaklaşık %44 ile AB'dir. Avrupa Konseyi verilerine göre, 2021 yılında AB'nin Rusya'dan savaş öncesi ithalatının yaklaşık %61'i ve AB'nin Rusya'ya savaş öncesi ihracatının yaklaşık %58'i AB'nin kısıtlayıcı tedbirleri kapsamına alınmıştır.

Tablo 5'te, AB'nin toplam mal ticareti ve Rusya ile toplam mal ticaretinin 2007-2023 arasındaki hacmine yer verilmektedir. 2007-2013 yılları arasında Rusya'nın AB'nin toplam mal ticaretindeki payı %3,11 ile %3,78 arasında değişmektedir. Bu, Rusya'nın AB için istikrarlı bir ticaret ortağı olduğunu göstermektedir. Toplam ticaret hacmi ise 2014 öncesi dönemde artış eğilimindedir. Özellikle, enerji sektörüne konu ürünlerin (doğal gaz ve petrol), bu yüksek ticaret hacminin temel unsurlarından biri olduğu bilinmektedir. 2014 sonrası AB'nin toplam mal ticaretinde Rusya'nın payının %3'ün altına indiği görülmektedir. Bu düşüş ile birlikte yaptırımların, özellikle enerji ve finans sektörü dahil olmak üzere teknoloji transferlerini hedeflediğinden toplam ticaret hacmini doğrudan etkilediği düşünülmektedir. 2017'den itibaren ticarette hafif bir toparlanma gözlenmektedir. Bu, enerji ticaretinin kısmen devam etmesi ve birçok Avrupa ülkesinin Rusya ile ilişkilerini tamamen kesememesinden kaynaklanmaktadır.

Hafif toparlanmaya rağmen, hacim ve pay 2014 öncesindeki rakamların çok altında kalmaktadır. Bu durum, yaptırımların ve karşılıklı ekonomik kısıtlamaların etkisinin devam ettiğini göstermektedir.

2022 yılına gelindiğinde, Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonu ile birlikte yürürlüğe girmeye başlayan ağır yaptırımların ardından, AB'nin enerji bağımlılığını azaltma çabalarının hızlandığı ve alternatif tedarik zincirlerine yönelindiği bir süreç olarak düşünülmektedir. 2022 yılından itibaren uygulanmaya başlanan yaptırımlar tezin kapsamına dahil olmadığından detaylı incelemeye dahil edilmemektedir. Genel anlamda, AB'nin toplam ticaret hacminin artmasına karşın, Rusya'nın toplam ticaretteki payının hızla azaldığı görüldüğünden, AB'nin ticaret ortaklarını çeşitlendirme çabalarının başarılı olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 5. AB'nin Toplam Mal Ticareti ve Rusya'nın Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)

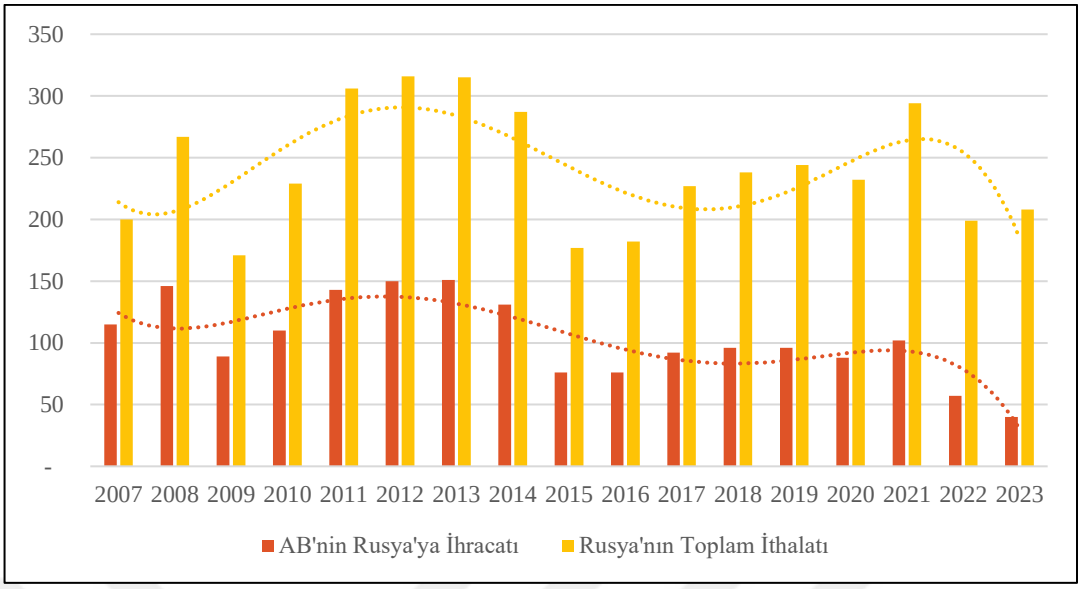
Yıl	Toplam Mal Ticareti	Rusya ile Toplam Mal Ticareti	Payı
2007	9.643,5	299,5	3,11%
2008	10.833,1	377,3	3,48%
2009	8.253,5	233,8	2,83%
2010	9.285,6	298,3	3,21%
2011	10.914	389,9	3,57%
2012	10.265,3	388,3	3,78%
2013	10.560,8	391,1	3,70%
2014	**10.763,2**	**345,3**	**3,21%**
2015	9.260,9	209,8	2,27%
2016	9.314,2	191,6	2,06%
2017	10.282,8	234,9	2,28%
2018	11.431,1	270,3	2,36%
2019	11.029,2	247,6	2,24%
2020	10.314,5	188,9	1,83%
2021	12.818,2	283,4	2,21%
2022	14.202,3	264,7	1,86%
2023	13.774,4	92,8	0,67%

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 4'te, 2007-2023 yılları arasında AB'nin Rusya'ya toplam mal ihracatı, Rusya'nın tüm dünyadan toplam mal ithalatı ile karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir. Rusya'nın tüm dünyadan toplam mal ithalatında AB'nin payının ortalaması 2007-2023 yılları için yaklaşık %43 olarak hesaplanmıştır.

2014 yılında, AB'nin Rusya'ya toplam mal ihracatının yaklaşık 131 milyar dolar olduğu görülmektedir. Bu ihracatın en büyük kalemini 84. fasılda yer alan nükleer reaktörler, kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, aksam ve parçaları oluşturmaktadır. 84. fasıl ihracat tutarı yaklaşık 30 milyar dolar olup, 2014 yılı toplam ihracatının %22'sini oluşturmaktadır. Bu mal grubuna dair belirli ürünlerin ihracatı da 2014 yılında yürürlüğe giren sektörel yaptırımlar ile kısıtlanmaktadır. Rus savunma sanayine yönelik kısıtlamalarla, gerek büyük savunma sanayi şirketlerinin yaptırım listelerine eklenmesi, gerekse bahse konu şirketlere belirlenen vadelerde finansman sağlanması yasaklanmaktadır. Bazı şirketler ise, tamamen yasaklı listeye dâhil edilerek, bu şirketlerle herhangi bir finansal işlem yapılması imkânsız hale getirilmiştir. Ek olarak, 84. fasılda bulunan ürünlerin bazıları aynı zamanda AB'nin ikili kullanımı olan mallar listesinde yer almaktadır. 2014 yılında yürürlüğe girmeye başlayan kısıtlayıcı tedbirler ile askeri kullanımı veya son kullanımı ve ikili kullanımı olan belirli malların Rusya'ya ihraç edilmesi yasaklanmaktadır. GTİP-84, hem AB'nin Rusya'ya ihracatında önemli bir kalem olması, hem de sektörel yaptırımlar kapsamına girmesi sebebiyle incelemeye dahil edilmektedir. 2015 yılında, AB'nin Rusya'ya toplam mal ihracatı 76 milyar dolara gerilemiş olup, 84. fasıl için toplam ihracat tutarı da 17 milyar dolar seviyesine indiği gözlemlenmektedir. Belirlenen periyod içinde 2013 yılı, Rusya'nın tüm dünyadan toplam ithalatında yaklaşık 316 milyar dolar ile zirveyi gördüğü yıl olarak kaydedilmektedir.

AB'nin Rusya'ya toplam mal ihracatındaki azalış trendinin temel sebeplerinden birinin Rusya'nın AB ülkelerine misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, nominal ithalat değerlerindeki düşüşün Rus Rublesindeki devalüasyondan da etkilendiği tahmin edilmektedir. Bu durum aynı zamanda, Rusya ve AB arasındaki ticari ilişkilerin genel anlamda bozulmasını da yansıtmaktadır (Fritz, vd., 2017:8).

Şekil 4. AB'nin Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve Rusya'nın Toplam Mal İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Tablo 6'da yukarıdaki grafikte yer alan eğilimi açıkça ortaya koyabilmek için AB'nin toplam mal ihracatı ile Rusya'ya toplam mal ihracatı hacmi, Rusya'nın payını da içerek şekilde gösterilmektedir.

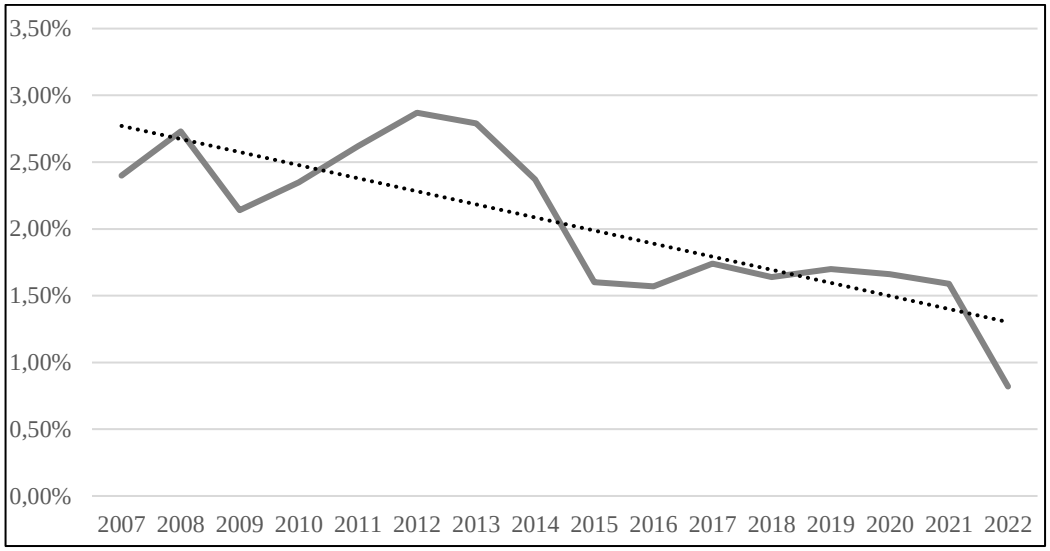
2010-2013 yılları arasında AB'nin Rusya'ya mal ihracatının payına bakıldığında, Rusya'nın AB için istikrarlı bir ihracat pazarı olduğu görülmektedir. 2014 yılında yaptırımların etkisi kısmen hissedilse de, 2015 yılında Rusya'ya yapılan toplam mal ihracatının bir önceki yıla oranla yaklaşık %40 azalarak 76 milyar dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. Savunma ve enerji sektörlerine getirilen kısıtlamaların bu düşüşte önemli etkisi olduğu düşünülmektedir. 2017 itibarıyla sabit bir döneme giren toplam mal ihracatı, 2022'den sonra sert bir şekilde düşmektedir. 2014 sonrası AB'nin toplam mal ihracatında Rusya'nın payının bir daha %2'nin üzerine çıkamadığı da ayrıca not edilmektedir.

Tablo 6. AB'nin Toplam Mal İhracatı ve Rusya'nın Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Yıl	Toplam Mal İhracatı	Rusya'ya Toplam Mal İhracatı	Payı
2007	4.817	115,5	2,40%
2008	5.358	146,4	2,73%
2009	4.158	88,8	2,14%
2010	4.658	109,4	2,35%
2011	5.466	143,2	2,62%
2012	5.208	149,4	2,87%
2013	5.409	151,1	2,79%
2014	**5.524**	**131**	**2,37%**
2015	4.786	76,4	1,60%
2016	4.827	75,7	1,57%
2017	5.288	92	1,74%
2018	5.825	95,7	1,64%
2019	5.649	96,1	1,70%
2020	5.306	88,3	1,66%
2021	6.463	102,4	1,59%
2022	6.938	56,6	0,82%
2023	6.959	39,9	0,57%

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 5'te AB'nin 2007-2022 yılları arasında tüm dünyadan toplam mal ihracatında Rusya'nın payı gösterilmektedir. Özellikle yaptırımların yürürlüğe girdiği 2014 yılı itibarıyla yaşanan belirgin düşüş dikkat çekmektedir. 2015 yılında %1,6'ya kadar gerileyen oran, sonraki yıllarda da düşük seviyelerde seyretmektedir. Bu belirgin düşüş ile yaptırımların, AB'nin toplam mal ihracatında Rusya'nın payını negatif yönde etkilediği söylenebilmektedir. AB'nin artan ihracat hacminin aksine Rusya'nın payı 2022 yılında %0,8'e kadar gerilemiştir. Bunun temel sebebi ise 2022 yılında Ukrayna savaşı sonrası uygulanmaya başlayan kapsamlı yaptırımlardır.

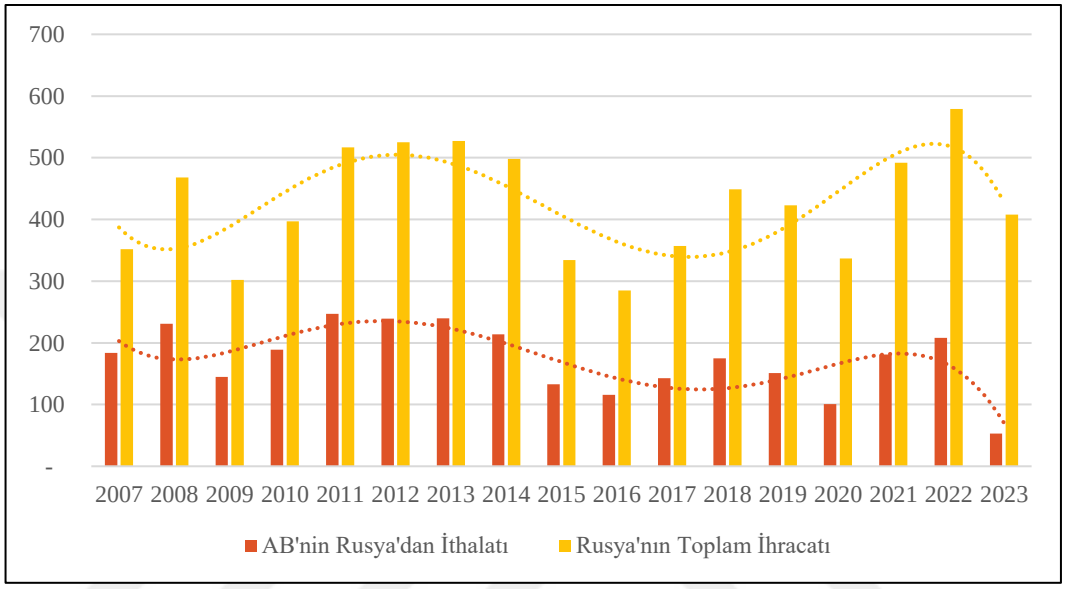
Şekil 5. AB'nin Toplam Mal İhracatında Rusya'nın Payı (2007-2022)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 6'da 2007-2023 yılları arasında AB'nin Rusya'dan toplam mal ithalatı, Rusya'nın tüm dünyaya toplam mal ihracatı ile karşılaştırmalı olarak gösterilmektedir. Rusya'nın tüm dünyaya toplam mal ihracatında AB ülkelerinin payının 2007-2023 yılları için ortalaması yaklaşık %41 olarak hesaplanmıştır. Sektörel yaptırımların ilk kez yürürlüğe girdiği 2014 yılında, AB'nin Rusya'dan toplam mal ithalatı 214 milyar dolar iken, 2016 yılında 116 milyar dolara düşmüş olup, 2018'de belirli AB ülkelerinin 27. fasılda yer alan malların (mineral yakıtlar, mineral yağlar, vb.) ithalatındaki artış sebebiyle 175 milyar dolara yükseldiği belirlenmiştir. Bu ülkelerin pay ve hacimden bağımsız bir şekilde Almanya, İtalya, Hollanda, Polonya, Fransa, Bulgaristan, Finlandiya, Litvanya, Slovakya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Belçika, Hırvatistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Estonya, Yunanistan, İrlanda, Letonya, Romanya, İsveç, Slovenya olduğu görülmektedir. Şubat 2022 yaptırımları ve bundan sonraki belirgin düşüş çalışmanın kapsamına dahil edilmediğinden geniş değerlendirme yapılmamaktadır.

2007-2023 yılları arasında Rusya'nın toplam mal ihracatı, sektörel yaptırımlardan önceki yıl, yani 2013 yılında, 527 milyar dolar ile en yüksek ikinci hacmi görmüştür. Rusya'nın 2014 sonrası iki yıl keskin düşüş eğiliminde olan ihracat hacmi 2017 yılında yükselerek 357 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. 2017 yılındaki en büyük payı ise, yaptırımlara taraf olmayan dost ülke olarak addedilen Çin ile yapılan yaklaşık 42

milyar dolarlık ticaret oluşturmaktadır. Yaptırımlara adaptasyon sürecinin ardından 2018 yılında, Rusya'nın toplam ihracatı yaklaşık 450 milyar dolar seviyesine yükselmiş olup, pandeminin de etkisiyle 2020 yılında 337 milyar dolara gerilemiştir. 2022 sonrası uygulanan kapsamlı yaptırımlar çalışmanın kapsamına dahil olmadığından değerlendirme yapılmamaktadır.

Şekil 6. AB'nin Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve Rusya'nın Toplam Mal İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Tablo 7'de yukarıda verilen grafikte oluşan eğilimi açıkça ortaya koyabilmek için AB'nin toplam mal ithalatı ve Rusya'dan mal ithalatı hacimleri, Rusya'nın payını içerek şekilde gösterilmektedir. Özellikle 2011 yılında 246 milyar dolar ile zirve yapan mal ithalatı Rusya'nın AB için önemli bir enerji ve hammadde tedarikçisi olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Enerji ithalatı (petrol ve doğal gaz), bu dönemde ithalatın büyük kısmını oluşturmaktadır. Yaptırımların doğrudan etkisinin hissedildiği ilk yıl 2015 yılı olup, Rusya'dan toplam mal ithalatının hacmi 133 milyar dolara, pay olarak ise %2,98'e düştüğü görülmektedir.

2015-2021 yılları arasında hacim olarak iniş çıkışlar olması AB'nin enerji ithalatında Rusya'ya bağımlılığını tamamen bırakamadığını göstermektedir. 2022'de, Ukrayna savaşına yanıt olarak Rusya'ya uygulanan sıkılaştırılmış enerji yaptırımları ve tavan

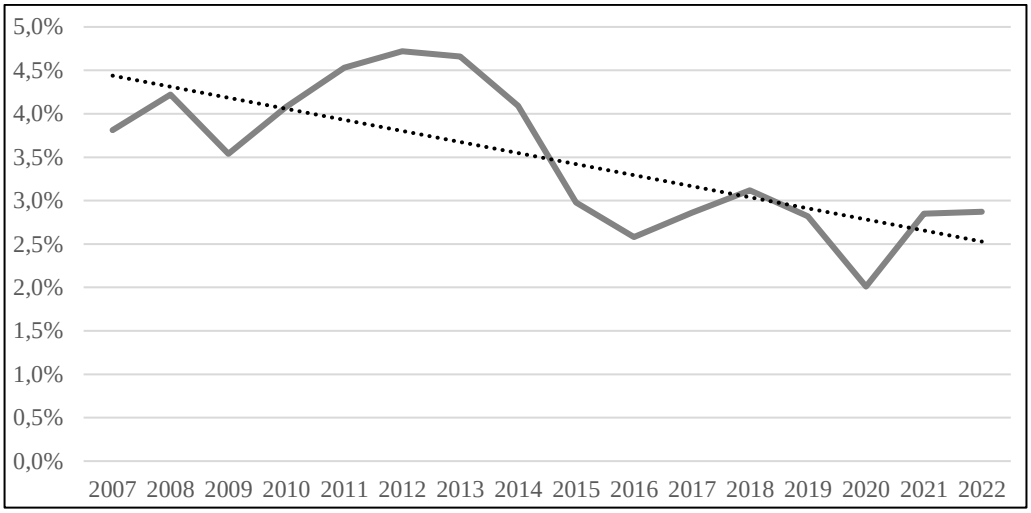
fiyat mekanizmaları, 2023 yılında AB'nin toplam mal ithalatında Rusya'nın payının %0,78'e kadar düşmesine neden olmuştur. 2023 verileri ise AB ile Rusya arasındaki ticari bağların büyük ölçüde koptuğunu göstermektedir.

Tablo 7. AB'nin Toplam Mal İthalatı ve Rusya'nın Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Yıl	Toplam Mal İthalatı	Rusya'dan Toplam Mal İthalatı	Payı
2007	4.826,9	184	3,81%
2008	5.474,8	230,9	4,22%
2009	4.095,1	145	3,54%
2010	4.627,5	189	4,08%
2011	5.448	246,6	4,53%
2012	5.057,1	238,9	4,72%
2013	5.151,9	240,1	4,66%
2014	**5.239,1**	**214,3**	**4,09%**
2015	4.475	133,4	2,98%
2016	4.487,4	115,8	2,58%
2017	4.995,2	142,9	2,86%
2018	5.606	174,7	3,12%
2019	5.380,4	151,5	2,82%
2020	5.008,5	100,7	2,01%
2021	6.355,5	181	2,85%
2022	7.264,3	208,2	2,87%
2023	6.815,8	53	0,78%

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 7'de, Rusya'nın AB'nin ithalatındaki payının özellikle 2014 yaptırımları sonrası keskin bir şekilde azalmaya başladığı ve sonraki yıllarda da düşüş eğilimi olduğu gösterilmektedir. 2015 yılında bu oranın %2,98 seviyesine gerilediği ve sonraki yıllarda hafif dalgalanmalar yaşansa da genel trendin aşağı yönlü olduğu görülmektedir.

Şekil 7. AB'nin Toplam Mal İthalatında Rusya'nın Payı (2007-2022)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Rusya, Batı ülkeleri de dahil olmak üzere dünyanın en büyük enerji ihracatçılarından biridir (Harrison, 2022:23). Şekil 8'de sektörel yaptırımlar çerçevesinde ürün kodu olarak enerji ürünlerini içeren 27. fasıla konu mallar yani; mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler, bitümenli maddeler ve mineral mumlar için 2007-2023 yılları arasında AB'nin Rusya'dan ithalatı ve Rusya'nın tüm dünyaya ihracatı karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir (ITC, Trade Map, 2024).

Sektörel yaptırımlar öncesi, 2013 yılında, AB'nin Rusya'dan GTİP-27 (Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu) ithalatı 200 milyar dolar ile zirveyi görmüştür. 2013 yılı için AB'nin Rusya'dan toplam ithalatının 240 milyar dolar olduğu düşünüldüğünde, toplam ithalatının %83'ünü 27. fasılda yer alan malların oluşturduğu görülmektedir. 2016, 2020 ve 2023 yıllarında Rusya'dan GTİP-27 ithalatı en düşük seviyelere gerilemiştir. AB'nin tüm dünyadan GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının 2007-2023 yılları arasında ortalaması yaklaşık %20 olarak hesaplanmaktadır. Bu oran, 2007 yılında yaklaşık %22 civarında iken, 2022 yılına bakıldığında %13 seviyesine düştüğü görülmektedir.

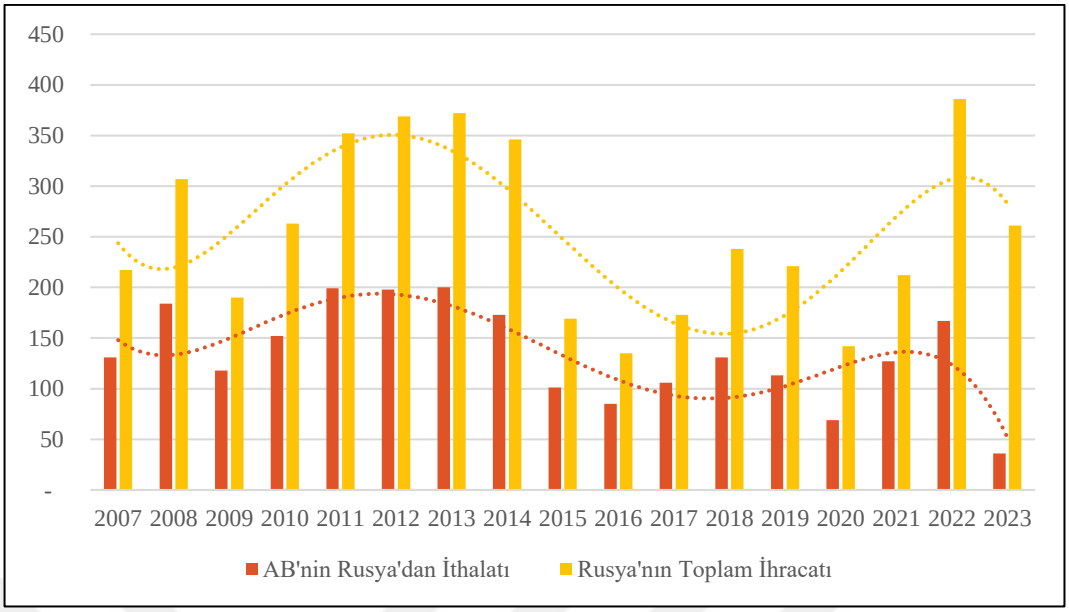
Rusya'nın tüm dünyaya toplam GTİP-27 ihracatı sektörel yaptırımların hemen öncesinde, 2013 yılında, yaklaşık 372 milyar dolar ile 2022 yılından sonra en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Rusya'nın en büyük gelir kalemi olan enerji sektörüne konu ürünlerin (GTİP-27) 2013 yılında tüm dünyaya olan ihracatının, 2013 yılındaki tüm

dünyaya yapılan toplam mal ihracatına oranı yaklaşık %71 seviyesindedir. Dolayısıyla, belirtilen yıllar arasında Rusya'nın toplam mal ihracatının yaklaşık %71'ini 27. fasıla ve sektörel yaptırımlara direkt ya da dolaylı konu olabilecek malların oluşturduğu söylenebilmektedir.

27. fasıla konu petrol ve gazın, kilit değerli hammaddeler olarak Rusya ekonomisinin en önemli gelir kalemlerinden biri olmakla kalmayıp, aynı zamanda ülkenin iç ve dış politikalarıyla etkileşime giren stratejik ve politik araçlar olduğu bilinmektedir. Yaptırımların, Rusya'nın enerji sektörünü nasıl etkilediğinin doğru bir şekilde analiz edilmesinin yanı sıra, yaptırımların Rusya üzerindeki ekonomik yansımalarının yorumlanması ve analizi de büyük önem taşımaktadır. Çünkü Rusya, AB'nin en büyük enerji ithalatçısı konumundadır ve enerji ürünlerinden elde edilen ihracat gelirleri Rusya'nın gelirinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Kılınç-Ata, vd., 2022:2).

2014 yılı sonrasında Rusya'nın tüm dünyaya yapmış olduğu GTİP-27 ihracatının yarı yarıya azaldığı Şekil 8'de açıkça görülmektedir. 2018 yılında yapılan 238 milyar dolarlık ihracattaki en büyük paya Çin'den sonra AB üyesi ülkeler olan Hollanda ve Almanya'nın sahip olması ise yaptırımların uygulanması açısından bir paradoks olarak nitelendirilmektedir. Çin, Rusya'nın petrol ve gazının en büyük alıcılarından biridir ve yaptırımlara rağmen mineral ürün ithalatını artırmaya devam etmektedir.

Yaptırımların uygulamaya konulmasından kısa bir süre önce, başta uluslararası petrol fiyatlarındaki düşüş olmak üzere başka faktörler de Rus ekonomisine zarar vermiştir. Rublenin devalüasyonu ithalat talebini azaltmış ve dolayısıyla ticaret hacimlerinin düşmesine katkıda bulunmuştur. Rusya ile diğer ülkeler arasındaki ticaret akışını etkileyen tüm farklı faktörleri aynı anda birbirinden ayırmak, yaptırım kaynaklı ekonomik maliyetlerin etkisini ölçmek açısından zorluk teşkil etmektedir (Fritz, vd.,2017:39).

Şekil 8. AB'nin Rusya'dan GTİP-27 İthalatı ve Rusya'nın Toplam GTİP-27 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Tablo 8'de AB'nin toplam GTİP-27 ithalatındaki Rusya'nın payında 2014 yılı itibarıyla görülen değişim gösterilmektedir. 2014 yaptırımları öncesi Rusya'nın payı yaklaşık %22 seviyelerindeyken, 2014 sonrası kademeli olarak düşmeye başlamıştır. İthalat hacmi özellikle 2015 yılında önceki yıllara göre belirgin bir düşüş göstermektedir. 2015 yılında, AB'nin toplam GTİP-27 ithalatında bir önceki yıla göre %43 oranında bir azalma görülmektedir. 2015 yılı, hem AB'nin toplam ithalatında hem de Rusya'nın bu ithalattaki payında önemli bir kırılma noktasıdır. Yaptırımların yanı sıra enerji fiyatlarındaki düşüşün ve alternatif enerji kaynaklarına yönelimin, ithalat hacminin daralmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 8. AB'nin Toplam GTİP-27 İthalatı ve Rusya'nın Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Yıl	Toplam GTİP-27 İthalatı	Rusya'dan GTİP-27 İthalatı	Payı
2007	603,7	131,2	21,73%
2008	867,5	184,3	21,24%
2009	543,0	118,2	21,76%
2010	663,8	151,5	22,83%
2011	897,5	199,4	22,22%
2012	914,1	198,1	21,67%
2013	887,0	200,4	22,59%
2014	**790,7**	**173,5**	**21,94%**
2015	503,9	100,9	20,02%
2016	410,0	84,6	20,64%
2017	516,7	106,0	20,51%
2018	652,9	131,0	20,07%
2019	581,9	113,2	19,45%
2020	378,2	68,7	18,16%
2021	691,0	127,4	18,44%
2022	1.262,5	166,9	13,22%
2023	879,1	36,0	4,10%

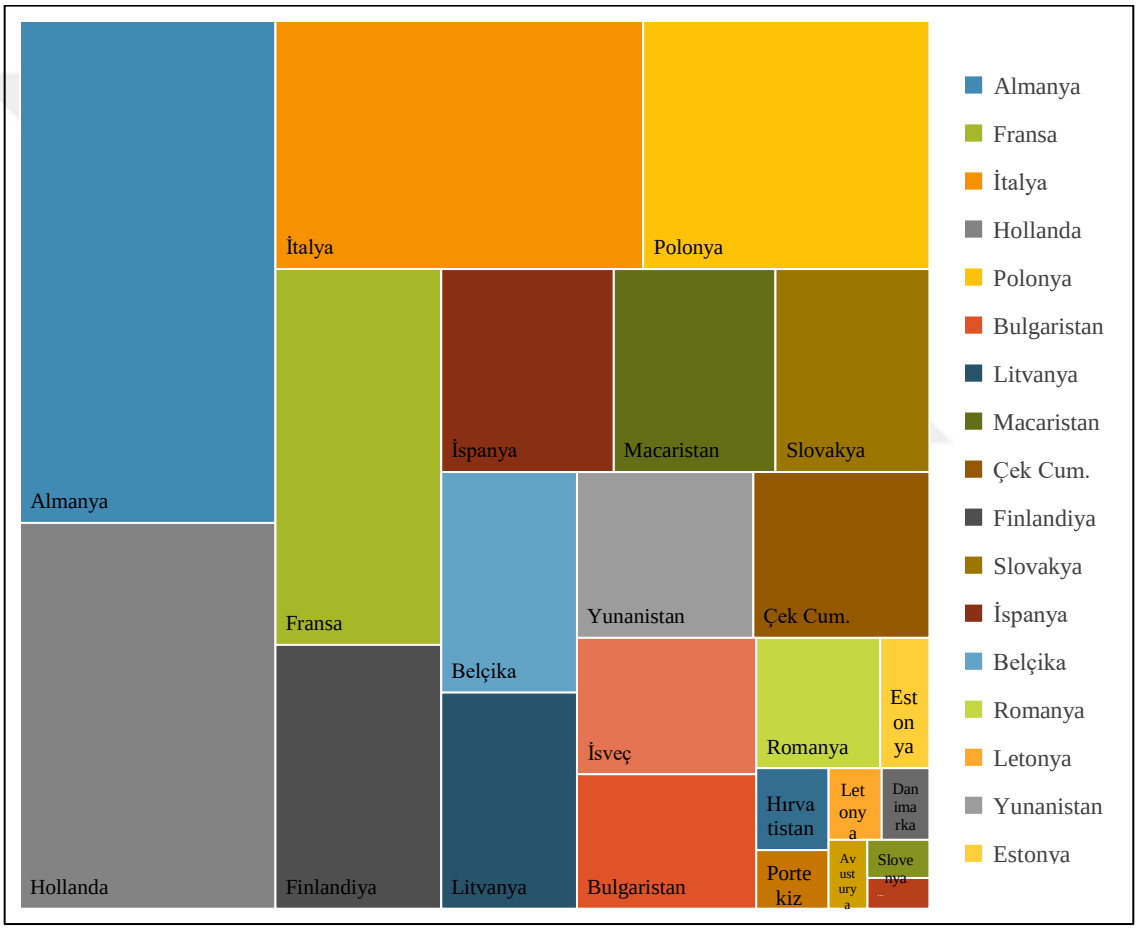
Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 9'da 2007-2023 yılları arasında 27. fasıla konu malların, AB üyesi 27 ülke özelinde, Rusya'dan toplam ithalatı gösterilmektedir. Ülke bazlı grafiğin bütünsel bir şekilde gösterilmek istenmesinin sebebi, AB üye ülkeleri açısından tekil olarak bu ithalatın büyüklüğünü ortaya koymaktır. Almanya, söz konusu yıllar arasında toplamda yaklaşık 364 milyar dolar tutarında ithalat gerçekleştirerek hacim olarak en büyük paya sahip olan ülkedir. Hacim olarak Almanya'yı sırasıyla Hollanda, İtalya, Polonya ve Fransa izlemektedir. Özellikle petrol ve gazda dışa bağımlı olan AB üye ülkelerinden bazıları, Rusya'ya yönelik yaptırımları güçlendirmeye yönelik uygulamalara zaman zaman karşı çıkmış ve anlaşmaya varılamamasına sebep olmuştur.

2022 savaşına kadar uygulanan yaptırımlar genellikle büyük enerji firmaları üzerinde tam yasak şeklinde veya sektörel yaptırımlar altında belirli tür işlemlerin veya ticaretin kısıtlanması şeklinde yürürlüğe konmuştur. Bu bağlamda, AB ülkelerinin 2014-2022 yılları arasında GTİP-27 ithalatında azalma trendi ile birlikte yaşanan iniş çıkışlar 2022 sonrası dip noktayı görmüştür.

Rusya ile yakın coğrafyaya sahip veya sınır komşusu olan ülkelerde en büyük pay belirlenen yıllar arasında Polonya'dan sonra, 124 milyar dolar ile Finlandiya'nındır. Rusya'dan GTİP-27 ithalatında son sırada yer alan ülke, dolayısıyla yaptırımlardan en az etkilendiği düşünülen ülke ise yaklaşık 4,5 milyon dolar ithalat hacmiyle Lüksemburg'dur.

Bulgaristan'ın ithalatı hacim olarak 68 milyar dolar olsa da, belirlenen yıllar arasında Rusya'dan toplam GTİP-27 ithalatının, tüm dünyadan toplam GTİP-27 ithalatına oranı %67 olup, AB ülkeleri arasındaki en büyük paya sahip olan ülkedir.

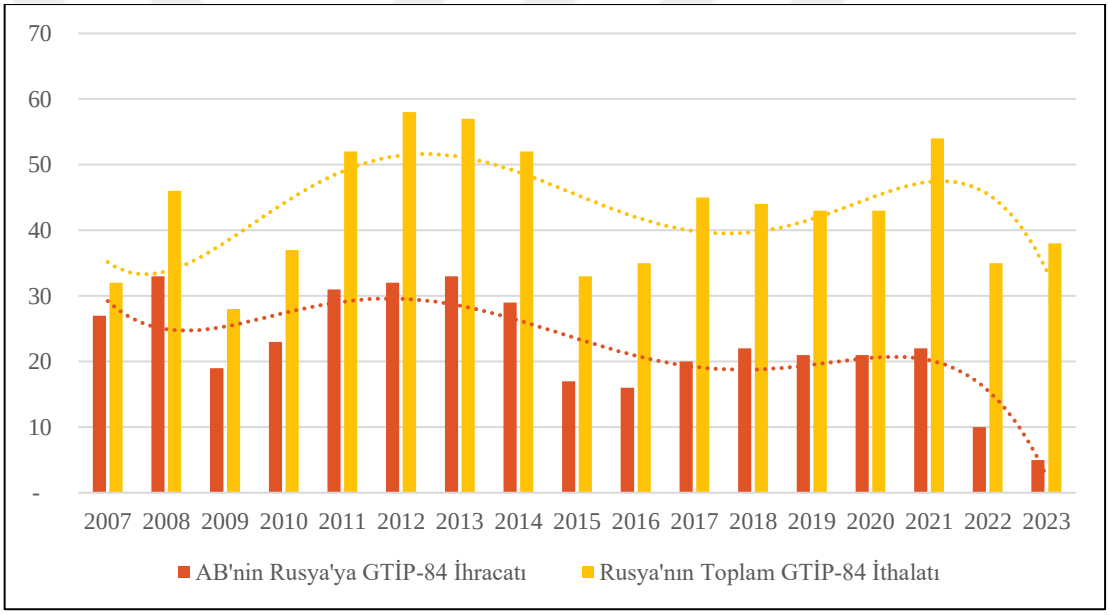
Şekil 9. AB Ülkelerinin Rusya'dan Toplam GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

AB kısıtlayıcı tedbirleri kapsamında savunma sanayiine yönelik kısıtlar ve ikili kullanımı olan ürünlerin dahil olabileceği ürün grubu olan 84. fasıl; yani nükleer reaktörler, kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler ile bunların aksam ve

parçalarına dair ürünlerin 2007-2023 yılları arasındaki ticareti Şekil 10'da gösterilmektedir. 2007 yılına bakıldığında Rusya'nın yaklaşık 32 milyar dolarlık ithalatının 27 milyar dolarını AB'den yaptığı görülmektedir. Kırım'ın ilhakı öncesinde yapılan stratejik ürün grubuna yönelik ithalat, 2012 yılında 57 milyar dolar ile zirveyi görmüştür. Sektörel yaptırımların ardından AB'nin Rusya'ya yapmış olduğu GTİP-84 ihracatının neredeyse yarı yarıya azaldığı belirlenmiştir. 2015 yılında gerçekleşen Rusya'nın GTİP-84 ithalatının %55'inin AB'den yapıldığı da ayrıca not edilmektedir.

Rusya'nın savunma sanayisine yönelik yatırımları için gereken bu ithalat kaleminin 2022 Ukrayna askeri operasyonu öncesinde 54 milyar dolar civarında gerçekleştiği de önemli bir bulgu olarak kaydedilmektedir.

Şekil 10. AB'nin Rusya'ya GTİP-84 İhracatı ve Rusya'nın Toplam GTİP-84 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Tablo 9'da yukarıdaki grafiğe dair verilerin açıkça görülmesi için Rusya'nın AB'den ve tüm dünyadan GTİP-84 ithalatı karşılaştırılarak, AB'nin GTİP-84 ithalatındaki payı gösterilmektedir. 2014 yılı öncesinde, AB'nin, Rusya'nın toplam GTİP-84 ithalatındaki payı oldukça yüksektir. 2014 sonrası yıllarda AB'nin payı giderek azalırken, bu azalma 2023'e kadar devam etmektedir.

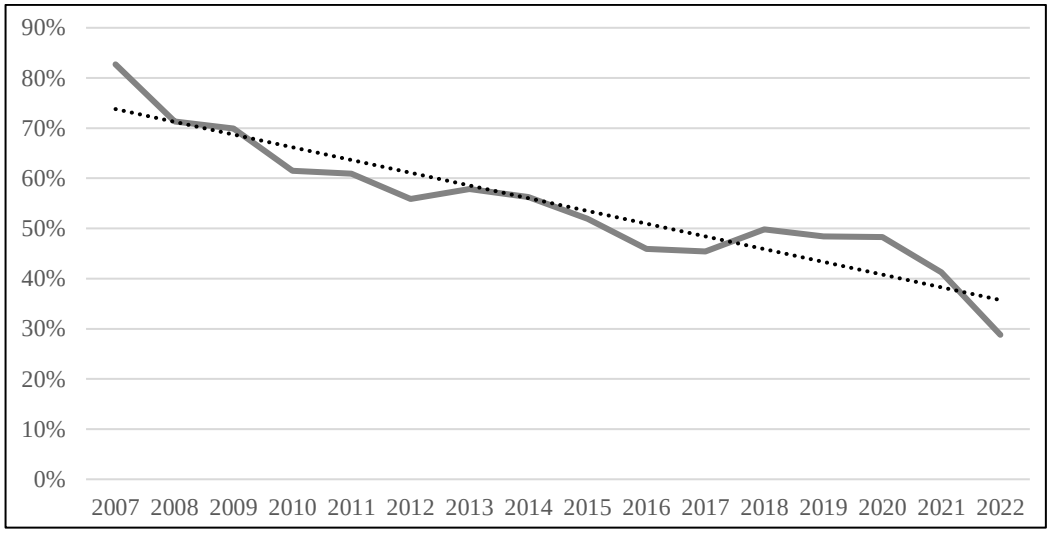
Rusya'nın toplam GTİP-84 ithalatı 2014 sonrası belirgin bir şekilde azalmaktadır. Bu durum, yaptırımların savunma sanayi ve yüksek teknoloji ürünleri üzerindeki etkisini işaret etmektedir. 2014 yılındaki yaptırımlar, Rusya'nın AB'den 84. fasıla konu ürünleri ithal etmesini ciddi şekilde sınırlamıştır. Bu durum, AB'nin Rusya'nın toplam ithalatındaki payını istikrarlı bir şekilde azaltmıştır. Rusya'nın bu ürün grubu özelinde, ağırlıklı olarak yerli üretime yöneldiği düşünülmektedir.

Tablo 9. Rusya'nın Toplam GTİP-84 İthalatı ve AB'nin Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Yıl	Toplam GTİP-84 İthalatı	AB'den GTİP-84 İthalatı	Payı
2007	32,5	26,9	82,71%
2008	45,9	32,8	71,34%
2009	27,5	19,2	69,91%
2010	37,0	22,7	61,48%
2011	51,7	31,5	60,95%
2012	57,8	32,3	55,86%
2013	57	33	57,86%
2014	**52,1**	**29,3**	**56,26%**
2015	33,4	17,3	51,93%
2016	35,4	16,2	45,95%
2017	45,3	20,6	45,40%
2018	43,6	21,7	49,79%
2019	43,2	20,9	48,44%
2020	43,1	20,8	48,27%
2021	54,4	22,4	41,25%
2022	35,2	10,1	28,80%
2023	38,9	5,3	13,68%

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 11'de Rusya'nın toplam GTİP-84 ithalatında AB'nin payı, yıllara göre kademeli bir düşüş eğiliminde olmakla birlikte, 2014 yılından sonra belirgin bir düşüş yaşanması dikkat çekmektedir. Hem savunma sanayisine yönelik malları hem de ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ürünlerin ithalatındaki bu belirgin düşüşün, yaptırımların etkisini yansıttığı düşünülmektedir. 2015 yılında %52 seviyesinde görülen AB ülkelerinin payı, 2022 yılına gelindiğinde %29 civarında seyretmektedir. Genel anlamda bu oranların uzun vadeli bir azalma eğilimi sergilediği ve 2014 yaptırımlarının bu süreci hızlandırdığı söylenebilmektedir.

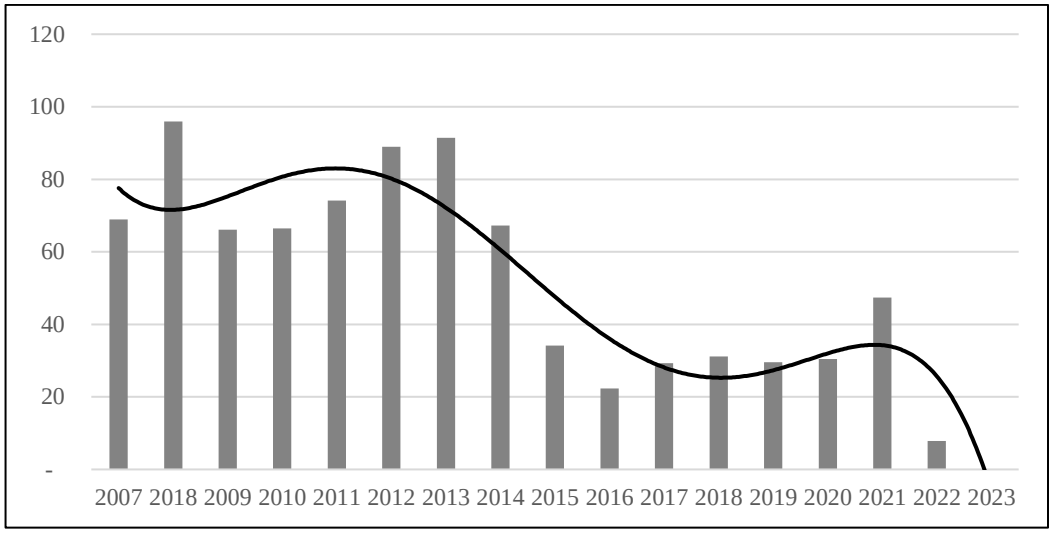

Şekil 11. Rusya'nın Toplam GTİP-84 İthalatında AB'nin Payı (2007-2022)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

AB'nin 2014 yılı itibarıyla Rusya'ya uygulamaya başladığı silah ambargosunun etkilerini görebilmek için GTİP-93 ihracatı değerlendirmeye dahil edilmiştir. Şekil 12'de AB'nin 2007-2023 yılları arasında Rusya'ya yapmış olduğu toplam GTİP-93 ihracatının yıllara göre eğilimi gösterilmektedir.

İhracatın ambargoya rağmen devam etmesi dikkat çekici niteliktedir. Ancak, AB regülasyonunda yer alan silah ambargosu ile ilgili istisnalara bakıldığında, çatışma sonrası bölgelerde kontrol altındaki bazı ekipman türleri sivil halkın güvenliğine ve ekonomik yeniden yapılanmaya önemli katkılarda bulunabileceğinden, insani amaçlarla silah ve ilgili ekipman ihracatı yasağına muafiyet tanınmasının uygun olabileceği belirtilmektedir. Bu muafiyetlerin öldürücü olmayan askeri teçhizat ve kişisel kullanıma yönelik koruyucu giysi ihracatı ile sınırlı olması ve uygun görüldüğü takdirde, mayın temizleme ekipmanı ve kurum inşasına yönelik malzemeleri de içerebileceği belirlenmektedir. Yapılan ihracat ile ilgili AB'den gerekli izinlerin alınıp alınmadığı veya regülasyonda belirtilen istisna kapsamında değerlendirilip değerlendirilmediği bilinemediğinden, konuyla ilgili kesin yorumda bulunmak, yani yaptırım ihlâli olduğunu söylemek zordur. Yine de, çalışmada önemli bir bulgu olarak kaydedilmektedir.

Şekil 12. AB'nin Rusya'ya Toplam GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Tablo 10'da yukarıdaki grafiğe ait veriler, AB'nin toplam GTİP-93 ihracatını ve Rusya'nın payını da içerecek şekilde verilmektedir. 2013 yılında, AB'nin GTİP-93 kapsamındaki toplam ihracatı 4,7 milyar dolar, Rusya'ya yapılan ihracatı ise 91 milyon dolar olmuştur. Rusya'nın AB'nin toplam GTİP-93 ihracatındaki payı %1,94 seviyesinde sınırlı olmakla birlikte dikkate değer niteliktedir. Silah ambargosunun ticarete etkisinin hemen başladığını doğrular bir veri olarak, 2014 yılında AB'nin Rusya'ya GTİP-93 ihracatının 67 milyon dolara düştüğü görülmektedir. Takip eden yıllarda bu rakamlar giderek azalmaktadır. Yaptırımlar ve silah ambargosu bu ticareti 2023 yılı itibarıyla neredeyse sıfırlamıştır. Bu, yaptırımların uzun vadeli etkilerini ortaya koymaktadır.

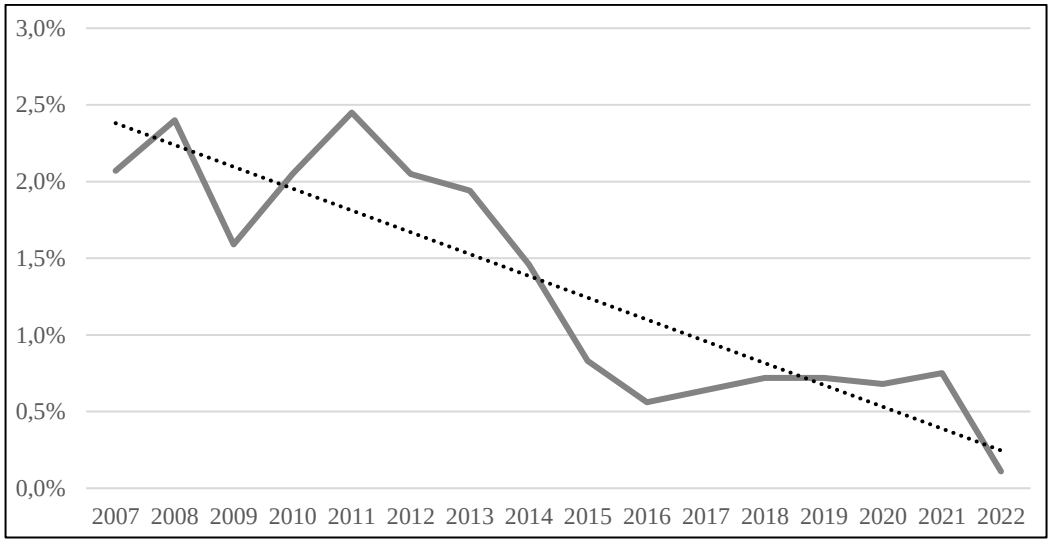
Tabloda dikkat çeken bir diğer husus ise, AB'nin Rusya-Ukrayna savaşına paralel olarak 2022 ve 2023 yıllarında GTİP-93 ihracatının artmış olmasıdır. Detaylı kontrollerde, 2022 yılında yapılan ticaretin %31'inin ve 2023 yılında yapılan ticaretin %38'inin Ukrayna'ya yapıldığı tespit edilmiştir. Dikkate değer görülen bu detaya yer vermenin uygun olduğu düşünülmektedir.

Tablo 10. AB'nin Toplam GTİP-93 İhracatı ve Rusya'nın Payı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Yıl	Toplam GTİP-93 İhracatı	Rusya'ya GTİP-93 İhracatı	Payı
2007	3.335,5	68,9	2,07%
2008	3.991,0	95,9	2,40%
2009	4.155,6	66,1	1,59%
2010	3.237,4	66,5	2,05%
2011	3.019,7	74,1	2,45%
2012	4.335,1	89,0	2,05%
2013	4.705,9	91,4	1,94%
2014	**4.613,9**	**67,2**	**1,46%**
2015	4.114,9	34,1	0,83%
2016	3.980,3	22,3	0,56%
2017	4.585,6	29,3	0,64%
2018	4.334,9	31,1	0,72%
2019	4.138,8	29,6	0,72%
2020	4.489,6	30,4	0,68%
2021	6.283,9	47,4	0,75%
2022	7.435,1	7,9	0,11%
2023	8.725,9	0,1	0,00%

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 13'te, tabloda belirtilen oranların dramatik düşüş eğilimi gösterilmektedir. AB'nin toplam GTİP-93 ihracatında Rusya'nın payı genel olarak düşüş trendinde olup, 2014 yılı sonrasındaki sert düşüş dikkat çekmektedir. 2014 yılında yürürlüğe giren silah ambargosunun bu sert düşüşte kritik rol oynadığı düşünülmektedir. 2007-2013 yılları arasında bu oran %2 civarında seyrederken, 2015 itibarıyla %1'in altına inmiştir.

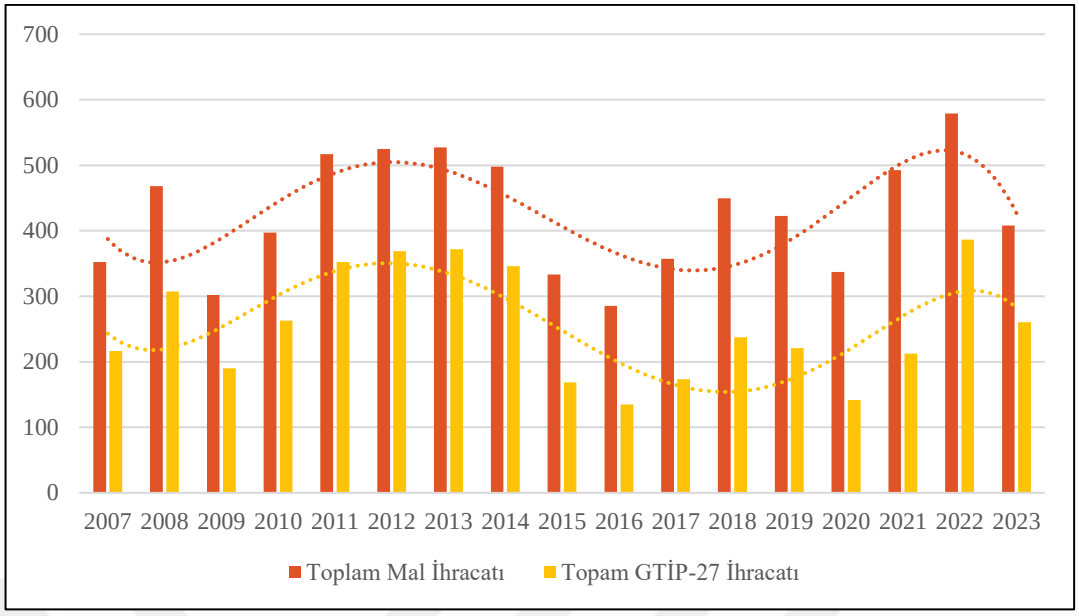

Şekil 13. AB'nin Toplam GTİP-93 İhracatında Rusya'nın Payı (2007-2022)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 14'te Rusya'nın tüm dünyaya toplam mal ihracatı ve GTİP-27 ihracatının yıllara göre seyri gösterilmektedir. 2014 yılında toplam mal ve GTİP-27 ihracatı oldukça yüksek bir seviyede izlenmektedir. Ancak, yaptırımların etkisinin kısa vadede daha net bir şekilde 2015 ve sonrası verilere yansımış olduğu tespit edilmektedir.

2015 yılında, Rusya'nın toplam mal ihracatı bir önceki yıla kıyasla yaklaşık %33 oranında, toplam GTİP-27 ihracatı ise yaklaşık %51 oranında düşmüştür. 2014 yaptırımları ve düşen petrol fiyatları, Rusya'nın ihracatını ve genel ekonomik görünümünü olumsuz etkilediği düşünülmektedir. 2016 sonrası toparlanma çabaları ve enerji fiyatlarındaki iyileşme, kısmi bir toparlanma sağlasa da GTİP-27 kaleminin, 2022 yılı haricinde yaptırımlardan önceki seviyeye çıkamadığı görülmektedir.

Şekil 14. Rusya'nın Tüm Dünyaya Toplam Mal ve Toplam GTİP-27 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Yukarıda verilen grafik detaylı olarak Tablo 11'de hacim ve oranları ile gösterilmektedir. Rusya'nın tüm dünyaya toplam mal ihracatında yaptırımlar öncesi 2013 yılında %70 civarında payı olana enerji ürünlerine konu mal grubunun, 2014 sonrası %50'ye kadar gerilediği ve GTİP-27 ürünlerinden kazanılan ihracat gelirinin yarı yarıya azaldığı göze çarpmaktadır. 2014 sonrası dönemde petrol fiyatlarının düşmesinin, enerji ihracat gelirlerini azaltarak toplam ihracat üzerinde önemli bir baskı oluşturduğu düşünülmektedir. Rusya enerji dışı sektörlerde o dönem için yeterli çeşitlendirme yapmadığı için toplam ihracat gelirlerinde büyük dalgalanmalar yaşandığı görülmektedir.

2019 yılına kadar ihracatta belirli bir iyileşme olsa da, GTİP-27 ihracatının toplam ihracattaki payı 2014 öncesine kıyasla düşük kalmıştır. Yaptırımlar, enerji sektörüne yönelik yatırımlar ve teknoloji transferlerini kısıtladığı için bu alanda uzun vadeli olumsuz etkiler yarattığı düşünülmektedir. Yaptırımlar ve düşük petrol fiyatlarının birleşimi, Rusya'nın büyük ölçüde enerji ihracatına dayalı ticaret yapısını ciddi biçimde etkilemiştir. Bunun, aynı zamanda, Rusya için ekonomisini çeşitlendirme çabalarını da tetiklemiş olabileceği düşünülmektedir.

2022 yılında, yaptırımların kapsamının genişlemesi ve ileriye dönük yaptırım tehditlerinin artmasının da etkisiyle, hem AB hem de üçüncü ülkeler için Rusya'dan GTİP-27 ithalatı tırmanışı yaşanmıştır. 2022 yılında Rusya'nın yükselen GTİP-27 ithalatındaki en büyük payın ise %43 ile AB'ye ait olduğu görülmektedir. Bu da özellikle Ukrayna savaşının ardından dikkat çekici bir diğer husus olarak not edilmektedir.

Tablo 11. Rusya'nın Tüm Dünyaya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-27 Ürünlerinin Payı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Yıl	Toplam Mal İhracatı	Toplam GTİP-27 İhracatı	Payı
2007	352,3	216,5	61,46%
2008	468,0	307,4	65,68%
2009	301,8	190,2	63,01%
2010	397,1	262,7	66,16%
2011	517,0	352,2	68,12%
2012	524,8	368,9	70,29%
2013	527,3	372,0	70,56%
2014	**497,8**	**346,1**	**69,53%**
2015	333,5	168,7	50,60%
2016	285,5	134,7	47,18%
2017	357,1	173,3	48,53%
2018	449,3	237,6	52,87%
2019	422,8	220,8	52,24%
2020	337,1	141,9	42,10%
2021	492,3	212,4	43,15%
2022	578,9	386,3	66,73%
2023	407,9	260,6	63,89%

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.2. Avrupa Birliği Yaptırımlarının Rusya Ekonomisi Üzerindeki Yansıması

Uygulanan çeşitli tedbirlerin kombinasyonu göz önüne alındığında, yaptırımların tek başına etkinliğini değerlendirmek zorlaşmaktadır. Buna ek olarak, yaptırımlarla ilgisi olmayan başka ekonomik veya dış faktörler de devreye girebilmekte ve bu da yaptırımların Rusya'nın davranışını değiştirmeye olan katkısını değerlendirirken analizi daha karmaşık hale getirebilmektedir (Smeets, 2019:76). Rusya'nın, sınırlı ekonomik çeşitliliği ve belirli hammaddelere olan bağımlılığı nedeniyle ekonomik açıdan kırılgan bir yapıya sahip olduğu düşünülmektedir.

Yaptırımların etkisini hem politik hem de ekonomik açıdan değerlendirmek, küresel ekonomik ve jeopolitik gelişmeler nedeniyle kolay ve kesin sonuçları olan bir analiz olarak görülmemektedir. Yaptırımların etkisini değerlendirmeyi zorlaştıran bir diğer faktör de hedef ülkenin genellikle karşı önlemler yoluyla yaptırımların etkisini sınırlandırmaya çalışmasıdır (Walterskirchen, vd., 2022:46). Tüm bu kısıtlılık halleri göz önünde bulundurularak, bu bölümde Rusya'nın makroekonomik göstergeleri ve dış ticaret verileri irdelenmek suretiyle sınırlı bir değerlendirme yapılmaktadır. Bununla birlikte AB üye devletler özelinde Rusya ile ikili ticaret verileri değerlendirilerek Rusya ekonomisi için önemi değerlendirilmektedir.

Sektörel yaptırımların Rusya ekonomisini ne ölçüde etkilediğini değerlendirmek girift ve dinamik faktörler söz konusu olduğundan basit bir analiz değildir. Yaptırımlar, Rus hükümeti için önemli bir ihracat ve gelir kaynağı olan petrol fiyatlarının 2014'ün başlarında yaklaşık 110 dolarken, yıl sonunda dramatik bir şekilde düşerek 55 dolara kadar gerilediği döneme denk gelmiştir. Bununla birlikte 2014 yılında küresel petrol piyasasında arz fazlası yaşanmıştır. ABD'deki kaya gazı üretimindeki artış ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (OPEC) petrol üretimini azaltmama kararı, küresel petrol fiyatlarını baskılamıştır. Brent petrolün varil fiyatı, Rubledeki ciddi değer kaybı, dolayısıyla döviz gelirlerinin Rubleye dönüştürülmesi sırasında elde edilen petrol rantlarının nominal değeri azalmıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşlar ve birçok ekonomist, çok taraflı yaptırımlar ve düşük petrol fiyatlarından oluşan ikiz şokun Rusya'nın 2014 ve 2015'te yaşadığı ekonomik zorlukların arkasındaki ana etken olduğunu ileri sürmektedir (Nelson, 2017:4). Bu ikiz şokun etkisi Rusya ekonomisini derin bir durgunluğa sürüklemiştir. Ruble değerinin yaklaşık yarısını kaybetmiş olup, Ağustos 2015'te, 1998'den bu yana en düşük noktasına ulaşmıştır. Buna bağlı olarak Rusya'nın Gayri Safi Yurt İçi Hasılası (GSYİH) 2015 yılında neredeyse %4 oranında küçülmüştür. Reel harcanabilir gelir %10'a yakın bir oranda azalmıştır. (Randau, 2021:26). Bu veriler, en büyük gelir kalemlerinden birinin enerji ihracatı olan bir ekonomik modelin, kriz dönemlerinde ne kadar kırılgan olduğunu açıkça göstermektedir. 2016 yılı itibarıyla Rusya ekonomisi yüksek büyüme sürecine geri dönmüş fakat bu dönüş yaptırımlar öncesi büyüme performansına göre düşük kalmıştır. 2016-2019 yılları arasında ise ortalama büyüme yaklaşık %1,7 oranında gerçekleşmiştir.

IMF Rusya Federasyonu Raporunda (2019), Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımların 2014-2018 yılları arasında GSYİH büyüme oranını yılda yaklaşık %0,2 oranında düşürdüğünü ve dolayısıyla ekonominin son yıllardaki büyüme yavaşlamasına marjinal de olsa katkıda bulunduğunu tahmin etmektedir. Bununla birlikte, yaptırımların etkisi sadece Rus ekonomisinin büyüme hızını yavaşlatan etkisiyle değerlendirilmemelidir. Yaptırımların, hedef alınan sektörleri nasıl etkilediğine bakılmasının da faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Yaptırımların kısa vadede istatistiklerle ölçülemeyen bir başka etkisi de doğrudan yabancı yatırımlardır. Dünya Bankası verilerine göre, 2013 yılında 69 milyar dolar olan net girişlerin, 2014 yılında yaklaşık %68 oranında azalarak 22 milyar dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. Bu rakam, 2015 yılında ise 7 milyar dolar olarak kayıtlara geçmiştir (Korhonen, vd., 2018:21). Rusya, doğrudan yabancı yatırımlardaki bu düşüşü Çinli şirketlerin yatırımlarını artırarak ikame etmeye çalışmış olsa da bu yaptırım öncesi değerlerine geri dönüşle sonuçlanamamıştır (Walterskirchen, vd., 2022:42). 2013-2021 yıllarında Rusya diğer BRIC (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) ekonomilerine kıyasla çok daha az doğrudan yabancı yatırım çekmiştir. (Randau, 2021:34). Bu durumun, orta ve uzun vadede Rusya ekonomisi için çok daha hassas bir konu olabileceği düşünülmektedir (Aleksashenko, 2016:16).

Yaptırımlardan en çok etkilenen grubun Rus tüketiciler olduğu düşünülmektedir. Dünya Bankası verilerine göre, Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) 2015 ve 2016 yıllarında büyük çalkalanmalar yaşamış olup, gıda enflasyonu Şubat 2015'te %23,3 ile rekor seviyeye ulaşmıştır. Ayrıca, negatif reel gelir artışı ve yüksek tüketici kredisi maliyetleri nedeniyle hane halkı tüketimi düşmüştür. Bunun yanında, toptan ve perakende ticaret sektörünün 2014'ten itibaren toparlanamayan sektörlerin başında geldiği görülmektedir (Hempfing, 2021:66). Bankacılık sistemi ülke ekonomisiyle doğrudan ilişkili olduğundan, ekonomideki olumsuz eğilimler doğal olarak bankacılık sistemini de etkilemektedir (Karaev, vd., 2016:263). Özellikle, 2022 sonrası genişleyen uluslararası yaptırımların, Rusya'nın finansal sisteminin istikrarı için ciddi zorluklar yarattığı ve bankacılık sektörü için sistemik risklerle dolu olduğu söylenebilmektedir (Dubinin, 2022:82).

5.3. Rusya ve Avrupa Birliği Üye Devletlerinin İkili Ticaret Verileri ve Analizi

Rusya ve AB ticaretinin, hem Rusya hem de AB üye ülkeler özelindeki etkileri ve önemi veriler üzerinden değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, AB ülkeleri için büyük öneme sahip enerji ürünlerine ait fasıl olan GTİP-27 ithalatı, toplam mal ithalatı ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. AB'nin Rusya'ya toplam mal ihracatında ise özellikle yaptırımlardan sonra belirgin bir düşüş eğiliminde olan GTİP-84 ticareti de ülke ve yıl bazlı olarak dikkate alınmaktadır. Son olarak, 2014 AB yaptırımları ile birlikte silah ve silahla ilgili malzemelere de ambargo uygulanmaya başlandığından, AB ülkelerinin Rusya'ya GTİP-93; silahlar ve mühimmat, bunların aksam, parça ve aksesuarlarına dair ihracatı analize dahil edilmektedir.

Alt bölümlerde yer alan tüm şekiller, ITC Trade Map verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur. Şekillerde, farklı derecelerde bükümler içeren polinom eğilim çizgisi kullanılmaktadır. Verilerde dalgalanmalar olduğunda, iki değişken arasındaki doğrusal olmayan ilişkiyi yakalayabilmek amacıyla polinom eğilim çizgisi tercih edilmiştir. Her bir grafikte bu bükümlerin sayısına göre dereceler belirlenmiştir.

5.3.1. Almanya

Şekil 15'te AB üye devletleri arasında en büyük ekonomiye sahip olan Almanya'nın, 2007-2023 yılları arasında Rusya'dan gerçekleştirdiği toplam mal ithalatı ile toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre seyri incelendiğinde, özellikle yaptırımların uygulanmaya başlandığı 2014 yılından sonra bu fasılda belirgin bir düşüş trendi gözlemlenmektedir. Almanya'nın toplam mal ithalatında Rusya'nın payı 2007-2023 yılları için ortalama %2,4 olarak hesaplanmıştır. Almanya'nın toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı ise ortalama %12 gibi önemli bir orandadır.

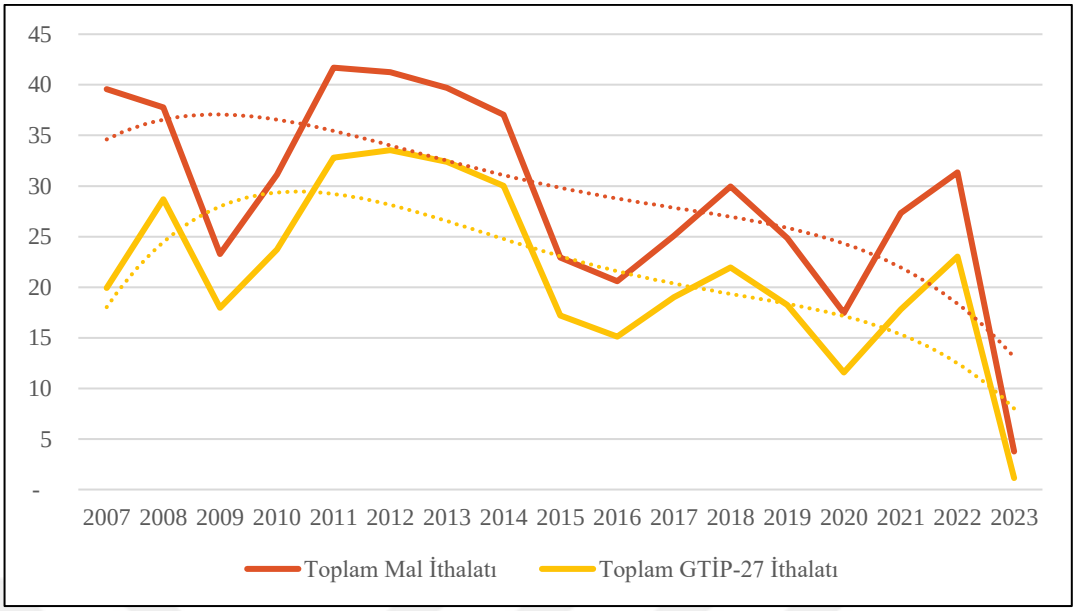
Sektörel yaptırımların yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılına bakıldığında, Almanya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 37 milyar dolar seviyesinde iken, bunun yaklaşık 30 milyar dolarını GTİP-27 ithalatı oluşturduğu görülmektedir. Yani 2014 yılı için bakıldığında, Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %81'ini 27. fasıla konu ürünler oluşturmaktadır. 2014 yılında Rusya'dan gerçekleştirilen yaklaşık 30 milyar dolarlık GTİP-27 ithalatı ise tüm dünyadan toplam GTİP-27 ithalatının yaklaşık %20'sini oluşturmaktadır. Bu, Rusya'nın Almanya için özellikle enerji

ürünleri özelinde önemli bir ticaret partneri olduğunu göstermektedir. Almanya'nın 2014 yılı ithalatında Rusya'nın payı yaklaşık %3 olarak hesaplanmıştır.

Yaptırımların ilk yılının sona ermesiyle birlikte 2015 yılı rakamlarına bakıldığında, Almanya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık 23 milyar dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. Almanya'nın toplam mal ithalatının bir önceki yıla göre yaklaşık 200 milyar dolar gerilemesi de göz önünde bulundurularak 2015 yılı toplam ithalatında Rusya'nın payı yaklaşık %2 olarak hesaplanmıştır. 2015 yılında Almanya'nın Rusya'dan GTİP-27 ithalatı ise yaptırımların ilk etkisiyle bir önceki yıla göre neredeyse yarı yarıya azalarak yaklaşık 17 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Tüm dünyadan GTİP-27 ithalatı da buna paralel olarak bir önceki yıla göre azalarak yaklaşık 99 milyar dolar seviyesindedir. Almanya'nın dünyadan GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı yaklaşık %12 olarak hesaplanmıştır. Sektörel yaptırımların mahiyetinin anlaşıldığı ve ayrıca regülasyonlarla uyumlu olarak ticarete devam edilebileceği düşünüldüğünden, 2015 yılından sonra ticaretin ivme kazandığı görülmektedir.

2016 yılında ülkenin Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 20 milyar dolara gerilerken, bu ithalatın yaklaşık 15 milyar dolarının GTİP-27 ithalatı olduğu görülmektedir. Almanya'nın Rusya'dan 2016 yılında yapmış olduğu toplam mal ithalatının yaklaşık %74'ünü enerji hammaddesi olan ürünleri içeren fasıl oluşturmaktadır.

Pandeminin de etkisi ile 2020 yılında Rusya'dan ithalatı yaklaşık 17 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Tüm dünyadan ithalatına kıyasla Rusya'nın payı yaklaşık %1 seviyelerine gelmiştir. Pandemi sonrası, özellikle 2022 yılında yaptırım öncesi rakamlara ulaşan toplam ithalat yaklaşık 31 milyar dolar kaydedilerek, Rusya'nın toplam ithalattaki payı %2'ye yükselmiştir. 2022 yılı için GTİP-27 ithalatında tüm dünyaya kıyasla Rusya'nın payı ise %11 olarak hesaplanmıştır. 2022 yılında oldukça kompleks yapıda uygulanan yaptırımların etkisi ise 2023 yılında kendini göstererek, ithalat rakamları belirlenen periyod içindeki en düşük noktaya gerilemiştir. Yaklaşık 3,8 milyar dolar olan toplam mal ithalatının 1 milyar dolarının GTİP-27 ithalatı olduğu görülmektedir.

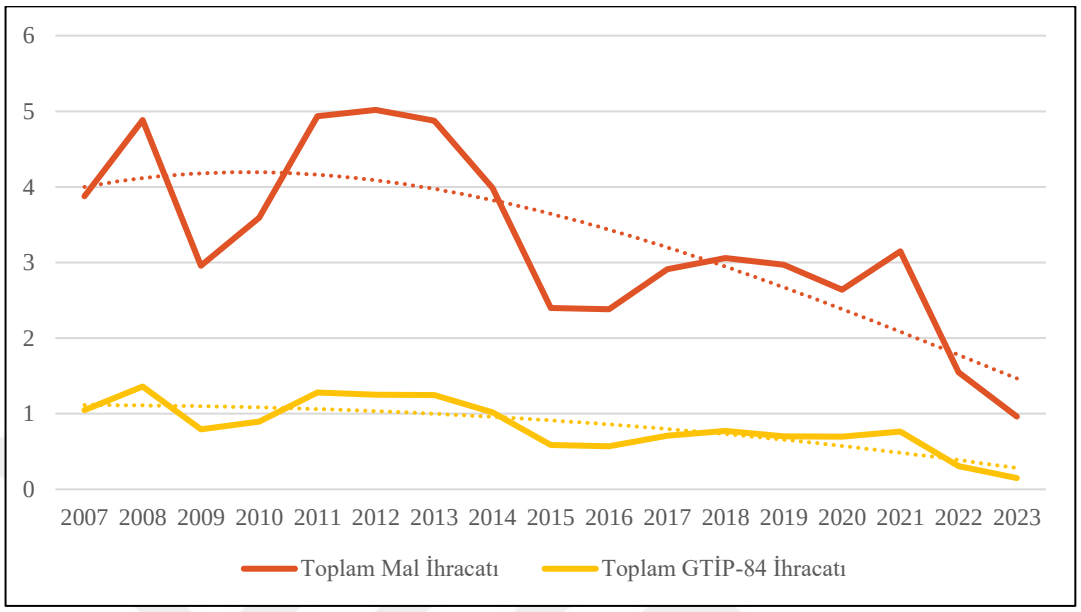
Şekil 15. Almanya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 16'da Almanya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ve savunma sanayisinde kullanılabilecek ürünler ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek ürünleri içeren 84. fasıl ihracat trendi yıl bazında gösterilmektedir. Rusya'ya toplam mal ihracatının beklendiği gibi düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Belirlenen yıllar arasında ülkenin Rusya'ya ihracatında zirve yaptığı yıl 50 milyar dolar ile 2012 yılı olarak kaydedilmektedir. 2012 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Almanya'nın payı yaklaşık %16 olarak hesaplanmıştır. Almanya'nın Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında ise 2012 yılında yaklaşık 12,5 milyar dolarlık bir ticaret yapıldığı ve GTİP-84 ihracatının Rusya'ya toplam ihracatındaki payının yaklaşık %25 olduğu görülmektedir.

Kısıtlayıcı tedbirlerin başladığı 2014 yılı itibarıyla gerilemeye başlayan ihracat rakamlarının, 2017 itibarıyla hafif yükseliş eğilimi gösterdiği görülmektedir. 2022 yılında Almanya'nın Rusya toplam mal ihracatı 15 milyar dolar civarında kaydedilmiş olup, 2022 Rusya yaptırımları ile birlikte belirlenen periyod içindeki en düşük seviye olan 9,5 milyar dolar seviyesine inmiştir. Bunun yanında GTİP-84 ihracatı ise yaklaşık 1,5 milyar dolar olarak belirtilmiştir. Almanya'nın Rusya'ya ihracatının özellikle 2014

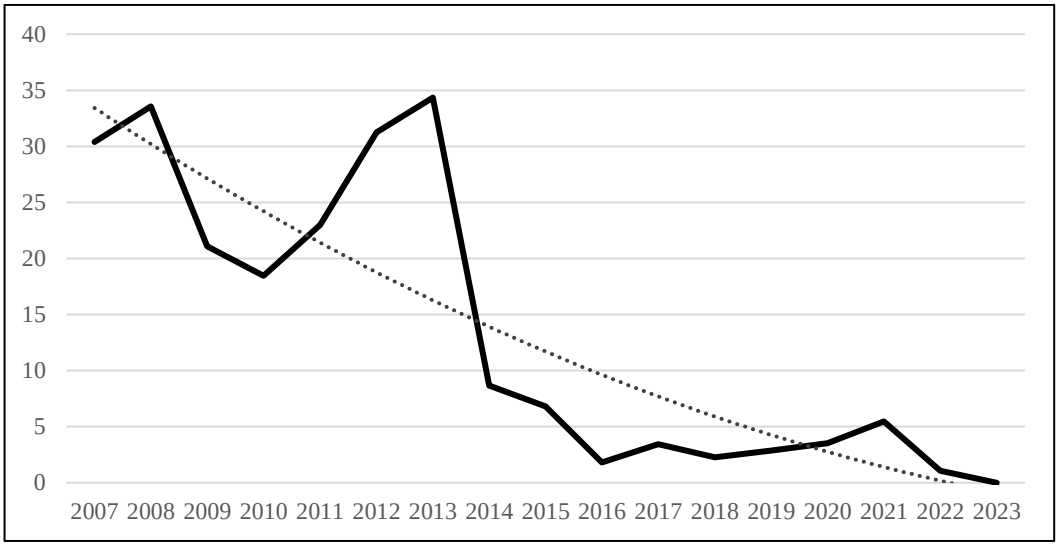
sonrası düşüş trendine girmesinin temel sebeplerinden birinin, Rusya'nın AB ülkelerine misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 16. Almanya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

AB'nin Rusya'ya uygulamış olduğu silah ambargosunun etkilerini görebilmek için GTİP-93 ihracatı değerlendirmeye dahil edilmiştir. Almanya'nın Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı Rusya'nın Kırım'ı ilhakı öncesi yani 2013 yılında tepe noktasını görmüş olup, yaklaşık 34 milyon dolar olarak kaydedilmiştir. Şekil 17'de görüldüğü üzere GTİP-93 ihracatı keskin düşüş eğilimde olsa dahi 2014 yılında uygulanan silah ambargosu sonrası Rusya'ya GTİP-93 ihracatı gerçekleştirilmesi dikkat çekici bir durum olarak değerlendirilmektedir.

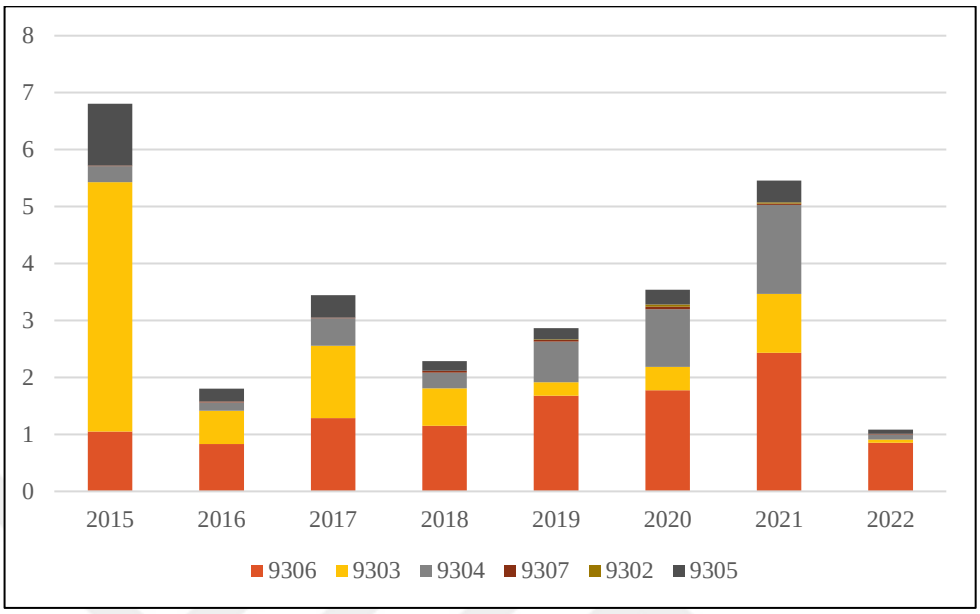
Şekil 17. Almanya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

AB regülasyonunda yer alan silah ambargosu ile ilgili istisnalara bakıldığında, çatışma sonrası bölgelerde kontrol altındaki bazı ekipman türleri sivil halkın güvenliğine ve ekonomik yeniden yapılanmaya önemli katkılarda bulunabileceğinden, insani amaçlarla silah ve ilgili ekipman ihracatı yasağına muafiyet tanınmasının uygun olabileceği belirtilmektedir. Bu muafiyetlerin öldürücü olmayan askeri teçhizat ve kişisel kullanıma yönelik koruyucu giysi ihracatı ile sınırlı olması ve uygun görüldüğü takdirde, mayın temizleme ekipmanı ve kurum inşasına yönelik malzemeleri de içerebileceği belirtilmektedir.

Yapılan ihracatın askeri amaçlı olup olmadığına dair bir kontrol olarak, Şekil 18'de GTİP kodunun pozisyon numaraları incelenmiştir. 2015-2022 yılları arasında Almanya'nın Rusya'ya toplam GTİP-93 ihracatı yaklaşık 27 milyon dolardır. Bu ihracatın yaklaşık 8,5 milyon dolarının GTİP-93 ihracatı GTİP-9303 diğer ateşli silahlar (spor amaçlı av tüfekleri, vb.) ihracatı olduğu görülmüştür. Bu pozisyon kodunun, askeri kullanım amaçlı silah ve bununla ilgili materyal dışında kaldığı görülmüştür. Kalan yaklaşık 18,5 milyon dolar tutarındaki GTİP-93 ihracatının ise ambargo kapsamında olabileceği düşünülmektedir. Ancak bu ihracat ile ilgili AB'den gerekli izinlerin alınıp alınmadığı veya yukarıda belirtilen istisna kapsamında değerlendirilip değerlendirilmediği bilinemediğinden konuyla ilgili kesin yorumda

bulunmak, yani yaptırım ihlâli olduğunu söylemek zordur. Son olarak Rusya'ya 2023 yılında GTİP-93 ihracatı yapılmadığı görülmektedir.

Şekil 18. Almanya'nın Rusya'ya Pozisyon Numaralarına Göre GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2015-2022)

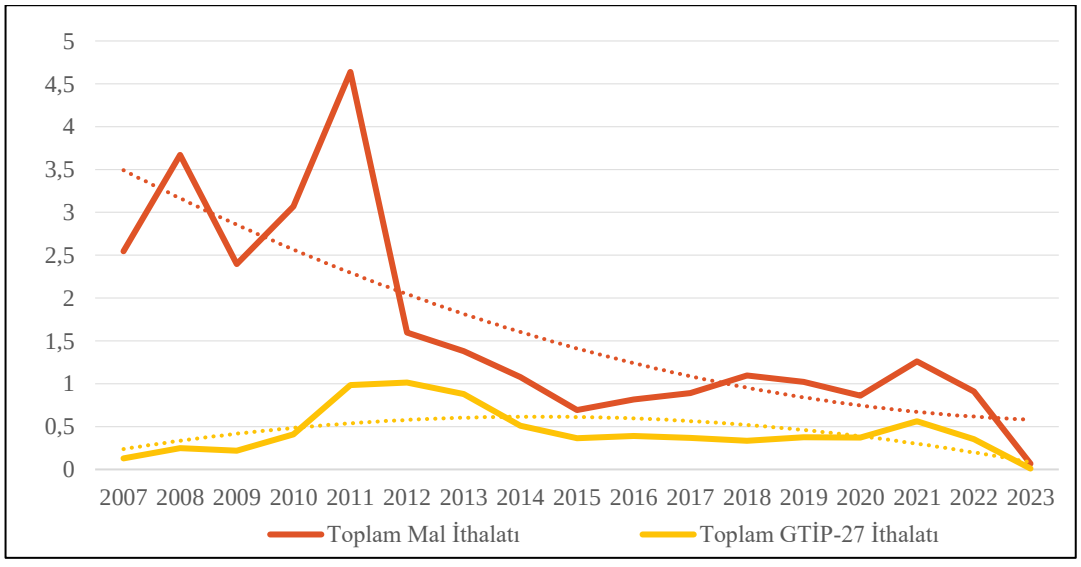
Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.2. Avusturya

Şekil 19'da Avusturya'nın Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre seyri izlenmektedir. Özellikle 2012 yılında toplam mal ithalatının yaklaşık 1/3 oranında azaldığı görülmektedir. 2012 yılında yaptırımlar açısından herhangi bir olay kaydedilmediğinden, düşüşün sebebinin Avusturya'nın dış ticaret politikaları kapsamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Avusturya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yıllara göre azalış trendinde olduğu, GTİP-27 ithalatının ise yaptırımların sonrası azalış trendine girdiği, ancak genel anlamda majör bir etkisi olmadığı söylenebilmektedir.

Avusturya'nın toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın, diğer AB ülkelerine kıyasla önemli bir paya sahip olmadığı görülmektedir. Sektörel yaptırımların yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılına bakıldığında, Avusturya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 1 milyar dolar seviyesinde iken, bunun yaklaşık 500 milyon dolarını, yani

yarısını, GTİP-27 ithalatı oluşturmaktadır. Yaptırımların ilk yılının sona ermesiyle birlikte 2015 yılı rakamlarına bakıldığında, Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık 700 milyon dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. 2015 yılında Avusturya'nın Rusya'dan GTİP-27 ithalatı ise yaptırımların ilk etkisiyle bir önceki yıla göre neredeyse yarı yarıya azalarak yaklaşık 367 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Avusturya'nın 2015 yılında Rusya'dan toplam mal ithalatının %50'sini GTİP-27 ithalatının oluşturduğu görülmektedir. 2018 yılında Rusya'dan toplam mal ithalatı tekrar yaptırım öncesi seviyelere, yani yaklaşık 1 milyar dolara çıkarken, GTİP-27 ithalatının 335 milyon dolar ile azaldığı görülmektedir. Her ne kadar artış eğiliminde olsa da Avusturya'nın Rusya'dan toplam ithalat hacmi, keskin düşüşün yaşandığı 2012 yılı rakamına dahi, belirlenen periyod içinde ulaşamamıştır. Sektörel yaptırımların mahiyetinin anlaşılması ve gri ya da izin verilen alanların kullanılarak ticarete devam edilmesi sebebiyle 2016 yılı itibarıyla ticaret ivme kazanmıştır. Ancak pandeminin de etkisi ile 2020 yılında Avusturya'nın Rusya'dan mal ithalatı yaklaşık 860 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. Tüm dünyadan toplam mal ithalatına kıyasla Rusya'nın payı %1'in altına inmiştir. Pandemi sonrası, 2021 yılında, Rusya'dan toplam mal ithalatı tekrar 1,2 milyar dolara yükselmiş olup, Rusya'nın toplam mal ithalatındaki payı hala %1'in altında kalmıştır. 2022 yılında uygulanan yaptırımların etkisi ise 2023 yılında kendini göstererek, ithalat hacminin yaklaşık 67 milyon dolar ile belirlenen periyod içindeki en düşük noktaya gerilediği gözlemlenmektedir.

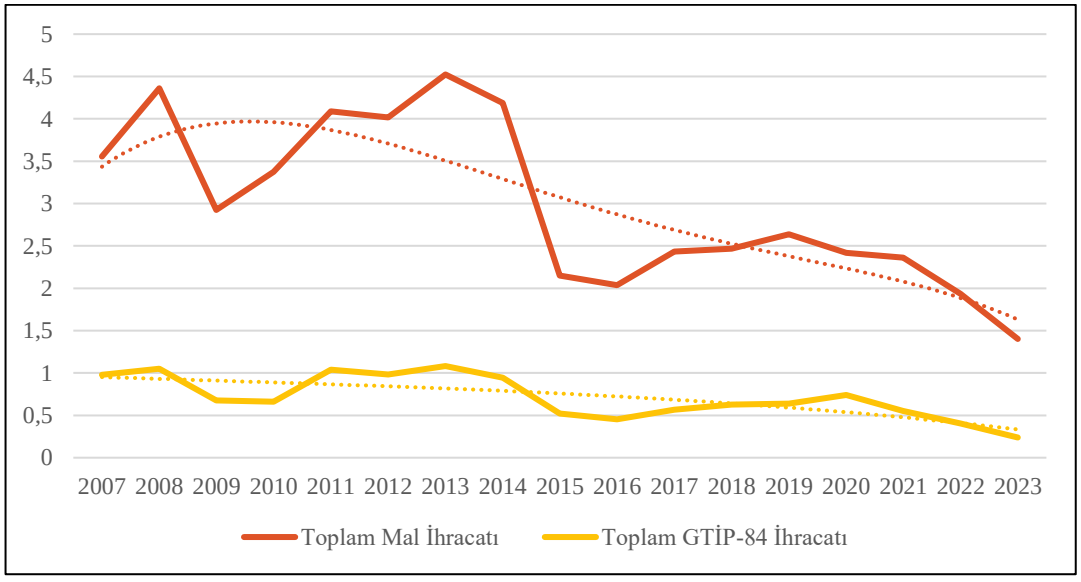

Şekil 19. Avusturya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 20'de Avusturya'nın Rusya'ya 84. fasıl ihracat trendi yıl bazında gösterilmiştir. Avusturya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatının beklendiği gibi düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Belirlenen yıllar arasında Avusturya'nın Rusya'ya ihracatında zirve yaptığı yıl 4,5 milyar dolar ile 2013 yılı olarak kaydedilmektedir. 2013 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Avusturya'nın payı yaklaşık %2,7 olarak hesaplanmıştır. Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek rakama ulaşılan yıl yine 2013 yılı olup, yaklaşık 1 milyar dolarlık bir ticaret yapıldığı görülmektedir.

Sektörel yaptırımların başladığı 2014 yılı itibarıyla gerilemeye başlayan ihracat rakamları 2015 yılında sert düşüş göstermiş olup, 2017 itibarıyla ise hafif yükselişe geçtiği görülmektedir. 2023 yılında Avusturya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı 1,4 milyar dolar civarında kaydedilmiş olup, 2022 Rusya yaptırımları ile birlikte belirlenen periyod içindeki en düşük noktayı görmüştür. Bunun yanında GTİP-84 ihracatı ise aynı yıl için yaklaşık 200 milyon dolar olarak belirtilmiştir. İhracattaki bu azalış trendinin sebeplerinden birinin, Rusya'nın misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği düşünülmektedir.

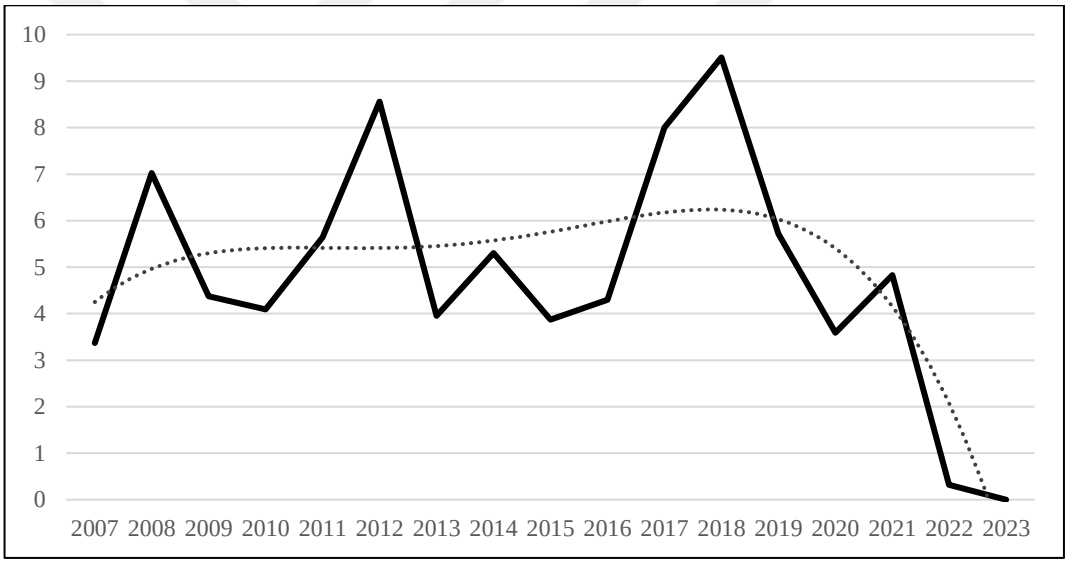

Şekil 20. Avusturya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

AB'nin Rusya'ya uyguladığı silah ambargosunun etkilerini görebilmek için GTİP-93 ihracatı değerlendirmeye dahil edilmektedir. Avusturya'nın Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı beklendiği gibi düşüş eğiliminde seyretmektedir. Ancak, belirlenen periyod içinde zirve yapan iki yıldan biri Rusya'nın Kırım'ı ilhakı öncesi olan 2012 yılı olup, yaklaşık 8,5 milyon dolar olarak kaydedilmektedir. Asıl zirvenin ise, yaptırımların uygulanmasının ardından 2018 yılında 9,5 milyon dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 21'de de görüldüğü üzere GTİP-93 ihracatı düşüş trendinde olsa dahi 2014 yılında uygulanan silah ambargosu sonrası Rusya'ya GTİP-93 ihracatı olması dikkat çekici görülmüştür. Almanya analizde belirtilen muafiyet veya izinlerin Avusturya örneğine de konu olabileceği düşünülmektedir.

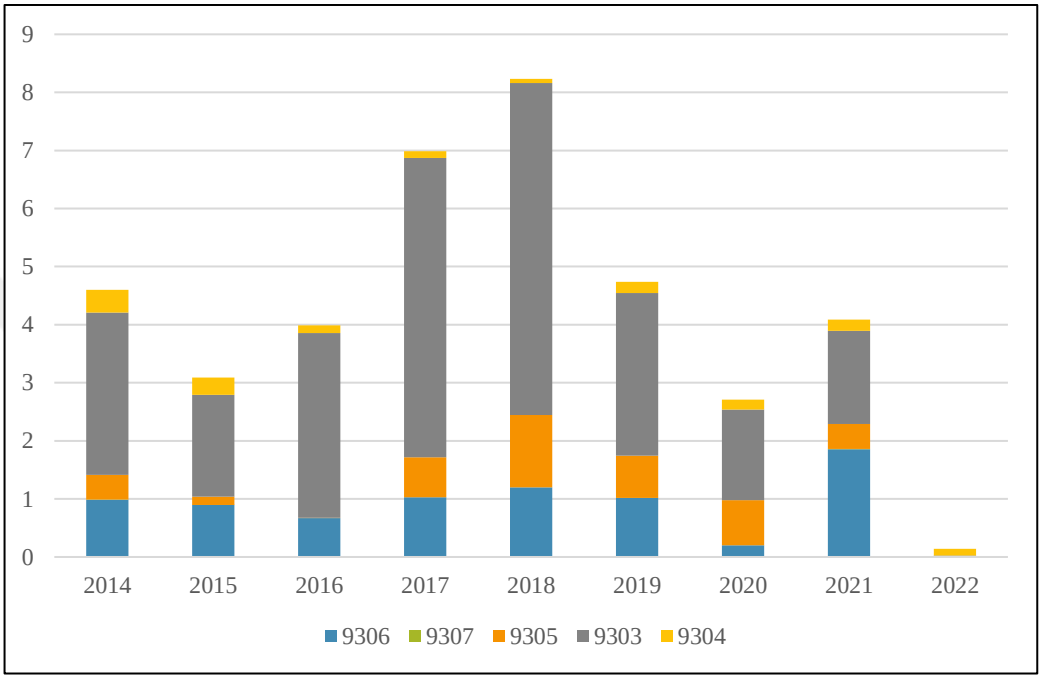

Şekil 21. Avusturya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Yapılan ihracatın askeri amaçlı olup olmadığına dair bir kontrol olarak Şekil 22'de GTİP kodunun pozisyon numaralarına bakılmıştır. 2014-2022 yılları arasında Avusturya'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatı toplam yaklaşık 40 milyon dolardır. Bu ihracatın yaklaşık 25 milyon dolarının GTİP-93 ihracatı GTİP-9303 diğer ateşli silahlar (spor amaçlı av tüfekleri, vb.) ihracatı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, söz konusu ihracatın askeri kullanım amaçlı silah ve bununla ilgili materyal dışında kaldığı anlaşılmaktadır. Kalan yaklaşık %30'luk GTİP-93 ihracatının ise ambargo kapsamına

girebileceği düşünülmektedir. Ancak bu ihracat ile ilgili AB'den gerekli izinlerin alınıp alınmadığı veya istisna kapsamında değerlendirilip değerlendirilmediği bilinemediğinden konuyla ilgili kesin yorumda bulunmak, yani yaptırım ihlâli olduğunu söylemek zordur. Avusturya'nın Rusya'ya 2023 yılında GTİP-93 ihracatı bulunmadığı görülmektedir.

Şekil 22. Avusturya'nın Rusya'ya Pozisyon Numaralarına Göre GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2014-2022)

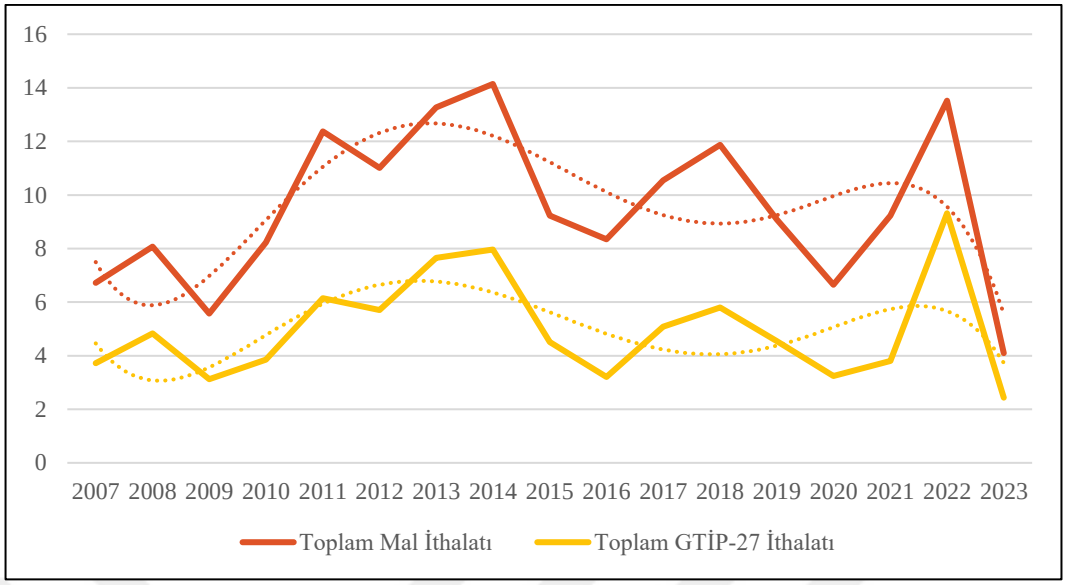
Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.3. Belçika

Şekil 23'te, Belçika'nın Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre seyri izlenmektedir. Belirlenen yıllar arasında toplam mal ithalatı ve GTİP-27 ithalatında iniş çıkışlar olsa da genel anlamda stabil olduğu gözlenmektedir. Toplam mal ve GTİP-27 ithalatının iniş çıkışlarının birbiriyle paralel seyrettiği de gözlemlenmektedir. 2007-2023 yılları arasında, sektörel yaptırımların ilk kez uygulanmaya başlandığı 2014 yılında, 14 milyar dolar ile en yüksek ithalat hacmine ulaşıldığı görülmektedir.

Belçika'nın 2007-2023 yılları arasındaki toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ortalaması %7,7 olarak hesaplanmıştır. Genel trende bakıldığında ise Belçika'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının neredeyse %50'sini GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir. Yaptırımların yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılına bakıldığında, Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 14 milyar dolar seviyesinde iken, bunun yaklaşık 8 milyar dolarını GTİP-27 ithalatının oluşturduğu görülmektedir. Yaptırımların ilk yılının ardından, 2015 yılı rakamlarına bakıldığında, Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık 9 milyar dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. Aynı yıl Rusya'dan GTİP-27 ithalatı ise yaptırımların ilk etkisiyle birlikte 4,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Belçika'nın 2015 yılında Rusya'dan toplam mal ithalatının %49'unu GTİP-27 ürünlerinin oluşturduğu görülmektedir. 2017 yılına kadar azalış trendine giren mal ithalatı, 2017 yılında tekrar yükselmeye başlamış olup 10,5 milyar dolara çıkarken, GTİP-27 ithalatının da paralel bir şekilde yaklaşık 5 milyar dolara yükseldiği görülmektedir. 2019 itibarıyla azalmaya başlayan toplam mal ithalatı, pandeminin de etkisiyle 2020 yılında 6,6 milyar dolar seviyesine inmiştir. 2021 yılında ise tüm dünyadan toplam mal ithalatına kıyasla Rusya'nın payı %1'in altına inmiştir.

Kapsamlı yaptırımların uygulanmaya başladığı yıl olan 2022 yılında ise toplam mal ve GTİP-27 ithalatının artması dikkat çekici olarak not edilmektedir. 2022 yılı için Belçika'nın Rusya'dan toplam ithalatı 13,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. GTİP-27 ithalatı ise, toplam ithalatının yaklaşık %69'una karşılık gelen, 9,3 milyar dolar ile belirlenen periyod içindeki en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu ithalatın, ilerleyen dönemde artacak yaptırımların öncesinde enerji hammaddelerinin tedariki açısından korunma, yani stoklama amaçlı yapılan bir ticaret olduğu düşünülmektedir.

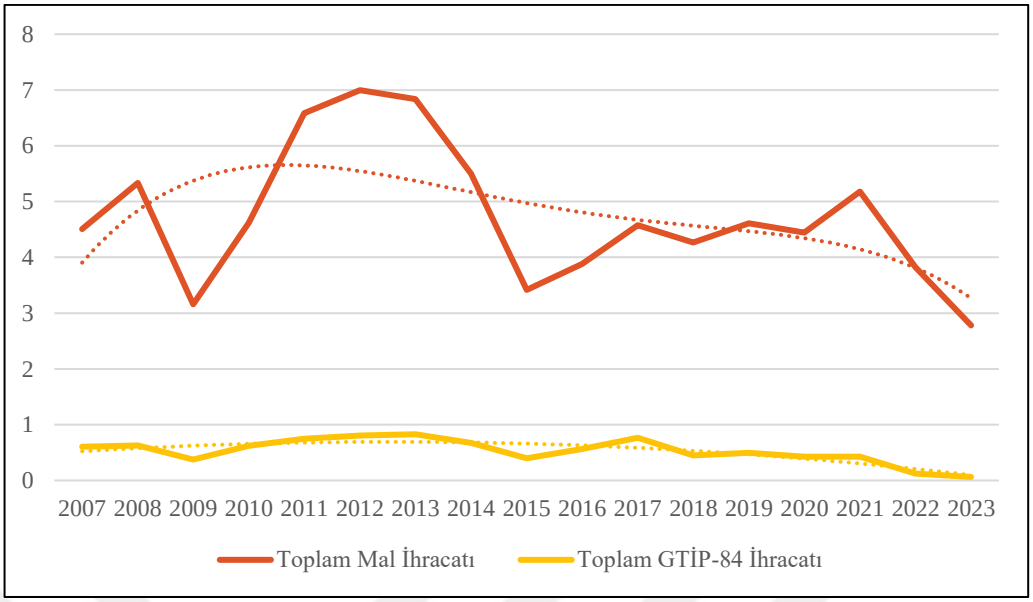

Şekil 23. Belçika'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 24'te Belçika'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat trendi yıl bazında gösterilmiştir. Belçika'nın Rusya'ya toplam mal ihracatının ve GTİP-84 ihracatının beklendiği üzere düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir.

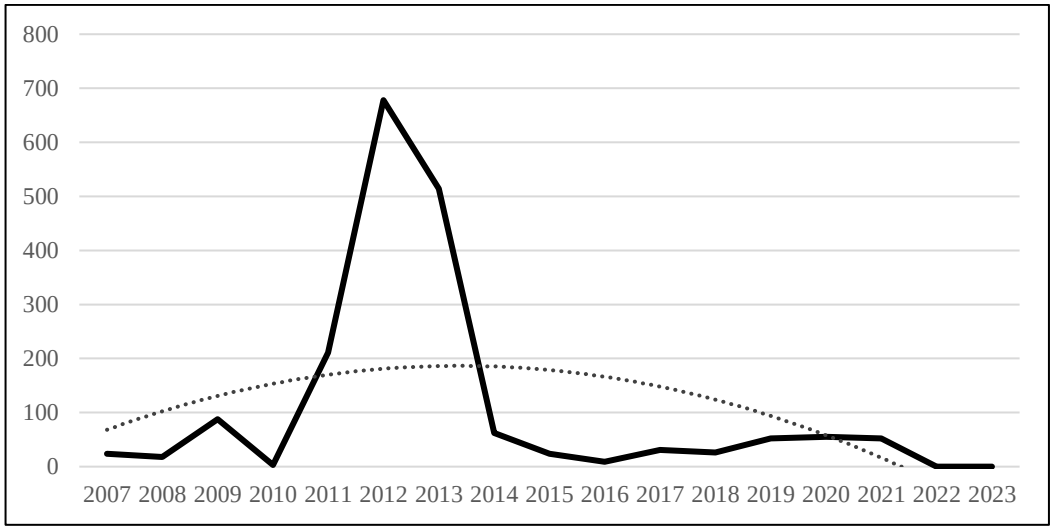
Belirlenen yıllar arasında Belçika'nın Rusya'ya ihracatında zirve yaptığı yıl, yaklaşık 7 milyar dolar ile 2012 yılı olarak kaydedilmektedir. 2012 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Belçika'nın payı ise yaklaşık %2,2 olarak hesaplanmıştır. Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek rakama ulaşılan yıl ise 2013 yılı olup, yaklaşık 830 milyon dolarlık bir ihracat yapıldığı görülmektedir. 2013 yılı itibarıyla gerilemeye başlayan ihracat rakamlarının, 2015 yılında sert bir düşüş gösterdiği; ancak 2016 itibarıyla hafif bir yükseliş eğilimine geçtiği görülmektedir. 2023 yılında Belçika'nın Rusya toplam mal ihracatı 2,7 milyar dolar civarında kaydedilmiş olup, 2022 Rusya yaptırımları ile birlikte belirlenen periyod içindeki dip noktayı görmüştür. Bununla birlikte, GTİP-84 ihracatı da 2023 yılı için yaklaşık 62 milyon dolar olarak gerçekleşerek belirlenen periyod içindeki en düşük seviyeye gerilemiştir. İhracattaki azalış trendinin sebeplerinden birinin de Rusya'nın misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği not edilmektedir.

Şekil 24. Belçika'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

AB'nin Rusya'ya uygulamış olduğu silah ambargosunun etkilerini görebilmek için GTİP-93 ihracatı değerlendirmeye dahil edilmektedir. Belçika'nın Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı beklendiği gibi düşüş eğilimindedir. Belirlenen yıllar arasında en çok ihracatın gerçekleştiği yıl Şekil 25'te görüldüğü üzere 2012 yılı olup, yaklaşık 700 bin dolarlık ticaret gerçekleşmiştir. Kompleks yaptırımların yürürlüğe girmesinin ardından, 2022 ve 2023 yıllarında ise, GTİP-93 ihracatı sıfır olarak kaydedildiği görülmektedir. Bu bağlamda Belçika'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatında dikkat çekici bir unsur gözlemlenmemektedir.

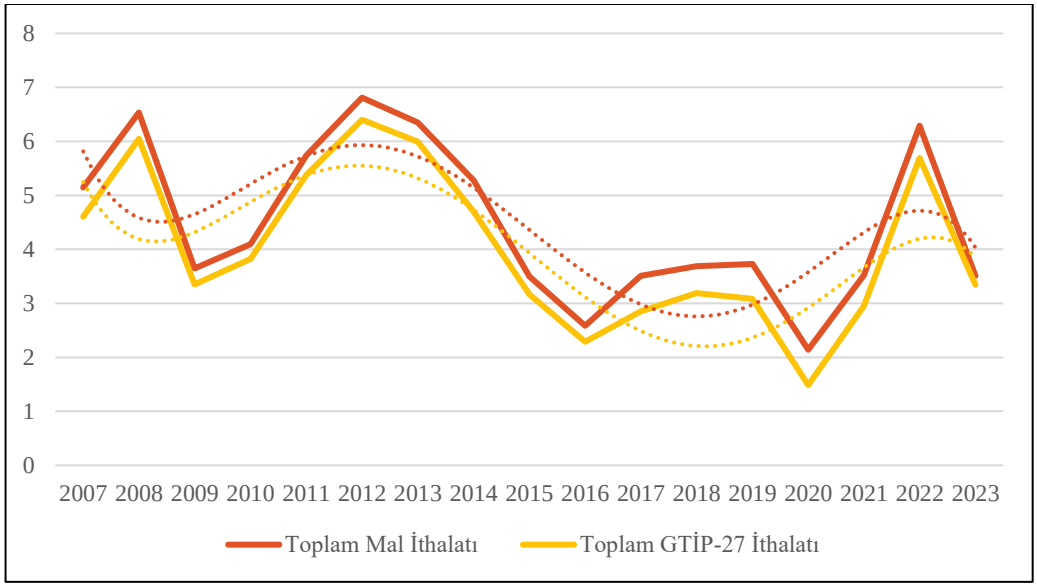
Şekil 25. Belçika'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.4. Bulgaristan

Şekil 26'da, kültürel ve ekonomik olarak birbirini güçlendiren bağları olan Bulgaristan ve Rusya'nın ikili ticaretinin, 2007-2023 yılları arasındaki toplam mal ve GTİP-27 ithalatı özelinde yıllara göre seyri gösterilmektedir. Genel bakışta ithalatın aşağı yönlü eğilimde olduğu görülmektedir. Toplam mal ithalatı ile GTİP-27 ithalatının iniş çıkışları paralel seyretmektedir. Bulgaristan'ın toplam mal ithalatında Rusya'nın payı diğer AB ülkelerine kıyasla daha büyük olup, belirlenen periyod içindeki en büyük paylar 2012 yılında %20,8 ve 2013 yılında %18,5 olarak hesaplanmıştır. Bulgaristan'ın toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı oldukça yüksek bir orandadır. Belirlenen periyod içinde yaklaşık olarak %50'nin altına inmeyen bu oran, Rusya'nın, Bulgaristan için enerji hammaddelerine konu malları içeren 27. fasıl ithalatında oldukça önemli bir ticaret partneri olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, 2007-2023 yılları arasında Bulgaristan'ın Rusya'dan toplam ithalatının ortalama %90'ını GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir. 2012 yılında Bulgaristan'ın toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı da belirlenen dönem içerisindeki en yüksek oran olan %78,5 olarak hesaplanmıştır. Bu bilgiler ışığında Bulgaristan'ın özellikle 2014 yılı itibarıyla yürürlüğe giren ve enerji ithalatına kısıtlar getiren sektörel yaptırımlardan etkilendiği söylenebilmektedir.

Belirlenen yıllar arasında toplam mal ithalatının en yüksek gerçekleştiği yıl, 6,8 milyar dolar ile 2012 yılı olarak kaydedilmektedir. GTİP-27 ithalatının da yine aynı şekilde 2012 yılında zirveyi görerek 6,4 milyar dolar olarak gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Bulgaristan'ın 2012 yılında Rusya'dan yapmış olduğu toplam mal ithalatının %94'ünü 27. fasıla konu ürünlerin oluşturduğu önemli bir bulgu olarak kaydedilmektedir. Yaptırımların yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılından 2015 yılına geçişte, toplam mal ve GTİP-27 ithalatının yarı yarıya azaldığı görülmektedir. Yaptırımların mahiyetinin anlaşılması ve kapsam dışında kalan alanların kullanılarak ticarete devam edilmesi, 2017 itibarıyla ticaretin ivme kazanmasına yol açmış olsa da; ticaretin hacim olarak azaldığı açıkça izlenmektedir. Pandeminin de etkisi ile 2020 yılında Rusya'dan toplam mal ithalatının, belirlenen periyod içindeki en düşük nokta olan, 2 milyar dolar seviyesine gerilemiş olduğu gözlemlenmektedir. 2022 yılında yürürlüğe giren yaptırımların ardından yaklaşık 6 milyar dolar seviyesine çıkan toplam mal ithalatının önceki yıllara göre yükselişi dikkat çekmektedir. Aynı yıl GTİP-27 ithalatı da 5,6 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Ancak AB'nin ham petrol için boru hatları konusunda bağımlılığı olan üç ülkeye vermiş olduğu belirli süre ve belirli işlemler için muafiyete sahip ülkeler arasında yer alan Bulgaristan'ın bu ithalatının istisna kapsamına girmesi mümkün olabileceğinden başkaca bir yorum yapılamamaktadır. 2023 yılına bakıldığında ise ithalatın neredeyse yarı yarıya azaldığı görülmektedir.

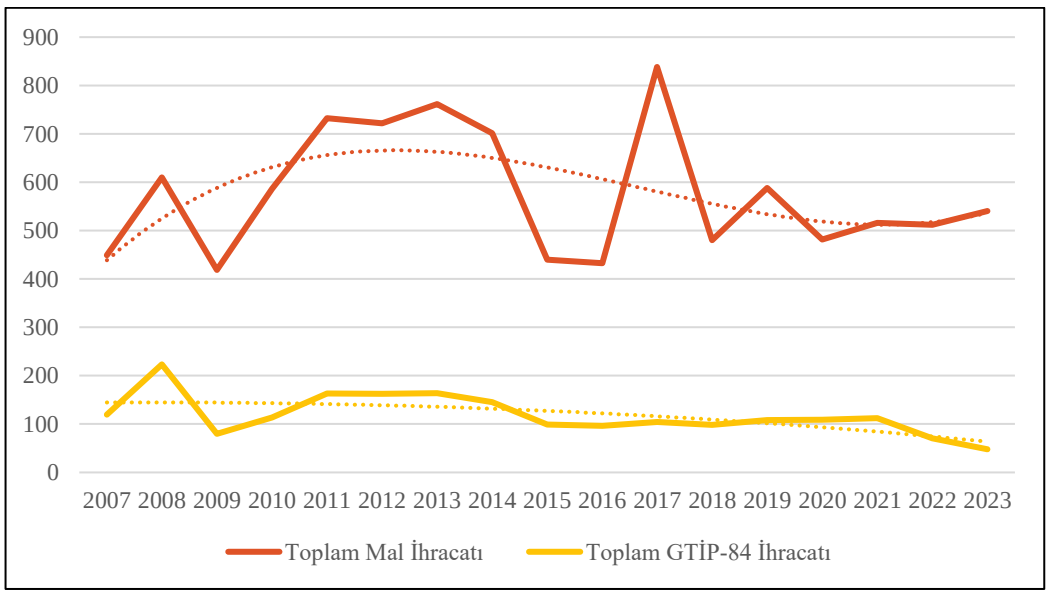

Şekil 26. Bulgaristan'ın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 27'de Bulgaristan'ın Rusya'ya yapmış olduğu, 84. fasıla konu ürünlere ait ihracat eğilimi yıl bazında gösterilmektedir. Bulgaristan'ın Rusya'ya toplam mal ve GTİP-84 ihracatının beklendiği üzere azalış eğiliminde olduğu görülmektedir. Belirlenen yıllar arasında Bulgaristan'ın Rusya'ya toplam mal ihracatında zirve yaptığı yıl, yaklaşık 800 milyon dolar ile 2017 yılı olarak kaydedilmektedir. 2014 yılında uygulanmaya başlanan sektörel yaptırımların ardından görülen bu yükselişin hangi fasıla konu mallar için yaşandığının önemli olduğu düşünüldüğünden detaylarına bakılmış olup, yaklaşık 375 milyon dolarlık ihracatın 73. fasıla konu ürünler, yani demir veya çelikten eşya olduğu görülmektedir. 2017 yılı için Rusya'ya yapılan GTİP-84 ihracatının ise yaklaşık 100 milyon dolar seviyesinde gerçekleştiği kaydedilmektedir.

AB ülkeleri arasında yaptırımların kaldırılması yanlısı bir imaja sahip Bulgaristan'ın toplam mal ihracatı ufak iniş çıkışlarla azalış trendinde olsa da, Şubat 2022'de uygulanmaya başlanan kapsamlı yaptırımların ardından dahi 500 milyon doların altına inmediği gözlenmektedir.

Şekil 27. Bulgaristan'ın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

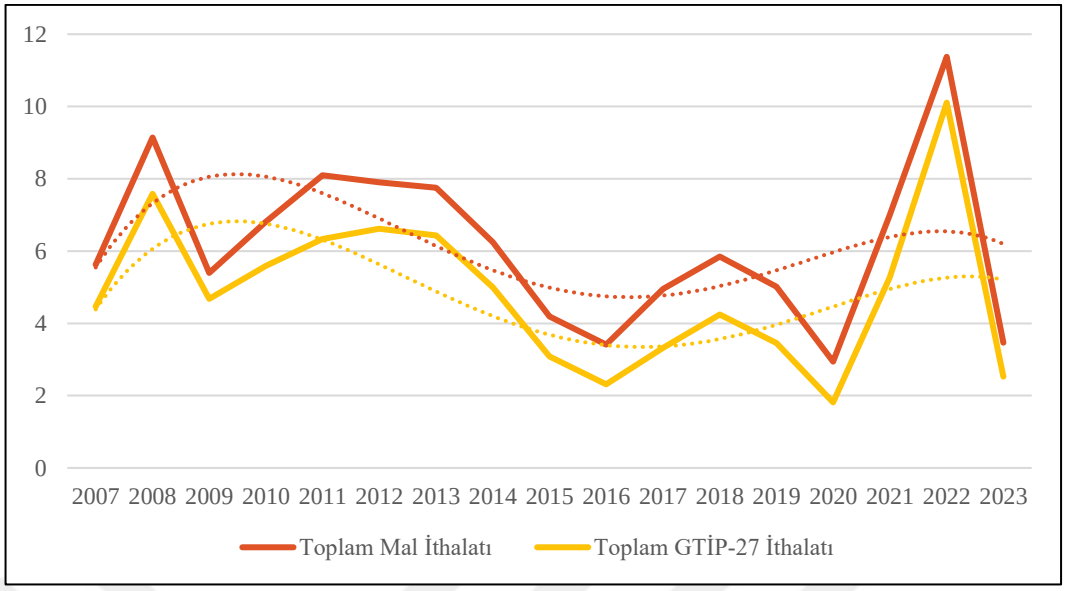
Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

2007-2023 yılları arasında Bulgaristan'ın Rusya'ya GTİP-93 ihracatı bulunmamaktadır. Yaptırımların özü ve amacı açısından özellikle 2014 yılı sonrası ihracat olmamasının önemli bir bulgu olduğu düşünülmektedir.

5.3.5. Çek Cumhuriyeti

Şekil 28'de, 2007-2023 yılları arasında Çek Cumhuriyet'inin Rusya'dan toplam mal ithalatı ve GTİP-27 ithalatı uluslararası yaptırımlar bağlamında incelenmektedir. Toplam mal ithalatı ve GTİP-27 ithalatının aşağı yönlü seyri ile önemli olduğu düşünülen noktalar değerlendirilmektedir.

2007-2023 yılları arasında Çek Cumhuriyeti'nin tüm dünyadan GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı ortalama %41'dir. Rusya'nın, bu ülke için önemli bir enerji hammaddesi ithalatçısı konumunda olduğu söylenebilmektedir. GTİP-27 ithalatı, Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %79'unu oluşturmaktadır. Belirlenen periyod içinde değerlendirildiğinde aşağı yönlü izlenen toplam mal ve GTİP-27 ithalatı, 2022 yılında tepe noktayı 11,3 milyar dolar ile görmüştür. Bu ihracatın yaklaşık 10 milyar dolarının, 27. fasıla konu ürünlerden oluştuğu görülmektedir. Şubat 2022 sonrası uygulanmaya başlayan yaptırımlar ile ham petrol ithalatı tamamen yasaklansa da, belirli bir dönem için Çek Cumhuriyeti'nin de aralarında bulunduğu boru hattı bağımlılığı olan üç ülkeye belirli ürün ve işlemler için geçici muafiyet tanınmıştır. Söz konusu ticaretin muafiyet kapsamında olup olmadığı bilinmemektedir. Ancak 27. fasıl ürünlerin alt pozisyon koduna bakıldığında GTİP-2710 yani; petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar, esas unsur olarak, ağırlık itibariyle %70 veya daha fazla petrol yağları veya bitümenli minerallerden, elde edilen yağları içeren ve tarifenin başka yerinde, belirtilmeyen veya yer almayan müstahzarlar, atık yağları içeren ürünler olduğu görüldüğünden, söz konusu ticaretin bu muafiyeti doğrular nitelikte olduğu düşünülmektedir.

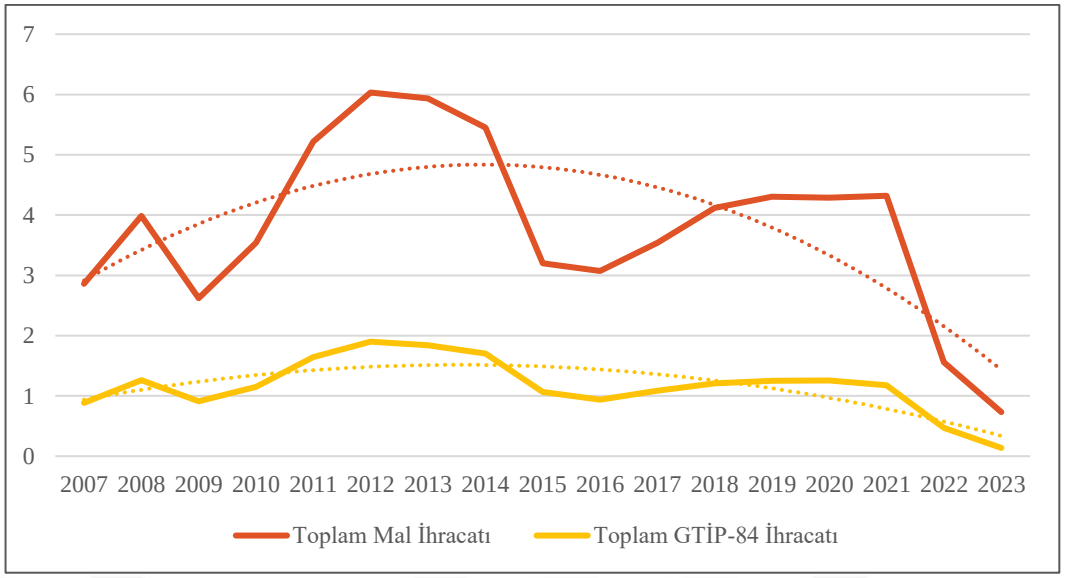

Şekil 28. Çek Cumhuriyeti'nin Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 29'da, Çek Cumhuriyeti'nin Rusya'ya 2007-2023 yılları arasındaki toplam mal ve GTİP-84 ihracatının yıllara göre trendi gösterilmektedir. Trendin aşağı yönlü seyrinde yaptırımların da etkisi olduğu düşünülmektedir. Belirtilen yıllar arasında Rusya'ya toplam mal ihracatında GTİP-84 ürünlerinin payı %30 olarak görülmektedir.

2012 yılı Çek Cumhuriyeti'nin Rusya'ya toplam mal ihracatında en yüksek noktaya ulaştığı yıl olup, yaklaşık 6 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı yıl GTİP-84 ihracatının da tepe noktaya ulaştığı yıl olup, yaklaşık 1,9 milyar dolar olarak kayıtlara geçtiği görülmektedir. Şubat 2022 yaptırımlarının da etkisiyle 2023 yılında Rusya'ya toplam mal ihracatı belirlenen yıllar arasındaki en alt nokta olan yaklaşık 700 milyon dolar seviyesine inmiştir. Aynı yıl GTİP-84 ihracatı da dip noktayı görerek, yaklaşık 137 milyon dolara düşmüştür. Çek Cumhuriyet'inin Rusya'ya olan ihracatında özellikle 2014 sonrası düşüş eğilimine girmesinin sebeplerinden birinin de Rusya'nın misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olduğu düşünülmektedir.

Şekil 29. Çek Cumhuriyeti'nin Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

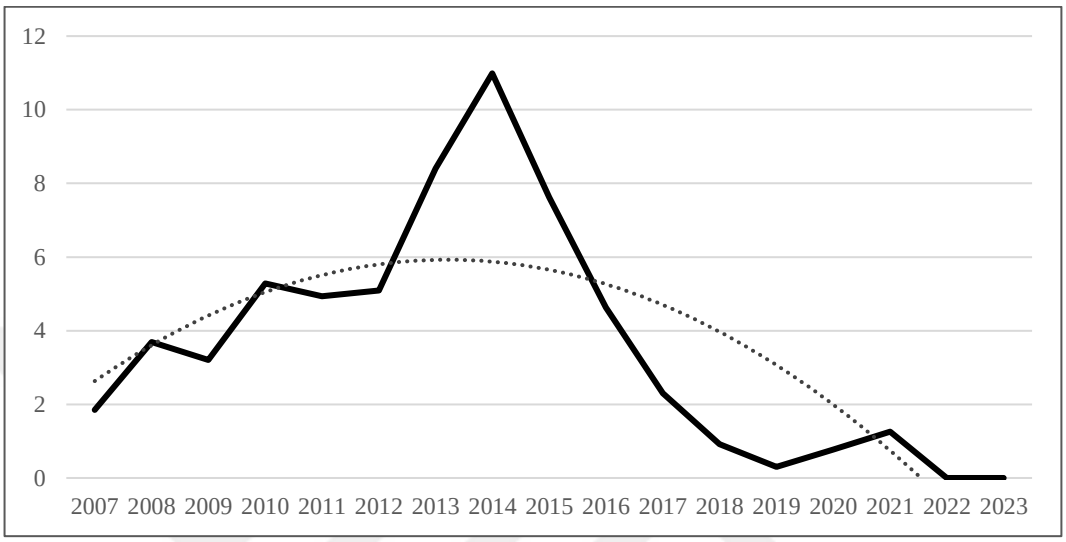
Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 30'da, Çek Cumhuriyeti'nin Rusya'ya GTİP-93 ihracatı gösterilmektedir. AB'nin Rusya'ya 2014 yılında uygulamaya başlamış olduğu silah ambargosunun etkilerini irdelemek amacıyla GTİP-93 ihracatı değerlendirmeye dahil edilmektedir.

Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatının 2007-2021 yılları arasında toplam 61 milyon dolar olup, AB ülkeleri arasında büyük paya sahip olduğu görülmektedir. 2022 ve 2023 yıllarında beklenen doğrultuda Rusya'ya herhangi bir satış gerçekleştirilmemiştir.

Belirlenen periyod içinde zirve yapan yıl olarak Kırım'ın ilhak edildiği ve ambargonun yürürlüğe girdiği 2014 yılının görülmesi kayda değer olarak nitelendirilmektedir. 2014 yılı haricinde dikkat çeken farklı bir eğilim görülmemektedir. 2014 yılı analiz edildiğinde toplam 11 milyon dolar civarında GTİP-93 ihracatı yapıldığı tespit edilmektedir. Bu ihracatın yaklaşık %57'sinin GTİP-9303 pozisyon koduna, yaklaşık %24'ünün ise GTİP-9306 pozisyon koduna ait mallar olduğu görülmektedir. GTİP-9303, yani diğer ateşli silahlar (spor amaçlı av tüfekleri, vb.) ile ilgili kod olup bu bulgu, söz konusu ihracatın askeri kullanım amaçlı silah ve bununla ilgili materyal dışında kaldığı anlamına gelmektedir. GTİP-9306 ise bomba, torpido, mayın, güdümlü mermiler vb. harp mühimmatı aksam ve parçaları, fişekler, mermi ve diğer mühimmat

ürünleri olduğundan ambargo kapsamına girebileceği düşünülmektedir. Ancak, söz konusu ihracatın herhangi bir lisans ya da istisna kapsamında gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmediğinden yaptırım ihlâli olup olmadığına dair net bir yorum yapılamamaktadır.

Şekil 30. Çek Cumhuriyeti'nin Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

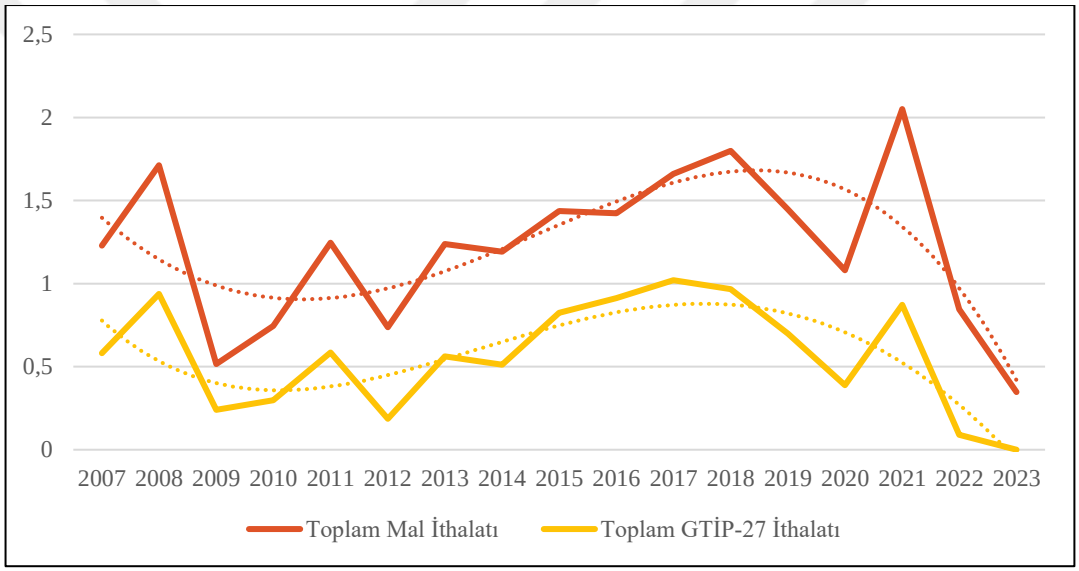
Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.6. Danimarka

Şekil 31'de Danimarka'nın Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında gerçekleştirdiği toplam mal ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre eğilimi değerlendirilmektedir. Belirlenen yıllar arasında toplam mal ithalatı hafif artış trendindeyken, GTİP-27 ithalatı hafif azalış trendinde olduğu görülmektedir. 2021 yılı, toplam mal ithalatında en dikkat çekici yıl olarak göze çarptığından ayrıca ele alınmaktadır.

Danimarka'nın 2007-2023 yılları arasında tüm dünyadan toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ortalaması yaklaşık %9 olarak hesaplanmıştır. 2007-2023 yılları arasında Rusya'dan GTİP-27 ithalatının, Rusya'dan toplam mal ithalatı içindeki payına bakıldığında ortalama %47'sini GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi en belirgin artışın Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun hemen öncesinde, yani, 2021 yılında yaşandığı görülmektedir. 2020 yılında pandeminin de etkisiyle 1 milyar dolar olan toplam mal ithalatı, 2021 yılına bakıldığında yaklaşık iki katına çıkarak 2 milyar dolar seviyesinde izlenmektedir. 2022 yılında Danimarka'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının sadece %10'luk kısmı GTİP-27 ithalatı olup, en büyük oran olan %63'lük paya sahip ithalatını GTİP-72, yani, demir ve çelik ürünlerinin oluşturduğu görülmektedir. 2023 yılında ise toplam mal ithalatı çarpıcı bir düşüşle yaklaşık 350 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. 27. fasıla konu ürünler de yaklaşık 90 milyon dolara düşmüştür. Danimarka'nın 2023 yılında Rusya'dan GTİP-27 ithalatı bulunmamaktadır.

Şekil 31. Danimarka'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

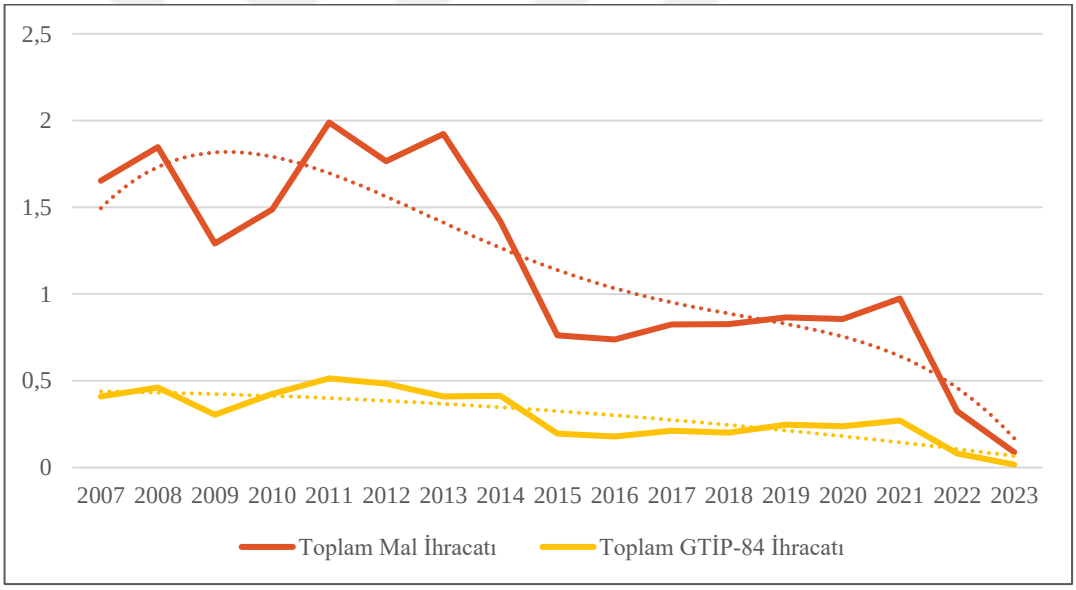
Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 32'de Danimarka'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat trendi gösterilmektedir. Rusya'ya toplam mal ve GTİP-84 ihracatının beklendiği gibi düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir.

Belirlenen yıllar arasında Danimarka'nın Rusya'ya ihracatında zirve yaptığı yıl, yaklaşık 2 milyar dolar ile 2011 yılı olarak kaydedilmektedir. 2011 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Danimarka'nın payının %1'in altında olduğu

gözlemlenmektedir. 2007-2023 yılları arasında Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek seviye 2011 yılında görülmüş olup, yaklaşık 500 milyon dolarlık bir ticaret yapıldığı ve Danimarka'nın Rusya'ya GTİP-84 ihracatının, Rusya'ya toplam mal ihracatındaki payının ise yaklaşık %26 olduğu gözlemlenmektedir.

Sektörel yaptırımların başladığı 2014 yılı itibarıyla ithalatta olduğu gibi ihracatta da sert düşüş yaşandığı görülmektedir. Toplam mal ihracatı 2022 Rusya yaptırımlarının ardından 2023 yılında belirlenen periyod içindeki en dip nokta olan 88 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. Aynı yıl, GTİP-84 ihracatı ise yaklaşık 17 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Toplam mal ihracatındaki bu azalış trendinin sebeplerinden birinin de Rusya'nın AB ülkelerine misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği düşünülmektedir.

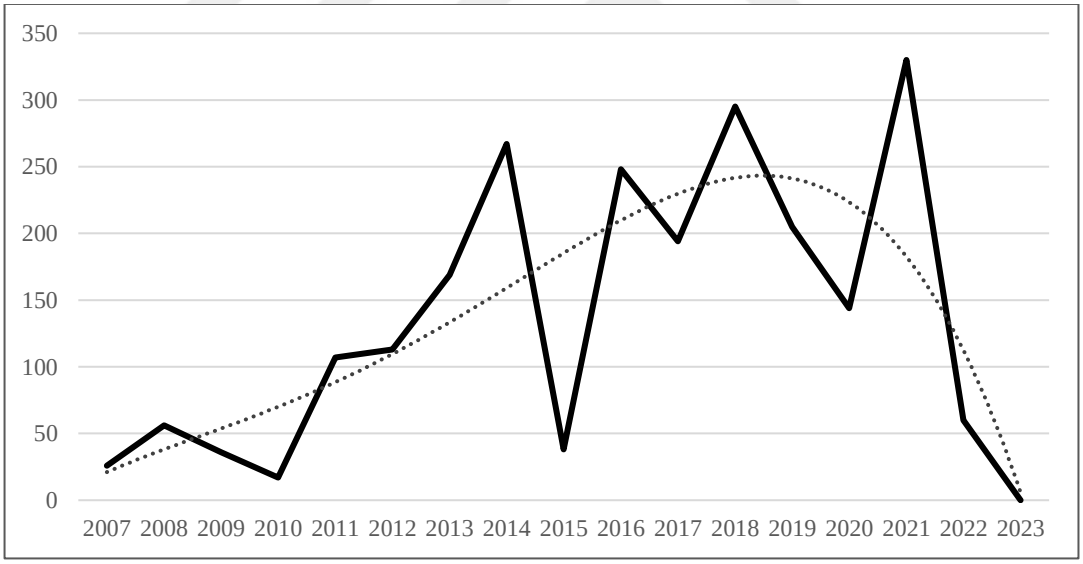

Şekil 32. Danimarka'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 33'te, Danimarka'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatı gösterilmektedir. AB'nin Rusya'ya 2014 yılında uygulamaya başlamış olduğu silah ambargosunun etkilerini görebilmek için GTİP-93 ihracatı değerlendirmeye dahil edilmektedir.

Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı 2007-2023 yılları arasında toplam 2,3 milyon dolar tutarında gerçekleşmiştir. Kırım'ın ilhakı ve yaptırımların ilk yürürlüğe girdiği yıl olan 2014 yılında 267 bin dolar tutarında ihracat gerçekleşirken, ihracatın 2015 yılında sert düşüş ile 38 bin dolara kadar gerilediği görülmektedir. Diğer ticaret değerlerine göre büyük bir hacimde olmasa dahi belirlenen periyod içinde zirve yaptığı yıl Ukrayna'ya askeri operasyon öncesi yıl olan 2021 yılıdır. 330 bin dolarlık GTİP-93 ihracatının pozisyon koduna bakıldığında bu ihracatın neredeyse tamamına yakını olan 320 bin dolarlık ihracatın, 9304 ve 9306 pozisyon kodlarına ait olduğu görülmektedir. GTİP-9306 bomba, torpido, mayın, güdümlü mermiler vb. harp mühimmatı aksam ve parçaları, fişekler, mermi ve diğer mühimmat ürünleri, GTİP-9304 ise diğer silahlar (yaylı, havalı veya gazlı tüfek ve tabancalar, vuruş sopaları vb.) anlamına gelmektedir. Söz konusu ihracatın herhangi bir lisans ya da izin dahilinde gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmediğinden yaptırım ihlâli olup olmadığına dair bir değerlendirme yapılamamaktadır.

Şekil 33. Danimarka'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.7. Estonya

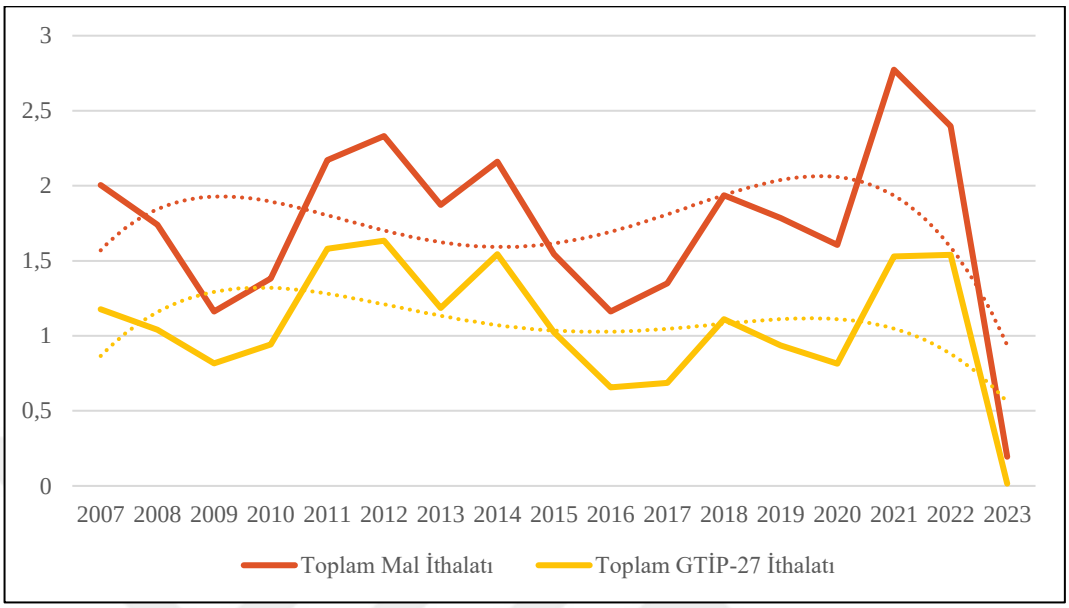
Şekil 34'te Rusya ile sınıra sahip bir Baltık ülkesi olan Estonya'nın Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında gerçekleştirdiği toplam mal ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre trendi gösterilmektedir. Belirlenen yıllar arasında toplam mal ve GTİP-27 ithalatının hafif azalış trendinde olduğu gözlemlenmektedir. Estonya'nın, 2004 yılında AB üyeliğine kabul edilen ve Rusya ile geçmişe dayalı sağlam ticaret ortaklığı olan bir ülke olduğu bilinmektedir.

2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatının en yüksek seviyeye ulaştığı yıl 2012 yılı olup, yaklaşık 2,4 milyar dolarlık ticaret ile dikkat çekici bulunmaktadır. Estonya'nın 2007-2023 yılları arasındaki toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ortalaması yaklaşık %39 olup, Rusya'nın önemli bir paya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Estonya'nın Rusya'dan GTİP-27 ithalatının, toplam mal ithalatı içindeki payına bakıldığında ise 2007-2023 yılları arasında ortalama %62'sine karşılık geldiği görülmektedir. Bu oran Rusya'nın, enerji hammaddeleri açısından Estonya için önemli bir partner olduğunun göstergesi olarak düşünülmektedir.

Belirlenen periyod içinde en yüksek tutarlı GTİP-27 ithalatı 2014 yılında yaklaşık 1,5 milyar dolar tutarında gerçekleşmiştir. 2014 yılında uygulanan sektörel yaptırımlar sonrasında, belirgin bir düşüş yaşanan ilk yıl 2015 yılı olduğu gözlemlenmektedir. Estonya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatı bir önceki yıla göre yaklaşık %28 oranında azalmış olup, GTİP-27 ithalatı da yaklaşık %33 oranında düşmüştür. En belirgin artışın ise 2021 yılında yaşanmıştır. 2020 yılında pandeminin de etkisi ile 1,6 milyar dolar olarak gerçekleşen toplam mal ithalatı, 2021 yılında 2,7 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Toplam mal ithalatının yaklaşık %40'ını GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir.

2022 Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun ardından uygulanmaya başlanan kompleks yapıdaki yaptırımların etkisi ile en dramatik düşüş gerçekleşmiş olup, 2022 yılında 2,4 milyar kaydedilen toplam mal ithalatı, 2023 yılında 194 milyon dolar seviyesine inmiştir. 27. fasıla konu ürünler de benzer şekilde 1,5 milyar dolar seviyesinden, 15 milyon dolara düşmüştür. Estonya'nın 2016 yılı itibarıyla GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payını azaltmaya yönelik küçük adımlar attığı görülmektedir. Ancak, 2023 yılında Estonya'nın tüm dünyadan toplam GTİP-27 ithalatına

bakıldığında bir önceki yıla kıyasla yaklaşık %55 oranında azaldığı da önemli bir not olarak eklenmektedir.

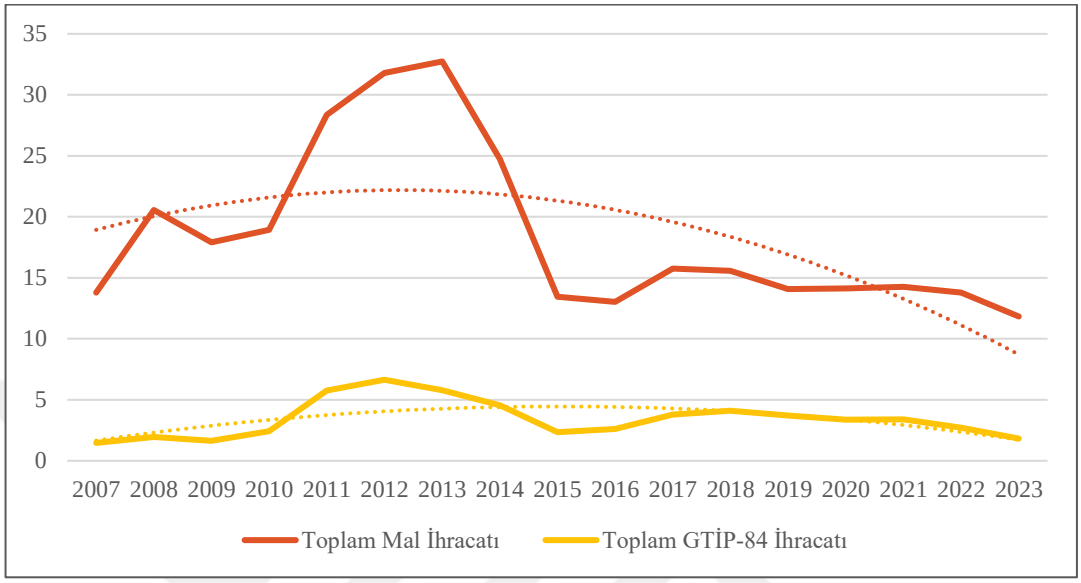
Şekil 34. Estonya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Estonya'nın Rusya'ya sınırı olması da dikkate alınarak Şekil 35'te toplam mal ihracatı ile askeri son kullanımı olabilecek mekanik cihazlar ve aletler ile nükleer reaktörleri içeren mal grubu olan 84. fasıl ihracat trendi yıl bazında gösterilmektedir. Estonya-Rusya ticaretinin düşüş eğiliminde olması, yaptırımlar sonrası beklenen bir etki olarak göze çarpmaktadır.

Belirlenen yıllar arasında, Rusya'ya toplam mal ihracatında zirve yaptığı yıl, yaklaşık 3,2 milyar dolar ile 2013 yılı olarak kaydedilmektedir. 2014 yılında uygulanmaya başlanan sektörel yaptırımların ardından düşüşe geçen toplam mal ihracatı 2017 yılında hafif artış eğilimine geçse de diğer AB ülkelerine nazaran yüksek hacimde gerçekleştiği gözlemlenmektedir. 2023 yılında dahi 1 milyar doların altına inmeyen mal ihracatının en büyük kalemlerini sırasıyla GTİP-15 yani, hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar ve bunların parçalanma ürünleri, hazır yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar; GTİP-18 yani kakao ve kakao müstahzarları ile GTİP-84 nükleer reaktörler, kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler ve bunların aksam ve

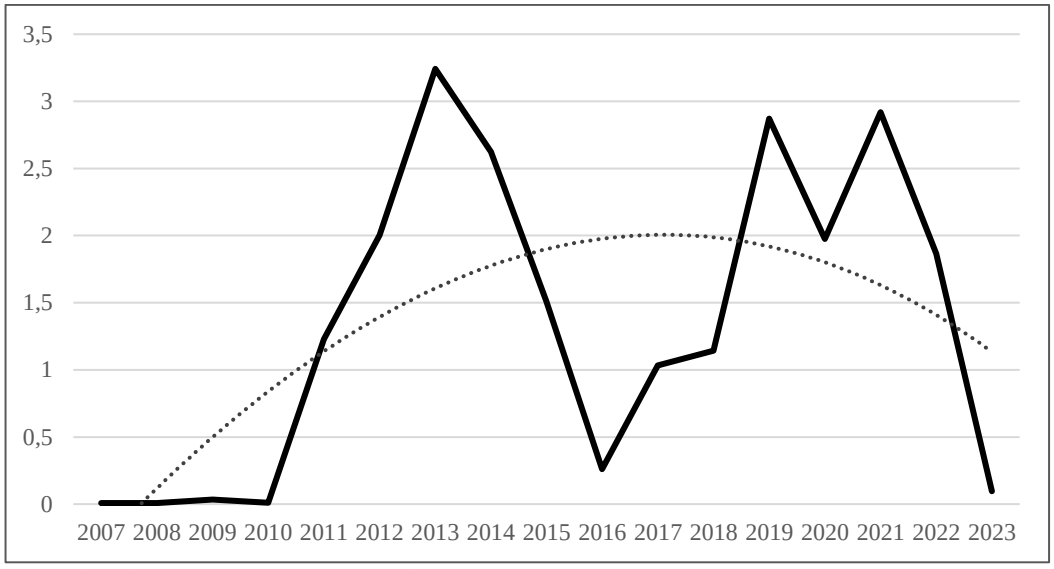
parçalarına dair mal grupları oluşturmaktadır. Estonya'nın Rusya'ya olan ihracatındaki azalış trendinin sebeplerinden birinin de Rusya'nın misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 35. Estonya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

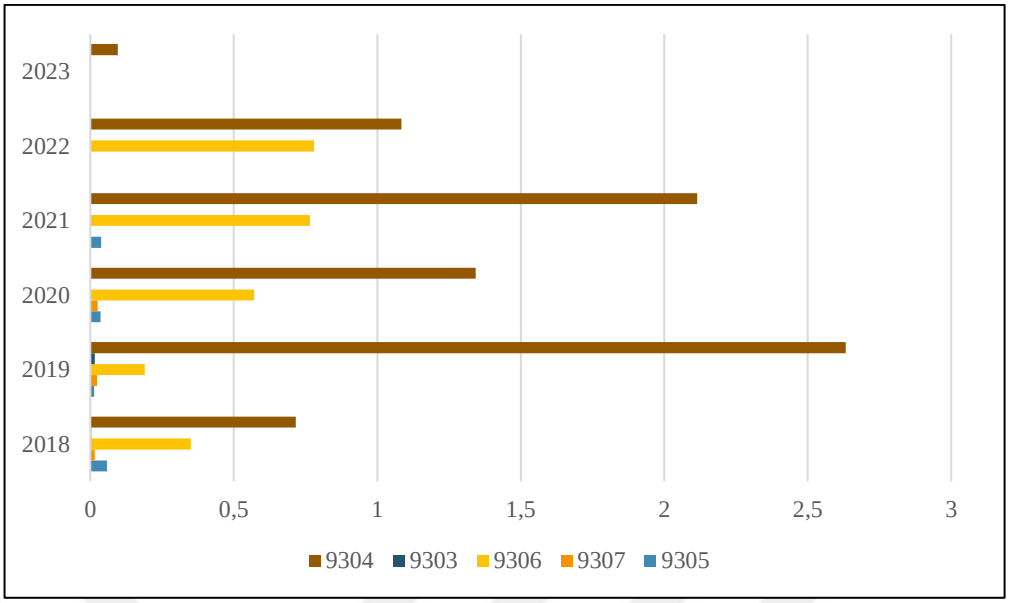
Şekil 36'da görüldüğü üzere, 2007-2023 yılları arasında Estonya'nın Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı beklenenin aksine artış eğilimindedir. 2013 yılında 3,2 milyon dolar ile söz konusu periyod içindeki en yüksek noktaya ulaşan GTİP-93 ihracatının, tarih olarak 2014 yılında Kırım'ın ilhakından önce gerçekleşmiş olması dikkat çekmektedir. 2014 itibarıyla uygulanmaya başlanan silah ambargosunun da etkisiyle belirgin bir düşüş gösteren ihracatın 2017 itibarıyla tekrar canlanması ve 2022 savaşından önceki yıl olan 2021 yılında, ikinci en yüksek noktayı görerek yaklaşık 3 milyon dolar olarak kayıtlara geçmesi önemli bir not olarak düşülmektedir. Toplam mal ihracatının azalış eğiliminde olmasına rağmen GTİP-93 ihracatının yükselişi dikkat çekici nitelikte olduğundan bu ihracat Şekil 37'de GTİP pozisyon numaralarına göre incelenmektedir.

Şekil 36. Estonya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Yapılan ihracatın askeri amaçlı olup olmadığına dair bir kontrol olarak GTİP kodunun pozisyon numaralarına bakılmaktadır. 2018-2021 yılları arasındaki ihracat dikkat çekici görüldüğünden kırılım Şekil 37'de bu yıllar arasında incelenmektedir. Estonya'nın Rusya'ya yapmış olduğu GTİP-93 ihracatında en büyük pay GTİP-9304, yani, diğer silahlar (yaylı, havalı veya gazlı tüfek ve tabancalar, vuruş sopaları vb.) ürün grubundadır. İkinci büyük pay ise GTİP-9306, yani, bomba, torpido, mayın, güdümlü mermiler vb. harp mühimmatı aksam ve parçaları, fişekler, mermi ve diğer mühimmat ürünlerine ait olduğundan ambargo kapsamına girebileceği düşünülmektedir. 2021 yılında yapılan toplam 3 milyon dolarlık ihracatın yaklaşık 2 milyon dolarının GTİP-9304 ürün grubuna ait olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu ihracat ile ilgili AB'den gerekli izinlerin alınıp alınmadığı veya istisna kapsamında değerlendirilip değerlendirilmediği bilinemediğinden konuyla ilgili kesin yorumda bulunmak, yani yaptırım ihlâli olduğunu söylemek mümkün değildir. Fakat silah ambargosu devam ederken bu ihracatın artış eğiliminde olması önemli bir bulgu olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 37. Estonya'nın Rusya'ya Pozisyon Numaralarına Göre GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2018-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.8. Finlandiya

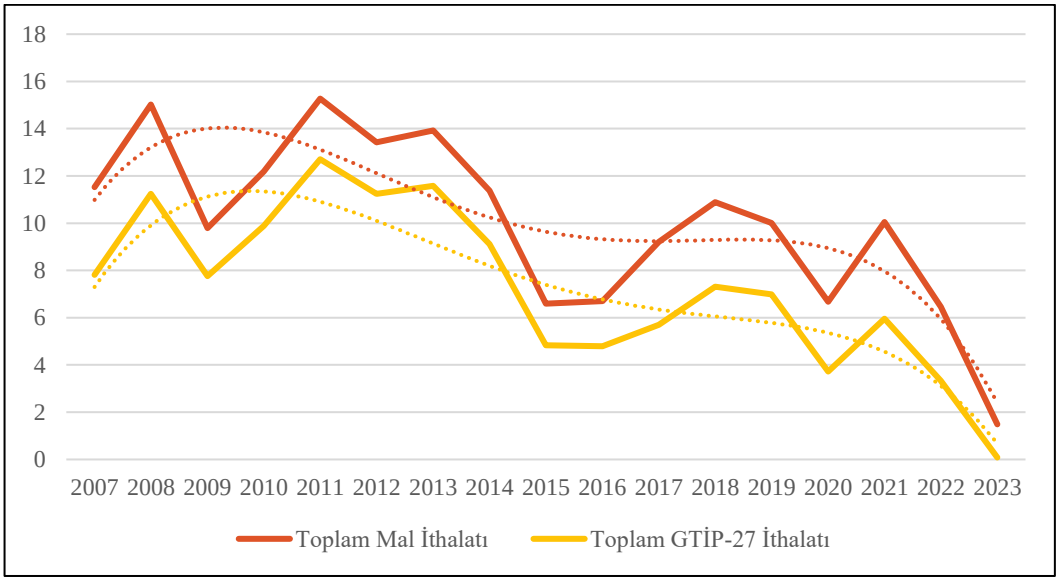
Şekil 38'de Finlandiya'nın başlıca ticaret ortaklarından biri olan Rusya ile ticaretinin 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatı açısından yıllara göre seyri izlenmektedir. Genel bakışta ithalatın aşağı yönlü trendi olduğu görülmektedir. Finlandiya'nın Rusya'dan ithalatını ağırlıklı olarak enerji ürünlerinin oluşturduğu açıkça gözlemlenmektedir. Söz konusu ticaretin öneminin artmasındaki etkenler arasında iki ülkenin coğrafi yakınlığı ve sınır komşusu olmasının da payı olduğu düşünülmektedir.

Finlandiya'nın toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı oldukça yüksek bir orandadır. Yıllara göre sırasıyla Rusya'nın payı 2007 yılında %69,8; 2008 yılında %69,4; 2009 yılında %76,7; 2010 yılında %78,5; 2011 yılında %69,9; 2012 yılında %67,3; 2013 yılında %65,3; 2014 yılında %57,6; 2015 yılında %57,9; 2016 yılında %61,9; 2017 yılında %60,1; 2018 yılında %60; 2019 yılında %63; 2020 yılında %52,2; 2021 yılında %50; 2022 yılında %17,2 ve 2023 yılında %0,7 olarak hesaplanmıştır.

Yukarıda hesaplanan oranlar Rusya'nın, Finlandiya için enerji ürünleri ithalatında oldukça önemli bir ticaret partneri olduğunu göstermektedir. 2007-2023 yılları

ortalamasına bakıldığında Finlandiya'nın tüm dünyadan 27. fasıla konu ürün grubu ithalatında Rusya'nın payı %57 olarak hesaplanmaktadır. Ayrıca 2007-2023 yılları ortalaması alındığında Finlandiya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %73'ünü GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir. Belirlenen yıllar arasında, 2011 yılı hem toplam mal ithalatı hem de GTİP-27 ithalatında en yüksek hacimlerin görüldüğü yıl olarak kaydedilmektedir. Finlandiya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 15 milyar dolar, toplam GTİP-27 ithalatı ise yaklaşık 13 milyar dolar olarak gerçekleştiği gözlemlenmektedir.

Sektörel yaptırımların yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılından sonra, yani 2015 yılında, belirgin düşüş gösteren toplam mal ithalatı 2017 yılı itibarıyla ivme kazanmaktadır. 2020 yılında, pandeminin de etkisiyle azalarak 6,6 milyar dolar seviyesine gerileyen toplam mal ithalatının, 2021'de tekrar yükseldikten sonra, 2022 yılı Şubat ayında yürürlüğe girmeye başlayan yaptırımların ardından tekrar aşağı yönlü hareket ettiği görülmektedir. Toplam mal ithalatının, söz konusu yıllar arasında en düşük seviyeye 2023 yılında gelmiş olup, buna rağmen 1 milyar doların altına düşmediği görülmektedir. 2023 yılında Finlandiya'nın Rusya'dan gerçekleştirmiş olduğu toplam mal ithalatının yaklaşık %84'ünü 75. fasıla konu olan nikel ve nikelden eşya ürün grubu oluşturmaktadır.

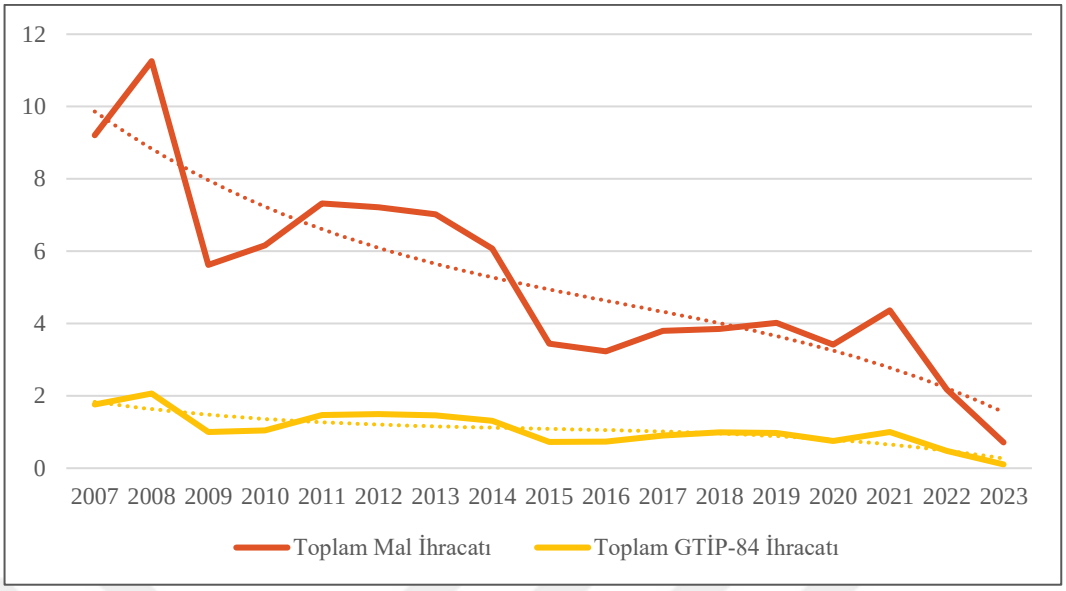
Şekil 38. Finlandiya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Finlandiya'nın Rusya ile olan ticareti diğer ülkelerle olan ticaretinden farklılık göstermektedir. Özellikle ihracatta, bu farklılığa yol açan faktörlerden birinin, Rusya'nın konumu ve yakınlığı olduğu düşünülmektedir. Rusya, özellikle sektörel yaptırımlar öncesi Fin şirketleri için çok önemli bir ihracat odağı haline gelmiştir (Anker, vd., 2009:31). Şekil 39'da 2007-2023 yılları arasında Finlandiya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ile GTİP-84 ihracatının yıllara göre trendi gösterilmektedir. Trend yaptırımların da etkisiyle aşağı yönlü seyretmektedir.

2008 yılı Finlandiya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatında en yüksek noktaya ulaştığı yıl olup, yaklaşık 11 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı yıl GTİP-84 ihracatının da tepe noktaya ulaştığı yıl olup, yaklaşık 2 milyar dolar olarak kayıtlara geçtiği görülmektedir. 2008'in ikinci yarısında başlayan finansal krizin etkileri ve sonrasındaki gelişmeler sebebiyle 2009 yılında bir önceki yıla göre Finlandiya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı yarı yarıya azalmıştır. Daha sonra toparlanmaya başlayan ihracat 2013 yılında tekrar 7 milyar dolar seviyesine çıksa da sektörel yaptırımların ardından 2015 yılında 3,4 milyar dolar seviyesine gerilediği gözlemlenmektedir.

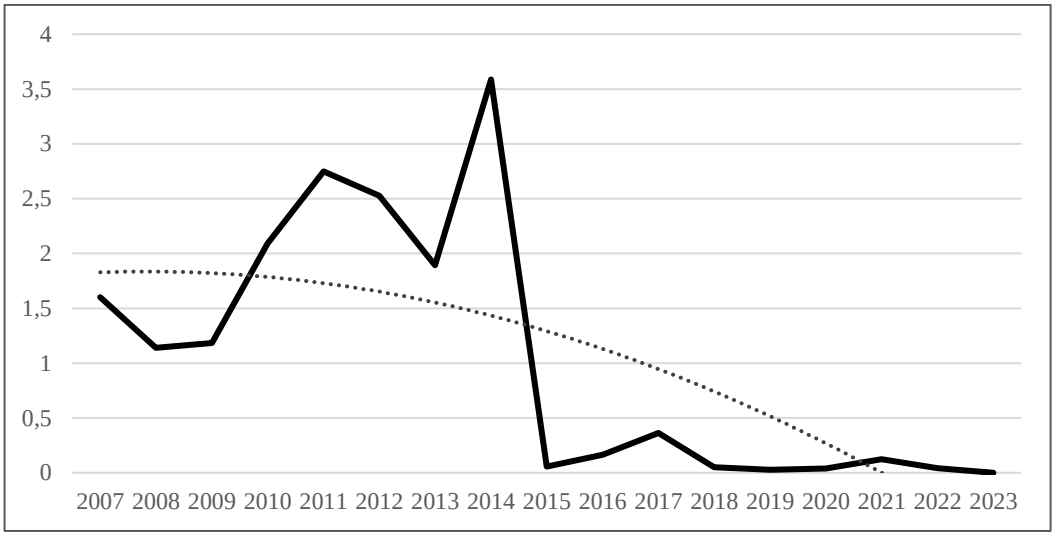
2023 yılında ise Rusya'ya toplam mal ihracatı belirlenen yıllar arasındaki en alt düzey olan 700 milyon dolar seviyesine inmiştir. Aynı yıl GTİP-84 ihracatı da dip noktayı görerek, yaklaşık 100 milyon dolara düşmüştür. 2023 yılında Finlandiya'nın Rusya'ya yapmış olduğu en önemli ihracat kalemi, toplam mal ihracatının yaklaşık %47'sini oluşturan 74. fasıla konu ürün grubu olan bakır ve bakırdan eşya ürünleridir. AB tarafından bakır ürünlerinin Rusya'ya ihracatına getirilen kısıtlamalar Aralık 2023'te yürürlüğe girdiğinden, bu ihracatın yaptırım ihlâline konu olma olasılığının oldukça düşük olduğu değerlendirilmektedir. Bununla birlikte ihracattaki azalış trendinin sebeplerinden birinin Rusya'nın misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 39. Finlandiya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 40'ta Finlandiya'nın Rusya'ya yapmış olduğu GTİP-93 ihracatının yıllara göre trendi yer almaktadır. Genel trend aşağı yönlü olsa dahi 2014 yılı ihracatı 3,5 milyon dolar olarak kaydedildiğinden ve Kırım'ın ilhakı da aynı yıl gerçekleştiğinden dikkat çekici bir unsur olarak not edilmektedir. Söz konusu GTİP-93 ihracatının askeri amaçlı olup olmadığına dair bir detay bir kontrol olarak, ilgili GTİP kodunun pozisyon numaralarına bakılmaktadır. Bu ihracatın yaklaşık 1,6 milyon dolarının GTİP-9303, yani diğer ateşli silahlar (spor amaçlı av tüfekleri, vb.) ihracatı olduğu görülmektedir. Bu bulgu, söz konusu ihracatın askeri kullanım amaçlı silah ve bununla ilgili materyal dışında kaldığı anlamına gelmektedir. Yaklaşık 1,4 milyon dolar tutarındaki ihracat ise GTİP-9306 yani, bomba, torpido, mayın, güdümlü mermiler vb. harp mühimmatı aksam ve parçaları, fişekler, mermi ve diğer mühimmat ürünleri olduğundan ambargo kapsamına girebileceği düşünülmektedir. Bu ihracatın AB regülasyonlarına göre muafiyet kapsamında olup olmadığı bilinmediğinden, yaptırım ihlâli açısından yorum yapılması uygun görülmemektedir. Son olarak Rusya'ya 2023 yılında GTİP-93 ihracatı yapılmadığı görülmektedir.

Şekil 40. Finlandiya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.9. Fransa

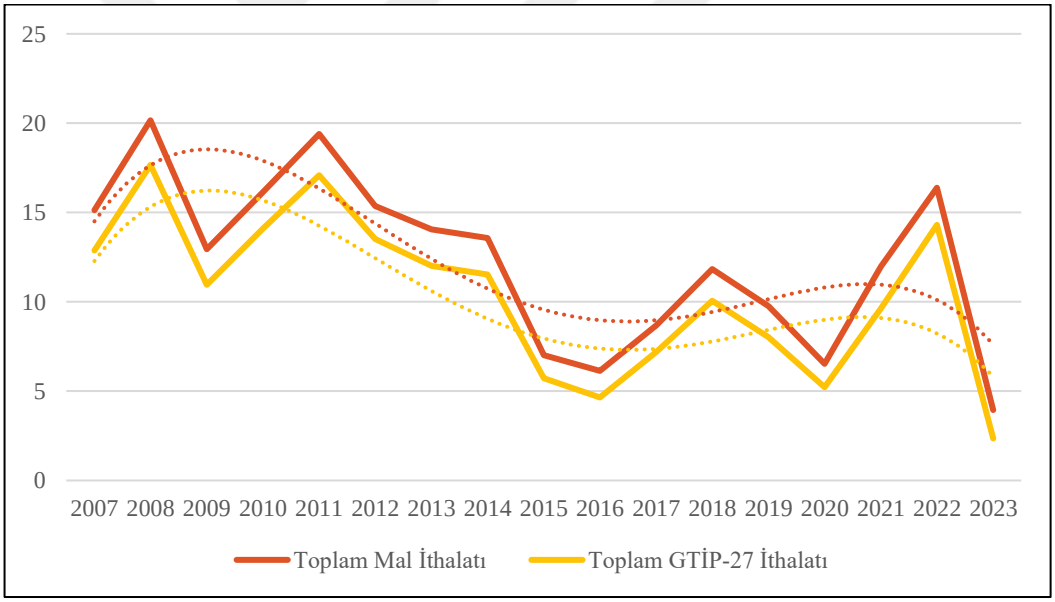
Şekil 41'de, AB üye devletleri arasında en büyük ekonomiye sahip devletlerden biri olan Fransa'nın Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre, özellikle yaptırımların uygulanmaya başlandığı 2014 yılından sonra aşağı yönlü seyrettiği görülmektedir.

Sektörel yaptırımların yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılına bakıldığında, Fransa'nın Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 13,5 milyar dolar seviyesinde iken, bunun yaklaşık 11,5 milyar dolarını GTİP-27 ithalatı oluşturduğu görülmektedir. Dolayısıyla, 2014 yılı için bakıldığında, Fransa'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %85'ini 27. fasıla konu ürünler oluşturmaktadır. 2014 yılında Fransa'nın Rusya'dan yaklaşık 11,5 milyar dolarlık GTİP-27 ithalatı ise tüm dünyadan toplam GTİP-27 ithalatının yaklaşık %12'sini oluşturmaktadır. Bu, Rusya'nın Fransa'nın için özellikle enerji hammaddelerine konu ürünler özelinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Yaptırımların ilk yılının sona ermesiyle birlikte 2015 yılı rakamlarına bakıldığında, Fransa'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık 7 milyar dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. 2015 yılında Fransa'nın Rusya'dan GTİP-27 ithalatı ise yaptırımların ilk etkisiyle bir önceki yıla göre yarı yarıya azalarak yaklaşık 5,7 milyar

dolar olarak gerçekleşmiştir. Tüm dünyadan GTİP-27 ithalatı da buna paralel olarak bir önceki yıla göre %35 civarında azalarak yaklaşık 60 milyar dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. 2018 yılında Fransa'nın Rusya'dan toplam ithalatı tekrar yükselerek yaklaşık 12 milyar dolara çıkarken, bu ithalatın yaklaşık 10 milyar dolarının GTİP-27 ithalatı olduğu görülmektedir. Fransa'nın Rusya'dan 2018 yılında yapmış olduğu toplam mal ithalatının yaklaşık %85'ini enerji hammaddesi olan ürünleri içeren fasıl oluşturmaktadır.

Pandemi sonrası, özellikle 2022 yılında yaptırım öncesi rakamlara ulaşan toplam ithalat yaklaşık 16 milyar dolar kaydedilerek, 2022 yılında oldukça kompleks yapıda uygulanan yaptırımların etkisi ile 2023 yılında toplam mal ithalatı belirlenen periyod içindeki en düşük nokta olan 4 milyon dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. Toplam mal ithalatının yaklaşık %60'ını ise GTİP-27 ürünleri ithalatı oluşturmaktadır.

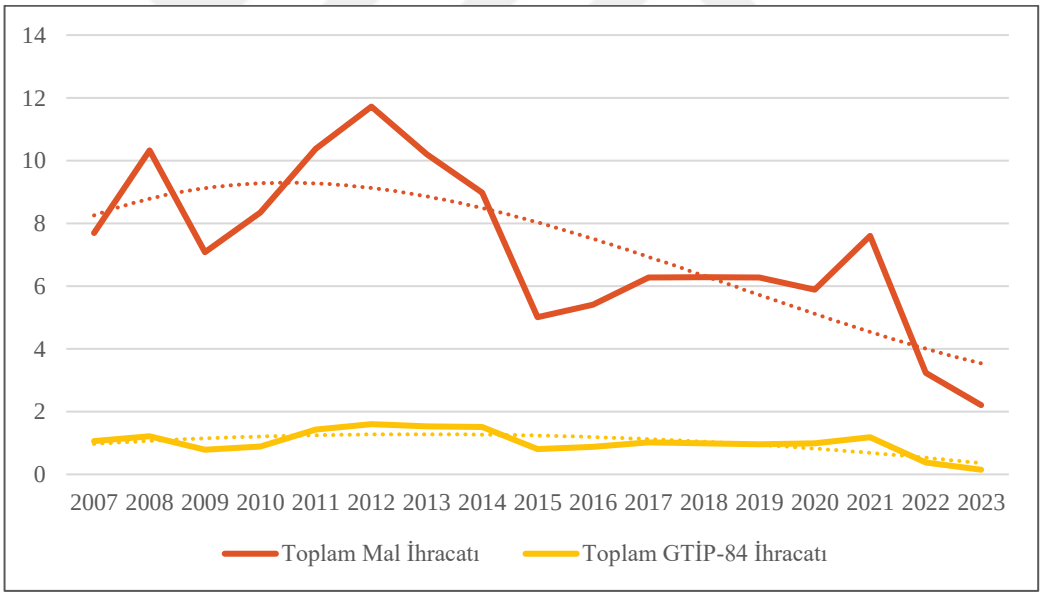
Şekil 41. Fransa'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 42'de Fransa'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat trendi yıl bazında gösterilmektedir. Rusya'ya toplam mal ihracatının beklendiği gibi düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir.

Belirlenen yıllar arasında, Fransa'nın Rusya'ya toplam mal ihracatında zirve yaptığı yıl 11,7 milyar dolar ile 2012 yılı olarak kaydedilmektedir. 2012 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Fransa'nın payı yaklaşık %3,7 olarak hesaplanmıştır. Fransa'nın Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında 2012 yılında yaklaşık 1,6 milyar dolarlık bir ticaret yapıldığı ve GTİP-84 ihracatının Rusya'ya toplam ihracatındaki payının yaklaşık %14 olduğu görülmektedir.

Sektörel yaptırımların başladığı 2014 yılı itibarıyla gerilemeye başlayan ihracat rakamlarının, 2016 itibarıyla hafif yükseliş eğilimi gösterdiği görülmektedir. 2022 Rusya yaptırımları ile birlikte toplam mal ihracatının, belirlenen periyod içindeki en düşük seviye olan 2 milyar dolar seviyesine indiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte GTİP-84 ihracatının ise yaklaşık 150 milyon dolar ile en dip noktaya gerilediği görülmektedir. İhracattaki azalış trendinin sebeplerinden birinin de Rusya'nın misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği not edilmektedir.

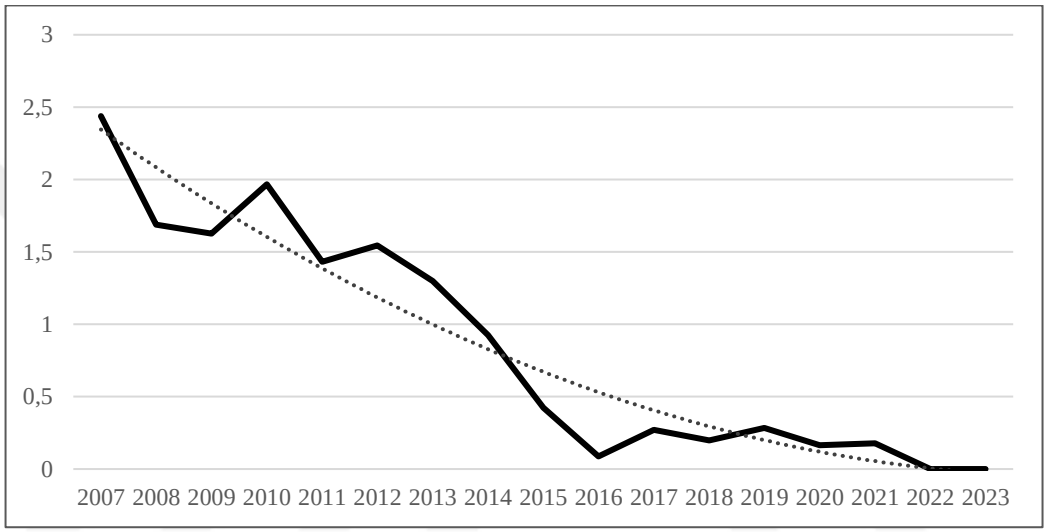

Şekil 42. Fransa'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 43'te Fransa'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatı gösterilmektedir. AB'nin Rusya'ya 2014 yılında uygulamaya başlamış olduğu silah ambargosunun etkilerini görebilmek için GTİP-93 ihracatı değerlendirilmektedir.

Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı 2007-2021 yılları arasında toplam 14,5 milyon dolar dolar tutarında gerçekleştiği görülmektedir. Bu ihracat tutarı AB ülkeleri arasındaki yüksek rakamlardan biri olarak not edilmektedir. Yaptırımların sertleşmesi ve kapsamının genişlemesinin ardından, beklendiği üzere 2022 ve 2023 yıllarında GTİP-93 ihracatı bulunmamaktadır. Genel eğilim aşağı yönlüdür, ancak Kırım'ın ilhakı öncesinde 2013 yılındaki GTİP-93 ihracatı 1,3 milyon dolar seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 43. Fransa'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.10. Hırvatistan

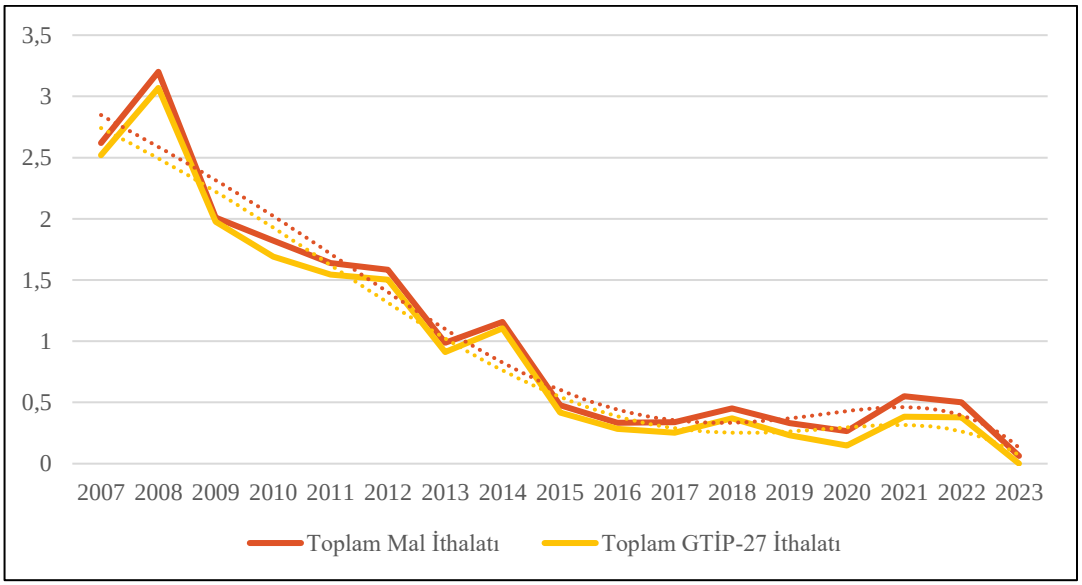
Şekil 44'te, Hırvatistan'ın Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında gerçekleştirdiği toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre trendi izlenmektedir. Belirlenen yıllar arasında toplam mal ve GTİP-27 beklendiği üzere azalış trendindedir. Ayrıca toplam mal ithalatının neredeyse tamamını 27. fasıla konu ürünlerin oluşturduğu grafikte göze çarpan hususlardan biri olarak not edilmektedir.

2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatının gördüğü tepe nokta 3,2 milyar dolar ile 2008 yılı olarak görülmektedir. 2008 yılında Hırvatistan'ın toplam mal ithalatında Rusya'nın payı %10,4 olarak hesaplanmıştır. GTİP-27 ithalatının, toplam mal ithalatı oranına bakıldığında ise, Hırvatistan'ın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %92'sini GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir. Belirlenen yıllar arasında

ülkenin Rusya'dan ithalatının büyük bölümünü GTİP-27 ürünlerinin oluşturduğu not edilmektedir. Hırvatistan'ın 2007-2023 yılları arasındaki toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ortalaması %21,9 olarak hesaplanmıştır.

Hırvatistan'ın Rusya'dan toplam mal ve GTİP-27 ithalatı yaptırımların ilk uygulanmaya başladığı yıl olan 2014 yılında, bir önceki yıla oranla artarak 1 milyar doların üzerine çıkmıştır. 2014 yılında Rusya'dan yapılan toplam mal ithalatının yaklaşık %95'ini 27. fasıla konu ürünlerin oluşturduğu görülmektedir. Sektörel yaptırımların yürürlüğe girdiği 2014 yılında 1,1 milyar dolar olan toplam mal ithalatı 2015 yılında yaklaşık %57 oranında azalarak 470 milyon dolar seviyesine gerilemiştir. 2015 sonrası aşağı yönlü seyreden ithalat hacminin 2018 ve 2021 yılında hafif çıkışlar yaptığı görülse de yaptırımlar öncesi seviyeye ulaşamadığı görülmektedir.

Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun ardından uygulanmaya başlanan yaptırımların etkisi 2023 yılında net bir şekilde görülmektedir. 2023 yılında Hırvatistan'ın Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 63 milyon dolar olarak gerçekleşirken, bunun sadece 846 bin dolarının GTİP-27 ithalatından kaydedilmesi yaptırımların etkinliği açısından önemlidir. Özellikle Hırvatistan'ın ham petrol ürünleri ithalatında belirli durumlarda AB tarafından verilen genel istisnası bulunduğu da göz önüne alındığında, rakamların aşağı yönlü seyri dikkate değer görülmektedir.

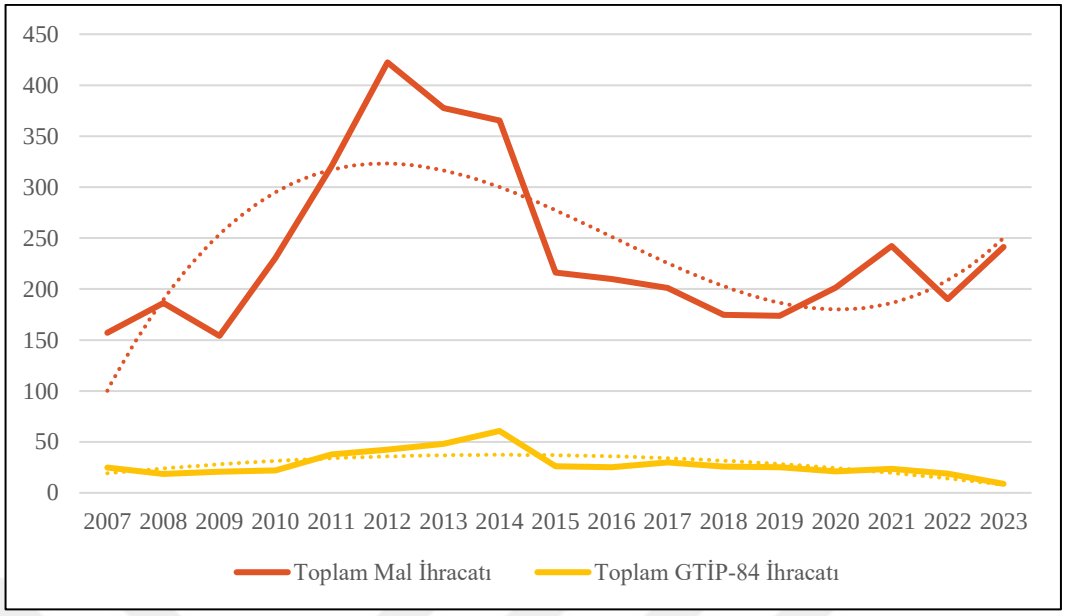
Şekil 44. Hırvatistan'ın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Hırvatistan'ın Rusya'ya toplam mal ihracatı ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat trendi Şekil 45'te yıl bazında gösterilmektedir. Hırvatistan'ın Rusya'ya toplam mal ihracatının düşüş trendinde olduğu görülmektedir.

2007-2023 yılları arasında Hırvatistan'ın Rusya'ya toplam mal ihracatında zirve yaptığı yıl, 422 milyon dolar ile 2012 yılı olarak kaydedilmektedir. 2012 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Hırvatistan'ın payı ise %1'in altında hesaplanmıştır. Aynı yıl Hırvatistan'ın tüm dünyaya ihracatında Rusya'nın payı ise %3,4 olmuştur. Hırvatistan'ın Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek rakama ulaşılan yıl ise 2014 yılı olup, yaklaşık 60 milyon dolarlık ihracat yapıldığı görülmektedir.

Sektörel yaptırımların başladığı 2014 yılı itibarıyla gerilemeye başlayan ihracat rakamlarının 2015 yılında yaklaşık 150 milyon dolar düşüşle, periyod içindeki en sert düşüş olarak kayda geçtiği görülmektedir. Düşüş trendi 2020 yılına kadar devam eden ihracatta, 2020 yılında hafif bir artış ivmesi gözlemlenmektedir. Diğer AB ülkelerinin tersine, Hırvatistan'ın Rusya'ya toplam mal ihracatında artış yaşanan 2023 yılı dikkat çekmektedir. Kapsamlı yaptırımların ardından ticarette yaşanan düşüş Hırvatistan özelinde yaşanmamış olup, hangi ürün grubunun ihracatında artış yaşandığı irdelenmektedir. Bir önceki yıla göre yaklaşık %25 artış gösteren ihracatın, yaklaşık 241 milyon dolar olarak kaydedildiği görülmektedir. Hırvatistan'ın 2023 yılında Rusya'ya yapmış olduğu toplam mal ihracatının 136 milyon dolarının 30. fasıla konu ürünler olan eczacılık ürünlerinden oluştuğu tespit edilmektedir. Eczacılık ürünleri için AB tarafından uygulanan kısıtlayıcı tedbirler genel hatlarıyla ithalat üzerine olduğundan, bu kalem yaptırımlar açısından dikkat çekici bir unsur olarak değerlendirilmemektedir. 2023 yılında, beklendiği gibi, GTİP-84 ihracatının da belirlenen periyod içindeki en düşük nokta olan 8,8 milyon dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 45. Hırvatistan'ın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

2007-2023 yılları arasında Hırvatistan'ın Rusya'ya GTİP-93 ihracatı bulunmamaktadır. Yaptırımların amacı ve niteliği düşünüldüğünde, özellikle 2014 yılı sonrası 93. fasıla konu ürünlerin ihracatının olmamasının anlamlı olduğu düşünülmektedir.

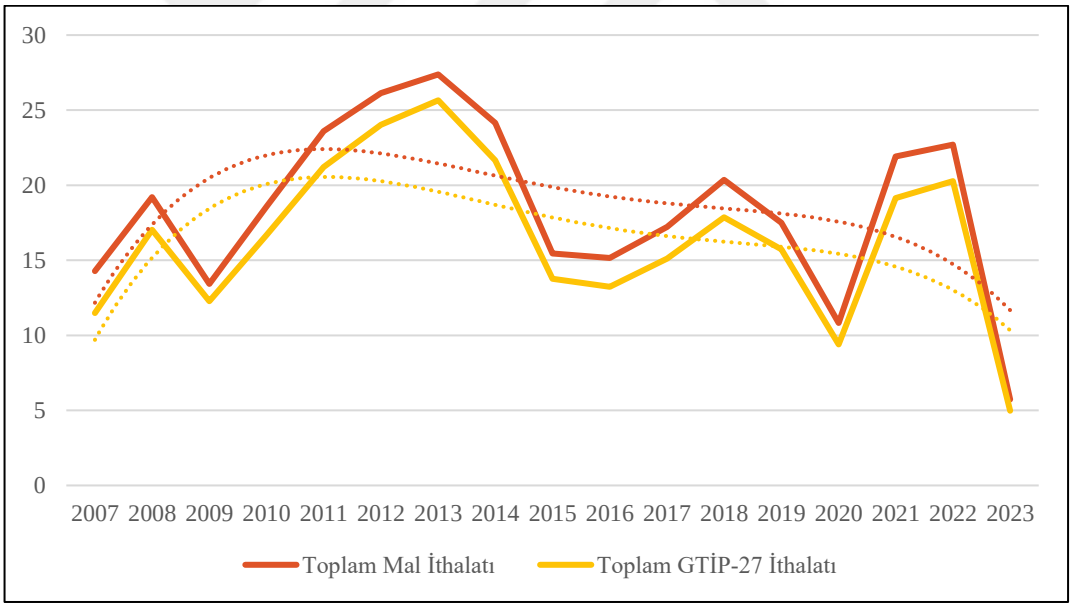
5.3.11. Hollanda

Hollanda ve Rusya geleneksel olarak önemli ekonomik ortaklardır. Şekil 46'da, Hollanda ve Rusya'nın 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ile GTİP-27 ithalatı yaptırımlar bağlamında incelenmektedir. Toplam mal ve GTİP-27 ithalatının aşağı yönlü seyrinde önemli olduğu düşünülen noktalar aşağıda değerlendirilmektedir. Belirlenen periyod içinde, Hollanda'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %90'ının GTİP-27 ürünlerinden oluştuğu görülmektedir.

Belirlenen periyod içinde değerlendirildiğinde 2013 yılında Hollanda'nın Rusya'dan ithalatı en üst seviyeye ulaşmış olup, yaklaşık 27 milyar dolar seviyesinde bir ticaret gerçekleştiği gözlenmektedir. Toplam mal ithalatının yaklaşık %94'ünü ise 27. fasıla konu ürünler olan mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde

edilen ürünler oluşturmaktadır. 2014 sektörel yaptırımların ardından 2015 yılı verilerine bakıldığında, toplam mal ithalatının bir önceki yıla göre %36 oranında azaldığı görülmektedir. Yaptırımların ilk şokunun atlatılmasının ardından, 2017 itibarıyla tekrar ivme kazanan ticaretin, pandeminin de etkisiyle 2020 yılında yaklaşık 10 milyar dolar seviyesine indiği görülmektedir.

2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ile GTİP-27 ithalatının iniş çıkış trendi paralel izlenmektedir. 2022 yaptırımlarına rağmen aynı yıl Hollanda'nın Rusya'dan toplam mal ithalatı 22,7 milyar dolar olarak yansımış olup, bu ithalatın 20 milyar dolarını enerji hammaddelerinin yer aldığı mal grubunun oluşturması da dikkate değer görülmektedir. Yaptırımların şiddetinin de artması ile birlikte 2023 yılına bakıldığında ise belirlenen periyod içindeki en düşük düzey olan 5,7 milyar dolarlık toplam mal ithalatı gerçekleştiği gözlenmektedir. Bu ithalatın yaklaşık 5 milyar dolarının GTİP-27 ürünleri olmasının ise kayda değer olduğu düşünülmektedir.

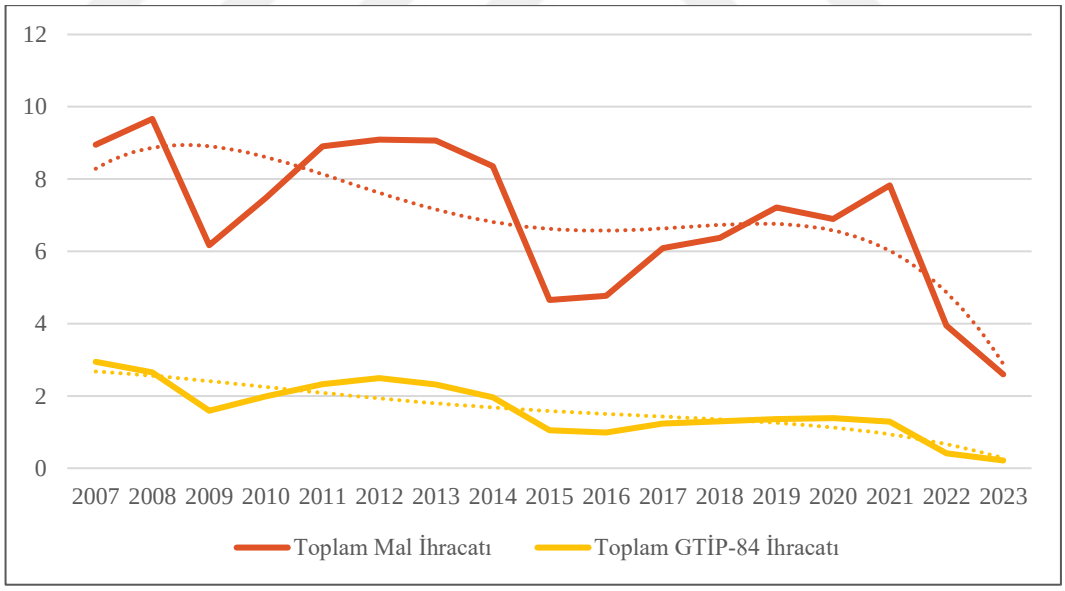
Şekil 46. Hollanda'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 47'de Hollanda'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat eğilimi gösterilmektedir. Hollanda'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ve GTİP-84 ihracatının beklendiği gibi

düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Belirlenen yıllar arasında, Hollanda'nın Rusya'ya mal ihracatında zirve yaptığı yıl, 9,6 milyar dolar ile 2008 yılı olarak kaydedilmektedir. 2008 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Hollanda'nın payı yaklaşık %3,6 olarak hesaplanmıştır. Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek seviye 2007 yılında yaşanmış olup, yaklaşık 3 milyar dolarlık bir ticaret yapıldığı ve Hollanda'nın Rusya'ya GTİP-84 ihracatının, toplam mal ihracatındaki payının ise yaklaşık %33 olduğu görülmektedir.

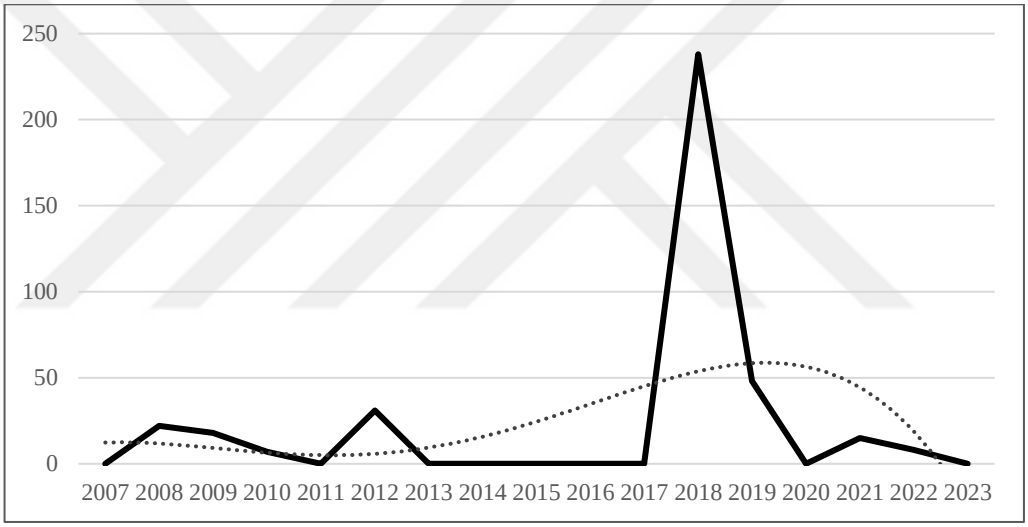
Sektörel yaptırımların başladığı 2014 yılı itibarıyla ithalatta olduğu gibi ihracatta da sert düşüş yaşandığı görülmektedir. 2021 yılında, neredeyse 8 milyar dolara ulaşan toplam mal ihracatının 2022 Rusya yaptırımlarının ardından 2023 yılında, belirlenen periyod içindeki en dip nokta olan 2,5 milyar dolar seviyesine indiği gözlenmektedir. Aynı yıl, GTİP-84 ihracatının ise yaklaşık 200 milyon dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. İki ülke arasındaki ihracatın azalış eğiliminde olmasının sebeplerinden birinin de Rusya'nın misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 47. Hollanda'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

AB'nin Rusya'ya uygulamış olduğu silah ambargosunun etkilerini görebilmek amacıyla, Rusya'nın büyük ticaret partnerlerinden biri olan Hollanda'nın GTİP-93 kapsamındaki ihracatı değerlendirmeye dahil edilmektedir. Hollanda'nın Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı neredeyse sıfırdır. Şekil 48'de belirlenen yıllar arasında pik yaşanan tek yılın 238 bin dolarlık ihracat ile 2018 yılı olduğu görülmektedir. Pozisyon koduna bakıldığında ise 238 bin dolarlık ihracatın tamamının 9306 GTİP koduna ait olan, bomba, torpido, mayın, güdümlü mermiler vb. harp mühimmatı aksam ve parçaları; fişekler, mermi ve diğer mühimmat ürünleri olduğu görülmektedir. Söz konusu ihracatın herhangi bir lisans ya da izin dahilinde gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmediğinden yaptırım ihlâli olup olmadığına dair bir yorum yapılamamaktadır.

Şekil 48. Hollanda'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

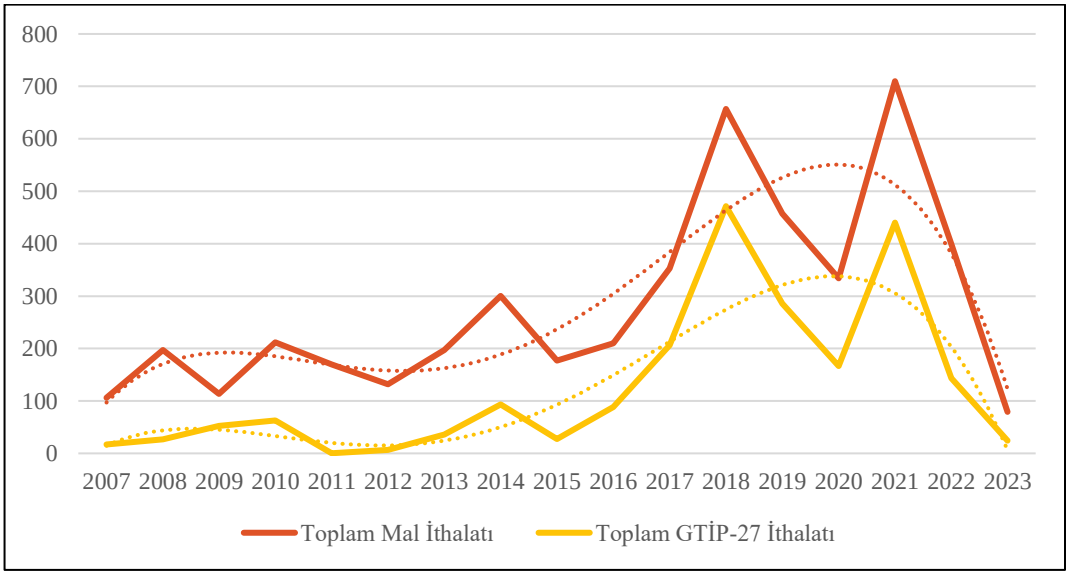
5.3.12. İrlanda

Şekil 49'da, İrlanda'nın Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre seyri izlenmektedir. Belirlenen yıllar arasında İrlanda'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının, dünyadan toplam mal ithalatına oranı tüm yıllarda %1'in altında gerçekleşmiştir. Tüm dünyadan GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ortalaması ise %1,6 olarak hesaplanmaktadır. Ortalama oranlar söz konusu ülkenin Rusya'dan ithalatında önemli bir dilime sahip olmadığını

göstermektedir. İrlanda'nın Rusya'dan toplam mal ithalatı ile GTİP-27 söz konusu periyod için hafif bir yükseliş eğiliminde seyretmektedir. Bununla birlikte toplam mal ve GTİP-27 ithalatı 2018 ve 2021 yıllarında pik yaptığı gözlemlenmektedir.

2007-2023 yılları arasındaki genel trende bakıldığında İrlanda'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %45'ini GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir. Sektörel yaptırımlar yürürlükte iken, 2018 yılında toplam mal ithalatı bir önceki yıla göre neredeyse iki katına çıkarak 655 milyon dolar olarak kaydedilmektedir. 2018 yılındaki toplam mal ithalatının 470 milyon dolarının 27. fasıla konu ürünlerden oluştuğu görülmektedir.

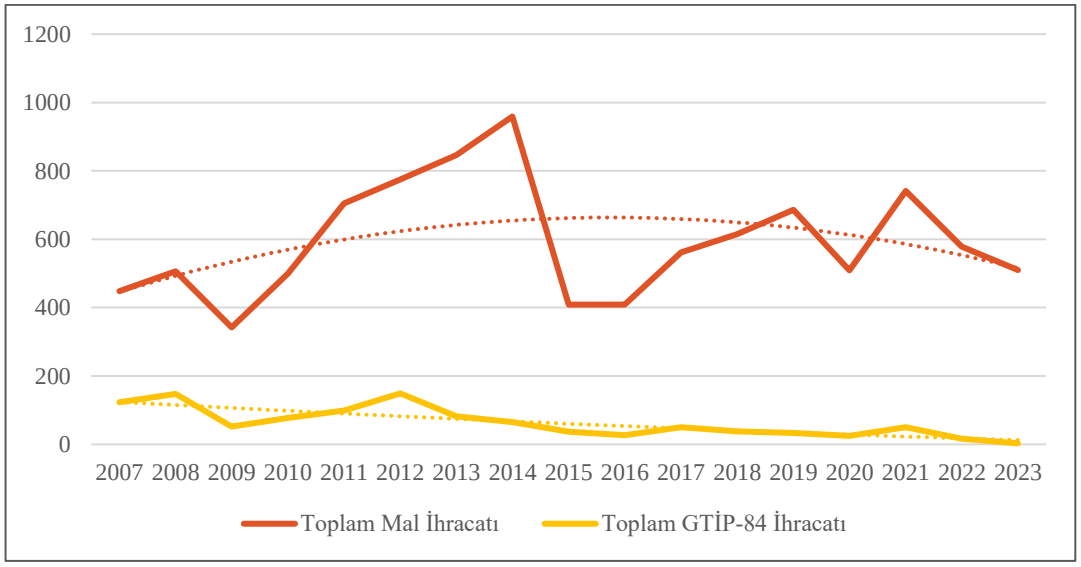
2019 ve 2020 yıllarında pandeminin de etkisiyle düşüş trendine giren toplam mal ithalatının, 2021 yılında en yüksek seviye olan 700 milyon dolara ulaştığı gözlemlenmektedir. Söz konusu mal ithalatının %36'sını GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir. Kompleks yapıdaki kapsamlı yaptırımların uygulanmaya başladığı yıl olan 2022'nin ardından, 2023 yılında toplam mal ve GTİP-27 ithalatının ise beklendiği gibi aşağı yönlü hareket ettiği gözlemlenmektedir. Bu kapsamda, toplam mal ithalatının 2023 yılında ilgili periyod içindeki en düşük seviye olan 79 milyon dolara gerilediği görülmektedir.

Şekil 49. İrlanda'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

İrlanda'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı trendinin hafif yukarı yönlü olduğu görülmektedir. Şekil 50'de görüldüğü üzere GTİP-84 ihracatı ise aşağı yönlü bir trende sahiptir. Toplam mal ihracatının en üst noktayı gördüğü yıl yaklaşık 950 milyon dolar ihracat ile 2014 yılıdır. İrlanda'nın Rusya'ya toplam mal ihracatının zirve yaptığı tek yıl olan 2014 yılında, en büyük paya sahip ürün grubu %22 ile 29. fasıla konu organik kimyasal ürünler olduğu görülmektedir. 2017 yılı itibarıyla hafif bir yükseliş eğilimi gösteren toplam mal ihracatının, 2020 yılında pandeminin de etkisiyle bir miktar düşüş yaşadığı, ancak 2021 yılında 740 milyon dolar seviyesine yükseldiği görülmektedir. 2022 Rusya yaptırımlarının ardından, 2022 ve 2023 yılında toplam mal ihracatı 570 ve 500 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Her iki yıl için Rusya'ya yapılan toplam mal ihracatında en büyük paya sahip ürünleri, yaklaşık %42'lik bir oranla GTİP-28 yani; inorganik kimyasallar, kıymetli metal, radyoaktif element, metal ve izotopların organik-anorganik bileşiklerine ait ürün grubunun oluşturduğu görülmektedir. Şubat 2022 sonrası başlayan kapsamlı AB yaptırım regülasyonlarına göre GTİP-28 ürün grubunun ihracatı üzerinde belirli şartlar dahilinde yapılamayacağına dair kısıtlar bulunmaktadır. Ticaretin detayları bilinemediğinden ve bu çalışmanın kapsamında Şubat 2022 sonrası yürürlüğe giren yaptırımlar dahil edilmediğinden kapsamlı analiz yapılmamaktadır.

Şekil 50. İrlanda'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

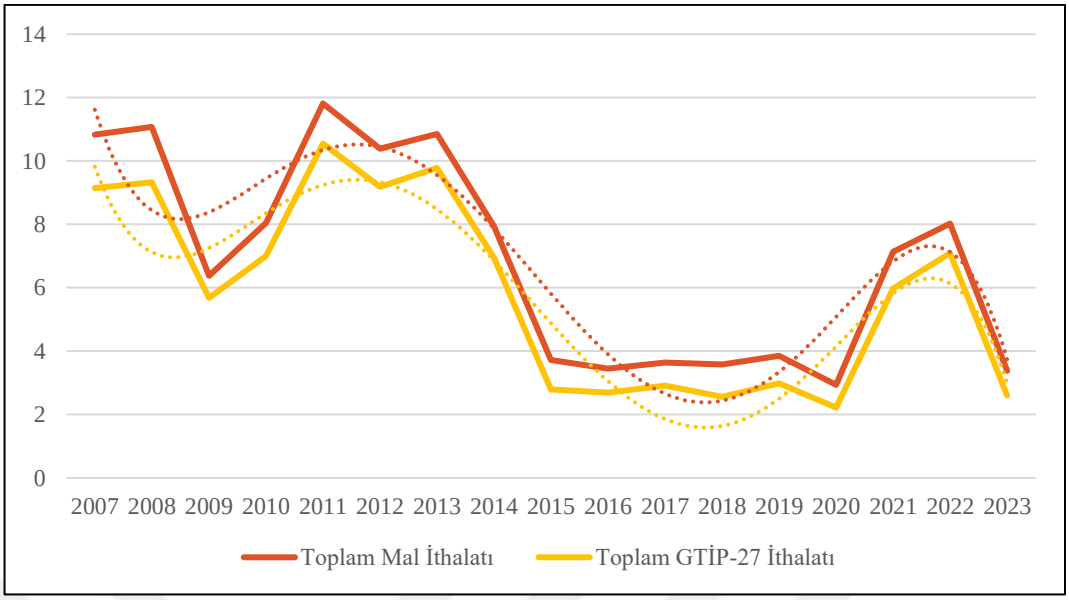
İrlanda'nın Rusya'ya 2007-2023 yılları arasında AB'nin silah ambargosu ile uyumlu olarak GTİP-93 ihracatı bulunmadığı not edilmektedir.

5.3.13. İspanya

Şekil 51'de, 2007-2023 yılları arasında İspanya'nın Rusya'dan toplam mal ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre seyri izlenmektedir. Genel bakışta, ithalatın özellikle 2014 itibarıyla aşağı yönlü eğilimde olduğu görülmektedir. Şekilde, İspanya'nın Rusya'dan ağırlıklı olarak enerji ürünleri ithalatı yaptığı da açıkça görülmektedir. Belirlenen periyod içerisinde İspanya'nın Rusya'dan yapmış olduğu ithalatın yaklaşık %85'ini 27. fasıla konu ürünlerin oluşturduğu görülmektedir.

2007-2023 yılları arasında, 2011 yılı hem toplam mal ithalatı hem de GTİP-27 ithalatında en yüksek rakamların görüldüğü yıl olarak kaydedilmektedir. Ülkenin Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık 11,8 milyar dolar, toplam GTİP-27 ithalatının ise yaklaşık 10,5 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2011 yılında, Rusya'dan yapılan ithalatın yaklaşık %90'ını GTİP-27 ürünlerinin oluşturduğu söylenebilmektedir.

Kısıtlayıcı tedbirlerin yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılı itibarıyla düşüş gösteren toplam mal ithalatının bir önceki yıla oranla yaklaşık %27'lik bir gerileme yaşadığı görülmektedir. 2015 yılında, yaklaşık %55 ile en dramatik düşüşün yaşandığı gözlemlenmektedir. 2021'de tekrar 7 milyar dolar seviyesine yükselen toplam mal ithalatının, 2022'de hafif bir artış gösterdikten sonra, 2023 yılında, belirlenen periyod içindeki en dip nokta olan 3,3 milyar dolara gerilediği görülmektedir. 2022 yılındaki kompleks Rusya yaptırımlarının ardından, 2023 yılında, yaklaşık 3 milyar dolarlık ihracat kaleminin en büyük payı, %77 ile enerji hammaddelerini içeren 27. fasıla konu ürünler oluşturmaktadır.

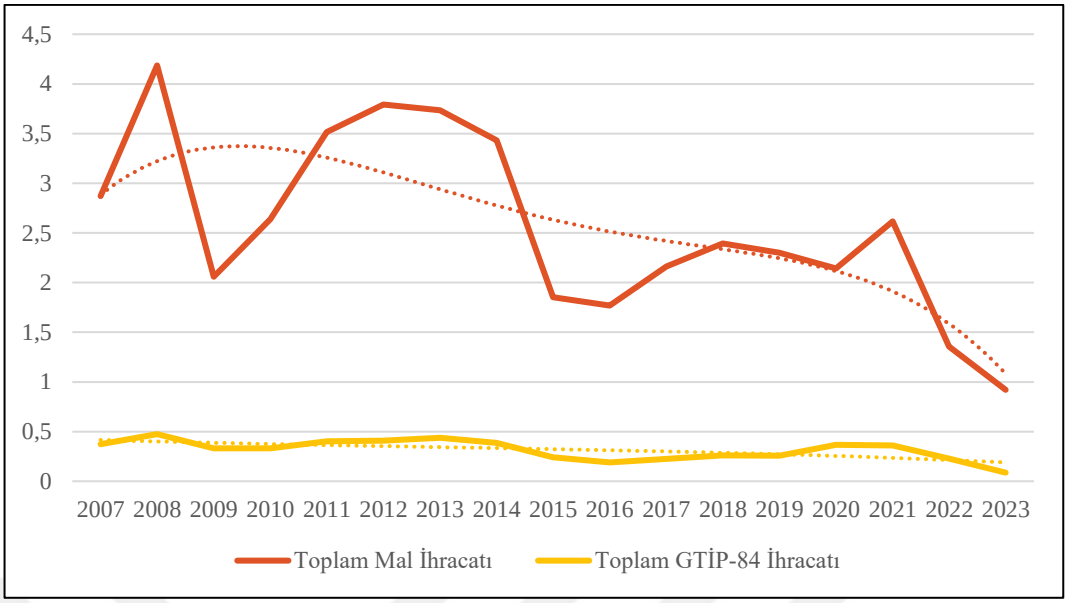
Şekil 51. İspanya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 52'de, 2007-2023 yılları arasında İspanya'nın Rusya'ya toplam mal ve GTİP-84 ihracatının yıllara göre trendi gösterilmektedir. Trend, yaptırımların da etkisiyle aşağı yönlü seyretmektedir.

2008 yılı, İspanya'nın Rusya'ya gerçekleştirdiği toplam mal ihracatında en yüksek noktaya ulaştığı yıl olup, yaklaşık 4 milyar dolar seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. Aynı yıl, GTİP-84 ihracatının da tepe noktaya ulaştığı yıl olup, yaklaşık 470 milyon olarak kayıtlara geçtiği gözlemlenmektedir. 2008'in ikinci yarısında başlayan finansal krizin etkileri ve sonrasındaki gelişmeler sebebiyle, 2009 yılında ülkenin Rusya'ya gerçekleştirdiği toplam mal ihracatının bir önceki yıla göre yarı yarıya azaldığı görülmektedir. Daha sonra toparlanmaya başlayan ihracatın, 2013 yılında 3,7 milyar dolar ile eski seviyesini zorladığı ve 2014 sektörel yaptırımlarının da etkisiyle 2015 yılında 1,8 milyar dolar seviyesine gerilediği gözlemlenmektedir.

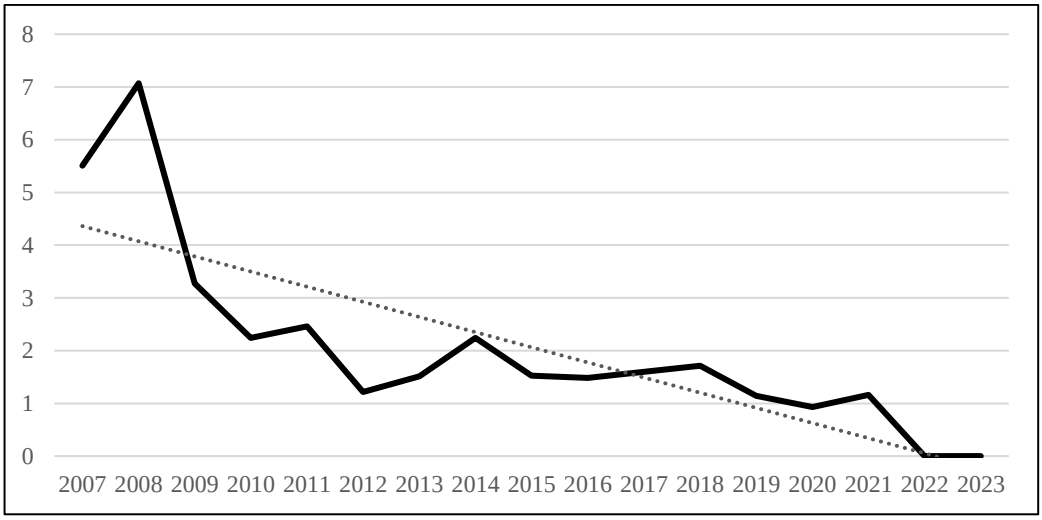
2023 yılında ise, İspanya'nın Rusya'ya gerçekleştirdiği toplam mal ihracatının belirlenen yıllar arasındaki en alt seviye olan 900 milyon dolar seviyesine indiği görülmektedir. Aynı yıl, GTİP-84 ihracatının da dip noktayı görerek, yaklaşık 86 milyon dolara düştüğü gözlemlenmektedir.

Şekil 52. İspanya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 53'te, İspanya'nın Rusya'ya gerçekleştirdiği toplam mal ihracatına kıyasla GTİP-93 ihracatının önemli bir paya sahip olmadığı gözlemlenmekle birlikte, 2007-2023 yılları arasında silah ve silahla ilgili malzeme ürünlerinin ihracatının toplamı yaklaşık 35 milyon dolar olarak kaydedilmektedir. Belirlenen yıllar arasında, hacim olarak en yüksek ihracatın 2008 yılında 7 milyon dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2009 itibarıyla keskin bir düşüş eğiliminde olan GTİP-93 ihracatının, 2014 yılında hafif bir artış göstererek 2 milyon dolara çıktığı gözlemlenmektedir. 2014 yılında gerçekleşen ihracatın pozisyon kodlarına bakıldığında, 1,3 milyon dolarlık bir kısmın, yani yaklaşık %58'lik diliminin, GTİP-9306 (bomba, torpido, mayın, güdümlü mermiler vb. harp mühimmatı aksam ve parçaları, fişekler, mermi ve diğer mühimmat) ürünlerinden oluştuğu tespit edilmektedir. Daha sonra aşağı yönlü hareket sergileyen ihracatın, 2022 ve 2023 yıllarında sıfır olarak kayıtlara geçtiği görülmektedir.

Şekil 53. İspanya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

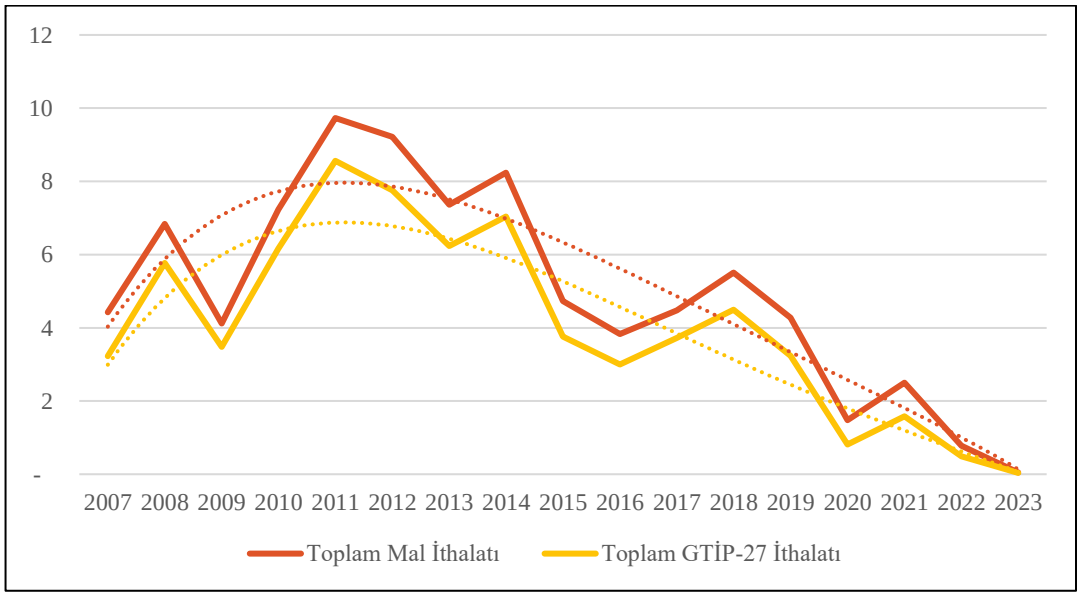
5.3.14. İsveç

Şekil 54'te, uzun bir ticaret geçmişi olan İsveç ve Rusya ticaretinin 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre seyri gösterilmektedir. Özellikle yaptırımların uygulanmaya başlandığı 2014 yılından sonra ikili ticaretin aşağı yönlü seyrettiği izlenmektedir. İsveç'in toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı ortalaması yaklaşık %21 ile yüksek bir oranda seyretmektedir. İsveç'in toplam mal ithalatı ile GTİP-27 ithalatı paralel seyretmektedir. Ayrıca, belirlenen yıllar arasındaki ortalamaya bakıldığında, Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %82'sini GTİP-27 ithalatının oluşturduğu görülmektedir.

Sektörel yaptırımların yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılından 2015 yılına geçişte toplam mal ithalatı ve GTİP-27 ithalatının neredeyse %50 oranında gerilediği göze çarpmaktadır. 2014 yılında İsveç'in Rusya'dan yapmış olduğu yaklaşık 7 milyar dolarlık GTİP-27 ithalatı ise tüm dünyadan toplam GTİP-27 ithalatının yaklaşık %32'sini oluşturmaktadır. Bu oran 2011 yılında sonra belirlenen periyod içerisindeki en yüksek oran olarak görülmektedir. Söz konusu rakamlar, Rusya'nın İsveç için özellikle enerji hammaddeleri özelinde önemli bir ticaret partneri olduğuna işaret etmektedir. 2016 yılında İsveç'in Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 4 milyar dolara gerilerken, bu ithalatın yaklaşık 3 milyar dolarının GTİP-27 ithalatı olduğu görülmektedir. İsveç'in Rusya'dan 2016 yılında yapmış olduğu toplam mal ithalatının

neredeyse %80'ini GTİP-27 altında sıralanan ürünler oluşturmaktadır. Yaptırımların etkisiyle Rusya'dan toplam mal ithalatı azalsa da enerji hammaddelerine olan ihtiyaç sebebiyle toplam ithalatın büyük bölümünün bu yönde gerçekleştiği vurgulanmaya değer görülmektedir.

Sektörel yaptırımların mahiyetinin anlaşılması ve gri ya da yaptırım kapsamı dışında kalan alanların kullanılarak ticaretin sürdürülmesi, 2017 itibarıyla ticaretin yeniden ivme kazanmasına yol açmıştır. Ancak pandeminin de etkisi ile 2020 yılında İsveç'in Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 1,5 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Tüm dünyadan toplam mal ithalatına kıyasla Rusya'nın payı yaklaşık %1 olarak hesaplanmıştır. 2021 yılında bir önceki yıla göre neredeyse iki katına çıkan toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatı, 2022 yılında sert düşüş göstermiştir. 2022 yılı için toplam mal ithalatında tüm dünyaya kıyasla Rusya'nın payı %1'in altında kalmıştır. 2022 yılında yürürlüğe giren fazla sayıda ve karmaşık yaptırımların etkisi ise 2023 yılında kendini göstererek, ithalat rakamlarının belirlenen periyod içindeki en düşük noktaya gerilemesine neden olmuştur. Yaklaşık 47 milyon dolar olan toplam mal ithalatının yaklaşık olarak 37 milyon dolarının ise GTİP-27 ithalatı olduğu görülmektedir.

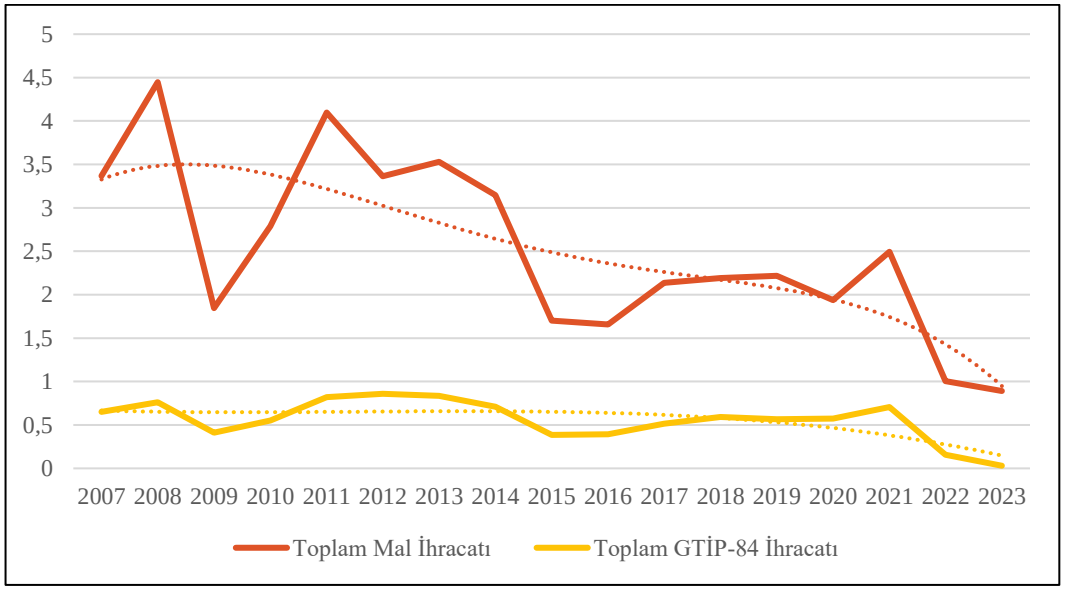

Şekil 54. İsveç'in Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 55'te İsveç'in Rusya'ya toplam mal ihracatı ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat trendi yıl bazında gösterilmektedir. İsveç'in Rusya'ya toplam mal ihracatının ve GTİP-84 ihracatının beklendiği gibi düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Belirlenen yıllar arasında ülkenin Rusya'ya ihracatında zirve yaptığı yıl, yaklaşık 4,5 milyar dolar ile 2008 yılı olarak kaydedilmektedir. 2008 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında İsveç'in payı ise yaklaşık %1,7 olarak hesaplanmıştır. Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek rakama ulaşılan yıl ise 2012 yılı olup, yaklaşık 850 milyon dolarlık bir ticaret yapıldığı görülmektedir.

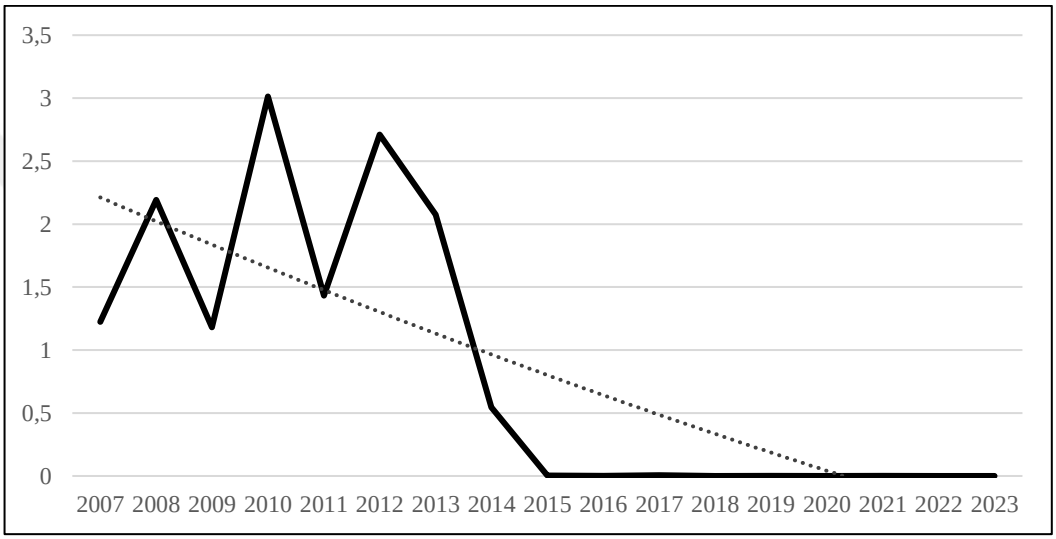
Sektörel yaptırımların uygulanmaya konduğu 2014 yılı itibarıyla gerilemeye başlayan ihracat hacminin, 2015 yılında sert düşüş gösterdiği; ancak 2017 yılı itibarıyla ise hafif bir yükseliş eğilimine girdiği gözlemlenmektedir. 2023 yılında Rusya'ya toplam mal ihracatı 890 milyon dolar civarında kaydedilmiş olup, 2022 Rusya yaptırımları ile birlikte, belirlenen periyod içindeki dip noktayı görmüştür. Bununla birlikte, GTİP-84 ihracatı 2023 yılı için yaklaşık 30,5 milyon dolar olarak belirtilmiştir. Ukrayna'ya yönelik askeri operasyon öncesi, 2021 yılında, 2013 yılından sonraki en yüksek seviyeye ulaşarak 700 milyon dolar civarında gerçekleşen GTİP-84 ihracatı, dikkat çekici bir husus olarak not edilmektedir.

Şekil 55. İsveç'in Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Silah ambargosunun pratikte ne ölçüde uygulandığını görebilmek için GTİP-93 ihracatı değerlendirmeye dahil edilmektedir. Şekil 56'da İsveç'in Rusya'ya GTİP-93 ihracatının 2014 yılı öncesi dalgalı bir trende sahip olduğu görülmektedir. 2014 sonrası ise beklendiği üzere neredeyse sıfıra yakın seyretmektedir. Hatta 2018, 2020, 2022 ve 2023 yıllarında sıfır olarak kaydedildiği görülmektedir. İsveç'in Rusya'ya GTİP-93 ihracatında dikkat çekici bir unsur bulunmamaktadır.

Şekil 56. İsveç'in Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

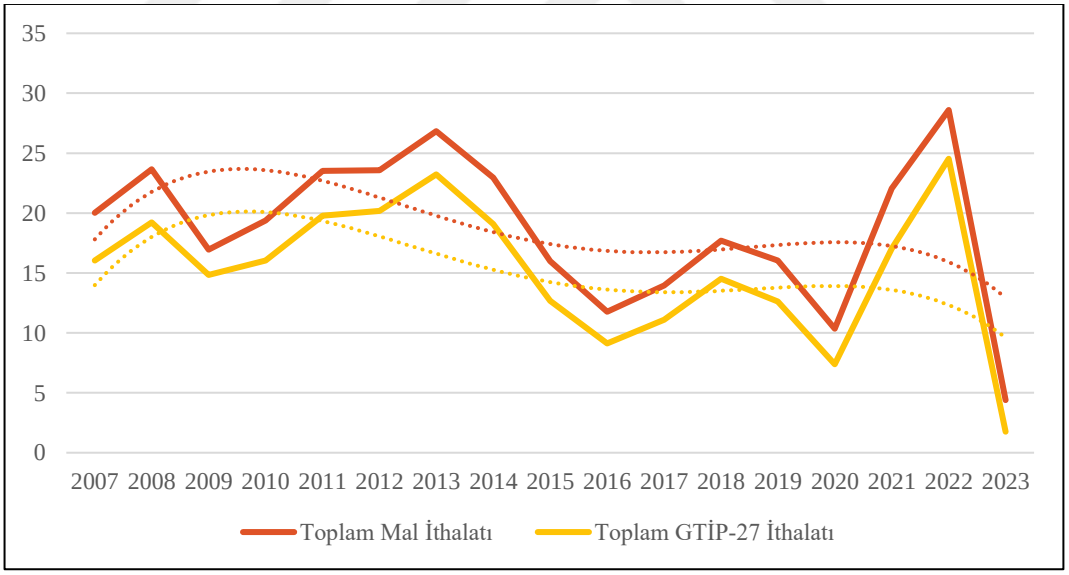
5.3.15. İtalya

Şekil 57'de, AB'nin en büyük ekonomilerinden biri olan İtalya ile Rusya'nın 2007-2023 yılları arasındaki toplam mal ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre seyri gösterilmektedir. Özellikle yaptırımların uygulanmaya başlandığı 2014 yılından sonra ikili ticaretin aşağı yönlü seyrettiği izlenmektedir.

İtalya'nın tüm dünyadan toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının, ülkenin büyüklüğüne kıyasla yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. Rusya'nın en büyük paya sahip olduğu yıl ise yaptırımların uygulanmaya başladığı yıl olan 2014 olup, oran %24,7 olarak hesaplanmıştır. İtalya'nın toplam mal ithalatı ile GTİP-27 ithalatı paralel seyretmektedir. Belirlenen yıllar arasında İtalya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının

%82'sini GTİP-27 ithalatının oluşturduğu görülmektedir. Söz konusu rakamlar, Rusya'nın İtalya için özellikle enerji hammaddeleri özelinde önemli bir ticaret partneri olduğuna işaret etmektedir.

Sektörel yaptırımların yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılından 2015 yılına geçişte toplam mal ithalatının yaklaşık %30 oranında düşüş gösterdiği belirlenmiştir. 2017 yılında tekrar hafif yükselişe geçen toplam mal ve GTİP-27 ithalatının 2020 yılında 10 milyar dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. Grafikte en dikkat çekici husus, karmaşık yapıda ve geniş yelpazedeki yaptırımların yürürlüğe girmesi ile aynı yıl olan 2022 yılında, belirlenen periyod içindeki zirve nokta olan 28,5 milyar dolar hacminde toplam mal ihracatı yapılmış olmasıdır. 2023 yılında ise belirlenen periyod içindeki dip noktaya gerileyen toplam mal ihracatı 4 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Bu ihracatın yaklaşık %40'ını enerji hammaddesine konu ürünler, yaklaşık %30'unu ise demir ve çelik ürünlerinin oluşturduğu görülmektedir. Gerçekleşen ticaret yüksek hacimli olduğundan, AB kısıtlayıcı tedbirleri açısından incelenmesi önerilmektedir.

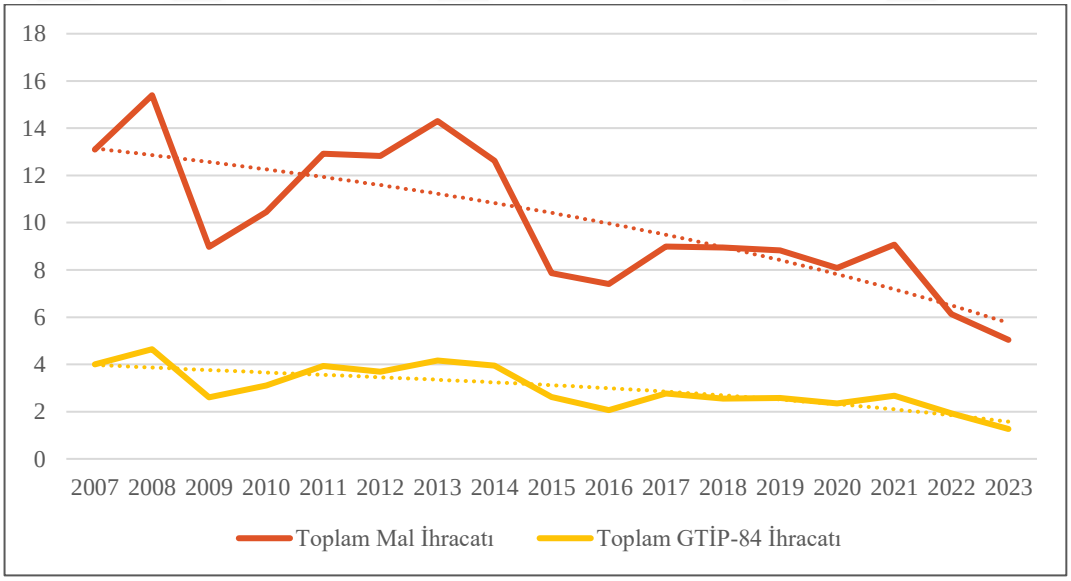
Şekil 57. İtalya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 58'de, 2007-2023 yılları arasında İtalya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ve GTİP-84 ihracatının yıllara göre trendi izlenmektedir. Trendin aşağı yönlü seyrinde kısıtlayıcı tedbirlerin de etkisi olduğu düşünülmektedir. Ülkenin, Rusya'ya toplam mal

ihracatı ortalamasında, GTİP-84 ihracatının payı belirlenen yıllar için yaklaşık %30 olarak hesaplanmıştır. 2008 yılı İtalya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatında en yüksek noktaya ulaştığı yıl olup, yaklaşık 15 milyar dolar seviyesinde gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Aynı yıl, GTİP-84 ihracatının da tepe noktaya ulaştığı yıl olup, yaklaşık 4,6 milyar dolar olarak kayıtlara geçmiştir. 2008'in ikinci yarısında başlayan finansal krizin etkileri ve sonrasındaki gelişmeler sebebiyle 2009 yılında İtalya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı yaklaşık 9 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Daha sonra toparlanmaya başlayan ihracatın 2014 yılında 12 milyar dolar, 2015 yılında ise 7 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir.

2023 yılında İtalya'nın Rusya toplam mal ihracatı bu periyod içerisindeki en alt düzey olan 5 milyar dolar seviyesine inmiştir. Aynı yıl, GTİP-84 ihracatının da dip noktayı görerek, yaklaşık 1,2 milyar dolara gerilemiştir. 2023 yılında Rusya'ya yapılan ihracattaki en önemli kalem, toplam mal ihracatının yaklaşık %26'sını oluşturan GTİP-84 ihracatıdır. Aynı zamanda, ikili kullanımı da olabilen ve savunma sanayisinde kullanılabilen bu ürün grubunun kayda değer bir tutarda ihraç edilmesinin derinlemesine analiz edilmesi önerilmektedir.

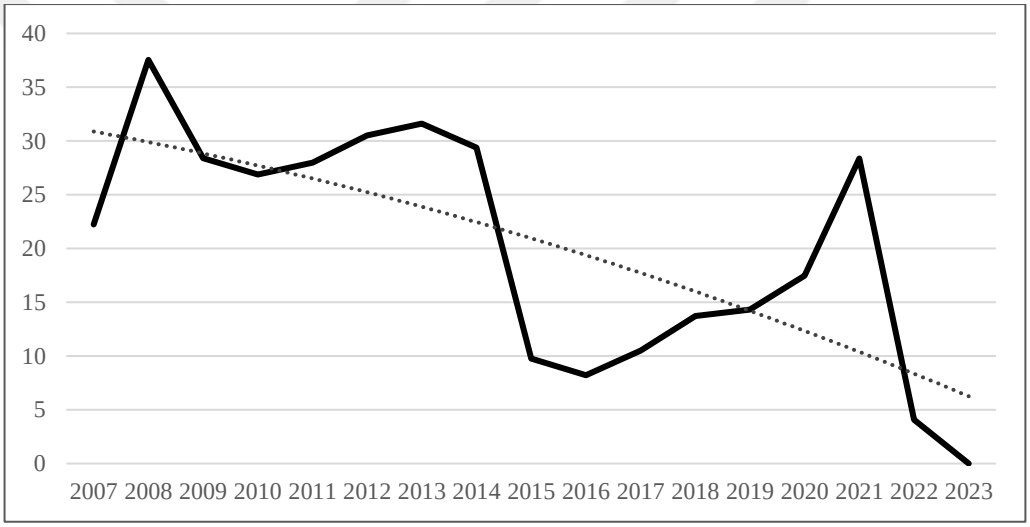

Şekil 58. İtalya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 59'da, İtalya'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatı gösterilmektedir. Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı 2007-2022 yılları arasında toplam 340 milyon dolar dolar tutarında gerçekleşmiştir. Bu ihracat tutarı AB ülkeleri arasındaki en yüksek ihracat hacimlerinden biri olarak not edilmektedir.

Genel eğilim aşağı yönlüdür, ancak dikkat çekici olan noktanın, 2021 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun hemen öncesinde gerçekleşen 28 milyon dolarlık ihracat olduğu düşünülmektedir. Şekil 60'ta, 2021 yılında İtalya'nın Rusya'ya yapmış olduğu GTİP-93 ihracatının pozisyon kodlarına göre dağılımı gösterilmektedir. Son olarak Rusya'ya 2023 yılında GTİP-93 ihracatı yapılmadığı görülmektedir.

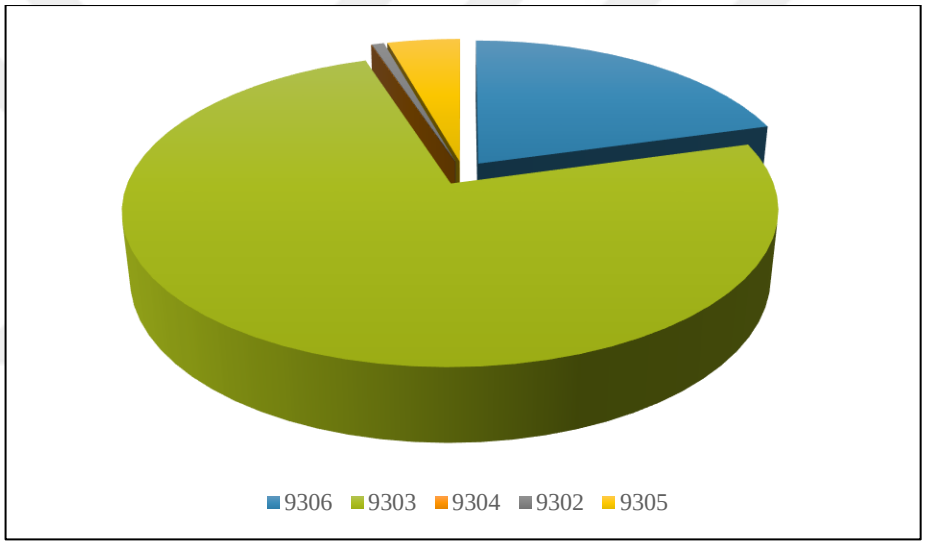

Şekil 59. İtalya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

AB regülasyonunda yer alan silah ambargosu ile ilgili istisnalara bakıldığında, çatışma sonrası bölgelerde kontrol altındaki bazı ekipman türleri sivil halkın güvenliğine ve ekonomik yeniden yapılanmaya önemli katkılarda bulunabileceğinden, insani amaçlarla silah ve ilgili ekipman ihracatı yasağına muafiyet tanınmasının uygun olabileceği belirtilmektedir. Bu muafiyetlerin öldürücü olmayan askeri teçhizat ve kişisel kullanıma yönelik koruyucu giysi ihracatı ile sınırlı olası ve uygun görüldüğü takdirde, mayın temizleme ekipmanı ve kurum inşasına yönelik malzemeleri de içerebileceği belirtilmektedir. 2021 yılında gerçekleşen 28 milyon dolarlık GTİP-93

ihracatının pozisyon koduna bakıldığında, bu ihracatın yaklaşık %65'ine karşılık gelen 18 milyon dolarlık kısmını 9303 GTİP pozisyon kodunda yer alan; diğer ateşli silahlar, spor amaçlı av tüfekleri, vb. ürünleri ihracatı olduğu görülmektedir. Askeri kullanım amaçlı silah ve bununla ilgili materyalin dışında kaldığı anlaşılmıştır. Bu ihracatın yaklaşık %18'lik kısmını ise, 9306 pozisyon kodunda yer alan; bomba, torpido, mayın, güdümlü mermiler vb. harp mühimmatı aksam ve parçaları; fişekler, mermi ve diğer mühimmat ürünlerinin oluşturduğu görülmektedir. GTİP-9306 ihracatı ile ilgili AB'den gerekli izinlerin alınıp alınmadığı veya yukarıda belirtilen istisna kapsamında değerlendirilip değerlendirilmediği bilinemediğinden yaptırım ihlâli olup olmadığı hakkında yorum yapılamamaktadır.

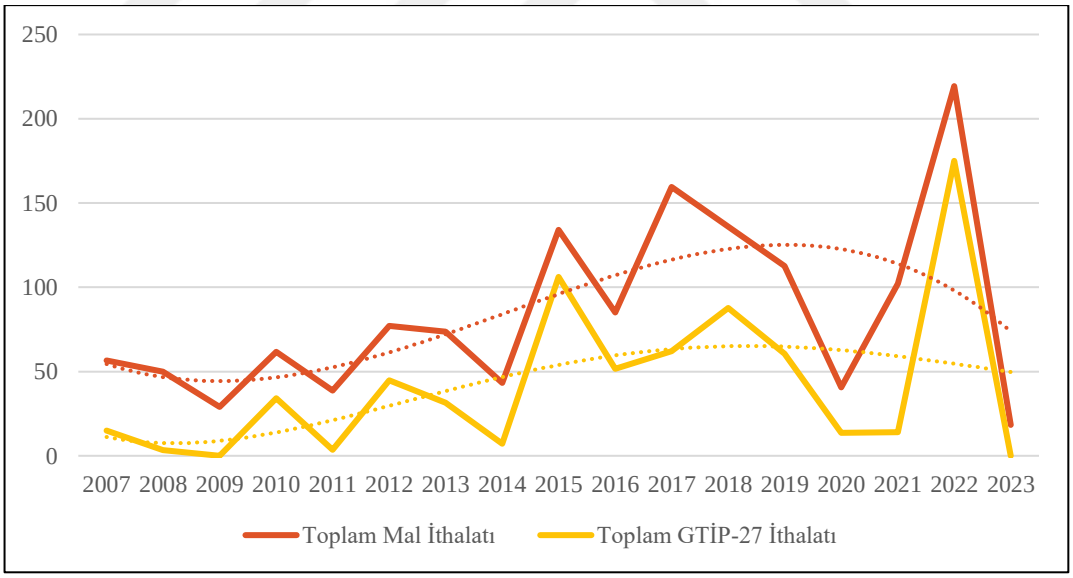
Şekil 60. İtalya'nın Rusya'ya Pozisyon Numaralarına Göre GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2021)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.16. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

Şekil 61'de, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında gerçekleştirdiği toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre trendi gösterilmektedir. Belirlenen yıllar arasında toplam mal ithalatı ve GTİP-27 artış trendinde olduğu görülmektedir. GKRY ve Rusya arasındaki ilişkilerin geleneksel anlamda dostane bir nitelik taşıdığı, ancak ticaret ortaklığı anlamında önemli bir paya sahip olmadıkları düşünülmektedir.

2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatının en yüksek seviyeye ulaştığı yıl 2022 yılı olup, yaklaşık 200 milyon dolarlık ticaret ile dikkat çekici bulunmaktadır. Belirlenen periyod içinde GKRY'nin Rusya'dan GTİP-27 ithalatının, Rusya'dan toplam mal ithalatı içindeki payına bakıldığında ortalama %50'sini GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir. Ancak, aynı periyod için GKRY'nin tüm dünyadan GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ortalamasına bakıldığında yaklaşık %2 olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Rusya'nın, diğer AB üyelerinin aksine GKRY için önemli bir enerji hammaddesi ithalatçısı konumunda olmadığı görülmektedir. Belirlenen periyod içinde en yüksek tutarlı GTİP-27 ithalatı Ukrayna savaşının ardından yürürlüğe giren kapsamlı yaptırımlarla aynı yıl olan 2022 yılında 219 milyon dolar seviyesinde gerçeklemiştir. Yaptırımlar açısından değerlendirildiğinde, Rusya ve GKRY'nin yakın ilişkisi de göz önünde bulundurularak 2022 yılında yükselen ithalat dikkat çekici bir husus olarak not edilmektedir. 2023 yılında ise GTİP-27 ithalatının sıfır olarak kaydedildiği görülmektedir.

Şekil 61. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

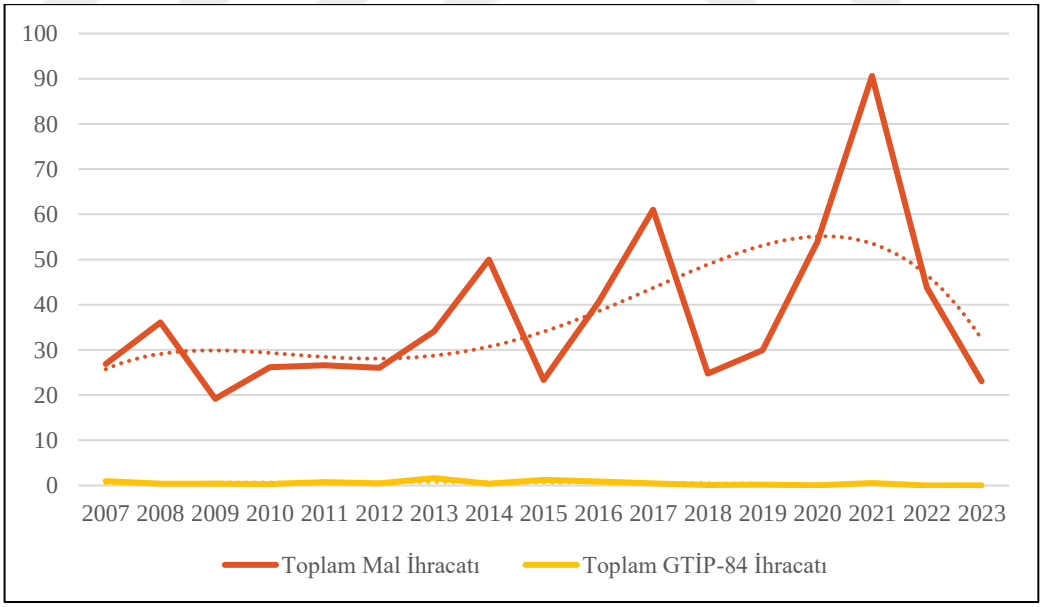
Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

GKRY'nin toplam mal ihracatının genel trendinin hafif yukarı yönlü olduğu gözlemlenmektedir. Şekil 62'de, GTİP-84 ihracatı aşağı yönlü bir trende sahip olduğu

görülmektedir. 2007-2023 yılları arasında toplam mal ihracatının en üst noktayı gördüğü yıl yaklaşık 90 milyon dolar ihracat ile 2021 yılıdır. GTİP-84 ihracatına bakıldığında ise en yüksek rakama ulaşılan yıl 2013 yılı olup, yaklaşık 1,6 milyon dolarlık ihracat yapıldığı görülmektedir.

İnişli çıkışlı bir trende sahip toplam mal ihracatının 2014 ve 2017 yıllarında yükselişe geçerek, 2021 yılında 90 milyon dolar ile belirlenen periyod içindeki zirve noktaya ulaştığı görülmektedir. 2021 yılında gerçekleşen bu ihracatın %80'ini GTİP-88 yani, hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçalarına dair mal grubu olduğu gözlemlenmektedir. Rusya'nın 2022 askeri operasyonu öncesi bu mal grubuna ait ihracatının yükselmesinin dikkate değer olduğu düşünülmektedir.

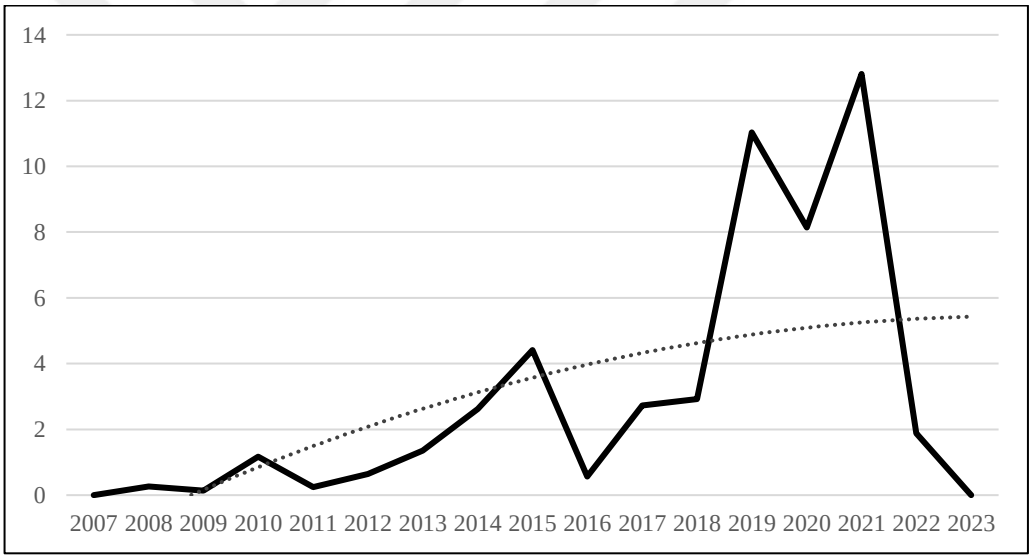
2023 yılında GKRY'nin Rusya toplam mal ihracatı belirlenen periyod içinde 2009 yılından sonra ikinci kez en düşük noktaya gelmiş olup, 23 milyon dolara yakın bir seviyede gerçekleşmiştir. 2023 yılındaki en önemli ihracat kalemi ise toplam ihracatta yaklaşık %83 paya ve 19 milyon dolarlık hacme sahip olan GTİP-89 ürünleri yani, gemiler ve suda yüzen taşıt ve araçlardan oluşmaktadır.

Şekil 62. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 63'te, 2007-2023 yılları arasında GKRY'nin Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı beklenenin aksine artış trendinde izlenmektedir. 2021 yılında 1,2 milyon dolar ile söz konusu periyod içindeki en yüksek noktaya ulaşan GTİP-93 ihracatının tarih olarak Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonu öncesi gerçekleşmiş olması dikkat çekici görülmektedir. Bu nedenle pozisyon kodu açısından da incelenmektedir. 2021 yılında, 568 bin dolar tutarında GTİP-9303 diğer ateşli silahlar (spor amaçlı av tüfekleri, vb.) ihracatı ile 6 bin dolar tutarında GTİP-9306 yani, bomba, torpido, mayın, güdümlü mermiler vb. harp mühimmatı aksam ve parçaları, fişekler, mermi ve diğer mühimmat ürünleri ihracatı yapıldığı görülmektedir. GTİP-9306 ihracatı için herhangi bir izin veya istisna alınıp alınmadığı bilinmediğinden, silah ambargosunun ihlâli açısından yorum yapılamamaktadır.

Şekil 63. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

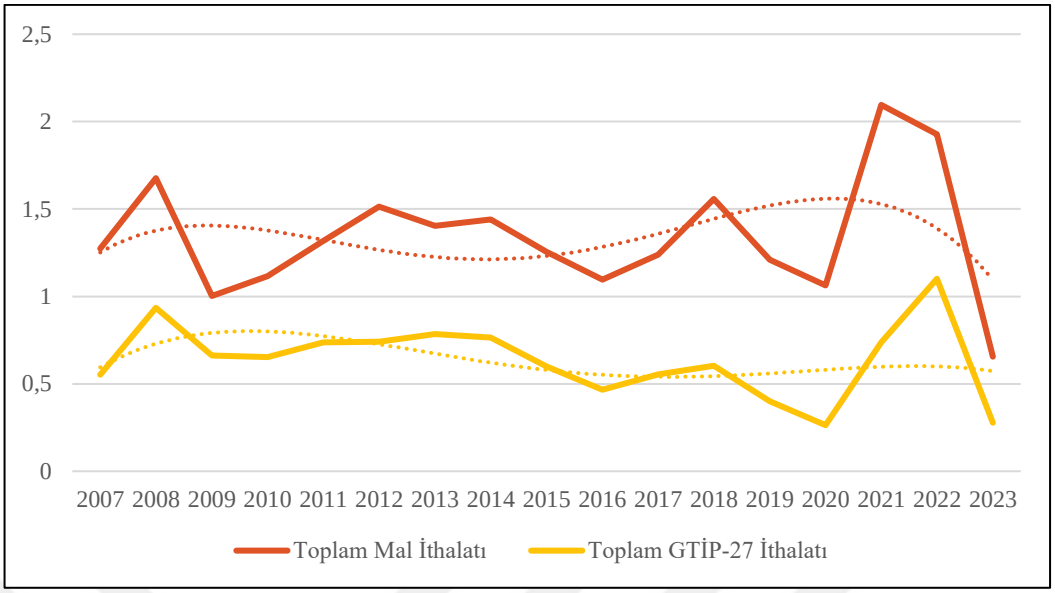
5.3.17. Letonya

Şekil 64'te, 2004 yılından beri bir AB üyesi olan ve aynı zamanda Rusya ile sınır komşusu olan Letonya'nın Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında gerçekleştirdiği toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre eğilimi

değerlendirilmektedir. Belirlenen yıllar arasında toplam mal ithalatının hafif bir artış trendindeyken, GTİP-27 ithalatının azalış trendinde olduğu gözlemlenmektedir.

2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatının en yüksek seviyeye ulaştığı yıl dikkat çekmektedir. 2021 yılında toplam mal ithalatı 2 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup, 2022 yılı ise GTİP-27 ithalatında zirve yapılan yıl olarak kaydedilmektedir. Letonya'nın 2007-2023 yılları arasındaki toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ortalaması yaklaşık %28 olarak hesaplanmıştır. Rusya'dan GTİP-27 ithalatının, toplam mal ithalatı içindeki payına bakıldığında ise 2007-2023 yılları arasında ortalama %47'sini GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir. Enerji hammaddeleri açısından Rusya'nın Letonya için önemli bir ticaret ortağı olduğu söylenebilmektedir. En belirgin artışın 2021 yılında yaşandığı görülmektedir. 2020 yılında pandeminin de etkisi ile 1 milyar dolar olarak gerçekleşen toplam mal ithalatı, 2021 yılında iki katına çıkarak yaklaşık 2 milyar dolar hacminde gerçekleştiği gözlemlenmektedir. 2021 yılında gerçekleşen toplam mal ithalatının yaklaşık %35'ini GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir.

2022 Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun ardından uygulanmaya başlanan karmaşık ve kapsamlı yaptırımların etkisi ile en belirgin düşüşün gerçekleşmiş olup, 2022 yılında neredeyse 2 milyar dolar olarak kaydedilen toplam mal ithalatının 2023 yılında 655 milyon dolar seviyesine inmiş olduğu görülmektedir. 27. fasıla konu ürünlerin de yaklaşık 1 milyar dolar seviyesinden, 276 milyon dolara düştüğü gözlemlenmektedir. Estonya örneğindeki gibi Letonya'nın da tüm dünyadan 2023 yılı GTİP-27 ithalatına bakıldığında bir önceki yıla kıyasla neredeyse yarı yarıya azaldığı kayda değer bir husus olarak değerlendirilmektedir.

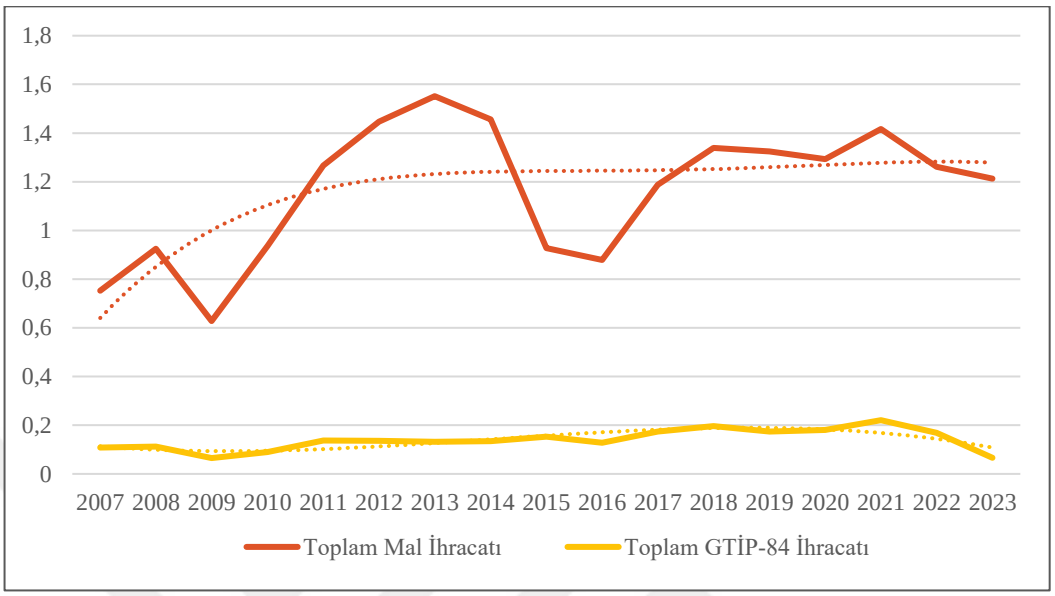
Şekil 64. Letonya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Diğer Baltık ülkelerinin aksine Letonya'nın Rusya'ya toplam mal ve GTİP-84 ihracat trendinin yukarı yönlü olduğu görülmektedir. Şekil 65'te görüldüğü üzere toplam mal ihracatının en üst seviyeyi gördüğü yıl yaklaşık 1,5 milyar dolar ihracat ile 2013 yılıdır. 2013 yılında Letonya'nın toplam mal ihracatında Rusya'nın payı %11,6 olarak hesaplanmıştır. Bu oran, belirlenen periyod içindeki en yüksek orandır. Ülkenin Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek rakama ulaşılan yıl ise 2021 yılı olup, yaklaşık 220 milyon dolarlık bir ihracat yapıldığı görülmektedir. Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonu öncesindeki yılda, 84. fasıla konu ürünlerin satışının artmasının dikkat çekici bir unsur olduğu düşünülmektedir.

Yaptırımların ilk etkisiyle 2015 yılından sonraki sert düşüşün ardından, 2017 yılında tekrar toparlanmaya başlayan ticaret yükselişe geçse de 2014 yaptırımları öncesindeki rakamlara ulaşılamadığı görülmektedir. 2023 yılında Letonya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı yaklaşık 1,2 milyar dolar kaydedilmektedir. Bunun tersine GTİP-84 ihracatı 2023 yılında yaklaşık 66 milyon dolara düşmüştür. 2023 yılındaki en önemli ihracat kalemlerini GTİP-22 yani meşrubat, alkollü içecekler ve sirke ile GTİP-30 eczacılık ürünlerinin oluşturduğu, bu iki ürün grubunun Rusya'ya toplam mal ihracatının %50'sini kapsadığı görülmektedir. Eczacılık ürünleri ihracatı, AB

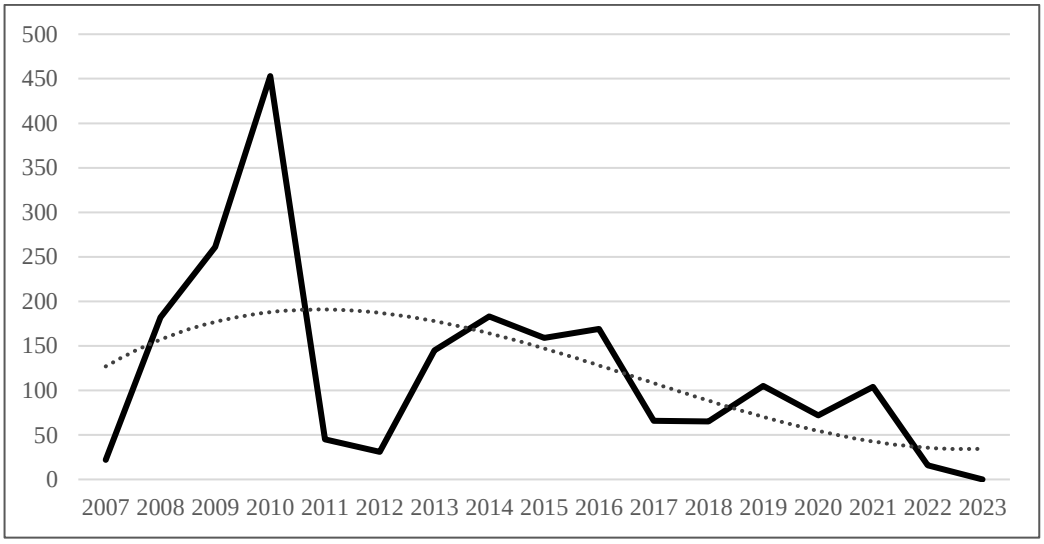
tarafından uygulanan kısıtlayıcı tedbirler açısından dikkat çekici bir unsur olarak değerlendirilmemektedir.

Şekil 65. Letonya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Toplam mal ihracatına göre Letonya'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatının önemli bir payı olmadığı Şekil 66'da açıkça görülmektedir. 2007-2023 yılları arasında en yüksek ihracat 2010 yılında 453 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında yürürlüğe giren silah ambargosu ile birlikte değerlendirildiğinde genel anlamda beklendiği ölçüde aşağı yönlü bir trende sahip olan GTİP-93 ihracatının, 2023 yılında sıfır olarak kayıtlara geçtiği gözlemlenmiştir.

Şekil 66. Letonya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.18. Litvanya

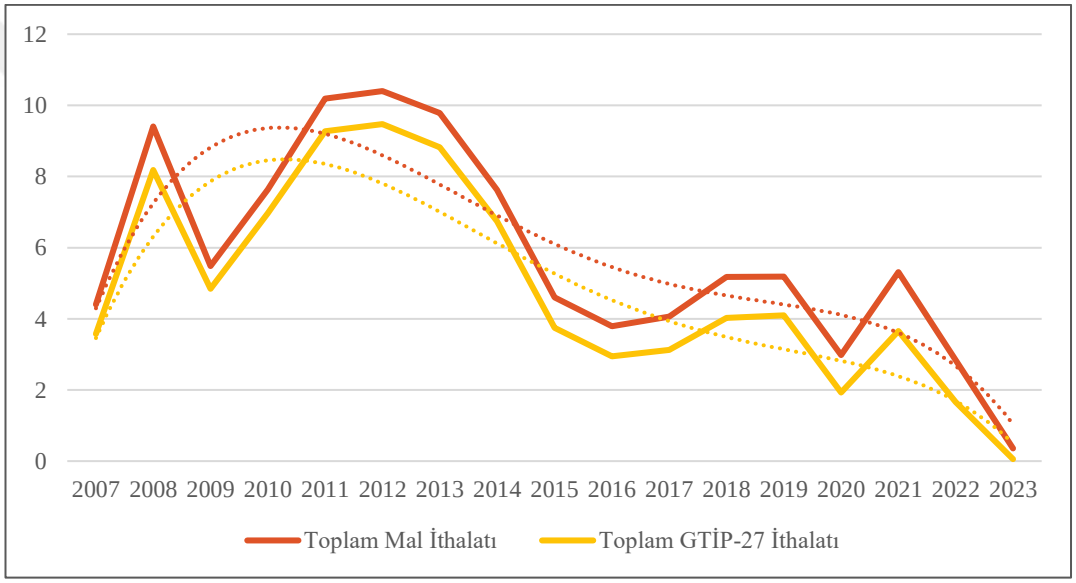
Güçlü ekonomik ilişkilere sahip Litvanya ve Rusya'nın 2014 yılında yürürlüğe giren sektörel yaptırımlardan nasıl etkilendiğini incelemek üzere 2007-2023 yılları arasındaki ithalat ve ihracat rakamları değerlendirilmektedir. Şekil 67'de görüldüğü üzere Litvanya'nın Rusya'ya toplam mal ve GTİP-27 ithalatının genel seyrinin aşağı yönlü olduğu görülmektedir.

Litvanya'nın toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ise oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Litvanya belirlenen yıllar arasında, özellikle yaptırımlar öncesinde GTİP-27 ithalatının tamamına yakın bir bölümünü Rusya'dan sağlamaktadır. Yıllara göre sırasıyla Rusya'nın payı 2007 yılında %90,3; 2008 yılında %94,4; 2009 yılında %95,4; 2010 yılında %93; 2011 yılında %88,6; 2012 yılında %86,9; 2013 yılında %84,6; 2014 yılında %78,5; 2015 yılında %51,8; 2016 yılında %63,8; 2017 yılında %53,6; 2018 yılında %56,3; 2019 yılında %63,2; 2020 yılında %51,8; 2021 yılında %50,3; 2022 yılında %10,8 ve 2023 yılında %0,6 olarak hesaplanmıştır. Söz konusu oranlar, Rusya'nın Baltık ülkeleri arasında Litvanya için önemli bir ticaret ortağı olduğunu göstergelerindendir.

Bununla birlikte, 2007-2023 yılları arasında Rusya'dan toplam ithalatının ortalama %84'ünü GTİP-27 ithalatının oluşturduğu görülmektedir. En yüksek hacme ulaşan

GTİP-27 ithalatı 2012 yılında 9,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Belirlenen yıllar arasında, toplam mal ithalatında en yüksek hacme ulaşılan yıl yine 2012 yılı olup, 10,4 milyar dolar olarak kaydedilmiştir.

Sektörel yaptırımların yürürlüğe girmesinin ardından 2015 yılında keskin düşüş gösteren toplam mal ve GTİP-27 ithalatının neredeyse yarı yarıya azaldığı gözlemlenmektedir. 2017 yılında hafif bir artış gösteren ithalat rakamlarının, 2023 yılında söz konusu periyod içindeki en düşük seviyelere indiği görülmektedir. Litvanya'nın özellikle GTİP-27 ithalatında Rusya'ya olan bağımlılığı sebebiyle yaptırımlardan etkilendiği düşünülen AB ülkesi olarak not edilmektedir.

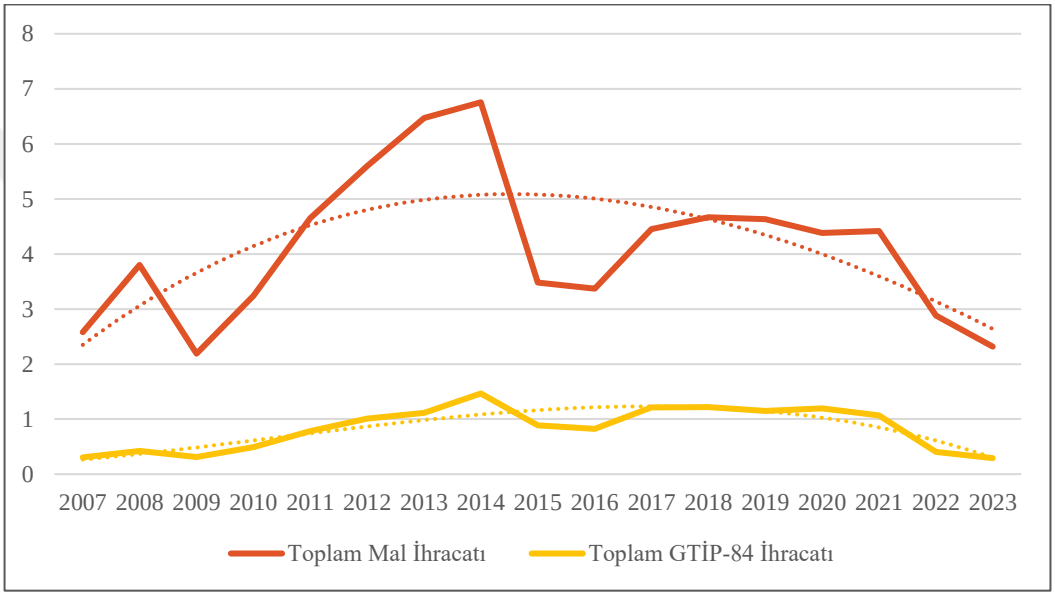
Şekil 67. Litvanya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Litvanya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatının ise Şekil 68'de görüldüğü gibi sabit bir trendde olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat trendi de aynı Şekil içerisinde gösterilmektedir. 2007-2023 yılları arasında Rusya'ya toplam mal ihracatında zirve yaptığı yılın, 6,7 milyar dolar ile 2014 yılı olarak kaydedildiği görülmektedir. 2014 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Litvanya'nın payı ise %2,4 olarak hesaplanmıştır. Aynı yıl Litvanya'nın tüm dünyaya ihracatında Rusya'nın payı ise %20,4 ile en yüksek oran olarak kayıtlara geçtiği gözlemlenmektedir. Litvanya'nın

Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek rakama ulaşılan yıl da yine 2014 yılı olup, yaklaşık 1,5 milyar dolarlık ihracat yapıldığı görülmektedir.

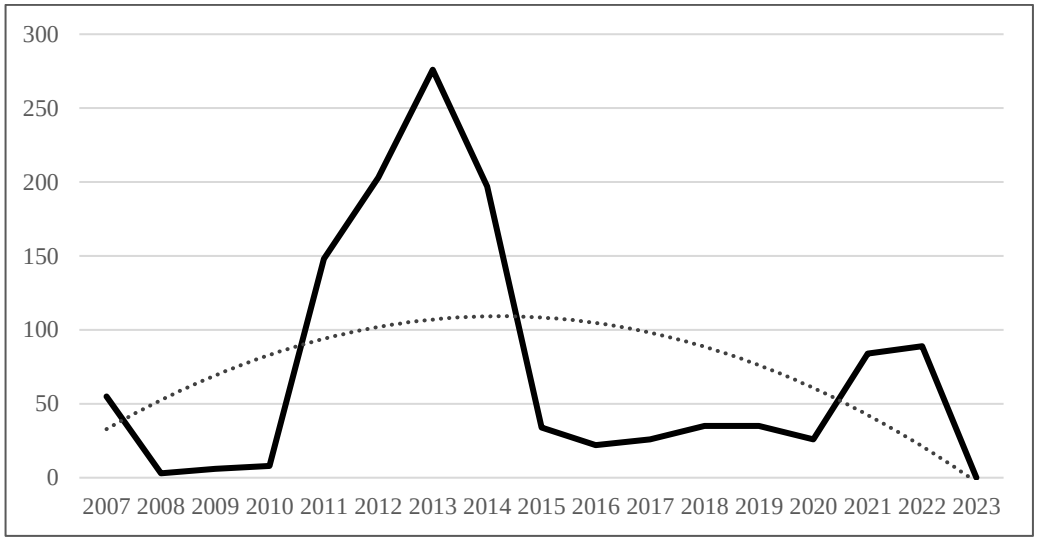
Sektörel yaptırımların ardından ilk şok 2015 yılında yaşanmış olup, ihracat rakamlarının nerdeyse yarı yarıya azaldığı gözlemlenmektedir. 2015 sonrası iniş çıkışlar devam etse de ihracatın 5 milyar doların üzerine çıkamadığı görülmektedir. GTİP-84 ihracatının, belirlenen periyod içindeki en dip noktayı 2023 yılında görmesi beklenen bir durum olup, yaklaşık 300 milyon dolar seviyesinde kaydedilmektedir.

Şekil 68. Litvanya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Toplam ihracat rakamlarına göre Litvanya'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatının önemli bir payı olmasa da Şekil 69'da görüldüğü üzere Kırım'ın ilhakı öncesi 2013 yılında yapılan 276 bin dolarlık ihracatın gösterilmesinin önem arz ettiği düşünülmektedir. 2013 yılındaki ihracatın 258 bin dolarlık yani yaklaşık %94'lük kısmının 9306 ve 9307 pozisyon numaralarına ait olduğu dikkat çekmektedir. 9306 GTİP koduna ait mal grubu; bomba, torpido, mayın, güdümlü mermiler vb. harp mühimmatı aksam ve parçaları, fişekler, mermi ve diğer mühimmat olarak belirtilmektedir. 9307 GTİP koduna ait mal grubu ise; kılıçlar, palalar, süngüler, mızraklar ve benzeri silahlar ve bunların aksam ve parçalarından oluşmaktadır.

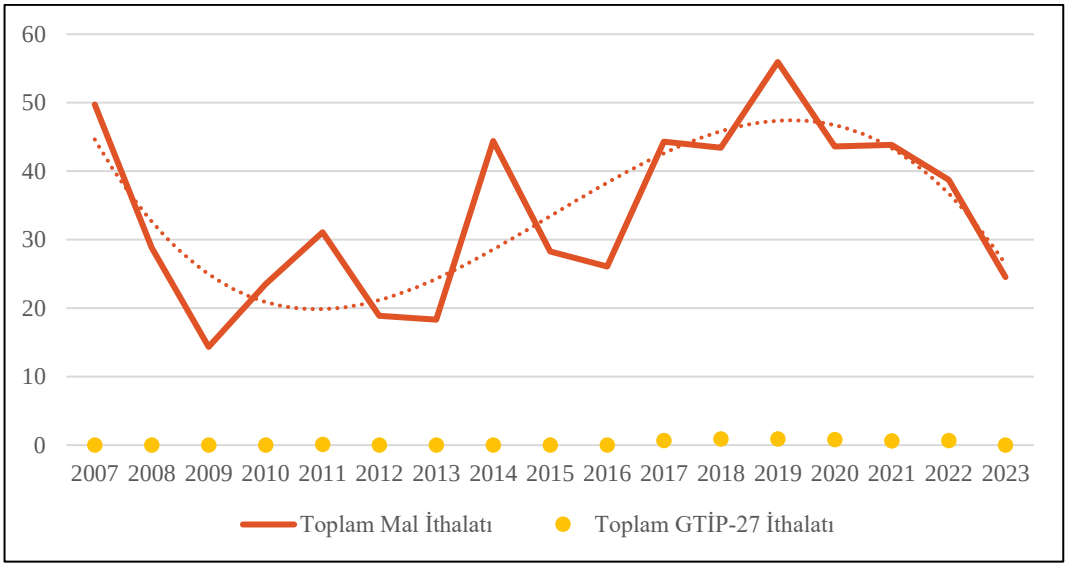
Şekil 69. Litvanya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.19. Lüksemburg

Şekil 70'te, 2007-2023 yılları arasında Lüksemburg'un Rusya'dan toplam mal ve GTİP-27 ithalatının yıllara göre seyri izlenmektedir. Genel bakışta toplam mal ithalatının artış trendinde olduğu görülse de rakamların oldukça düşük olduğu ve ikili ticarette önemli bir paya sahip olunmadığı görülmektedir. Lüksemburg'un toplam mal ithalatında Rusya'nın payı belirlenen yıllara içerisinde ortalama olarak %1'in altında kalmaktadır.

2007-2023 yılları arasında Lüksemburg'un Rusya'dan yapmış olduğu toplam mal ithalatın yaklaşık %38'ini 76. fasıla konu alüminyum ve alüminyumdan eşya ürünlerinin oluşturduğu görülmektedir. Lüksemburg'un toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı oldukça düşük olup, belirlenen yıllar arasındaki toplam GTİP-27 ithalatının 4,5 milyon dolar seviyesinde olduğu görülmektedir. Bazı yıllarda hiç GTİP-27 ithalatı gerçekleştirilmediği de göze çarpmaktadır. 2007-2023 yılları arasında Lüksemburg'un yapmış olduğu toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ortalamasının %1'in altında kaldığı görülmektedir. Verilere göre, Rusya'nın Lüksemburg için önemli bir ticaret ortağı olmadığı ve dolayısıyla yaptırımlardan etkilenecek bir ticaretin bulunmadığı söylenebilmektedir.

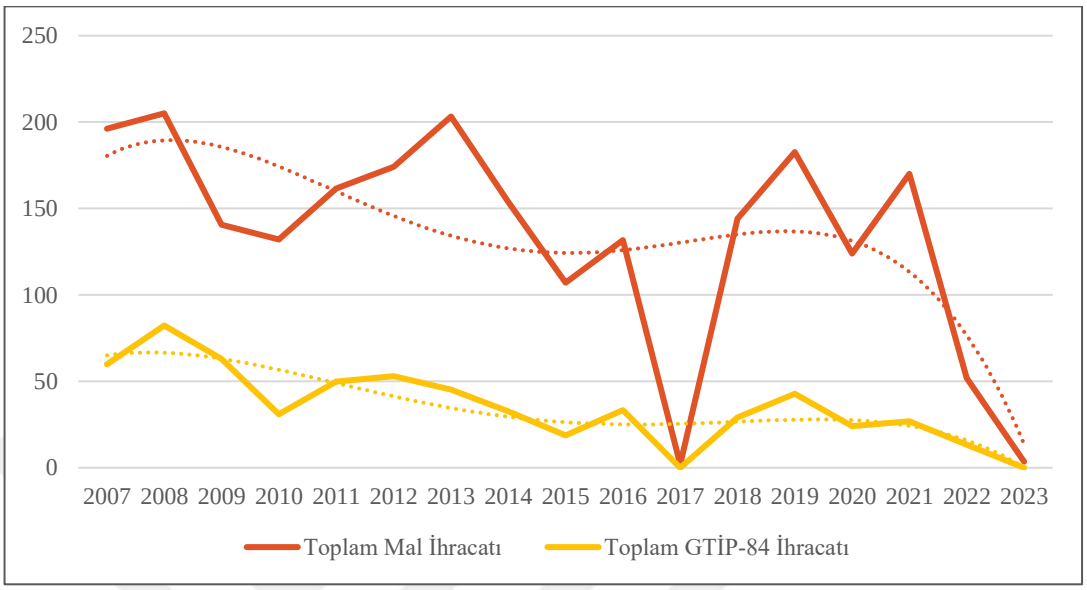
Şekil 70. Lüksemburg'un Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Lüksemburg'un Rusya'ya toplam mal ve GTİP-84 ihracatının Şekil 71'de görüldüğü gibi azalış eğiliminde olduğu izlenmektedir. 2007-2023 yılları arasında Lüksemburg'un Rusya'ya toplam mal ihracatında zirve yaptığı yıl, yaklaşık 205 milyon dolar ile 2008 yılı olarak kaydedilmektedir. Ülkenin Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek hacme ulaşılan yıl da yine 2008 yılı olup, yaklaşık 82 milyon dolarlık ihracat yapıldığı görülmektedir. Rusya'ya toplam mal ihracatında GTİP-84 ürünlerinin payının ise belirlenen periyod için ortalama %27 civarında olduğu gözlenmektedir.

Sektörel yaptırımların ardından 2015 yılında yaşanan sert düşüşün akabinde, 2017 yılında dramatik bir düşüş daha yaşanmış olup, toplam mal ihracatının bir önceki yıla kıyasla 130 milyon dolardan 2 milyon dolar seviyesine gerilediği gözlenmektedir. 2018 yılında eski seviyelerine çıkmaya başlayan toplam mal ihracatının, 2023 yılını 3,5 milyon dolar ile kapatmış olduğu görülmektedir. GTİP-84 ihracatının ise belirlenen periyod içinde 2017'den sonra ilk kez sıfır olarak gerçekleştiği gözlenmiştir. 2023 yılındaki toplam mal ihracatının yaklaşık %52'sini 32. fasıla konu ürünler olan; debagatte ve boyacılıkta kullanılan hülasalar, tanenler, boyalar, pigmentler, vernikler, macunlar, mürekkepler oluşturmaktadır. GTİP-32 için AB kısıtlamaları mevcuttur

ancak bu kısıtlamalar ithalat özelinde olduğundan ve 2023 yılı bu çalışma kapsamında olmadığından detaylı olarak incelenmemektedir.

Şekil 71. Lüksemburg'un Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Lüksemburg'un Rusya'ya 2011 yılında 9 bin dolar, 2012 yılında 26 bin dolar ve 2014 yılında 51 bin dolar tutarındaki GTİP-93 ihracatı haricinde, 2007-2023 yılları arasında GTİP-93 ihracatı bulunmamaktadır.

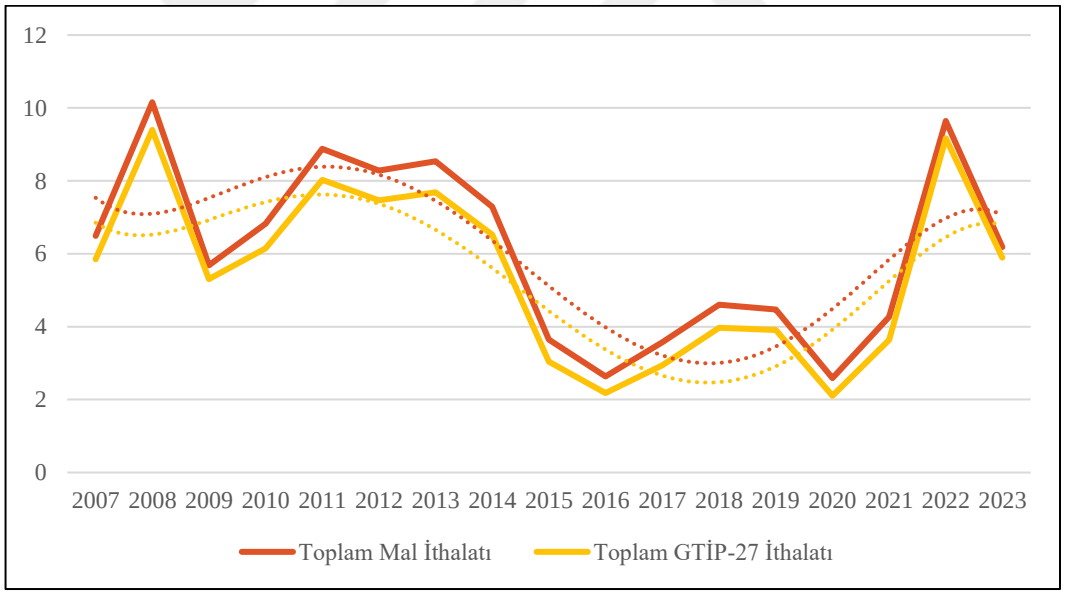
5.3.20. Macaristan

Şekil 72'de, 2007-2023 yılları arasında Macaristan'ın Rusya'dan toplam mal ithalatı ve GTİP-27 ithalatı yaptırımlar bağlamında incelenmektedir. Toplam mal ithalatı ve GTİP-27 ithalatının aşağı yönlü seyrinde önemli olduğu düşünülen noktalar değerlendirilmektedir.

Söz konusu periyod içinde Macaristan'ın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %90'ını GTİP-27 ithalatının oluşturduğu görülmektedir. Belirlenen yıllar arasındaki en yüksek seviyeye 2008 yılında ulaşılmış olup, Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 10 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Toplam mal ithalatının yaklaşık

%93'ünü 27. fasıla konu ürünler olan mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler oluşturmaktadır.

2014 yılında yaptırımların yürürlüğe girmesiyle birlikte düşüş trendine giren toplam mal ithalatının, 2017 itibarıyla tekrar ivme kazandığı görülmektedir. Pandeminin de etkisiyle en düşük noktaya gerileyen toplam mal ithalatı, 2020 yılında yaklaşık 2,5 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ile GTİP-27 ithalatının iniş çıkış trendi paralel izlenmektedir. 2022 yaptırımlarına rağmen aynı yıl, Macaristan'ın Rusya'dan toplam mal ithalatı 9,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup, bu ithalatın 9,1 milyar dolarını GTİP-27 ürünlerinin oluşturması da dikkate değer görülmektedir. 2023 yılında ise yaklaşık 6 milyar dolarlık mal ithalatı gerçekleşmiştir. Bu ithalatın yaklaşık %95'ini GTİP-27 ürünleri oluşturmaktadır. Söz konusu ithalatın yaptırım kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği ise bu çalışma kapsamına dahil edilmediğinden ek bir yorum yapılmamaktadır.

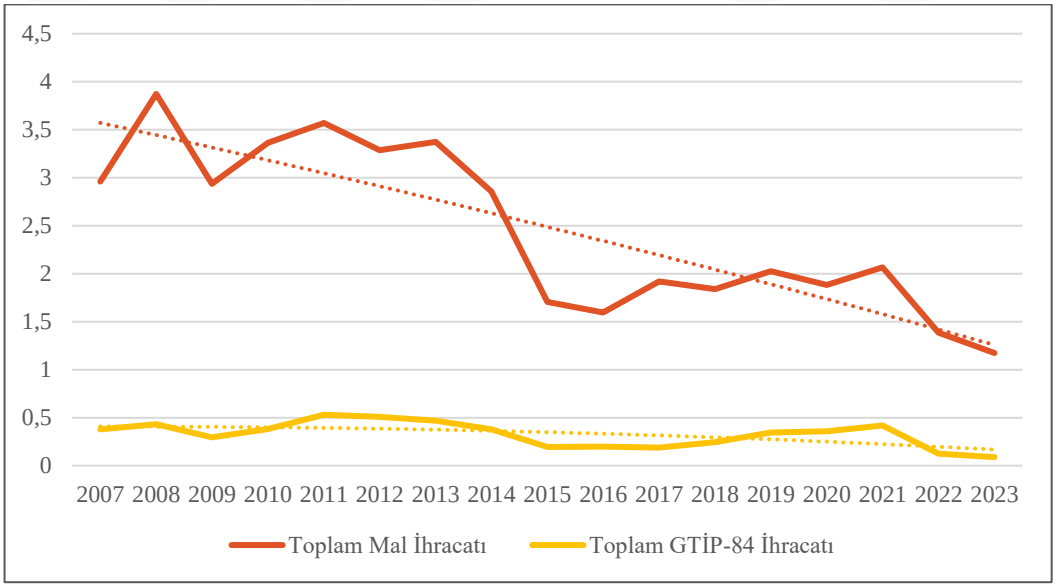
Şekil 72. Macaristan'ın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 73'te, Macaristan'ın Rusya'ya toplam mal ihracatı ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat eğilimi gösterilmektedir. Macaristan'ın Rusya'ya toplam mal ve GTİP-84 ihracatının beklendiği gibi düşüş

eğiliminde olduğu görülmektedir. Belirlenen yıllar arasında, söz konusu üye devletin Rusya'ya ihracatında zirve yaptığı yıl 3,8 milyar dolar ile 2008 yılı olarak kaydedilmektedir. 2008 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Macaristan'ın payı yaklaşık %1,4 olarak hesaplanmaktadır. Macaristan'ın Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında, en yüksek hacmin 2011 yılında yaklaşık 530 milyon dolar ile gerçekleştiği görülmektedir.

Kısıtlayıcı tedbirlerin başladığı 2014 yılı itibarıyla ithalatta olduğu gibi ihracatta da sert düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir. 2014 itibarıyla ihracatta başlayan düşüş eğiliminin bir diğer sebebinin ise Rusya'nın misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği düşünülmektedir. Genellikle aşağı yönlü bir trende sahip olan toplam mal ihracatının 2007-2023 yılları arasında en düşük kaydedildiği yılın, 2022 yaptırımlarından sonraki 2023 yılı olduğu görülmektedir. Yaklaşık 1 milyar dolar seviyesine inen toplam mal ihracatının yaklaşık %42'sini GTİP-30, yani eczacılık ürünlerinin oluşturduğu not edilmektedir. Eczacılık ürünleri için AB tarafından uygulanan kısıtlayıcı tedbirler genel anlamda ithalat üzerine olduğundan, bu kalem yaptırımlar açısından bir kırmızı bayrak niteliği taşımamaktadır.

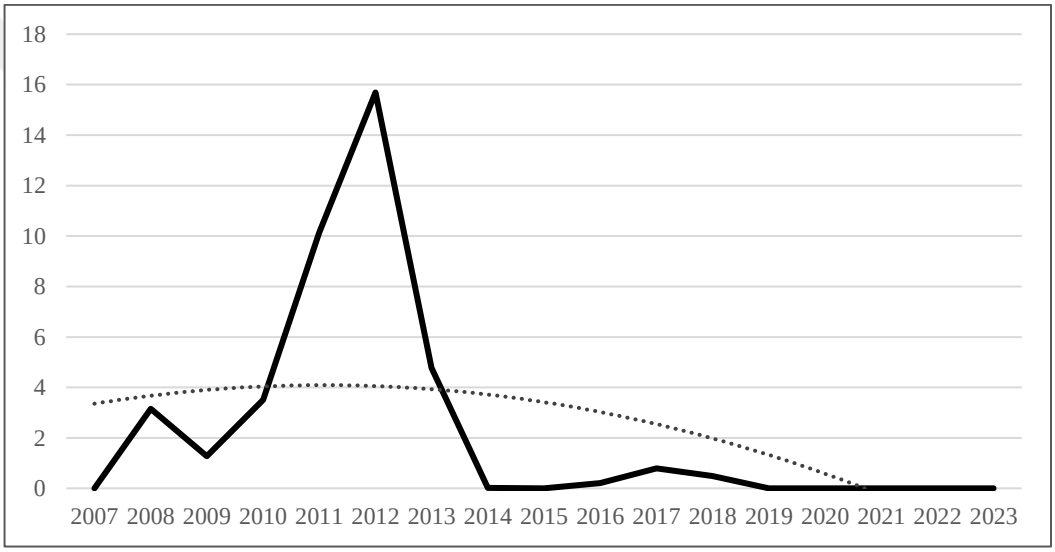

Şekil 73. Macaristan'ın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 74'te Macaristan'ın Rusya'ya GTİP-93 ihracatının yıllara göre seyri gösterilmektedir. AB'nin Rusya'ya 2014 yılında uygulamaya başlamış olduğu silah ambargosunun etkilerini görebilmek için GTİP-93 ihracatı analiz edilmektedir.

Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı 2007-2018 yılları arasında toplam 4 milyon dolar dolar tutarında gerçekleştiği görülmektedir. 2019-2023 yılları arasında GTİP-93 ihracatı bulunmamaktadır. En yüksek ihracat, 2012 yılında 1,5 milyon dolar olarak kaydedilmiştir. Yaptırımların ardından GTİP-93 ihracatının aşağı yönlü seyretmesi ve sonrasında tamamen bitmesi ambargonun doğasına uygun olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 74. Macaristan'ın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

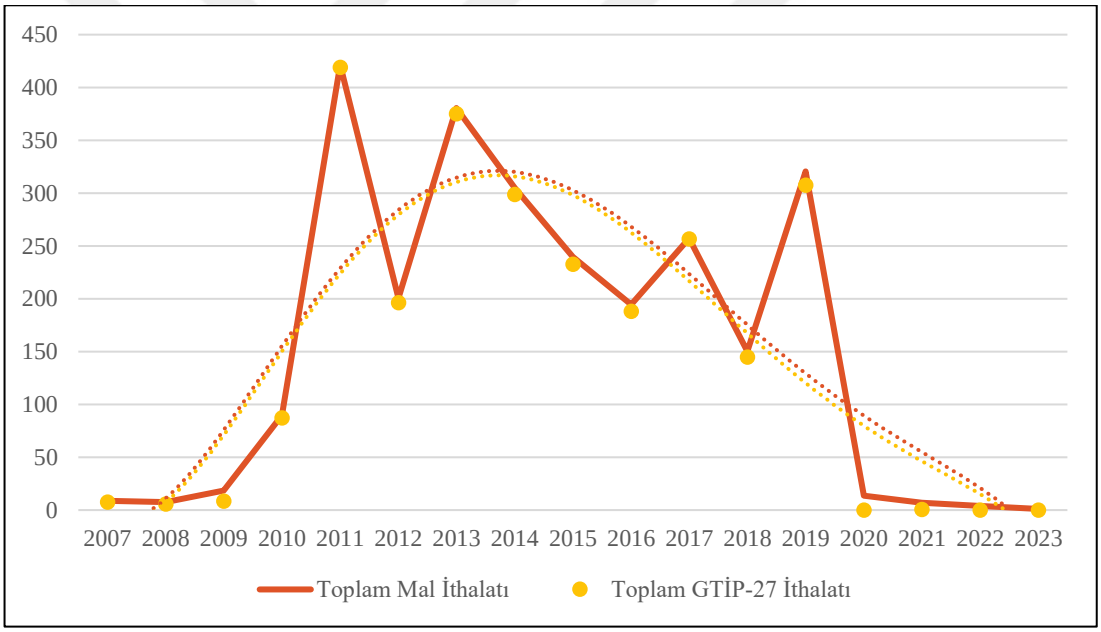
5.3.21. Malta

Şekil 75'te Malta ve Rusya'nın 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ve GTİP-27 ithalatı yaptırımlar açısından değerlendirilmektedir. Genel anlamda iniş çıkışlar yaşansa da aşağı yönlü bir eğilim olduğu görülmektedir. Rusya'dan toplam mal ithalatının %97'sini GTİP-27 ürünlerinin oluşturması dikkat çekmektedir.

Belirlenen periyod içinde değerlendirildiğinde, 2011 yılında Malta'nın Rusya'dan gerçekleştirdiği toplam mal ithalatının en yüksek seviyeye ulaştığı ve yaklaşık 420 milyon dolar seviyesinde bir ticaret gerçekleştiği görülmektedir. Toplam mal

ithalatının neredeyse tamamını oluşturan 419 milyon dolarlık ihracat ise, 27. fasıl kapsamından değerlendirilen mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünlerden oluşmaktadır. 2013 itibarıyla ve 2014 sektörel yaptırımların ardından 2017'ye kadar aşağı yönlü seyreden toplam mal ithalatının, 2019 yılında 320 milyon dolar seviyesine yükseldiği gözlenmektedir.

Pandeminin de etkisi olduğu düşünülerek 2020 yılında yaklaşık 13,5 milyon dolar seviyesine gerileyen toplam mal ithalatının yalnızca 65 bin dolarının 27. fasıla konu ürünlerden oluşması da, önemli bir not olarak belirtilmektedir. 2022 yılında 10 bin dolar, 2023 yılında ise sıfır olarak kaydedilen GTİP-27 ithalatı, uygulanan kapsamlı yaptırımların etkinliğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. 2023 yılında ise Rusya'dan GTİP-27 ithalatı yapılmadığı görülmektedir.

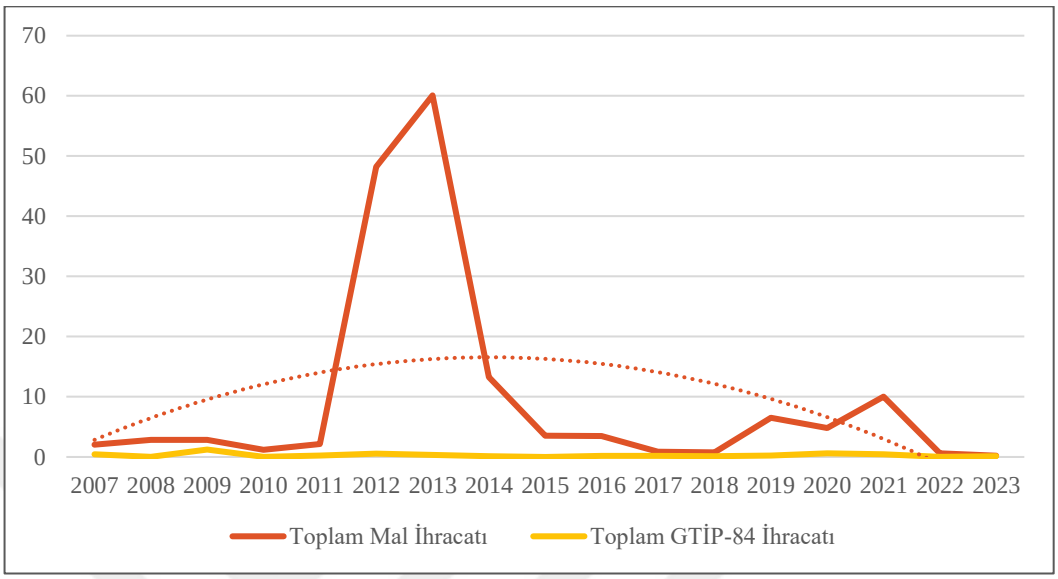

Şekil 75. Malta'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 76'da Malta'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ve GTİP-84 ihracatı gösterilmektedir. 2007-2023 yılları arasında Malta'nın toplam mal ihracatında Rusya'nın payı, 2013 yılı haricinde tüm yıllarda %1'in altında olup, bu bulgu söz konusu ülkelerin ihracat açısından önemli bir ticaret ortağı olmadıklarını göstermektedir. 2013 yılı toplam mal ihracatının en yüksek seviyeye geldiği yıl olup,

60 milyon civarında kaydedilmektedir. 2014 yılı sektörel yaptırımlardan sonra devam eden ufak mal ihracatlarının da azalış trendinde olduğu görülmektedir.

Şekil 76. Malta'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Malta'nın Rusya'ya 2010 yılında 2 bin dolar ve 2014 yılında 8 bin dolar tutarındaki GTİP-93 ihracatı haricinde, beklenen şekilde 2007-2023 yılları arasında GTİP-93 ihracatı bulunmamaktadır.

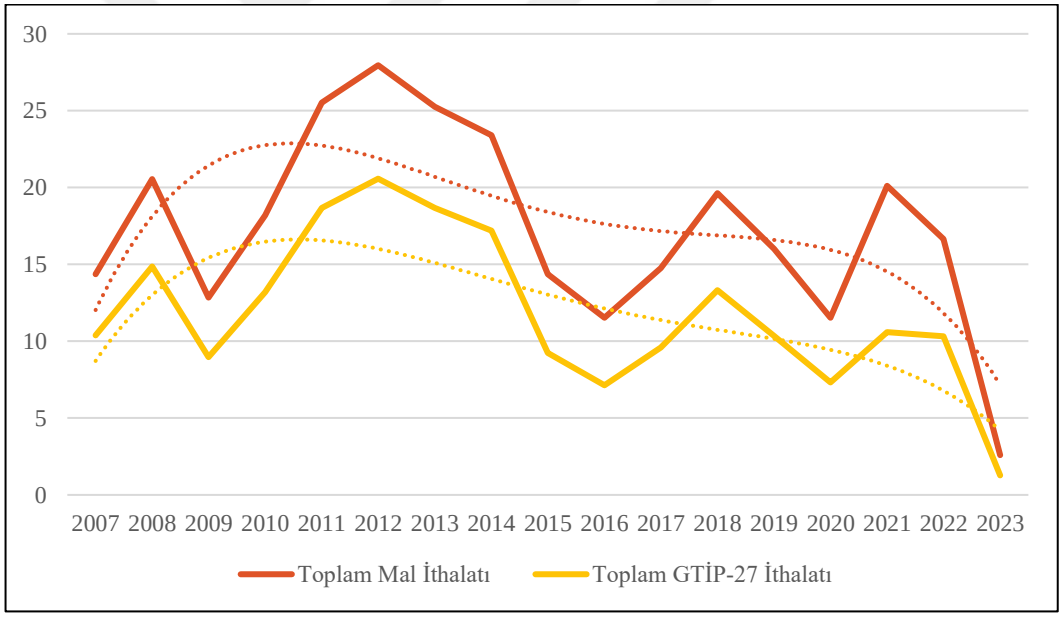
5.3.22. Polonya

Şekil 77'de Polonya ve Rusya'nın 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ve GTİP-27 ithalatı yaptırımlar açısından değerlendirilmektedir. Genel olarak keskin iniş çıkışlar yaşansa da grafikte coğrafi yakınlığın da etkisi olduğu düşünülen çok hafif yukarı yönlü bir eğim olduğu dikkat çekmektedir. Belirlenen periyod içinde, Polonya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %68'ini GTİP-27 ürünlerinin oluşturduğu görülmektedir.

2012 yılında Polonya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatı en üst seviyeye ulaşarak, yaklaşık 28 milyar dolar seviyesinde bir ticaret gerçekleştiği görülmektedir. Toplam mal ithalatının yaklaşık %78'ini ise 27. fasıla konu ürünler olan mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların damıtılmasından elde edilen ürünler oluşturmaktadır. 2014

sektörel yaptırımların ardından 2015 yılı verilerine bakıldığında, toplam mal ithalatının bir 2012 yılına göre yarı yarıya azalarak 14 milyar dolar seviyesine indiği görülmektedir. Yaptırımların ilk şokunun atlatılmasının ardından 2017 itibarıyla tekrar ivme kazanan ticaretin, pandeminin de etkisiyle 2020 yılında yaklaşık 11,5 milyar dolar seviyesine düştüğü gözlenmektedir. Genel anlamda iniş çıkışlar olsa da Polonya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaptırımlar öncesi seviyeye ulaşamadığı görülmektedir.

2007-2023 yılları arasında toplam mal ve GTİP-27 ithalatının iniş çıkış trendi paralel izlenmektedir. 2023 yılına bakıldığında belirlenen periyod içindeki en düşük düzey olan 2,5 milyar dolarlık toplam mal ithalatının gerçekleştiği görülmektedir. Bu ithalatın neredeyse yarısı olan yaklaşık 1,2 milyar dolarlık ithalatın GTİP-27 ürünleri olmasının ise mühim olduğu düşünülmektedir.

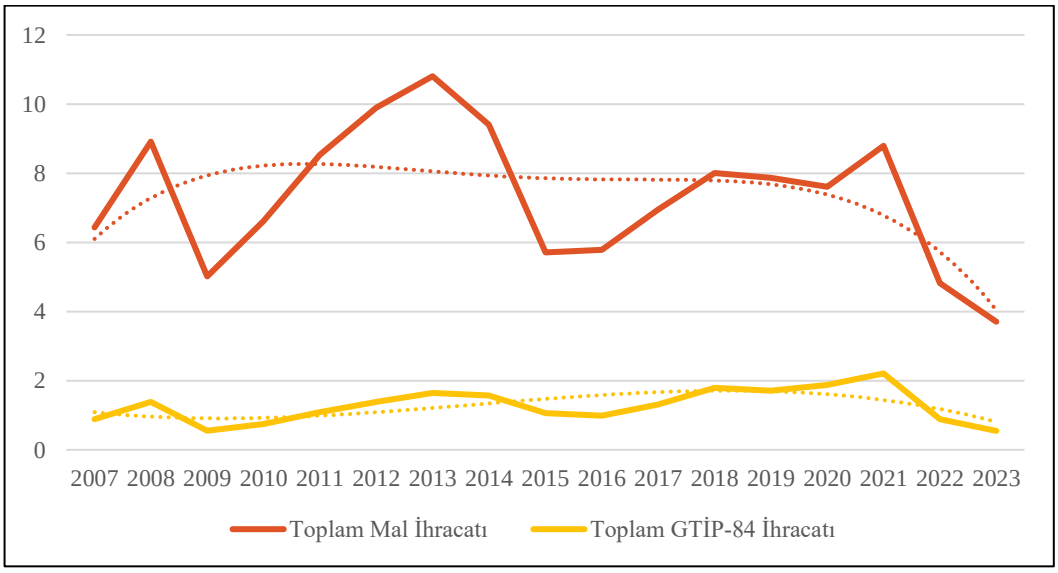
Şekil 77. Polonya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 78'de Polonya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatının keskin iniş çıkışlara sahip olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat trendi de gösterilmektedir.

2007-2023 yılları arasında Polonya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatında zirve yaptığı yıl 10,8 milyar dolar ile 2013 yılı olarak kaydedilmektedir. 2013 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Polonya'nın payı %3,4 olarak hesaplanmıştır. Yine 2013 yılı için Polonya'nın tüm dünyaya ihracatında Rusya'nın payı ise yaklaşık %5,4 olarak kayıtlara geçmiştir. Polonya'nın Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek hacme ulaşılan yıl Ukrayna savaşı öncesi, yani 2021 yılı olup, yaklaşık 2 milyar dolarlık ihracat yapıldığı görülmektedir. Rusya'nın tüm dünyadan GTİP-84 ithalatında Polonya'nın payı %3 oranında olup, ihracatın genel anlamda aynı seviyelerde gerçekleştiği izlenmektedir. Ancak, askeri operasyon öncesi artış eğilimi olduğu da not edilmek istenmektedir.

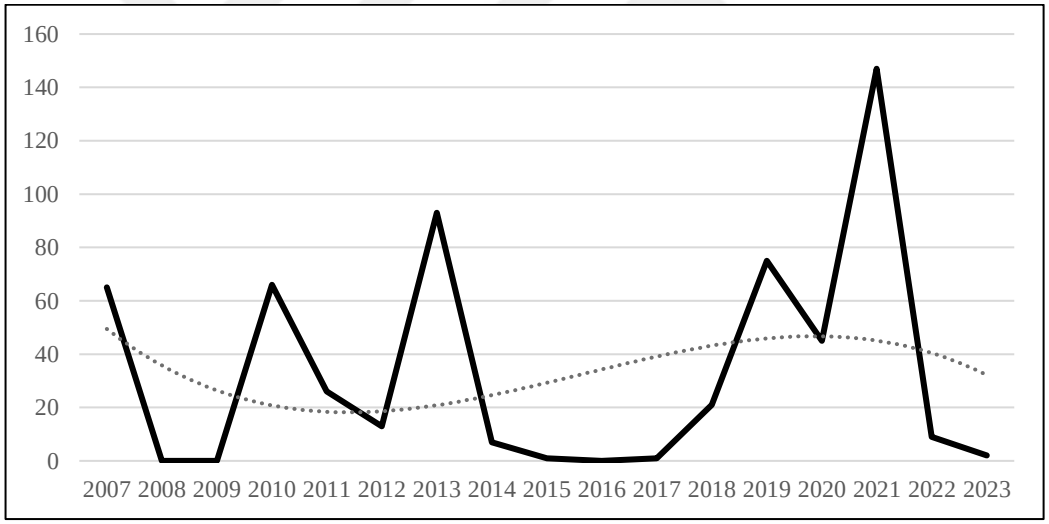
Kısıtlayıcı tedbirlerin ardından ilk şok 2015 yılında yaşanmış olup, toplam mal ihracatının bir önceki yıla kıyasla yaklaşık %40 oranında azaldığı görülmektedir. 2015 sonrası iniş çıkışlar devam etse de ihracatın yaptırımlardan önceki seviyeye yükselemediği gözlenmektedir. Bu da ihracatın yaptırımlardan olumsuz etkilendiğine dair bir işaret olarak değerlendirilmektedir. İhracatı olumsuz etkileyen bir diğer etkenin ise Rusya'nın misilleme olarak AB ülkelerine koyduğu ithalat yasakları olduğu düşünülmektedir.

Şekil 78. Polonya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 79'da Polonya'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatı gösterilmektedir. AB'nin Rusya'ya 2014 yılında uygulamaya başlamış olduğu silah ambargosunun etkilerini görebilmek için GTİP-93 ihracatı değerlendirmeye dahil edilmektedir. Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatının 2007-2023 yılları arasında toplam 571 bin dolar tutarında gerçekleştiği görülmektedir. Her ne kadar hacimsel olarak kayda değer olmasa da belirlenen periyod içerisinde zirve yaptığı yılın, yine Ukrayna'ya askeri operasyon öncesi yıl olan 2021 yılı olduğu gözlenmektedir. 147 bin dolarlık GTİP-93 ihracatının pozisyon koduna bakıldığında bu ihracatın neredeyse tamamına yakını olan 120 bin dolarlık ihracatın GTİP-9305 koduna ait olan; 9301 ila 9304 pozisyonlarında yer alan eşyanın aksam, parça ve aksesuarları olduğu görülmektedir. Söz konusu ihracatın herhangi bir lisans ya da izin dahilinde gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmediğinden yaptırım ihlâli olup olmadığına dair bir yorum yapılamamaktadır.

Şekil 79. Polonya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

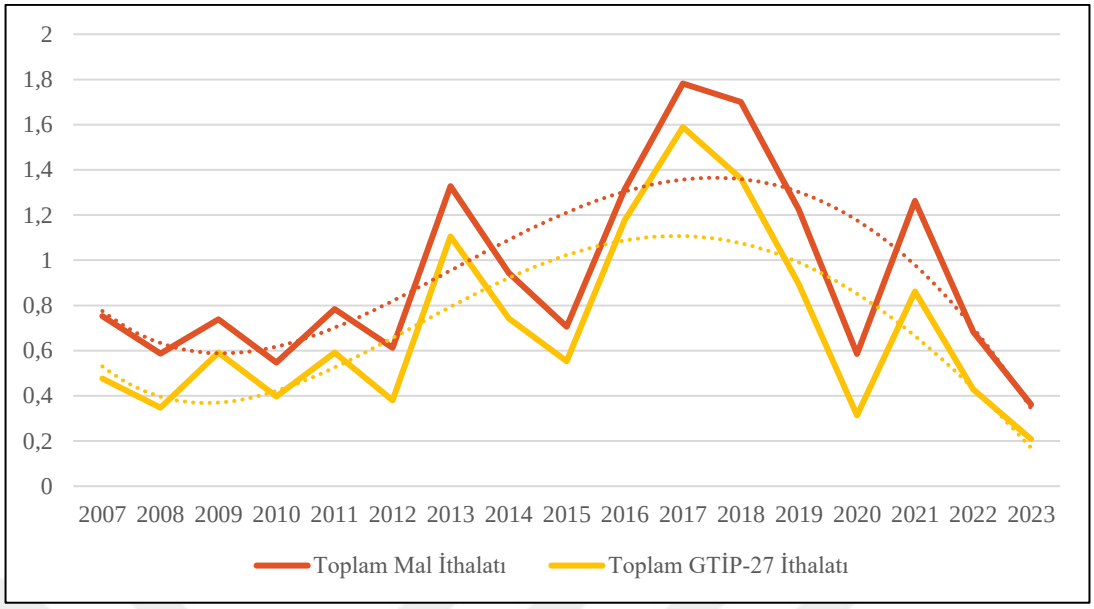
5.3.23. Portekiz

Şekil 80'de Portekiz'in Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre seyri izlenmektedir. Belirlenen yıllar arasında Portekiz'in tüm dünyadan toplam mal ithalatında Rusya'nın payının ortalaması %1 ve Portekiz'in tüm dünyadan GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ortalaması ise %6 olarak hesaplanmıştır. Ortalama oranlar Rusya'nın Portekiz için ithalat anlamında çok

önemli bir dilime sahip olmadığını göstermektedir. Portekiz'in Rusya'dan gerçekleştirdiği toplam mal ithalatı ile GTİP-27 ithalatı söz konusu periyod boyunca hafif bir yükseliş eğiliminde seyretmektedir. Bununla birlikte, toplam mal ve GTİP-27 ithalatının iniş çıkışlarının birbirleriyle paralel bir seyir izlediği de görülmektedir. Genel trende bakıldığında 2007-2023 yılları arasında Rusya'dan toplam mal ithalatının neredeyse %75'ini GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir.

Sektörel yaptırımların yürürlüğe girmeden önceki yıl olan 2013 yılına bakıldığında Portekiz'in Rusya'dan toplam mal ithalatı yaklaşık 1,3 milyar dolar seviyesinde iken, bunun yaklaşık 1,1 milyar dolarını GTİP-27 ithalatının oluşturduğu gözlenmektedir. Yaptırımların ilk yılı olan 2014 yılında ve 2015 yılında toplam mal ithalatı ve GTİP-27 ithalatında görülen sert düşüşün, 2016 yılında yükselişe geçerek, yaptırım öncesi rakam olan 1,3 milyar dolara çıktığı görülmektedir. Aynı yıl, Portekiz'in Rusya'dan GTİP-27 ithalatının da yaptırım öncesi seviyeye yükseldiği gözlenmektedir.

2020 yılında pandeminin de etkisiyle yaklaşık 585 milyon dolar seviyesine inen toplam mal ithalatının, 2021 yılında iki katından fazla yükselerek 1,2 milyar dolarak çıktığı görülmektedir. Kompleks yapıdaki kapsamlı yaptırımların uygulanmaya başladığı yıl olan 2022 yılında ise, toplam mal ve GTİP-27 ithalatının beklendiği gibi aşağı yönlü hareket ettiği görülmektedir. 2023 yılında bir önceki yıla göre neredeyse yarı yarıya azalan toplam mal ithalatı 360 milyon dolar olarak kaydedilmektedir. Bu ithalatın 200 milyon dolarını oluşturan toplam GTİP-27 ithalatının ise bir önceki yıla kıyasla yarı yarıya azaldığı gözlenmektedir.

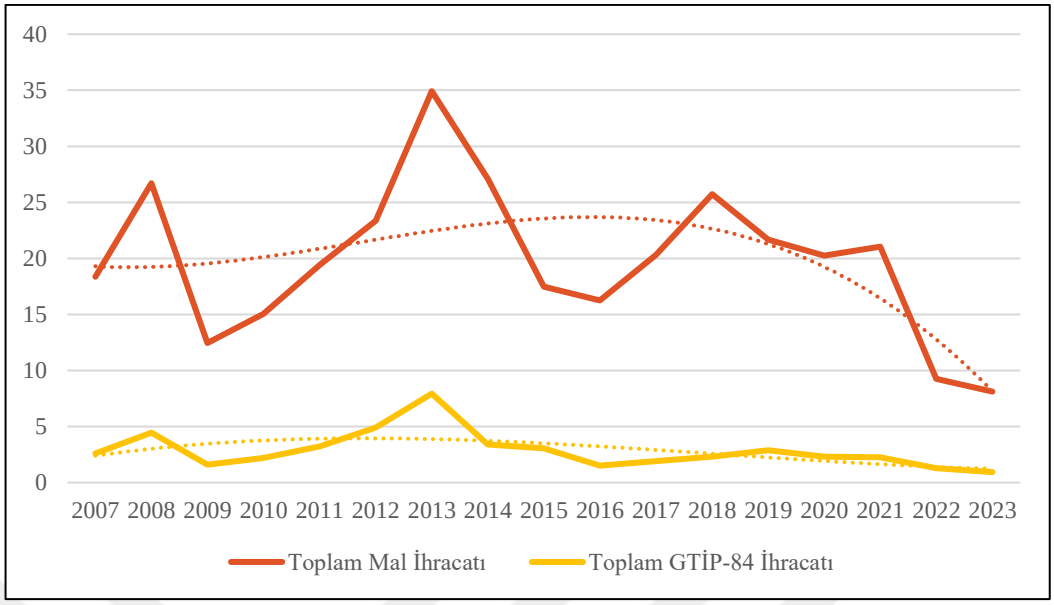

Şekil 80. Portekiz'in Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 81'de Portekiz'in Rusya'ya toplam mal ihracatı ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat eğilimi gösterilmektedir. Portekiz'in Rusya'ya toplam mal ve GTİP-84 ihracatının, beklendiği gibi düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Portekiz'in toplam mal ihracatında Rusya'nın payının %1'in üzerine çıkamadığı görülmektedir. İhracat anlamında da Rusya'nın Portekiz için önemli bir partner olmadığı söylenebilmektedir. Belirlenen yıllar arasında Portekiz'in Rusya'ya ihracatında zirve yaptığı yıl, 350 milyon dolar ile 2013 yılı olarak kaydedilmektedir. Portekiz'in Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında ise en yüksek seviye yine 2013 yılında yaşanmış olup, yaklaşık 80 milyon dolarlık bir ticaret yapıldığı görülmektedir.

Yaptırımların başladığı 2014 yılında, toplam mal ihracatında sert bir düşüş yaşanmış ve yaklaşık %35'lik bir azalmayla 2015 yılında 174 milyon dolar seviyesine gerilediği gözlenmektedir. 2023 yılında, belirlenen periyod içindeki en dip nokta olan 80 milyon dolar seviyesine indiği görülmektedir. Aynı yıl, GTİP-84 ihracatının ise yaklaşık 9 milyon dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 81. Portekiz'in Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Portekiz'in Rusya'ya 2010 yılında 4 bin dolarlık GTİP-93 ihracatı haricinde, 2007-2023 yılları arasında GTİP-93 ihracatı bulunmamaktadır. Bu verilere göre 2014 itibarıyla yürürlüğe giren silah ambargosu kapsamında, beklendiği gibi, ticaret yapılmadığı söylenebilmektedir.

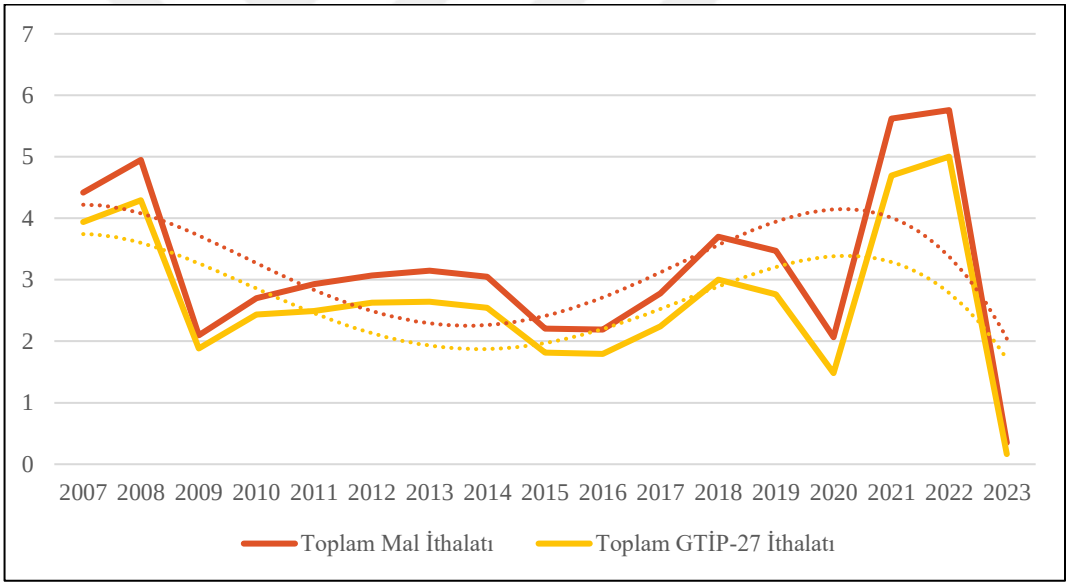
5.3.24. Romanya

2007 yılından beri bir AB üyesi olan ve ayrıca doğuda Rusya ile coğrafi yakınlığı bulunan Romanya'nın, Rusya'dan 2007-2023 yılları arasında gerçekleştirdiği toplam mal ithalatı ile toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre eğilimi Şekil 82'de değerlendirilmektedir. Belirlenen yıllar arasında toplam mal ve GTİP-27 ithalatının hafif bir azalış trendinde olduğu görülmektedir.

2007-2023 yılları arasında toplam mal ithalatının en yüksek seviyeye ulaştığı yıl, dikkat çekici niteliktedir. 2022 yılında toplam mal ithalatı 5,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olup, bunun 5 milyar dolarının GTİP-27 ithalatı olduğu görülmektedir. Rusya'dan GTİP-27 ithalatının, Rusya'dan toplam mal ithalatı içindeki payına bakıldığında ise 2007-2023 yılları arasında ortalama %84'ünü GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir. Romanya'nın 2007-2023 yılları arasında tüm dünyadan

toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ortalaması yaklaşık %35 olarak hesaplanmıştır. Bu bilgi ışığında, belirlenen yıllar arasında, Rusya'nın Romanya için önemli bir enerji ürünleri tedarikçisi ve ticaret ortağı konumunda olduğu söylenebilmektedir.

En belirgin artışın 2021 yılında yaşandığı görülmektedir. 2020 yılında pandeminin de etkisi ile 2 milyar dolar olarak gerçekleşen toplam mal ithalatının, 2021 yılında neredeyse 3 katına çıkarak yaklaşık 5,6 milyar dolar seviyesinde gerçekleştiği gözlenmektedir. 2022 Şubat ayında Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun ardından uygulanmaya başlanan kapsamlı yaptırımların ardından beklenenin aksine 5,7 milyar dolara yükselen toplam mal ithalatı kayda değer bir husus olarak değerlendirilmektedir. En keskin düşüşün ise 2023 yılında yaşandığı ve toplam mal ithalatının 350 milyon dolar seviyesine gerilediği gözlemlenmektedir.

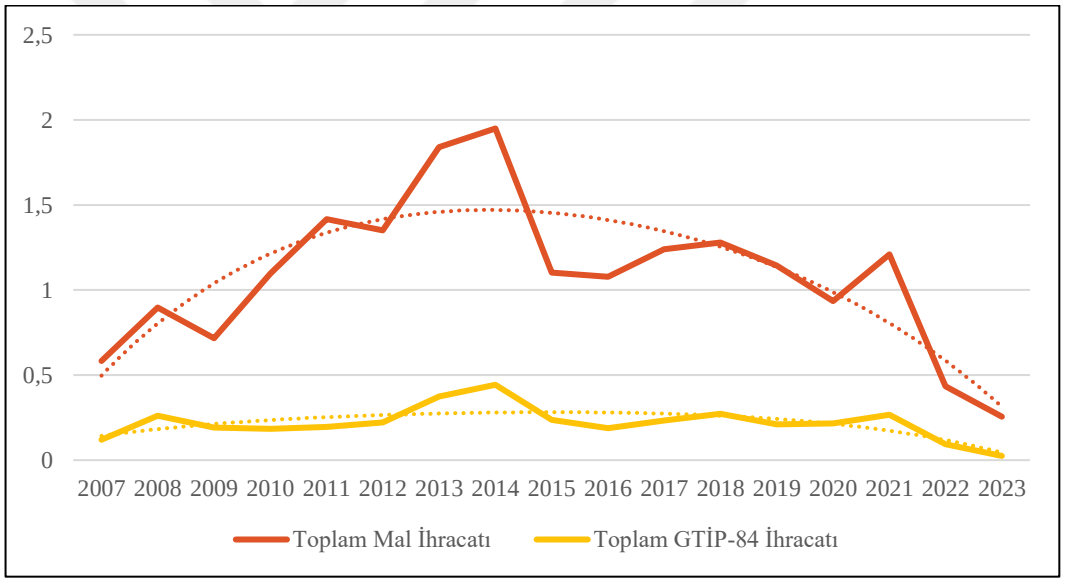

Şekil 82. Romanya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Romanya'nın Rusya'ya komşu sayılabilecek bir konumda olması da dikkate alınarak, Şekil 83'te toplam mal ihracatı ile askeri son kullanımı olabilecek mekanik cihazlar ve aletler ile nükleer reaktörleri içeren mal grubu olan 84. fasıl ihracat trendi yıl bazında gösterilmektedir. Romanya-Rusya ticaretinin düşüş eğiliminde olması yaptırımlar sonrası beklenen bir etki olarak göze çarpmaktadır.

Belirlenen yıllar arasında Romanya'nın Rusya'ya gerçekleştirdiği toplam mal ihracatında zirve yaptığı yıl, yaklaşık 2 milyar dolar ile yaptırımların ilk defa yürürlüğe girdiği 2014 yılı olarak kaydedilmektedir. 2014 yılında yapılan ihracatta en büyük payı %32 ile 87. fasıla konu ürünler olan; motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara taşıtları, bunların aksam, parça ve aksesuarları oluşturmaktadır. 2015 yılında bir önceki yıla göre neredeyse yarı yarıya azalan toplam mal ihracatının hafif iniş çıkışlarla 2021 yılında 1,2 milyar dolar seviyesine yükseldiği görülmektedir. Şubat 2022 yaptırımlarının ardından belirlenen periyod içindeki en dip noktayı gören toplam mal ihracatı ise yaklaşık 250 milyon dolar olarak kaydedilmektedir. İki ülke arasındaki ihracatın azalış trendine girmesinde Rusya'nın misilleme olarak AB ülkelerine uyguladığı ithalat yasaklarının payı olabileceği düşünülmektedir.

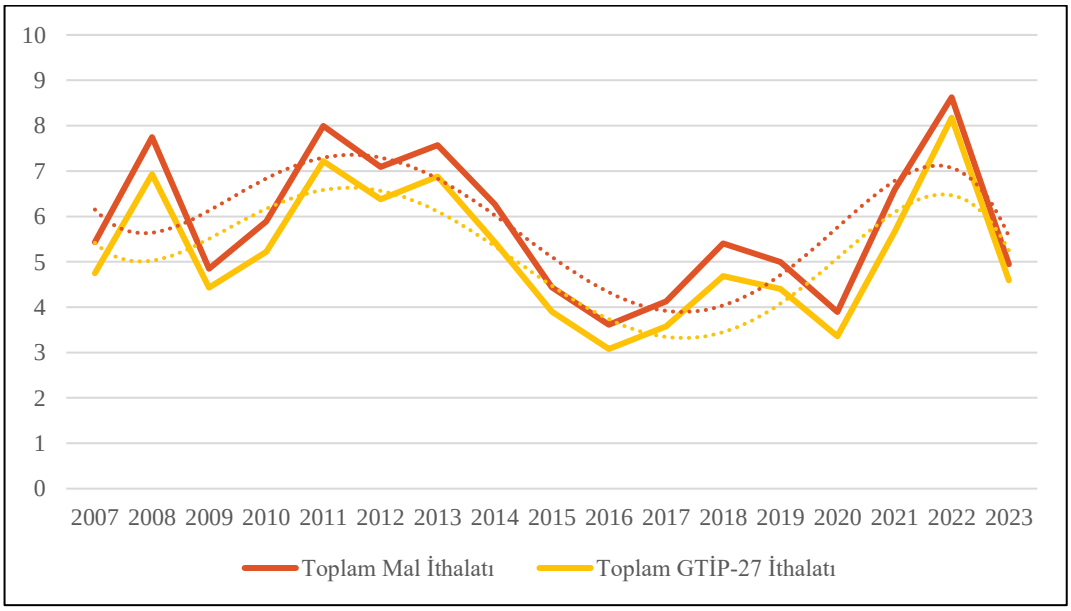
Şekil 83. Romanya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

2014 yılı itibarıyla yürürlüğe giren AB silah ambargosu ile örtüşecek şekilde Romanya'nın Rusya'ya 2007-2023 yılları arasında GTİP-93 ihracatı bulunmamaktadır.

5.3.25. Slovakya

Coğrafi olarak yakın sayılabilecek Slovakya ve Rusya ikili ticaretinin 2014 yılında yürürlüğe giren sektörel yaptırımlardan nasıl etkilendiğini incelemek amacıyla 2007-2023 yılları arasındaki ithalat ve ihracat rakamları değerlendirilmektedir. Şekil 84'te Slovakya'nın Rusya'ya toplam mal ithalatı ile GTİP-27 ithalatının genel seyrinin aşağı yönlü olduğu görülmektedir. 2007-2023 yılları arasında Slovakya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %90'ını 27. fasıla konu ürünlerin oluşturduğu görülmektedir. Belirlenen yıllar arasında Slovakya'nın tüm dünyadan toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payı ise ortalama %63 gibi önemli bir orana sahiptir. 2013 yılı itibarıyla düşüşe geçen GTİP-27 ithalatının, 2014 yılında uygulanan sektörel yaptırımlar sonrasında azalmayı sürdürdüğü, ancak 2022 yılında zirve yaparak 8,1 milyar dolar olarak gerçekleştirdiği görülmektedir. Yaptırımların uygulandığı yıl tepe noktayı gören GTİP-27 ithalatının dikkat çekici nitelikte olduğu düşünülmektedir. Belirlenen yıllar arasında toplam mal ithalatında en yüksek rakama ulaşılan yılın ise yine 2022 yılı olduğu ve ithalatın 8,6 milyar dolar olarak kaydedildiği gözlenmektedir. 2022 yılında, Slovakya'nın Rusya'dan yapmış olduğu toplam mal ithalatının %95'ini 27. fasıla konu ürünlerin oluşturduğu görülmektedir.

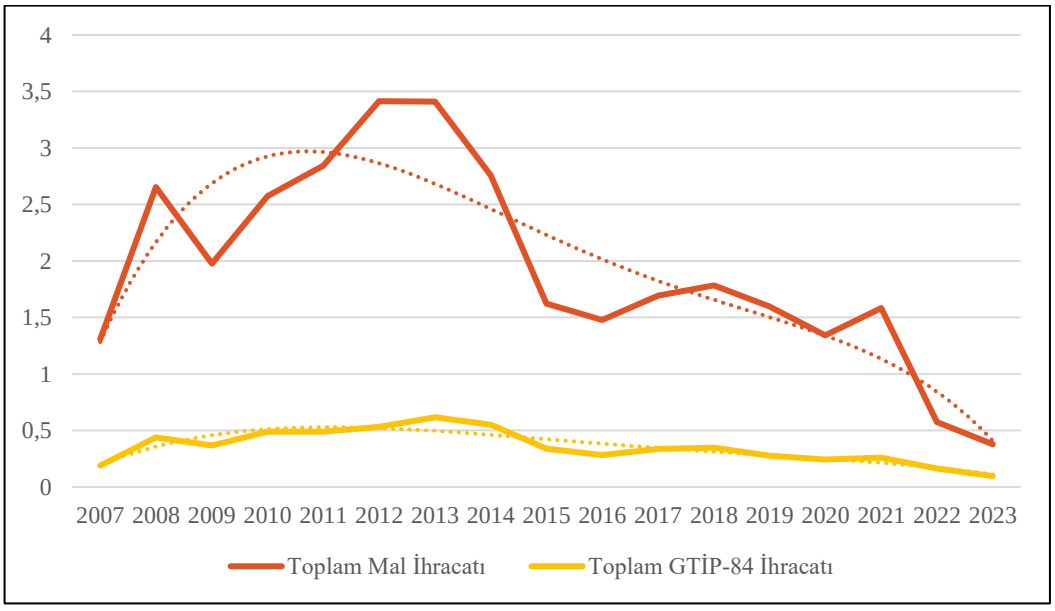

Şekil 84. Slovakya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve ile GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 85'te Slovakya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ihracat eğilimi gösterilmektedir. Slovakya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ve GTİP-84 ihracatının beklendiği gibi düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir.

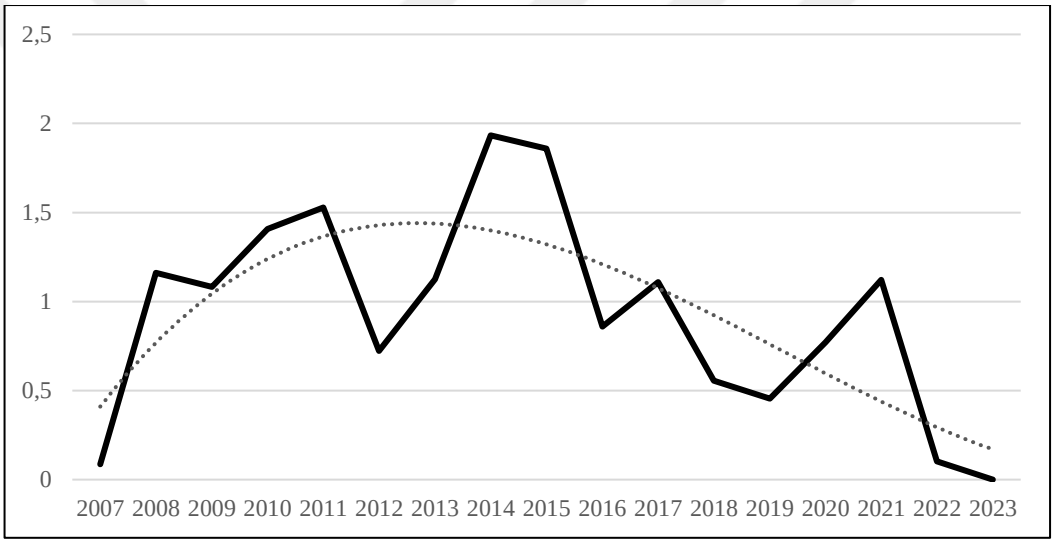
Belirlenen yıllar arasında Slovakya'nın Rusya'ya ihracatında zirve yaptığı yıl 3,4 milyar dolar ile 2012 yılı olarak kaydedilmektedir. 2012 yılı için Slovakya'nın toplam mal ihracatında Rusya'nın payı 2012 yılında %4,3, Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Slovakya'nın payı ise yaklaşık %1 olarak hesaplanmıştır. Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında, en yüksek ihracatın 2013 yılında gerçekleştiği ve yaklaşık 600 milyon dolar hacminde bir ticaret yapıldığı görülmektedir. Yaptırımların başladığı 2014 yılı itibarıyla ihracatta sert düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir. 2014 yılında 2,7 milyar dolarlık ihracatın, 2015 yılında 1,6 milyar dolara düştüğü kaydedilmektedir. 2022 Rusya yaptırımlarının ardından, 2023 yılında, belirlenen periyod içindeki en dip nokta olan 377 milyon dolar seviyesine gerilediği görülmektedir. Aynı yıl, GTİP-84 ihracatı ise yaklaşık 95 milyon dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. İhracattaki aşağı yönlü eğilimin sebeplerinden birinin de Rusya'nın misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 85. Slovakya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 86'da Slovakya'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatı gösterilmektedir. Slovakya'nın Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı 2007-2023 yılları arasında toplam 15 milyon dolar dolar tutarında gerçekleşmektedir. Genel eğilim aşağı yönlü olmakla birlikte, zirve 1,9 milyon dolar ile Kırım'ın ilhakı ile aynı yıl olan 2014 yılında gerçekleşmektedir. 1,9 milyon dolarlık GTİP-93 ihracatının pozisyon koduna bakıldığında bu ihracatın neredeyse tamamına yakını olan 1,8 milyon dolarlık kısmını 9305 GTİP koduna ait olan, 9301 ila 9304 pozisyonlarında yer alan eşyanın aksam, parça ve aksesuarlarının oluşturduğu görülmektedir. Söz konusu ihracatın herhangi bir lisans, istisna veya izin dahilinde gerçekleşip gerçekleşmediği bilinmediğinden yaptırım ihlâli olup olmadığına dair bir yorum yapılamamaktadır.

Şekil 86. Slovakya'nın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

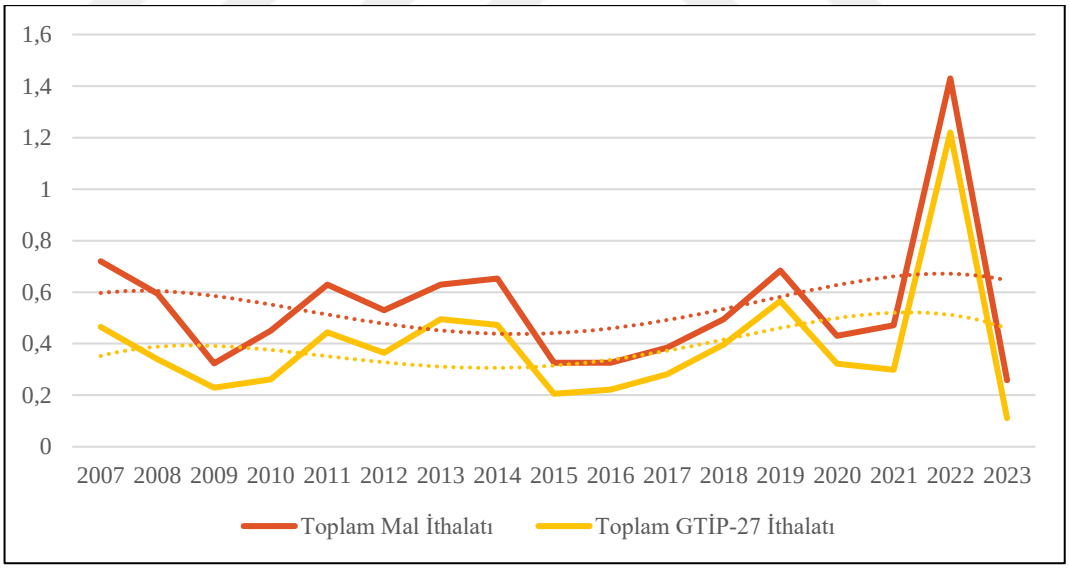
Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

5.3.26. Slovenya

2004 yılından itibaren AB üyesi olan ve Rusya ile coğrafi yakınlığa sahip Slovenya'nın, 2007-2023 yılları arasında Rusya'dan gerçekleştirdiği toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatının yıllara göre eğilimleri değerlendirilmektedir. Belirlenen yıllar arasında toplam mal ve GTİP-27 ithalatının, hafif bir artış trendinde olduğu görülmektedir. Şekil 87'de 2022 yılı, en dikkat çekici yıl olarak göze çarptığından ayrıca değerlendirilmektedir.

Slovenya'nın 2007-2023 yılları arasındaki toplam GTİP-27 ithalatında Rusya'nın payının ortalaması yaklaşık %10 olarak hesaplanmıştır. Belirlenen yıllar arasında Slovenya'nın Rusya'dan GTİP-27 ithalatının, Rusya'dan toplam mal ithalatı içindeki payına bakıldığında ise ortalama %72'sini GTİP-27 kaleminin oluşturduğu görülmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi, en belirgin artışın, Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun ardından uygulamaya giren bir dizi yaptırım paketinden sonra, yani 2022 yılında, yaşandığı gözlemlenmektedir. 2021 yılında 471 milyon dolar olan toplam mal ithalatı ile yaklaşık 300 milyon dolar olan toplam GTİP-27 ithalatının, 2022 yılına gelindiğinde yaklaşık üç katına çıkarak sırasıyla 1,4 milyar dolar ile 1,2 milyar dolar seviyelerine yükseldiği görülmektedir. 17 yıllık periyoddaki en yüksek seviyeye, 2022 yaptırımlarından sonra gelinmesi oldukça dikkat çekici görülmektedir. 2023 yılında toplam mal ithalatı, çarpıcı bir düşüşle yaklaşık 250 milyon seviyesine gerilemektedir. 27. fasıla konu ürünlerin de yaklaşık 110 milyon dolara düştüğü görülmektedir.

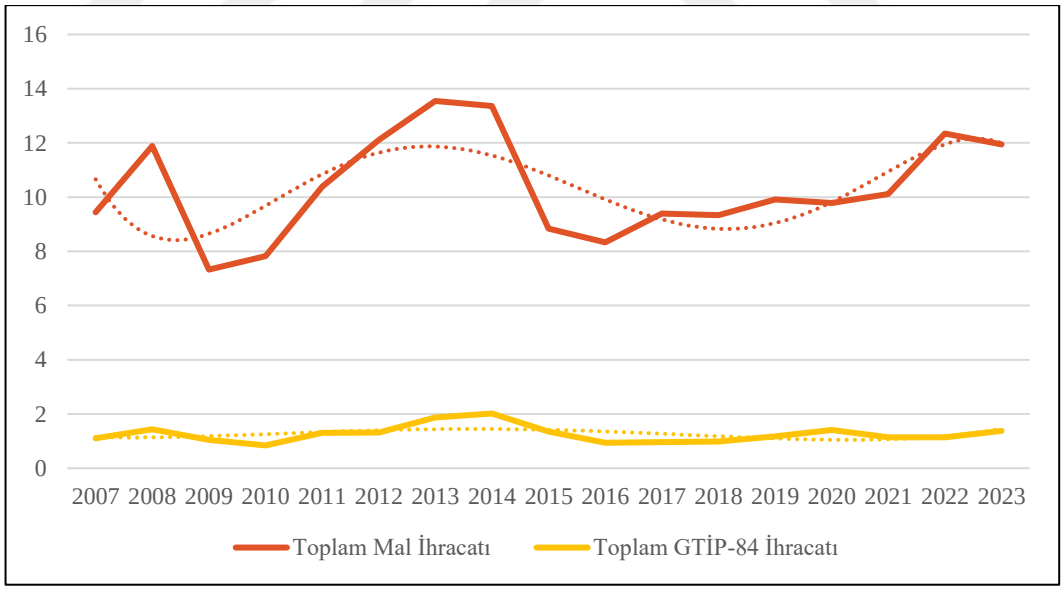
Şekil 87. Slovenya'nın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Slovenya'nın toplam mal ihracatı ile GTİP-84 ihracat trendinin hafif yukarı yönlü olduğu görülmektedir. Şekil 88'de görüldüğü üzere, toplam mal ihracatının en üst

seviyeyi gördüğü yıl yaklaşık 1,3 milyar dolar ile 2013 yılıdır. 2007-2023 yılları arasında Slovenya'nın Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek rakama ulaşılan yıl ise 2014 yılı olup, yaklaşık 200 milyon dolarlık bir ihracat yapıldığı görülmektedir. Kırım'ın ilhakı ile aynı yılda 84. fasıla konu nükleer reaktörler, kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, bunların aksam ve parçalarına dair ürünlerin satışının artmasının dikkat çekici bir unsur olduğu düşünülmektedir.

2017 yılı itibarıyla tekrar yükselişe geçen toplam mal ihracatı 2022 yılında 1,2 milyar dolar tutarında gerçekleşmektedir. 2022 yılında yapılan bu ihracatın en önemli kalemini, yaklaşık 650 milyon dolar seviyesinde gerçekleşen GTİP-30 eczacılık ürünlerinin oluşturduğu görülmektedir. 2023 yılında Rusya'ya toplam mal ihracatının 1,2 milyar dolara yakın bir seviyede gerçekleştiği görülmektedir. 2023 yılındaki en önemli ihracat kalemi yine yaklaşık 650 milyon dolar ile eczacılık ürünlerinden oluşmaktadır. Eczacılık ürünleri için AB tarafından uygulanan kısıtlayıcı tedbirler genel hatlarıyla ithalat üzerine olduğundan, bu ürün grubu yaptırımlar açısından dikkat çekici bir unsur olarak değerlendirilmemektedir.

Şekil 88. Slovenya'nın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

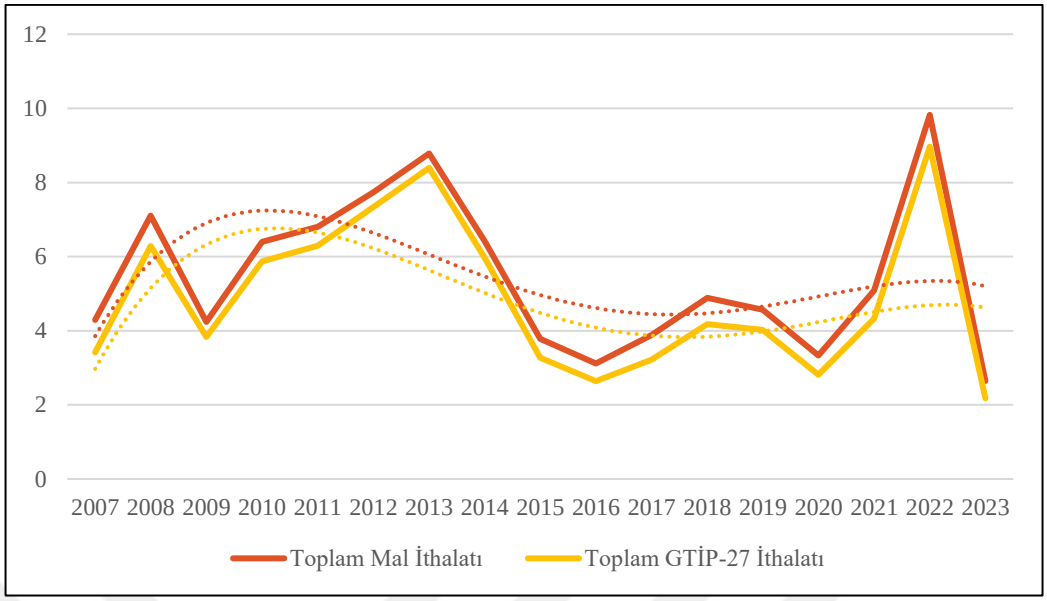
2014 yılında yürürlüğe giren silah ambargosuna uygun bir şekilde Slovenya'nın Rusya'ya 2007-2023 yılları arasında GTİP-93 ihracatı bulunmamaktadır.

5.3.27. Yunanistan

Kırım'ın ilhakına kadar yakın iş birliğinin temelini oluşturan uzun tarihi, dini ve kültürel bağları olan Yunanistan ve Rusya'nın ikili ticareti analiz edilmektedir. Şekil 89'da, 2007-2023 yılları arasında Yunanistan'ın Rusya'dan toplam mal ithalatı ve toplam GTİP-27 ithalatının seyri gösterilmektedir. Özellikle yaptırımların uygulanmaya başlandığı 2014 yılında 2022 yılına kadar aşağı yönlü seyrettiği görülmektedir. Yunanistan'ın toplam mal ithalatı ile GTİP-27 ithalatındaki iniş çıkışlarının paralel seyrettiği görülmektedir. Ayrıca, belirlenen yıllar arasındaki ortalamaya bakıldığında, Rusya'dan toplam mal ithalatının yaklaşık %90'ını GTİP-27 ithalatının oluşturduğu görülmektedir.

Sektörel yaptırımların yürürlüğe girdiği ilk yıl olan 2014 yılında, bir önceki yıla kıyasla yaklaşık %25 gibi bir oranda gerileyen toplam mal ithalatının 2014 yılı için 6,4 milyar dolar seviyesinde gerçekleştiği görülmektedir. 2015 yılında toplam mal ve GTİP-27 ithalatını neredeyse yarı yarıya azaldığı gözlemlenmiştir. 2017 itibarıyla hafif bir yükseliş eğilimi gösteren toplam mal ve GTİP-27 ithalatının, beklenenin aksine 2022 yılında belirlenen periyod içindeki en yüksek seviyesine ulaştığı gözlemlenmektedir. 2022 yılında kompleks yaptırımların yürürlüğe girmesinin ardından Yunanistan'ın Rusya'dan toplam mal ithalatının 9,8 milyar dolar, GTİP-27 ithalatının ise yaklaşık 9 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmektedir. Yaptırımların yürürlüğe girmesi aşamasında AB konseyinde endişelerini belirten Yunanistan'ın 2022 yılında yapmış olduğu enerji hammaddesi ithalatının herhangi bir izin veya istisna kapsamında olup olmadığı bilinmediğinden, yaptırım ihlâli konusunda net bir yorum yapılamamaktadır.

2023 yılında yaptırım paketlerinin sayıca artmasının ardından ithalat rakamları belirlenen periyod içindeki en düşük noktaya gerilediği gözlemlenmektedir. Yaklaşık 2,6 milyon dolar olan toplam mal ithalatının, yaklaşık olarak 2,1 milyon dolarının GTİP-27 ürünlerinden oluştuğu görülmektedir.

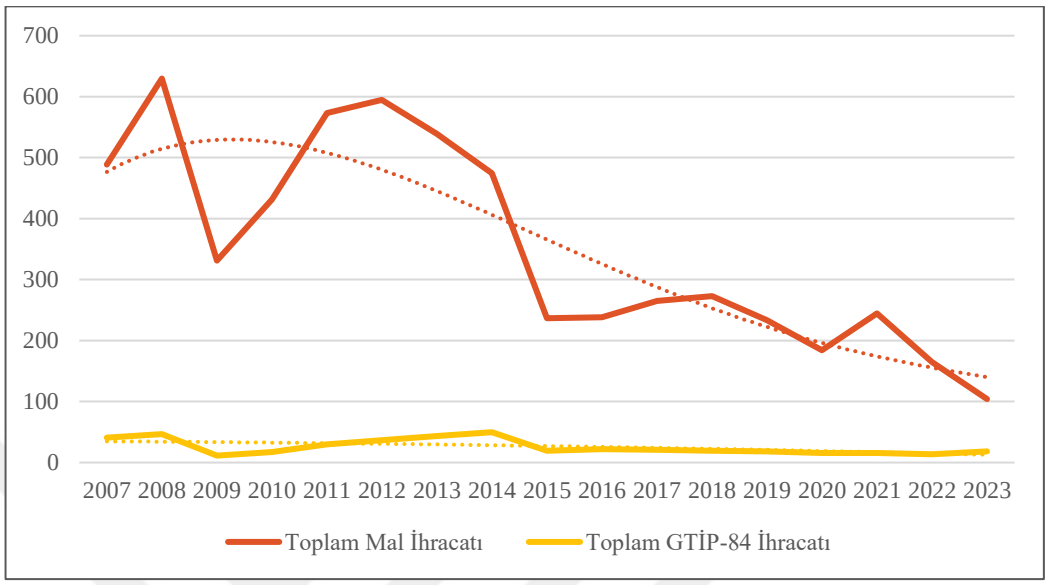
Şekil 89. Yunanistan'ın Rusya'dan Toplam Mal İthalatı ve GTİP-27 İthalatı (Milyar Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

Şekil 90'da Yunanistan'ın Rusya'ya toplam mal ihracatı ve savunma sanayii ile ikili kullanımı ve askeri son kullanımı olabilecek malları içerebilecek 84. fasıl ihracat trendi yıl bazında gösterilmektedir. Ülkenin Rusya'ya toplam mal ihracatının ve GTİP-84 ihracatının beklendiği gibi düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir.

Belirlenen yıllar arasında, Rusya'ya toplam mal ihracatında zirve yaptığı yıl, yaklaşık 600 milyon dolar ile 2008 yılı olarak kaydedilmektedir. 2008 yılı için Rusya'nın tüm dünyadan ithalatında Yunanistan'ın payı ise %1'in altındadır. Rusya'ya GTİP-84 ihracatına bakıldığında en yüksek rakama ulaşılan yıl 2014 yılı olup, yaklaşık 50 milyon dolarlık bir ticaret yapıldığı görülmektedir. Yunanistan'ın toplam mal ihracatında Rusya'nın payı ortalama %1 olarak hesaplandığında, Rusya'nın mal ihracatında önemli bir paya sahip olmadığı söylenebilmektedir. Sektörel yaptırımların başladığı 2014 yılı itibarıyla gerilemeye başlayan ihracat rakamlarının 2015 yılında sert düşüş göstermiş olup bir önceki yıla göre yarı yarıya azalmış olduğu gözlemlenmektedir. Toplam mal ihracatının, 2022 Rusya'ya uygulanan yaptırımların etkisiyle, belirlenen periyod içindeki en dip noktaya, yaklaşık 100 milyon dolar ile ulaştığı görülmektedir. Sektörel yaptırımların, diğer ekonomik ve finansal etmenler dışarda bırakıldığında ikili ticareti olumsuz yönde etkilediği söylenebilmektedir.

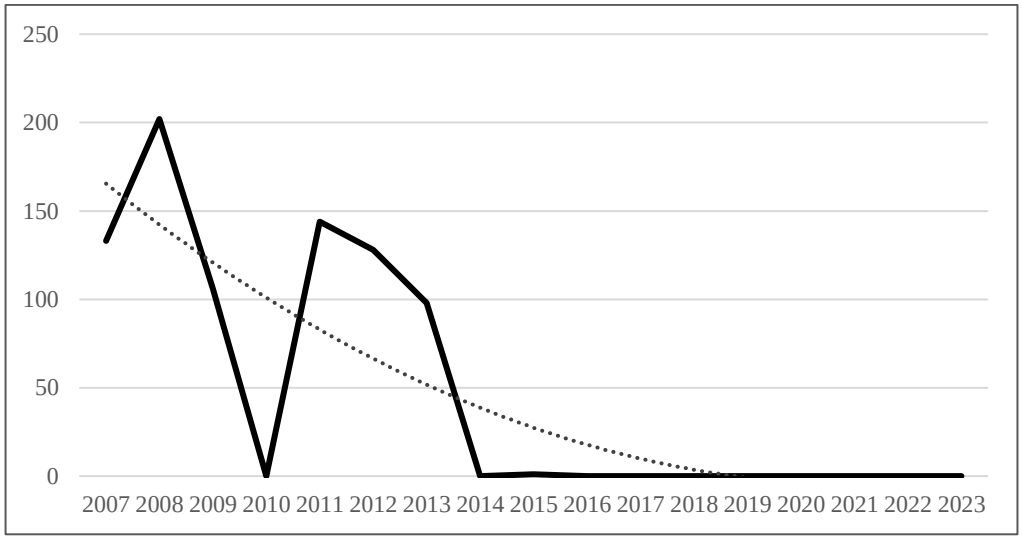
Bununla birlikte, ihracattaki bu azalış trendinin sebeplerinden birinin de Rusya'nın misilleme olarak uyguladığı ithalat yasakları olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 90. Yunanistan'ın Rusya'ya Toplam Mal İhracatı ve GTİP-84 İhracatı (Milyon Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024.

AB'nin Rusya'ya uygulamış olduğu silah ambargosunun etkilerini görebilmek için GTİP-93 ihracatı değerlendirmeye dahil edilmektedir. Yunanistan'ın Rusya'ya GTİP-93 yani silah ve silahla ilgili mühimmat ve malzeme ihracatı Şekil 91'de görüldüğü üzere yok denecek kadar azdır. Belirlenen yıllar arasında gerçekleşen toplam GTİP-93 ihracatı 812 bin dolardır. 2014 yılı AB silah ambargosu ile birlikte ihracatın sıfıra düştüğü görülmektedir. Yalnızca 2015 yılında bin dolar tutarında bir ihracat yapıldığı görülmüş olup, bunun GTİP-9304 pozisyon koduna ait olduğu belirlenmektedir. Bu bağlamda, Yunanistan'ın Rusya'ya GTİP-93 ihracatında silah ambargosu kapsamında dikkat çekici bir unsur bulunmamaktadır.

Şekil 91. Yunanistan'ın Rusya'ya GTİP-93 İhracatı (Bin Dolar, 2007-2023)

Kaynak: ITC, Trade Map, 2024

Dış ticaret verilerinden yola çıkarak irdelenen yaptırımların ikili ticarete etkisi, AB-27 genel ve AB-27 tekil analizler ile derinleştirilmektedir. Yaptırımların, Rusya-AB ikili ticaretine etkileri incelenerek oluşturulan ilişki örüntüsünün ana hatları ve önemli hususları bulgular bölümünde özetlenmektedir.

6. BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın konusu kapsamında yanıt aranan, "yaptırımların Rusya'nın dış ticaretini nasıl etkilediği" ve "yaptırımların AB ile Rusya arasındaki ikili ticareti nasıl etkilediği" soruları ekseninde yapılan analiz sonucu elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

Rusya ile AB genelinde ve AB-27 üye ülkeler özelinde, 2007-2022 yılları arasındaki dış ticaret verileri (ITC, Trade Map, 2024) temel alınarak yapılan analizde, hacimden ve diğer ekonomik faktörlerden bağımsız olarak tespit edilen bulgular ve dikkat çekici olduğu düşünülen hususlar aşağıda sunulmaktadır. GTİP-93 ürün grubu, yani, silahlar ve mühimmat; bunların aksam, parça ve aksesuarı ihracatı ile ilgili olarak, AB'den gerekli izinlerin alınıp alınmadığı veya istisna kapsamında değerlendirilip değerlendirilmediği bilinemediğinden yaptırım ihlâli konusunda yorum yapılamamaktadır.

- AB'nin Rusya'ya toplam mal ihracatının yaptırımlar sonrası, 2015 yılında, bir önceki yıla oranla yaklaşık %40 azalmıştır.
- AB'nin toplam mal ihracatında Rusya'nın payı, 2014 yılı itibarıyla belirgin olarak azalmıştır. 2013 yılında %2,79 olan bu oran, 2015 yılında %1,6'ya kadar gerilemiştir.
- 2014 sonrası AB'nin toplam mal ihracatında Rusya'nın payın bir daha %2'nin üzerine çıkamadığı tespit edilmiştir.
- AB'nin Rusya'dan toplam mal ithalatının, yaptırımlardan hemen sonra, 2015 yılında, bir önceki yıla göre yarı yarıya azalmıştır.
- AB'nin Rusya'dan petrol ve doğal gaz gibi enerji hammaddelerine konu ürünleri içeren GTİP-27 ithalatı, 2015 yılında bir önceki yıla göre %43 oranında azalmıştır.
- Rusya'nın tüm dünyaya toplam mal ihracatında yaptırımlar öncesi, 2013 yılında, %70 civarında paya sahip olan enerji ürünlerine konu ürün grubunun payı (GTİP-27) 2015 yılında %50'ye kadar gerilemiştir.
- Yaptırımların ardından, 2015 yılında, bir önceki yıla kıyasla Rusya'nın tüm dünyaya toplam mal ihracatı yaklaşık %33 oranında, toplam GTİP-27 ihracatı ise yaklaşık %51 oranında azalmıştır.

- Ukrayna savaşı ile aynı yıl olan 2022 yılında, Rusya'nın artan GTİP-27 ithalatındaki en büyük pay %43 ile AB'ye aittir.
- AB'nin Rusya'ya savunma sanayinde kullanılabilecek, ikili kullanımı veya askeri son kullanımı olabilecek malları içeren 84. fasıl ürünlerin ihracatında belirgin düşüş yaşanmıştır. 2015 yılında Rusya'nın GTİP-84 ithalatında AB ülkelerinin payı %52 iken, 2022 yılına gelindiğinde bu oran %29'a gerilemiştir.
- Silah ambargosu kapsamında irdelenen AB'nin Rusya'ya GTİP-93 ihracatı, 2013 yılında 91 milyon dolar iken, 2014 yılında bu ihracatın 67 milyon dolara gerilemiştir. Takip eden yıllarda bu rakamlar giderek azalmıştır.
- AB, Rusya-Ukrayna savaşının fiilen başladığı 2022 yılında toplam GTİP-93 ihracatının %31'ini, 2023 yılında ise %38'ini Ukrayna'ya gerçekleştirmiştir.
- Tüm dünyadan toplam GTİP-27 ithalatına oranla Rusya'dan GTİP-27 ithalatında en büyük paya sahip olan AB ülkesi %67 ile Bulgaristan'dır.
- Rusya'dan toplam GTİP-27 ithalatında, yaklaşık 364 milyar dolar tutarında ithalat gerçekleştirerek hacim olarak en büyük paya sahip olan ülke Almanya'dır.
- İtalya Rusya'dan, yaptırımların yoğunlaştığı 2022 yılında, belirlenen periyod içindeki en yüksek seviye olan, 28,5 milyar dolar hacminde toplam mal ihracatı gerçekleştirmiştir. Bu ihracatın yaklaşık %85'ini GTİP-27 ürünlerinin oluşturduğu tespit edilmiştir.
- Macaristan'ın Rusya'dan toplam mal ithalatı, 2022 yılında, savaşa rağmen bir önceki yıla kıyasla iki katından fazla artarak 9,6 milyar dolar hacminde gerçekleşmiş olup, bu ithalatın yaklaşık %95'ini GTİP-27 ürünleri oluşturmuştur.
- Letonya'nın Rusya'ya GTİP-84 ihracatı da dahil olmak üzere toplam mal ihracatı ve Rusya'dan toplam mal ithalatı artış eğilimindedir.
- Slovenya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ve Rusya'dan toplam mal ithalatı artış eğilimindedir.
- Slovenya'nın Rusya'dan GTİP-27 ithalatı, 2022 yılında, bir önceki yıla kıyasla yaklaşık 3 katına çıkarak 1,2 milyar hacminde gerçekleşmiştir.
- İrlanda'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ve Rusya'dan toplam mal ithalatı hafif bir artış eğilimindedir.
- Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Rusya'ya toplam mal ihracatı ve Rusya'dan toplam mal ithalatı artış eğilimindedir.

- Litvanya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı artış eğilimindedir.
- Belçika'nın Rusya'dan toplam mal ithalatı hafif bir artış eğilimindedir.
- Portekiz'in Rusya'dan toplam mal ithalatı hafif bir artış eğilimindedir.
- Almanya'nın Rusya'ya, 2014 silah ambargosu sonrası, 2015-2022 yılları arasında toplam GTİP-93, yani silah ve silahla ilgili malzemelere konu ürün grubu ihracatı toplamı yaklaşık 27 milyon dolar seviyesindedir.
- Avusturya'nın Rusya'ya 2014-2022 yılları arasında toplam GTİP-93 ihracatı yaklaşık 40 milyon dolar seviyesindedir.
- Çek Cumhuriyeti'nin silah ambargosu sonrası, 2014 yılında Rusya'ya 11 milyon dolar civarında GTİP-93 ihracatı gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.
- Finlandiya'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatında genel trend aşağı yönlü olsa dahi, silah ambargosunun yürürlüğe girdiği 2014 yılında ihracat 3,5 milyon dolar olarak kaydedilmiştir.
- Fransa'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatı Kırım'ın ilhakı öncesinde, yani 2013 yılında 1,3 milyon dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.
- İtalya'nın Rusya'ya GTİP-93 ihracatında genel eğilim aşağı yönlüdür, ancak 2021 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya askeri operasyonunun hemen öncesinde 28 milyon dolar hacminde ihracat gerçekleştirilmiştir.
- Estonya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı azalış eğiliminde olmasına rağmen, GTİP-93 yani silahla ilgili malzemelere konu ürün grubu ihracatında artış eğilimi görülmüştür.
- Estonya'dan Rusya'ya, 2022 Ukrayna savaşından önce 2021 yılında, GTİP-93 ihracatındaki ikinci en yüksek nokta olan yaklaşık 3 milyon dolar tutarında ihracat gerçekleştirilmiştir.
- Danimarka'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı azalış eğiliminde olmasına rağmen, GTİP-93 yani silahla ilgili malzemelere konu ürün grubu ihracatında artış eğilimi görülmüştür.
- Polonya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı hafif azalış eğiliminde olmasına rağmen, GTİP-93 yani silahla ilgili malzemelere konu ürün grubu ihracatında hafif bir artış eğilimi görülmüştür.

- Romanya'nın Rusya'ya toplam mal ihracatı ve Rusya'dan toplam mal ithalatı hafif bir azalış eğiliminde görünse de, sabite yakın bir seviyededir. Rusya, 2022 yılına kadar Romanya için önemli paya sahip olan bir ticaret partneri konumundadır.
- Romanya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatının, 2021 yılında bir önceki yıla kıyasla yaklaşık 3 katına çıkarak 5,6 milyar dolar hacminde gerçekleştiği görülmüştür. 2022 yılında Ukrayna savaşının ardından uygulanmaya başlanan kapsamlı yaptırımların ardından toplam mal ithalatı beklenenin aksine 5,7 milyar dolara yükselmiştir.
- Slovakya'nın Rusya'dan toplam mal ithalatı hafif bir azalış eğiliminde olsa da, hacim ve pay açısından özellikle 2022 yılına kadar önemli bir ticaret ortağı oldukları görülmüştür.
- Slovakya'nın Rusya'dan GTİP-27 ithalatı, yaptırımların ağırlaşmaya başladığı 2022 yılında zirve yaparak 8,1 milyar dolar hacminde gerçekleşmiştir. Toplam mal ithalatının yaklaşık %95'ini, söz konusu fasılın ithalatı oluşturmuştur.
- Yunanistan'ın Rusya'dan toplam mal ve GTİP-27 ithalatının, 2022 yılında bir önceki yıla göre keskin bir artışla sırasıyla 9,8 ve 9 milyar dolar olarak gerçekleştiği görülmüştür.

AB genelinin aksine, 27 ülke özelinde yapılan tekil analiz, ülkelerin karşılıklı bağımlılıkları, ekonomik ve kültürel bağları doğrultusunda farklı davranış eğilimleri gösterebildiğini ortaya koymaktadır. Bulgulara göre, Rusya ile coğrafi olarak yakın konumda yer alan ve ikili ticareti daha yoğun olan ülkelerin, yaptırımların etkilerini daha ağır hissetmesi ve ekonomilerinin diğer ülkelere kıyasla daha fazla zarar görmesi Cebotari'nin (2021) çalışmasını destekler niteliktedir. Bununla birlikte, Şubat 2022'de Ukrayna savaşı sonrası yürürlüğe girmeye başlayan, ancak öncesinde söylemleri ve tehditleriyle halihazırda gündemde olan geniş kapsamlı yaptırımların, Afesorgbor'un (2018) çalışmasında savunduğu gibi ilk anda ticareti artırıcı bir etki yarattığı görülmektedir. Özellikle AB'nin Rusya'dan GTİP-27 ithalatında 2021 yılına kıyasla %20'lik bir artış yaşanması, yapılan çalışmayı doğrular nitelikte bir bulgu olarak değerlendirilmektedir. Afesorgbor (2018) bu çalışmasında, tehdit ile fiili yaptırım arasında geçen zamanın, hedef ülkeye yaptırımın olumsuz etkilerini en aza indirmeye yönelik stratejiler geliştirme fırsatı tanıyabileceğini belirtmektedir. Gelecekteki olumsuz etkileri en aza indirmek amacıyla, hem yaptırımı uygulayan hem de hedef

ülkelerdeki ihracatçı ve ithalatçılar tarafından kullanılabilecek olası bir araç da stoklamadır. Stoklama, uluslararası ham petrol ticaretinde fiyat artışı ya da kıtlık gibi olumsuzlukları öngören aktörlerin sıklıkla başvurduğu bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Almanya ve Fransa da dahil olmak üzere birçok üye devletin, 2022 yılında GTİP-27 ithalatında yaşanan bu artışların, yaptırımların daha da sıkılaşmasından önce kendilerini koruma amacıyla stoklama yapmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Uluslararası yaptırımların son yıllarda daha yaygın ve sık kullanılan bir dış politika aracı olduğu görülmektedir. Son yüzyılda küreselleşmenin, karşılıklı bağımlılık gibi bazı dinamiklerin etkisini artırması; devletler için askeri güç kullanımını daha riskli ve maliyetli hale getirerek yaptırımların önemini artırmıştır. Bu anlamda yaptırımlar, hem savaşa bir alternatif hem de askeri gücü destekleyen bir araç olarak iki yönlü bir misyon üstlenmiştir. Yaptırımların etkinliği konusundaki araştırmalara ve tartışmalara rağmen, uygulamadaki artış, yaptırımların devletler için öneminin bir göstergesidir.

2014 yılında, Avrupa Birliği tarafından Rusya'ya ilk kez uygulanan kısıtlayıcı tedbirler ve sonrasında genişletilen ~~bu~~ yaptırımların, Rusya-AB dış ticaretiyle birlikte Rusya ekonomisine temel etkileri değerlendirilmektedir. Rusya'nın Mart 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi ve ardından Doğu Ukrayna'daki isyanı desteklemesinin, Avrupa Birliği ile olan anlaşmazlıkları siyasi bir krize dönüştürdüğü söylenebilmektedir. Bu eylemlere karşı başlatılan sektörel yaptırımlar konsepti ve Rusya'nın özellikle gıda konusunda karşı yaptırımlar uygulaması ile birlikte AB-Rusya ticari ve ekonomik ortaklığı önemli ölçüde azalmış ve zedelenmiştir. 2014 yılında başlayan AB'nin sektörel yaptırımları, mevcut yaptırımlara göre daha dar kapsamlı olsa da, ikili mal ticaretindeki kayıplar bu çalışmada ortaya konulmaktadır.

Kısıtlayıcı tedbirlerin uygulanması, petrol fiyatındaki düşüş ve döviz kuru politikasındaki değişikliklerle aynı dönemlere denk geldiğinden, Rusya ekonomisi üzerindeki etkisi kesin olarak değerlendirilememektedir. Ancak, Rusya'nın dış ticaretinin hacim olarak azaldığı ve AB ile ticaretinde belirgin bir düşüş yaşandığı açıkça görülmektedir. Bununla birlikte, Rusya'nın finans piyasalarına erişiminin kısıtlanması, uzun vadeli borçlanma ve hisse alımının engellenmesi, artan belirsizlikle birleşerek 2014 yılından bu yana Rusya'nın ekonomik gelişimini sınırlamaktadır. Özellikle yaptırımların ilk yıllarında, ilk şokun ardından ticari ve ekonomik birçok parametrede dramatik hareketler gözlenmektedir. Ekonomik yaptırımların, diğer faktörlerle birlikte Rusya ekonomisini olumsuz yönde etkilediği net bir şekilde görülmektedir.

Jeopolitik gerilim, yaptırım tehditleri ve yaptırımların uygulanması, hem yerli hem de yabancı aktörlerde Rusya'da ticari girişimlerde bulunma ve yatırım yapma

motivasyonunu zayıflatan bir güven krizi yaratmıştır. Finansal yaptırımlar, Rusya'nın ana devlet bankalarını ve kilit şirketlerini hedef alarak, kısa vadede borcun yeniden finanse edilmesi ve yatırım finansmanı konusunda zorluklara yol açmıştır. Bu durum, Rusya'nın orta ve uzun vadede ekonomik kalkınmasını etkilemiştir ve etkilemeye devam edeceği düşünülmektedir. Buna ek olarak, AB ve ABD'nin enerji ve savunma sektörleri için kritik öneme sahip belirli ürünlere yönelik ihracat yasaklarının, her iki alandaki teknolojik gelişmeleri olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Özellikle enerji, tarih boyunca Rusya'nın en önemli ekonomik ve politik önceliklerinden biri olmuştur. Bu durum, 90'lardan itibaren Rusya ekonomisini büyük ölçüde enerji sektörüne odaklı hale getirmiştir. Batı ile Rusya arasındaki rekabetin, enerji kaynaklarına bağlı jeo-stratejik ve jeo-ekonomik bölgelerdeki küresel güç mücadelesi sebebiyle daha da artabileceği öngörülmektedir. AB'nin ulusal çıkarlarını ve ekonomik güvenliğini sağlamak için uyguladığı maskeli korumacı politikalar ile Rusya'nın otoriter siyasi sistemi ve devletçi anlayışla uyguladığı politikalar, bu durumun ekonomik ve politik duruşunu yansıtmaktadır. Yaptırımlar diğer yandan, alternatif ittifak kurmak isteyen Rusya'nın küresel arenada varlığını geliştirmesine yol açmıştır. Bunun neticesinde Rusya, alternatif finans kaynakları için Çin ve Katar'a, ticaret ve yatırım için ise BRICS'e (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) yönelmiş ve bu süreçte Türkiye ile de yakınlaşmıştır.

Yaptırımların uzun zamana yayılması ve uzatılması hedef ülkenin adaptasyonuna katkı sağlamaktadır. Bu durum, yaptırımların başarısını ve etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Rusya yaptırımların etkisini sınırlamak amacıyla farklı politikalar uygulamış ve bu süreçte çeşitli kaynaklar kullanmıştır. Bu kapsamda, şirketlerin ortaklık yapılarını ve nihai faydalanıcılarını gizlemek amacıyla kıyı ötesi şirketler kurulmuş ve yapılan anlaşmaların detayları gizlenmiştir. Yaptırıma tabi olanlarla birlikte, AB dahil olmak üzere birçok ülke ve kurum, Rusya ile ilişkilerini yürütmek için üçüncü tarafları kullanmıştır. Yaptırımların uzaması alternatif yöntemlerin geliştirilmesine yol açarken yolsuzluk, rüşvet ve kaçakçılık gibi finansal ve ekonomik suçların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu durum, yaptırımların kayda değer olumsuz yan etkilerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmanın analiz bölümünde, genelden özele bir akış ile öncelikle AB-Rusya ikili ticareti incelenmektedir. 2007-2023 yılları arasında AB'nin Rusya'dan toplam mal ithalatında ve Rusya'ya toplam mal ihracatında düşüş trendi belirgin olarak görülmektedir. Rusya'nın dış ticaret verilerine bakıldığında, yaptırımlardan sonra tüm dünyaya toplam mal ihracatında hafif bir artış eğilimi gözlenmesine karşın, enerji hammaddelerine konu ürünlerin (GTİP-27) tüm dünyaya ihracatında bir azalış eğilimi dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, tüm dünyadan toplam mal ithalatında ise aşağı yönlü bir trend gözlenmektedir. Diğer makroekonomik faktörlerin etkisi hariç tutulduğunda, bu veriler ışığında yaptırımların Rusya'nın dış ticaretini negatif yönde etkilediği söylenebilmektedir.

Dış ticaret verilerinin, AB geneline göre değerlendirilmesinin ardından, AB üye ülkelerin tekil analizleri yapılmaktadır. Bu analiz kapsamında, 27 üye ülkenin 2007-2023 yılları arasındaki dış ticaret verilerinin yıllara göre seyri incelenmektedir. Üye devletlerin Rusya ile karşılıklı ilişkileri ve bağımlılıkları da göz önünde bulundurularak yapılan değerlendirmede; toplam mal ithalatı, toplam mal ihracatı, GTİP-27, GTİP-84 ve GTİP-93 ürün gruplarındaki ticaretin yıllara göre değişimi analiz edilmekte ve yorumlanmaktadır. Söz konusu ürün gruplarının seçilmesindeki temel amaç, kısıtlayıcı tedbirler kapsamına girebilecek ürün gruplarını analize dahil ederek yaptırımların bu ürün grupları üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Ayrıca, 2014 yılı itibarıyla yürürlüğe giren silah ambargosunun ne kadar etkin bir şekilde uygulandığını değerlendirebilmek için üye devletlerin Rusya'ya GTİP-93 ihracatı çalışmada önemli bir inceleme konusu olarak ele alınmaktadır. Yaptırımlar perspektifinden tüm dikkat çekici unsurlara ve tespitlere çalışmanın bulgular bölümünde yer verilmektedir.

AB, Rusya'nın Kırım ve Donbass bölgesinin ilhakını tanımadığını her fırsatta dile getirmekte ve Rusya savaşı sona erdirene kadar yaptırım uygulamaya devam edeceğini açıklamaktadır. Savaş öncesindeki iklime kıyasla, yaptırımların ekonomik ve politik etkisi, makroekonomik etkisinden daha belirgindir. Bununla birlikte, her iki taraf için de ekonomik kayıplar söz konusu olup, Şubat 2022'de başlayan savaşın ardından AB-Rusya ilişkilerinin ve ikili ticaretin tehlike altında olduğu söylenebilmektedir. Savaş ortamı ve buna bağlı olarak devam eden yaptırımlar süresince, küresel düzeyde birçok

ülkenin uluslararası ticaret açısından olumsuz etkilenmeye devam edeceği düşünülmektedir.

Çalışmada bir alana özgü uzmanlık bilgisi kullanılarak AB ve ABD yaptırımları, teorik çerçevesinin yanı sıra teknik ve detaylı bilgi içerecek şekilde açıklandığından, bunun sektör dışındaki kişilere veya akademisyenlere de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ticaret kontrolleri bağlamında regülasyon okur-yazarlığı, bu çalışmada fark yaratabilecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Teknik bilgi ve uzmanlık içeren bu çalışmanın, finans sektörü ve reel sektör için de faydalı olabileceği öngörülmektedir.

Bu çalışmadan yola çıkarak, gelecek araştırmalara yön verebilecek önerilerin en başında, uygulayıcıların yaptırımlara ne derece uyumlu olduğunun derinlemesine analizi gelmektedir. Bu kapsamda, 2022 yılı itibarıyla genişleyen Rusya yaptırımlarının, AB ülkelerine yönelik tekil analizlerle ve kısıtlayıcı tedbirlere konu ürün gruplarını içerecek şekilde incelenmesi önerilmektedir. Bununla birlikte, 2014 yılı itibarıyla uygulanmaya başlanan silah ambargosu kapsamında, AB ülkeleri tarafından Rusya'ya yapılan GTİP-93 ihracatının muafiyet veya izne tabi olup olmadığı da araştırılabilecek önemli hususlar arasındadır.

Son olarak, yaptırımlarla birlikte rotası değişen uluslararası ticarete üçüncü ülkelerin dahil olduğu görülmektedir. Üçüncü ülke davranışlarının, bu ülkelerin Rusya ve AB ile olan ilişkilerini nasıl etkilediğinin araştırılması bağlamında, yaptırım ihlâli incelemeleri de dahil olmak üzere, hem Rusya hem de AB ile ekonomi politik ilişkiler açısından tartışılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abdullah, A., Babaç, E. (2016). Ekonomik açıdan Rusya'ya uygulanan yaptırımlar ve Türkiye ile yaşanan uçak krizinin etkileri. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches, 5*(7), 2134-2143.

ACAMS. (2020). CGSS (Certified Global Sanctions Specialist) Study Guide. Version 1.55. Norway.

Afesorgbor, S. K. (2018). The impact of economic sanctions on international trade: How do threatened sanctions compare with imposed sanctions?. *European Journal of Political Economy, 56*, 11-26.

Afontsev, S. A. (2022). Political paradoxes of economic sanctions. *Herald of the Russian Academy of Sciences, 92*(13), 1225-1229.

Ahmed, S., Hasan, M. M., Kamal, M. R. (2023). Russia–Ukraine crisis: The effects on the European stock market. *European Financial Management, 29*(4), 1078-1118.

Aleksashenko, S. (2016). *Evaluating western sanctions on Russia*. Atlantic Council of the United States.

Alexander, K. (2009). Economic sanctions. Law and Public Policy. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.

Alhassan, A., İssa Taha, A., Haseki, M. I. (2023). Sanctions and economic growth: Do sanction diversity and level of development matter?. *Heliyon, 9*(9).

Allen, S. H. (2008). The domestic political costs of economic sanctions. *Journal of Conflict Resolution, 52*(6), 916-944.

Allen, S. H. (2005). The determinants of economic sanctions success and failure. International Interactions, *31*(2), 117-138.

Anker, M., Fjærtoft, D. B., Rautava, J., Simola, H., Solanko, L. (2009). Russia, Finland and Norway: Economic Essays.

Arık Aybar, Z. D., Asal, U. Y. (2021). US sanctions on Russia: From past to the future. Dakam Conferences V. International Conference on Terrorism and Violence. (173-184). İstanbul: 23 Nisan.

Askari, H. G., Forrer, J., Teegen, H., Yang, J. (2003). *Economic sanctions: Examining their philosophy and efficacy*. Bloomsbury Publishing USA.

Baharçiçek, A., Ağır, O. (2015). Kırım'ın Rusya Federasyonu'na bağlanmasının Rusya'nın komşu ülkelere olası etkileri. *Akademik Bakış Dergisi*, 52, 29-47.

Baldwin, D. A. (2020). *Economic statecraft: New edition*. Princeton University Press.

Bapat, N. A., Morgan, T. C. (2009). Multilateral versus unilateral sanctions reconsidered: A test using new data. *International Studies Quarterly*, *53*(4), 1075-1094.

Barber, J. (1979). Economic sanctions as a policy instrument. *International Affairs*, *55*(3), 367-384.

Barseghyan, G. (2019). *Sanctions and counter-sanctions: What did they do?* (No. 24/2019). BOFIT Discussion Papers.

Bělín, M., Hanousek, J. (2021). Which sanctions matter? Analysis of the EU/Russian sanctions of 2014. *Journal of Comparative Economics*, *49*(1), 244-257.

Bilali, C. B., Odhiambo, E. O. S., Kisito, J. M. (2023). Securitization and Mercantilism Theories in the Ukraine-Russia War: Interplay of Security and Economic Interests. *World Journal of Research and Review (WJRR)*, *17*(2), 01-11.

Blanchard, J. M. F., Ripsman, N. M. (2008). A political theory of economic statecraft. *Foreign Policy Analysis*, *4*(4), 371-398.

Caruso, R. (2003). The Impact of International Economic Sanctions on Trade: An Empirical simolaAnalysis. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, *9*(2).

Cebotari, L. (2021). The impact of the Sanctions and Counter Sanctions on the Russian and EU Member States Economies. *Romanian Economic Journal*, *24*(82), 56-66.

Chan, S. (1997). In search of democratic peace: Problems and promise. *Mershon International Studies Review, 41*(Supplement_1), 59-91.

Chen, Y., Jiang, J., Wang, L., Wang, R. (2023). Impact assessment of energy sanctions in geo-conflict: Russian–Ukrainian war. *Energy Reports, 9*, 3082-3095.

Chingono, H., Hove, M., Danda, S. J. (2013). Sanctions effectiveness in a globalized world, *International Journal of Humanities and Social Science, 3*(1), 307-318.

Cortright, D., Lopez, G. A. (2000). *The sanctions decade: Assessing UN strategies in the 1990s*. Lynne Rienner Publishers.

Council of the European Union. "Timeline - EU sanctions against Russia over Ukraine". Erişim Tarihi: 10 Nisan 2024, https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/

Council of the European Union. "Restrictive measures (Sanctions) - Update of the EU Best Practices for the effective implementation of restrictive measures". Erişim Tarihi: 15 Eylül 20224, https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11623-2024-INIT/en/pdf

Ćwiek-Karpowicz, J., Secrieru, S., Dudzińska, K. I., Dyner, A. M., Kaca, E., Kościński, P., Vorobiov, I. (2015). *Sanctions and Russia*. Warsaw: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych.

Dai, M., Felbermayr, G. J., Kirilakha, A., Syropoulos, C., Yalcin, E., Yotov, Y. V. (2021). Timing the impact of sanctions on trade. In *Research handbook on economic sanctions* (pp. 411-437). Edward Elgar Publishing.

Dashti-Gibson, J., Davis, P., Radcliff, B. (1997). On the Determinants of the Success of Economic Sanctions: An Empirical Analysis. *American Journal of Political Science, 41*(2), 608–618.

Davis, L., Engerman, S. (2003). History lessons sanctions: neither war nor peace. *Journal of economic perspectives, 17*(2), 187-197.

Doornich, B., Raspotnik, A. (2020) Economic Sanctions Disruption on International Trade Patterns and Global Trade Dynamics: *Analyzing the Effects of the European Union's Sanctions on Russia, Journal of East-West Business*, 26(4), 344-364.

Doxey, M. P. (1980). *Economic sanctions and international enforcement*. Springer.

Drezner, D. W. (2011). Sanctions sometimes smart: Targeted sanctions in theory and practice. *International studies review*, *13*(1), 96-108.

Drott, C., Goldbach, S., Nitsch, V. (2024). The effects of sanctions on Russian banks in TARGET2 transactions data. *Journal of Economic Behavior & Organization*, *219*, 38-51.

Drury, A. C. (2001). Sanctions as coercive diploimacy: The US President's decision to initiate economic sanctions. *Political Research Quarterly*, *54*(3), 485-508.

Dubinin, S. K. (2022). Russia's financial system under sanctions: Logic of confrontation. *Russia in Global Affairs*, *20*(4), 82-102.

Early, B. R. (2021). Making sanctions work: Promoting compliance, punishing violations, and discouraging sanctions busting. In *Research Handbook on Economic Sanctions* (167-186). Edward Elgar Publishing.

Eaton, J., Engers, M. (1992). Sanctions. *Journal of political economy*, *100*(5), 899-928.

Escribà-Folch, A. (2012). Authoritarian Responses to Foreign Pressure: Spending, Repression and Sanctions, Comparative Political Studies, *20*(10), 1–31.

Escribà-Folch, A., Wright, J. (2010). Dealing with tyranny: International sanctions and the survival of authoritarian rulers. *International studies quarterly*, *54*(2), 335-359.

European Union. "Eur-Lex Official Journal". Erişim tarihi: 17 Aralık 2024, https://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html

European Union External Action. Erişim tarihi: 31 Mart 2024, https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-union-sanctions_en#:~:text=EU%20sanctions%20are%20a%20tool%20under%20the%20C

ommon,fight%20terrorism%20and%20tackle%20the%20proliferation%20of%20weapons.

Eyler, R. (2007). Economic sanctions: international policy and political economy at work. Springer.

Farrall, J. M. (2007). *United Nations sanctions and the rule of law* (Vol. 56). Cambridge: Cambridge University Press.

Felbermayr, G., Kirilakha, A., Syropoulos, C., Yalcin, E., Yotov, Y. V. (2020). The global sanctions data base. *European Economic Review*, *129*, 103561.

Frank, J. (2018). *The effects of economic sanctions on trade: New evidence from a panel ppml gravity approach* (17-2018). Hohenheim Discussion Papers in Business, Economics and Social Sciences.

Frischmann, B. (2004). A comparative analysis of compliance institutions in international trade law and international environmental law. *Handbook of International Trade: Economic and Legal Analyses of Trade Policy and Institutions*, *2*, 134-184.

Fritz, O., Christen, E., Sinabell, F., Hinz, J. (2017). Russia's and the EU's Sanctions. Economic and Trade Effects, Compliance and the Way Forward. *WIFO Studies*.

Galtung, J. (1967). On the effects of international economic sanctions, with examples from the case of Rhodesia. *World politics*, *19*(3), 378-416.

Gelb, S. (1988). Moving forward on sanctions: A view from inside South Africa. *Transformation*, (7).

Gilpin, R. (2020). Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politiği (6. Baskı) Ankara: Kripto Basım Yayım (Çev. Murat Duran, Selçuk Oktay, M. Kadir Ceyhan ve Gürkan Polat).

Godoy, R. (2015). The impact of Western trade on barbarians: Lessons from the ancient Greeks and Romans. GDS Working Paper 2015-2.

Gould-Davies, N. (2018). Economic effects and political impacts: Assessing Western sanctions on Russia. *BOFIT Policy Brief*, 8, 1-25.

Gurvich, E., Prilepskiy, I. (2015). The impact of financial sanctions on the Russian economy. *Russian Journal of Economics*, *1*(4), 359-385.

Gutmann, J., Neuenkirch, M., Neumeier, F. (2023). The economic effects of international sanctions: An event study. *Journal of Comparative Economics*, *51*(4), 1214-1231.

Harrison, M. (2022). Western sanctions on Russia are working, an energy embargo now is a costly distraction. *Global Economic Consequences of the War in Ukraine Sanctions, Supply Chains and Sustainability*, 3.

Hart Jr, R. A. (2000). Democracy and the successful use of economic sanctions. *Political Research Quarterly*, *53*(2), 267-284.

Hart, O., Thesmar, D., Zingales, L. (2024). Private sanctions. *Economic Policy*, *39*(117), 203-268.

Hatipoğlu, E., Pekşen, D. (2018). Economic sanctions and banking crises in target economies. *Defence and Peace Economics*, *29*(2), 171-189.

Hempfing, A. (2021). Trading in Times of Sanctions and Protectionism. In Russia Business: Analyze the Economy, Understand the Society, Manage Effectively (pp. 61-70). Cham: Springer International Publishing.

Hoffmann, F. (1967). The functions of economic sanctions: A comparative analysis. *Journal of Peace Research*, *4*(2), 140-159.

Hufbauer, G. C., Jung, E. (2020). What's new in economic sanctions?. *European economic review*, *130*, 103572.

Hufbauer, G. C., Schott J. J., Elliott, K. A., Oegg, B. (2007). *Economic Sanctions Reconsidered* (3rd Edition). Peterson Institute for International Economics.

Hufbauer, G. C., Schott, J. J., Elliott, K. A. (1990). *Economic sanctions reconsidered: History and current policy* (Vol. 1). Peterson Institute.

International Monetary Fund. “Russian Federation 2019 Article IV Consultation Report”. Erişim tarihi: 20 Temmuz 2024, https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2019/1RUSEA2019001.ashx

ITC Trade Map. Erişim tarihi: 29 Eylül 2024, https://www.trademap.org/Index.aspx

Japan Ministry of Finance. Erişim tarihi: 30 Mart 2024, https://www.mof.go.jp/english/index.htm

Jayasuriya, K. (2005). Beyond institutional fetishism: From the developmental to the regulatory state. *New Political Economy*, *10*(3), 381-387.

Jones, L. (2015). *Societies under siege: Exploring how international economic sanctions (do not) work*. Oxford University Press, USA.

Kaempfer, W. H., Lowenberg, A. D. (2007). The political economy of economic sanctions. *Handbook of defense economics*, *2*, 867-911.

Kaempfer, W. H., Ross, M. (2004). The political economy of trade sanctions against South Africa: A gravity model approach. *The political economy of trade, aid and foreign investment policies*, (1), 233-245.

Kaempfer, W. H., Lowenberg, Anton D. (1999). Unilateral versus multilateral international sanctions: A public choice perspective. *International Studies Quarterly*, *43*(1), 37-58.

Kaempfer, W. H., Lowenberg, Anton D. (1992). International Economic Sanctions: A Public Choice Approach, Oxford: Westview Press.

Karaev, A. K., Guseva, A. I., Drozdova, A. A., Tkacheva, O. A., Rogova, T. M. (2016). The Global Financial Crisis and the Banking System of Russia: Problems and Prospects. *International Journal of Economics and Financial Issues*, *6*(8), 263-267.

Kemp, MC. (1964). The Pure Theory of International Trade. Prentice Hall Inc., New Jersey.

Kholodilin, K A., Netšunajev, A (2016). Crimea and punishment: *The impact of sanctions on Russian and European economies*, DIW Discussion Papers, 1569, Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW), Berlin.

Kılınç-Ata, N., Ismailov, N., Volkova, I., Berezhnih, M. (2022). Sanctions and the Russian Federation's Economy: A Systematic Literature Review and Comprehensive Analysis of Energy Sector.

Kim, S. H., Martin-Hermosillo, M. (2013). The effectiveness of economic sanctions against a nuclear North Korea. *North Korean Review*, 99-110.

Kirkham, K., Jia, Y., Woo, Y. (2023). Theoretical Identification of the Mechanisms of Sanctions. In *The Routledge Handbook of the Political Economy of Sanctions* (48-58). Routledge.

Konak, A. (2019). Kırım'ın ilhakı ile sonuçlanan Ukrayna krizi ve ekonomik etkileri. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, *4*(8), 80-93.

Korhonen, I., Simola, H., Solanko, L. (2018). *Sanctions, counter-sanctions and Russia: Effects on economy, trade and finance* (No. 4/2018). BOFIT Policy Brief.

Király, J., Győrffy, D. (2024). Economic Sanctions. In *Central and Eastern European Economies and the War in Ukraine: Between a Rock and a Hard Place* (1-31). Cham: Springer Nature Switzerland.

Kirilakha, A., Felbermayr, G. J., Syropoulos, C., Yalcin, E., Yotov, Y. V. (2021). The Global Sanctions Data Base (GSDB): an update that includes the years of the Trump presidency. In *Research handbook on economic sanctions* (62-106). Edward Elgar Publishing.

Kurt S. (2021). A Neo-Mercantilist Analysıis of the Political Economy of US Foreign Policy Under Trump's Rule. *Codrul Cosminului*, *27*(1).

Lake, A. (1994). Confronting backlash states. *Foreign Affairs*, 45-55.

Le, H. T. (2022). Global economic sanctions and export survival: Evidence from cross-country data. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, *10*(1), 7-22.

Lektzian, D., Souva, M. (2003). The economic peace between democracies: Economic sanctions and domestic institutions. *Journal of Peace Research, 40*(6), 641-660.

Lektzian, D., Souva, M. (2007). An institutional theory of sanctions onset and success. *Journal of Conflict Resolution, 51*(6), 848-871.

Lindsay, J. M. (1986). Trade Sanctions As Policy Instruments: A Re-Examination, *Internatiaonal Studies Quarterly, 30*(2), p. 153-173.

Mahlstein, K., McDaniel, C., Schropp, S., Tsigas, M. (2022). Estimating the economic effects of sanctions on Russia: an allied trade embargo. *The World Economy, 45*(11), 3344-3383.

Mansfield, E. D. (1995). International institutions and economic sanctions. *World Politics, 47*(4), 575-605.

Martin, L. L. (1990). *Coercive cooperation: Explaining multilateral economic sanctions.* Harvard University.

Marshall, T. (2020). *Coğrafya mahkûmları: Dünyanın kaderini değiştiren on harita*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Marx, L. (1852). "The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte". Erişim Tarihi: 11 Şubat Mart 2024, https://www.marxists.org/archive/marx/works/1852/18th-brumaire/ch01.htm

Mayall, J. (1984). The sanctions problem in international economic relations: Reflections in the light of recent experience. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), 60*(4), 631-642.

McDowell, D. (2021). Financial sanctions and political risk in the international currency system. *Review of International Political Economy, 28*(3), 635-661.

McGowan, S. (2018). *Economic Sanctions as Tools of Economic Imperialism*. (Yüksek Lisans Tezi, University of Central Oklahoma).

Morgan, T. C., Syropoulos, C., Yotov, Y. V. (2023). Economic sanctions: Evolution, consequences, and challenges. *Journal of Economic Perspectives, 37*(1), 3-29.

Nelson, R. M. (2017). US sanctions and Russia's economy. *Congressional Research Service*, 1-14.

Nguyen, T. T., Do, M. H. (2021). Impact of economic sanctions and counter-sanctions on the Russian Federation's trade. *Economic Analysis and Policy*, *71*, 267-278.

Nossal, K. R. (1989). International sanctions as international punishment. *International Organization*, *43*(2), 301-322.

OFAC. "Sanctions Programs and Country Information". Erişim Tarihi: 17 Mart 2024, https://ofac.treasury.gov/sanctions-programs-and-country-information

Okusako, H. (2023). Theoretical Aspects of Sanctions. In *The Routledge Handbook of the Political Economy of Sanctions* (37-47). Routledge.

Oxenstierna, S., Olsson, P. (2015). The economic sanctions against Russia. Impact and prospects of success. *Swedish Defence Research Agency*, 1-88.

Pekşen, D., Drury, A. C. (2010). Coercive or corrosive: The negative impact of economic sanctions on democracy. *International Interactions*, *36*(3), 240-264.

Petrova, V. (2022). *Impact of economic sanctions on the Russian oil and gas industry performance: a case study of Gazprom* (Doktora tezi, University of the West of Scotland).

Portela, C. (2023). The Evaluation of Sanctions Efficacy. *The Routledge Handbook of the Political Economy of Sanctions*, 13-24.

Porter, R. C. (1979). International trade and investment sanctions: Potential impact on the South African economy. *Journal of Conflict Resolution*, *23*(4), 579-612.

Raik, K., Rácz, A. (Eds.). (2019). *Post-Crimea shift in EU-Russia relations: From fostering interdependence to managing vulnerabilities*. International Centre for Defence and Security.

Randau, H. R. (2021). Economic Structure. In *Russia Business: Analyze the Economy, Understand the Society, Manage Effectively* (pp. 25-35). Cham: Springer International Publishing.

Rodríguez, F. (2024). The human consequences of economic sanctions. *Journal of Economic Studies*, *51*(4), 942-963.

Rudolf, P. (2007). *Sanctions in international relations: on the current state of research* (No. RP 6/2007). SWP Research Paper.

Sayin, F. M., Modebadze, V. (2015). Russian-Ukrainian conflict and its impact on Russia, European Union and Ukraine. *The Journal of Qafqaz University*, *3*(1), 140-147.

Sedrakyan, G. S. (2022). Ukraine war-induced sanctions against Russia: Consequences on transition economies. *Journal of Policy Modeling*, *44*(5), 863-885.

Simola, H. (2019). Limited Interdependence in EU-Russia trade. *From Fostering Interdependence to Managing Vulnerabilities*, 123-141.

Smeets, M. (2021). 15. Economic sanctions and the WTO. *Research Handbook on Economic Sanctions*, 280-296.

Smeets, M. (2019). The theory and practice of economic sanctions. *Russian Trade Policy*, 66-78.

Smeets, M., Mashayekhi, M. (2019). Trade policies in support of inclusive growth to the benefit of all in "Restoring Trust in Trade", Liber Amicorum in honour of Peter van den Bossche; D, Prevost, I. Alexovicova, J. Hillebrand Pohl.

South Korea Financial Services Commission. Erişim tarihi: 30 Mart 2024, https://www.fsc.go.kr/eng/index

Starr, H. (2013). On geopolitics: Spaces and places. *International Studies Quarterly*, *57*(3), 433-439.

Syropoulos, C., G. Felbermayr, A. Kirilakha, E. Yalcin, and Y.V. Yotov. (2022). *The Global Sanctions Data Base - Release 3:* COVID-19, Russia, and Multilateral Sanctions, School of Economics Working Paper Series 2022-11, LeBow College of Business, Drexel University. Erişim tarihi: 10 Mayıs 2023, https://ideas.repec.org/p/ris/drxlwp/2022_011.htm

Torbat, A. E. (2005). Impacts of the US trade and financial sanctions on Iran. *World Economy*, *28*(3), 407-434.

United Kingdom Foreign, Commonwealth and Development Office. "UK sanctions regimes". Erişim Tarihi: 30 Mart 2024, https://www.gov.uk/government/collections/uk-sanctions-regimes-under-the-sanctions-act

United Kingdom Foreign, Commonwealth and Development Office. "UK sanctions relating to Russia". Erişim Tarihi: 30 Mart 2024, https://www.gov.uk/government/collections/uk-sanctions-on-russia

United Nations Security Council. (1992). "Resolution 748 (1992)". Erişim Tarihi: 7 Ekim 2023, https://web.archive.org/web/20131007030111/http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/748.pdf

United States Congress. (1996). "Iran and Libya Sanctions Act of 1996". Erişim Tarihi: 7 Ekim 2023, https://www.congress.gov/bill/104th-congress/house-bill/3107

U.S. Department of Treasury, OFAC. (2019). "Settlement Agreement between the U.S. Department of the Treasury's Office of Foreign Assets Control and Haverly Systems, Inc.". Erişim tarihi: 28 Ocak 2024, https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20190425

Van Acoleyen, M. (2015). Assessing Sanctions and Their Impact on Trade: *An Application to the European*-Russian Case. Examensarbete, KU Leuven, Faculty of Economics and Business. Erişim tarihi: 15 Ocak 2023, https://www.scriptieprijs.be/sites/default/files/Scriptie_Michiel_Van_Acoleyen.pdf 4/4-22

Von Soest, C., Wahman, M. (2015). Are democratic sanctions really counterproductive?. *Democratization*, *22*(6), 957-980.

Walterskirchen, J., Mangott, G., Wend, C. (2022). *Sanction Dynamics in the Cases of North Korea, Iran, and Russia: Objectives, Measures and Effects*. Springer Nature.

Erişim tarihi: 23 Aralık 2023, https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=c6ueEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=Sanction+Dynamics+in+the+Cases+of+North+Korea,+Iran,+and+Russia+Objectives,+Measures+and+Efects&ots=wO9ZCJGAPA&sig=Ms7aTARxdvrt8KPKFC5Jk_vQ3l4&redir_esc=y#v=onepage&q=Sanction%20Dynamics%20in%20the%20Cases%20of%20North%20Korea%2C%20Iran%2C%20and%20Russia%20Objectives%2C%20Measures%20and%20Efects&f=false

Wang, Y., Wang, K., Chang, C. P. (2019). The impacts of economic sanctions on exchange rate volatility. *Economic Modelling*, *82*, 58-65.

Welt, C. (2019). Ukraine: Background, conflict with Russia, and U.S. policy. *Congressional Research Service*, 1-46.

Winkler, A. (1999). Just sanctions. *Human Rights Quarterly*, *21*(1), 133-155.

Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (Vol. 5). Sage.

Yousif, B. (2013). Aspiration and Reality in Iraq's Post-Sanctions Economy. *Middle East Report*, (266), 10-13.